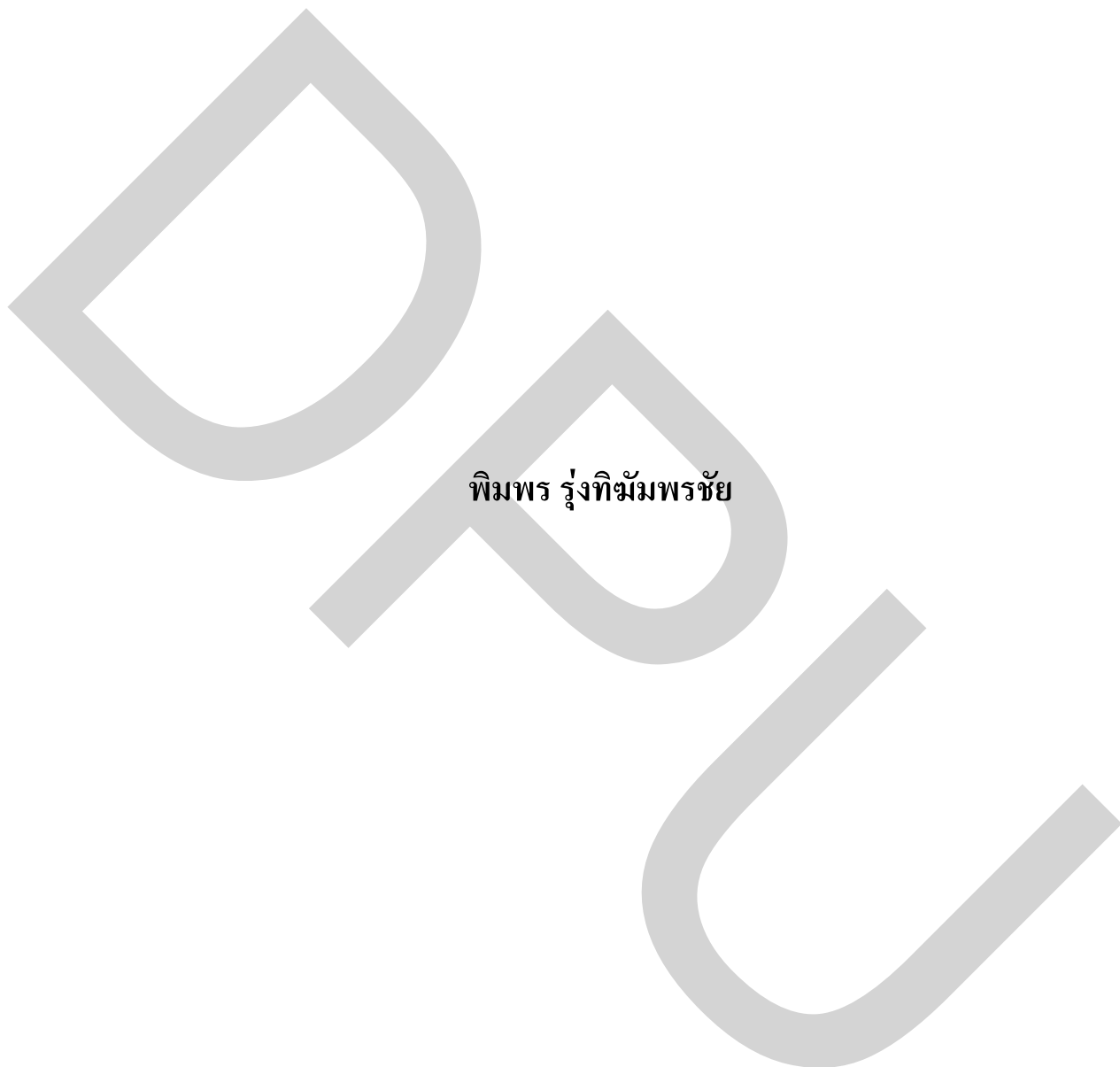

การชั่งระหว่างพิจารณาคดี : ศึกษาลักษณะของผู้ต้องชั่ง
เกี่ยวกับสถานที่คุมขังในระหว่างพิจารณาคดี

พิมพ์ รุ่งทิมมพรชัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2558

**Remand : The Study of the Right of Prisoner about Remand Penal
Institution**

Pimporn Rungtikampornchai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2015

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การขังระหว่างพิจารณาคดี : ศึกษาสิทธิของผู้ต้องขังเกี่ยวกับสถานที่คุมขัง ในระหว่างพิจารณาคดี
ชื่อผู้เขียน	พิมพ์พร รุ่งทิมพรชัย
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ผู้กระทำความผิดที่ถูกจับกุมเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีจำนวนมากและเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยได้กระทำความผิดด้วยมูลเหตุจูงใจที่แตกต่างกันไป อาทิเช่น ปัญหาทางครอบครัว สภาพฐานะทางเศรษฐกิจ การขาดโอกาสทางสังคม ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรง โดยเมื่อเกิดการกระทำความผิดขึ้น ในการรวบรวมพยานหลักฐานนั้น องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยมักจะไม่ได้อำนาจพิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐ และในเรื่องการปล่อยชั่วคราวยังให้ความสำคัญกับหลักประกันในการปล่อยชั่วคราว ซึ่งส่งผลให้หลักประกันในการปล่อยชั่วคราวนั้น มีอัตราที่สูงมาก และเป็นผลให้ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาส่วนใหญ่ไม่ได้รับการประกันตัวหรือปล่อยชั่วคราว และถูกนำตัวไปควบคุมหรือคุมขังไว้ในเรือนจำและกลายเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ถูกคุมขังไว้ในเรือนจำนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นสอบสวน ในขั้นตอนของตำรวจและพนักงานอัยการ
2. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือในชั้นพิจารณาคดี ในขั้นตอนของศาลชั้นต้น และ
3. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ฎีกา ในขั้นตอนของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

โดยผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทั้งสามประเภทนี้ ยังไม่ถึงว่าเป็นนักโทษเด็ดขาด ซึ่งเป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และเป็นประธานแห่งคดี (procedural subject) และเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) กล่าวคือ ตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดและต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย จะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนเสมอว่าบุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ และจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

และในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น กฎหมายของประเทศไทยได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 11 โดยบัญญัติว่า “คนต้องขังและคนฝากขังให้แยกไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด เท่าที่จะกระทำได้” และยังได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 ซึ่งบัญญัติว่า

“ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา เมื่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายขังร้องขอหรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคลดังกล่าวร้องขอหรือตามที่ศาลเห็นสมควรนอกจากเรือนจำก็ได้ โดยให้อยู่ในความควบคุมของผู้ร้องขอหรือเจ้าพนักงานตามที่ศาลกำหนด ในการนี้ ศาลจะกำหนดระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

สถานที่อื่นตามวรรคหนึ่ง ต้องมิใช่สถานี่ตำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน โดยมีลักษณะตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งต้องกำหนดวิธีการควบคุมและมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นด้วย”

แต่จากแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย บุคคลเหล่านั้นจะถูกส่งตัวเข้ามาอยู่ในความควบคุมหรือคุมขังของเรือนจำ และเนื่องจากประเทศไทยไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะขยายเรือนจำหรือสร้างสถานที่คุมขังเพิ่มเติม และไม่มียกงบประมาณในการจัดหาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เพื่อควบคุมดูแลผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จึงต้องนำผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปควบคุมหรือคุมขังไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาด โดยชีวิตความเป็นอยู่ในระหว่างที่รอการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองนั้นจะต้องอยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และนโยบายของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งส่งผลให้กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเพราะเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิด โดยคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลแล้ว และการที่ประเทศไทยได้ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ในเรือนจำ และควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาด ยังก่อให้เกิดผลกระทบและผลเสียหายต่อภาครัฐ และสังคมในประเทศไทยอย่างมากมาย

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ควรที่จะได้มีการศึกษาเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตลอดจนควรมีการศึกษาถึงผลกระทบของการคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีร่วมกับนักโทษเด็ดขาด เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ ทั้งในเรื่องหลักเกณฑ์ในการขังระหว่างพิจารณาคดี หลักประกันในการปล่อยชั่วคราว ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีควรจะได้รับตามหลักการพื้นฐานและหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้มีความชัดเจน เพื่อให้บทบัญญัติของกฎหมายของประเทศไทยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ

The place under paragraph 1 shall not be a police station or a place employed by an inquirer for restraining his accused. In this respect, the types of such place shall be determined by the ministerial regulation wherein the means of custody and the measures against any possible abscondence or injury must be indicated.”

However, in Thai practice, prisoners shall generally be detained or confined in prison. Due to insufficient budgetary problem, both prison and penal institution could not be expanded and correction officers are not available enough. That is why remand prisoners shall be confined with convicts under restricted rule, regulation and policy of Department. In other words, they shall be treated similarly as convicts affecting public and social damage.

As mentioned above, for efficient and effective theory and practice, the right of remand prisoner about their penal institution and the impact of non-solitary confinement shall be deeply studied for clear provisional revision about remand prison, bailng and fundamental right and liberty.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ โดยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณนารถ ซึ่งได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้คำปรึกษา คำแนะนำในการศึกษาค้นคว้ามาโดยตลอด กรุณาให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขข้อผิดพลาด และให้คำแนะนำที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ที่มีความกรุณาให้เกียรติรับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และขอขอบพระคุณ อาจารย์นันทิ จิตสว่าง อาจารย์ ดร.สุภัชลี เทพหัสดิน ณ อยุธยา ที่กรุณาสละเวลามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และขอขอบพระคุณอาจารย์จิรวุฒิ ลิปิพันธ์ ที่กรุณาสละเวลาให้ความรู้ในส่วนกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งให้ความกรุณาช่วยเหลือ แนะนำให้ข้อคิดอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์ อันส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี และขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการหาข้อมูล และให้ความสะดวกในการจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดามารดา และทุกคนในครอบครัว ตลอดทั้งพี่ๆ เพื่อนๆ ทุกคนของผู้เขียนที่ได้ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และเป็นกำลังใจสำคัญในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ หากวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป ผู้เขียนขอมอบบูชาพระคุณแก่ บิดามารดา ตลอดจนครอบครัวอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ส่วนข้อบกพร่องและข้อผิดพลาดใดๆ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

พิมพ์ รุ่งทิพย์พรชัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	4
1.4 วิธีดำเนินการศึกษา.....	5
1.5 ขอบเขตของการศึกษา.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2. แนวความคิด ความเป็นมาและหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี.....	7
2.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	7
2.2 หลักการเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	12
2.3 วัตถุประสงค์และความจำเป็นของการขังระหว่างพิจารณาคดี.....	18
2.4 หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดี.....	26
2.5 แนวความคิดและความเป็นมาเกี่ยวกับการราชทัณฑ์ และสถานที่คุมขัง ในระหว่างพิจารณาคดีของประเทศไทย.....	59
3. บทบัญญัติของกฎหมาย และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดีในต่างประเทศ.....	72
3.1 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส.....	72
3.2 ประเทศญี่ปุ่น.....	104
3.3 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.....	118

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4. วิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมาย และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิ ของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่าง พิจารณาคดีในประเทศไทย.....	124
4.1 เหตุแห่งการออกหมายขังระหว่างพิจารณาคดี.....	124
4.2 กำหนดเวลาของหมายขังระหว่างพิจารณาคดี.....	125
4.3 หลักการพื้นฐานของการขังระหว่างพิจารณาคดีตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา.....	126
4.4 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่อง สถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย.....	128
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	142
5.1 บทสรุป.....	142
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	148
บรรณานุกรม.....	152
ประวัติผู้เขียน.....	157

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง สิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองทั้งความคิดและการกระทำที่ไม่มีการล่วงละเมิดได้ โดยได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลกที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและเป็นสากล ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชาติ ประเทศ เพศ ผิวพรรณ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม สติปัญญา ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจ ที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสระเสรีภาพ เสมอภาค มีชีวิตที่ดี มีสิทธิแสวงหาวัตถุประสงค์อันชอบธรรม ได้รับการยอมรับจากสังคมและการปฏิบัติจากรัฐอย่างเหมาะสม ซึ่งในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ผู้กระทำความผิดที่ถูกจับกุมเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีจำนวนมากและเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยได้กระทำความผิดด้วยมูลเหตุจูงใจที่แตกต่างกันไป อาทิเช่น ปัญหาทางครอบครัว สภาพฐานะทางเศรษฐกิจ การขาดโอกาสทางสังคม ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรง ซึ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หมายถึง การดำเนินการของหน่วยงานต่างๆ ในการบังคับใช้กฎหมายทางอาญา เพื่ออำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในการปฏิบัติตามกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการวินิจฉัยชี้ขาดให้เป็นไปตามกฎหมาย และมีหน้าที่ตรวจสอบให้ได้ความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิด จึงต้องมีมาตรฐานเพื่อให้เกิดความแน่นอนและถูกต้องของการปฏิบัติ ตั้งแต่เริ่มต้นคดีไปจนถึงเสร็จสิ้นกระบวนการทั้งหมด โดยเริ่มตั้งแต่รัฐจะดำเนินคดีอาญากับผู้ใดก็จะต้องมีหลักฐานและเหตุผลตามกฎหมายโดยชอบ เพื่อรองรับการพิสูจน์ได้ว่าการกระทำความผิดและผู้ถูกดำเนินคดีเป็นผู้กระทำความผิด เพราะในระหว่างที่บุคคลถูกดำเนินคดีอาญาอาจถูกจำกัดอิสรภาพหรือเสื่อมเสียสิทธิซึ่งอาจไม่แตกต่างจากการถูกลงโทษไปแล้วโดยกระบวนการดำเนินคดีอาญานั้น¹

การดำเนินคดีอาญาของกระบวนการยุติธรรมนั้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจะทำงานเชื่อมต่อกัน นับแต่เกิดการกระทำความผิดมีผู้ถูกกล่าวหา ตำรวจจะต้องดำเนินการสืบสวน

¹ จาก มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 2), โดย ชาติ ชัยเชษฐริยะ, 2549, กรุงเทพฯ: เตือนตุลา.

จับกุมตัวผู้กระทำความผิด สอบสวนพยานหลักฐาน เพื่อส่งพนักงานอัยการตรวจสอบสำนวนการสอบสวนของตำรวจ สั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องต่อศาล ซึ่งขั้นตอนกระบวนการสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงจนกระทั่งมีคำพิพากษาถึงที่สุดจำเป็นต้องใช้เวลาจึงต้องควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ก่อน อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนของตำรวจ พนักงานอัยการตลอดจนศาล ผู้ต้องหามีสิทธิยื่นขอประกันตัวได้ ส่วนผู้ต้องหาที่ไม่มีหลักทรัพย์ในการประกันหรือผู้มีอำนาจไม่พิจารณาอนุมัติก็จะถูกนำตัวคุมขังในเรือนจำ ซึ่งกรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีและนักโทษเด็ดขาด ดังนั้น ผู้ต้องขังจึงจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ “คนฝาก” ซึ่งค่อนข้างชัดเจนโดยข้อกำหนดว่าควบคุมตัวได้เพียง 3 วัน “ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี” และ “นักโทษเด็ดขาด” ซึ่งระยะเวลาคุมขังขึ้นอยู่กับคำพิพากษาของศาล โดยในส่วนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีซึ่งถูกคุมขังที่เรือนจำนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน ในขั้นตอนของตำรวจและอัยการ
2. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี-ได้ส่วน ในขั้นตอนของศาลชั้นต้น
3. ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา ในขั้นตอนของศาลอุทธรณ์-ศาลฎีกา

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทั้งสามประเภทนี้ ยังไม่ถือว่าเป็นนักโทษเด็ดขาดเนื่องจากยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด บุคคลเหล่านี้จะถูกส่งตัวเข้ามาอยู่ในความควบคุมดูแลของเรือนจำ โดยชีวิตความเป็นอยู่ในระหว่างที่รอการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองนั้นจะต้องอยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และนโยบายของกรมราชทัณฑ์ ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาย่อมกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แม้การกระทำความผิดอาญาจะเป็นการกระทำที่กระทบต่อสังคมโดยส่วนรวมก็ตาม แต่ในการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดก็จะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและยังต้องคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนอีกด้วย เนื่องจากในการดำเนินคดีอาญา ตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดและต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย จะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนเสมอว่าบุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ และจะปฏิบัติต่อผู้ถูกดำเนินคดีเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ดังนั้น การใช้มาตรการบังคับทางอาญาจะต้องมีขอบเขตจำกัด กล่าวคือ สามารถกระทำได้เมื่อมีกฎหมายให้อำนาจและต้องกระทำภายในขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น และตามที่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 11 ได้กำหนดเรื่องการแยกและย้ายผู้ต้องขังออกจากกันโดยบัญญัติว่า “คนต้องขังและคนฝากขังให้แยกไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด เท่าที่จะกระทำได้”² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 ก็ได้บัญญัติไว้ว่า

² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 11.

“ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา เมื่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายขังร้องขอหรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคลดังกล่าวร้องขอหรือตามที่ศาลเห็นสมควรนอกจากเรือนจำก็ได้ โดยให้อยู่ในความควบคุมของผู้ร้องขอหรือเจ้าพนักงานตามที่ศาลกำหนด ในการนี้ ศาลจะกำหนดระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

สถานที่อื่นตามวรรคหนึ่ง ต้องมีใช้สถานีดำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน โดยมีลักษณะตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งต้องกำหนดวิธีการควบคุมและมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นด้วย”³

และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยการประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 1 ที่กรุงเจนีวา ในปีพุทธศักราช 2498 ข้อ 8 ก็ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังต่างประเทศกันพึงแยกคุมไว้คนละแห่ง โดยคนต้องขังระหว่างพิจารณาฟังแยกจากนักโทษเด็ดขาด แต่ในทางปฏิบัติในประเทศไทยมิได้มีการดำเนินการตามบทบัญญัติดังกล่าว กล่าวคือ ไม่ได้มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีแตกต่างจากนักโทษเด็ดขาดแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิทธิต่างๆ ซึ่งมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเช่นเดียวกับนักโทษเด็ดขาด และโดยเฉพาะในเรื่องสถานที่คุมขังก็ได้มีการคุมขังไว้ในสถานที่เดียวกันกับนักโทษเด็ดขาด ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทำให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมีคุณภาพชีวิตไม่ต่างจากนักโทษเด็ดขาด และหากคดียกฟ้องก็จะไม่ได้รับความเป็นธรรม แม้ว่าปัจจุบันจะมีการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้ที่ถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดีและภายหลังศาลมีคำสั่งยกฟ้องเนื่องจากไม่ได้กระทำความผิดตามที่ถูกฟ้องร้อง แต่กฎหมายดังกล่าวก็ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก นอกจากนั้นการเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทำให้เสียโอกาสในการเลื่อนชั้นเพราะระเบียบในการเลื่อนชั้นต้องเป็นนักโทษคดีเสร็จเด็ดขาดก่อนถึงจะพิจารณาให้เลื่อนชั้นได้ ซึ่งการเลื่อนชั้นเป็นมาตรการหนึ่งของเรือนจำในการให้ประโยชน์แก่ผู้ต้องขังที่ประพฤติตนดี และหากจะมองผลกระทบต่อภาครัฐ ทำให้รัฐต้องสูญเสียทรัพยากรบุคคล งบประมาณในการเลี้ยงดู ค่าใช้จ่ายในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งยังถือว่าเป็นบุคคลที่บริสุทธิ์ ยังไม่เป็นผู้กระทำความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด และยังทำให้กรมราชทัณฑ์ต้องรับภาระด้านความแออัดของผู้ต้องขังซึ่งเกินความจุที่จะรับได้ เจ้าหน้าที่รับภาระหนักด้านการควบคุม ทำให้การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่ เกิดผลเสียต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและสังคม ดังนั้น จึงควรที่จะได้มีการศึกษาเกี่ยวกับสถานที่คุมขังของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตลอดจน

³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 89/1.

ควรมีการศึกษาถึงผลกระทบของการคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีร่วมกับนักโทษเด็ดขาด ทั้งนี้ เพื่อที่จะเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้มีแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้เหมาะสมตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของสหประชาชาติ หลักสิทธิมนุษยชนและหลักกฎหมายของประเทศไทยที่กำหนดไว้ และเพื่อให้มีการพัฒนางานด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันจะเป็นการเอื้ออำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชนอย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิด หลักกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของสหประชาชาติ พุทธศักราช 2498
2. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาเกี่ยวกับสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทยต่อไป

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

เนื่องจากหลักการพื้นฐานและหลักประกันสากลในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ประเทศไทยได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติและนำมาบัญญัติไว้เป็นกฎหมาย ได้แก่ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และเป็นประธานแห่งคดี (procedural subject) และกฎหมายหลายฉบับที่ประกาศใช้บังคับในประเทศไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้มีการวางหลักว่า ในคดีอาญานั้นให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกล่าม اتهامว่ากระทำความผิดยังเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าศาลจะได้มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด และจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ และในเรื่องการนำตัวผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาไว้ในอำนาจรัฐนั้น

ให้พิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐ กล่าวคือ เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่า จะหลบหนี มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปก่อ อันตรายประการอื่นจึงจะเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐ และในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่าง พิจารณาคดีนั้น ได้มีการกำหนดให้มีการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ใน สถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ โดยสถานที่อื่นนั้น ต้องมิใช่สถานีดำรงหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหา ของพนักงานสอบสวน และให้ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีแยกต่างหากจาก นักโทษเด็ดขาด แต่กฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นนั้นก็เปิดช่องว่างให้เป็นดุลพินิจของศาล ส่งผลให้ ในทางปฏิบัติของประเทศไทยไม่ได้มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีแตกต่างจาก นักโทษเด็ดขาดแต่อย่างใด โดยเมื่อเกิดการกระทำความผิดอาญาขึ้นและมีผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำ ความผิดอาญานั้น ในการรวบรวมพยานหลักฐาน เจ้าพนักงานก็จะพยายามรวบรวมพยานหลักฐาน โดยใช้มาตรการบังคับในทางอาญาเพื่อเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐเป็นหลัก โดยมิได้คำนึงถึง เหตุจำเป็นในการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐดังกล่าวข้างต้น และผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีก็ จะถูกส่งตัวเข้ามาอยู่ในความควบคุมหรือคุมขังของเรือนจำ และถูกควบคุมหรือคุมขังร่วมกับ นักโทษเด็ดขาด โดยชีวิตความเป็นอยู่ในระหว่างที่รอการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองนั้นจะต้อง อยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และนโยบายของกรมราชทัณฑ์เช่นเดียวกับนักโทษเด็ดขาด ดังนั้น จึงควรศึกษาถึงผลกระทบของการคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีร่วมกับนักโทษเด็ดขาด ตลอดจนหามาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเกี่ยวกับสถานที่คุมขังของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา คดี เพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยในงานด้านการ ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้ชัดเจน รัดกุม เหมาะสม มีความเป็นธรรมและมี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเพื่อให้บทบัญญัติของกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับในประเทศไทยทั้งใน เรื่องหลักเกณฑ์ในการคุมขังระหว่างพิจารณาคดี หลักประกันในการปล่อยชั่วคราว ตลอดจนสิทธิ และเสรีภาพที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีควรจะได้รับตามหลักการพื้นฐานและหลักประกันใน การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมีความชัดเจน สามารถบังคับใช้ได้ จริง และเป็นกฎหมายที่มีความสมบูรณ์ทั้งในด้านบทบัญญัติของกฎหมายและในทางปฏิบัติ

1.4 วิธีดำเนินการศึกษา

เป็นการศึกษาแบบการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากตำรากฎหมาย ตำบทยกกฎหมาย บทความ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ รวมทั้งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ โดยนำเอาข้อมูลดังกล่าวข้างต้นมารวบรวมให้เป็นระบบและทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบต่อไป

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งที่จะศึกษาถึงแนวคิด หลักกฎหมายและการปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งอยู่ระหว่างการสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริง ตลอดทั้งผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา โดยศึกษาเกี่ยวกับบทบัญญัติของกฎหมายหรือมาตรการทางกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับในประเทศไทยเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมายหรือมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับในต่างประเทศ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิด หลักกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี
2. ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการลดรอนสิทธิและเสรีภาพ ตลอดทั้งการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชน
3. ทำให้ทราบถึงความเหมือน ความแตกต่าง ปัญหาและอุปสรรคในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศไทยกับต่างประเทศ เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำไปเสนอแนะแนวทางปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับในประเทศไทยต่อไป
4. ทำให้สามารถนำบทบัญญัติของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมาใช้เป็นแนวทางในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในปัจจุบัน ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน

บทที่ 2

แนวความคิด ความเป็นมาและหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

ในการดำเนินคดีอาญานั้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้มีหลักการสำคัญหลายประการที่จะเป็นหลักประกันให้เกิดความบริสุทธิ์ยุติธรรมให้มากที่สุด เช่น หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย การพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย สิทธิการมีทนายความ ตลอดจนการได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม เพราะผลกระทบของการดำเนินคดีอาญานั้นส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย เนื่องจากสภาพบังคับทางอาญามีผลไปในทางจำกัดสิทธิและเสรีภาพในด้านต่างๆ เช่น มีการจับกุม คမ်းขังในระหว่างพิจารณาคดี เป็นต้น

2.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการสำหรับดำเนินคดีอาญาโดยหน่วยงานต่างๆ ของรัฐในการบังคับใช้กฎหมายทางอาญา กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมจึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการระงับข้อพิพาทและอำนวยความสะดวก โดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะทำงานเชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบนับแต่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ก็จะมีหน่วยงานตำรวจทำหน้าที่ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ดำเนินการสืบสวนจับกุมตัวผู้กระทำความผิด สอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อส่งพนักงานอัยการตรวจสอบสำนวนการสอบสวน และหน่วยงานอัยการมีหน้าที่ตรวจสอบสำนวนการสอบสวนของตำรวจ ตลอดจนพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีต่อศาล และศาลก็มีหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยเป็นอำนาจอิสระของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีจากพยานหลักฐานต่างๆ ที่คู่ความยื่นต่อศาล และหากคู่ความฝ่ายใดเห็นว่าการพิจารณาพิพากษาคดีไม่เป็นธรรมก็สามารถยื่นอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ และท้ายที่สุดก็จะมีหน่วยงานราชทัณฑ์ทำหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในระหว่างพิจารณาคดีและตามที่ศาลพิพากษาลงโทษไว้โดยให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา อย่างไรก็ตาม กระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงจากองค์กรต่างๆ ตั้งแต่การสอบสวน การฟ้องร้อง การพิจารณาพิพากษาคดี ตลอดจนการบังคับโทษภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ขาด

ข้อเท็จจริงในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งขั้นตอนก่อนฟ้อง ขั้นตอนการสอบสวนฟ้องร้อง ขั้นตอนการพิจารณาพิพากษา รวมถึงขั้นตอนในการบังคับโทษอาชามีการดำเนินการที่กระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาได้ แม้ว่าการดำเนินคดีอาญาได้กระทำไปเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษซึ่งเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์สาธารณะก็ตาม การดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนต่าง ๆ จึงต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย

2.1.1 วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ

(1) การควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model)

มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยมุ่งควบคุมระงับ และปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก โดยเชื่อว่าการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถจะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรมหรือจับกุมอาชญากรมาลงโทษตามกฎหมายได้นั้น ย่อมเป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริต ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีสถิติการจับกุมสูงๆ เป็นหลักที่เน้นประสิทธิภาพ คือ การประสพผลสำเร็จโดยการลงแรงและลงทุนน้อยที่สุด และการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐต้องดำเนินการด้วยความรวดเร็วและเด็ดขาด โดยการค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรม จะดำเนินการไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ ไม่หยุดชะงัก ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นการปฏิบัติงานประจำ และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมมีดุลพินิจในการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเต็มที่

(2) การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล (Due Process Model)

เป็นวัตถุประสงค์ที่ตรงข้ามกับการควบคุมอาชญากรรม กล่าวคือ ในการปฏิบัติหน้าที่ต้องยึดหลักนิติธรรม เน้นการคุ้มครองสิทธิบางอย่างของประชาชนมากกว่าการพยายามป้องกันอาชญากรรม ซึ่งวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนี้ได้รับอิทธิพลจาก 3 หลักการ คือ หลักสิทธิมนุษยชน แนวคิดเสรีนิยม และหลักประชาธิปไตย โดยรัฐต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยต้องให้หลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชน ดังนั้น แม้การกระทำความผิดอาญาจะเป็นการกระทำที่กระทบต่อสังคมโดยรวม หากแต่การมุ่งค้นหาความจริงเพียงอย่างเดียวอาจกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกกล่าวหาได้ การดำเนินคดีอาญาจึงต้องรักษาสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาด้วย อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ

บุคคลนั้น มิได้หมายความว่ารัฐจะไม่สามารถกระทำการอันเป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาได้เลย เพราะรัฐยังคงต้องพยายามค้นหาความจริงเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยการกระทำใดๆ อันเป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาจะสามารถกระทำได้ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้เท่านั้น และจะต้องไม่กระทำการเกินขอบเขตของกฎหมายที่ให้อำนาจนั้น จากอิทธิพลของหลักการทั้งสามดังกล่าวข้างต้น การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องอยู่บนหลักการของการเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา และการมีระบบการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้วัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกิดขึ้นอย่างแท้จริง

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ดีจึงต้องประสานวัตถุประสงค์ทั้งสองประการดังกล่าวซึ่งมีความขัดแย้งให้เกิดความสมดุลกัน และต้องมีหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่จะมาควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐให้ใช้อำนาจภายในขอบเขตของกฎหมายเพื่อให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาใช้อำนาจอย่างมีภาวะวิสัย (Objectivity) ไม่ใช่ใช้อำนาจอย่างอำเภอใจ (Subjectivity) และรัฐจะต้องกำหนดกลไกที่จะให้องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจกัน (check and balance) ระหว่างองค์กร นอกเหนือจากการตรวจสอบหรือควบคุมกันเองภายในองค์กรซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องกระทำอยู่แล้ว¹ เพื่อให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสองประการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ กฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ กฎหมายอาญามีภารกิจในการคุ้มครองสังคม ปรามปราม และป้องกันการกระทำความผิด และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีภารกิจในการทำให้กฎหมายอาญามีผลบังคับและทำให้ภารกิจของกฎหมายอาญาเกิดผลอย่างจริงจัง² ดังนั้น กฎหมายทั้งสองส่วนนี้จึงต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งสองประการดังกล่าว เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งเกิดประโยชน์ต่อสาธารณะอย่างแท้จริง

¹ จาก “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540”, โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, (2541, ธันวาคม), *บทบัญญัติ, เล่ม 54 ตอน 4*, น. 57.

² จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8) (น.40), โดย คณิต ฅ นคร, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

2.1.2 ระบบการดำเนินคดีอาญาและขั้นตอนการฟ้องคดีอาญา

การจำแนกระบบการดำเนินคดีอาญานั้น ต้องพิจารณาจากหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ

(1) มีองค์กรที่ทำหน้าที่ที่ต่างกันเพื่อถ่วงดุลอำนาจ กล่าวคือ ต้องมีการพิจารณาว่ามีการแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ “สอบสวน-ฟ้องร้อง” ออกจากองค์กรที่ทำหน้าที่ “พิจารณา-พิพากษา” หรือไม่

(2) มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในการดำเนินคดีหรือไม่

ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ระบบการดำเนินคดีในโลกนี้จะเริ่มพัฒนาจาก “ระบบไต่สวน” ก่อน กล่าวคือ ในการดำเนินคดีอาญาไม่มีการแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ “สอบสวน-ฟ้องร้อง” ออกจากองค์กรที่ทำหน้าที่ “พิจารณา-พิพากษา” แต่การดำเนินคดีทั้งหมดอยู่ภายใต้การดำเนินการของบุคคลหรือองค์กรเดียว โดยศาลจะมีบทบาทหน้าที่ทั้งการสอบสวน ฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาคดี ดังนั้น ระบบไต่สวนนี้จึงขาดการเคารพหลักสิทธิมนุษยชนและหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยตกอยู่ในฐานะเป็น “กรรมของคดี (procedural object)” ไม่ได้รับการรับรองสิทธิต่างๆ แต่อย่างใด และมีฐานะเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงของคดีหรือเป็นเพียงผู้ถูกชักฟอกจากการไต่สวนของศาลเท่านั้น จึงอาจสรุปได้ว่าระบบไต่สวนนั้นมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ เป็นความลับ ไม่เป็นปฎิบัติ และ การดำเนินคดีได้กระทำเป็นลายลักษณ์อักษร³

ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เป็นระบบการดำเนินคดีที่เข้ามาแทนที่ระบบการไต่สวน เนื่องจากแนวความคิดเรื่องเสรีนิยม (liberalism) ได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น โดยระบบกล่าวหานี้มีการแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ “สอบสวน-ฟ้องร้อง” ออกจากองค์กรที่ทำหน้าที่ “พิจารณา-พิพากษา” โดยองค์กรทั้งสองมีอิสระต่อกันและมุ่งให้เกิดการตรวจสอบถ่วงดุลกัน และผู้ถูกกล่าวหาได้รับการยกฐานะเป็น “ประธานในคดี (procedural subject)” วิธีพิจารณาคดีอาญาจึงให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหา และเปิดโอกาสให้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับหลักประกันว่าจะถูกลงโทษต่อเมื่อมีคำพิพากษาของศาลเท่านั้น จึงอาจสรุปได้ว่าระบบกล่าวหานี้มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ เปิดเผย เป็นปฎิบัติ และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และมีรูปแบบที่อธิบายได้ 4 ประการ คือ

1. การต่อสู้คดีของกลุ่มความสองฝ่ายที่ขัดแย้งและเป็นปฎิบัติกัน
2. ในการพิจารณาคดี คู่ความต้องปรากฏตัวในศาลเพื่อแสดงเหตุผล พยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้างและข้อโต้แย้งของแต่ละฝ่ายด้วยวาจา

³ จาก คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 1) (น. 9-10), โดย อุทัย อาทิวา, 2554, กรุงเทพฯ: วิ.เจ.พรินติ้ง.

3. ผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นคนกลาง (Arbitrate) ประเมินพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายนำเสนอ

4. คำวินิจฉัยของศาลจะวางอยู่บนพื้นฐานของพยานหลักฐานที่ได้จากการสืบพยานของคู่ความเท่านั้น จะไม่นำพยานหลักฐานนอกเหนือจากนั้นมาพิจารณา⁴

จากระบบการดำเนินคดีอาญาทั้งสองจะเห็นได้ว่า แนวคิดของระบบกล่าวหาตั้งอยู่บนพื้นฐานของการประกันสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา ในขณะที่แนวคิดของระบบไต่สวนตั้งอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์สาธารณะในการดำเนินคดีและลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งหากใช้เกณฑ์แนวคิดการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนอาจกล่าวได้ว่าระบบกล่าวหาโน้มไปทางการประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน (Due Process Model) ในขณะที่ระบบไต่สวนเน้นหนักไปที่การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม (Crime Control Model)⁵

ขั้นตอนการฟ้องคดีอาญา แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน (Pre-trial stage) การดำเนินคดีชั้นศาล (trial stage) และการดำเนินคดีชั้นบังคับโทษ (Execution stage)

1. การดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน (Pre-trial stage) เป็นขั้นตอนการสอบสวน-ฟ้องร้อง ได้แก่ การรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้รู้ตัวผู้กระทำความผิดและนำตัวมาดำเนินคดี อันจะนำไปสู่การฟ้องคดีเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิดและนำพยานหลักฐานที่รวบรวมได้เสนอต่อศาล เพื่อนำไปสู่การชี้ขาดในการดำเนินคดีต่อไป และองค์กรที่ทำหน้าที่ในการสอบสวน-ฟ้องร้องโดยทั่วไป ได้แก่ องค์กรพนักงานสอบสวน องค์กรพนักงานอัยการ หรือองค์กรอื่น เช่น ศาล เจ้าพนักงานของรัฐ เป็นต้น โดยการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานนี้มีหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ การดำเนินคดีเป็นการลับ การดำเนินคดีเป็นลายลักษณ์อักษร และการดำเนินคดีไม่ต้องทำต่อหน้าผู้ต้องหา

2. การดำเนินคดีชั้นศาล (trial stage) เป็นขั้นตอนการพิจารณา-พิพากษา ได้แก่ การชี้ขาดข้อเท็จจริงที่มีการฟ้องร้องและกำหนดผลของการดำเนินคดี โดยขั้นตอนการชี้ขาดข้อเท็จจริงเรียกว่า การพิจารณา และขั้นตอนการกำหนดผลของการดำเนินคดีเรียกว่า การพิพากษา และองค์กร

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ จาก “การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป,” โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, (2548), หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ศ.) รุ่นที่ 8 วิทยาลัยการยุติธรรม (รายงานผลการวิจัย), สำนักงานศาลยุติธรรม. น. 5-8.

ที่ทำหน้าที่ในการพิจารณา-พิพากษานี้มีเพียงองค์กรเดียว คือ ศาล ซึ่งเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจตุลาการตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ โดยการดำเนินคดีชั้นศาลนี้มีหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ การดำเนินคดีโดยเปิดเผย การดำเนินคดีด้วยวาจา และการดำเนินคดีต้องทำต่อหน้าจำเลย

3. การดำเนินคดีชั้นบังคับโทษ (Execution stage) เป็นขั้นตอนการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา ซึ่งเรียกว่าขั้นตอนการบังคับโทษ

จากขั้นตอนการฟ้องคดีอาญาทั้งสามขั้นตอนนี้จะเห็นได้ว่าเป็นผลมาจากระบบการดำเนินคดีระบบกล่าวหาที่มีการแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ “สอบสวน-ฟ้องร้อง” ออกจากองค์กรที่ทำหน้าที่ “พิจารณา-พิพากษา” โดยหลักการดำเนินคดีในแต่ละชั้นมีความแตกต่างกันตามภารกิจหน้าที่ขององค์กรนั้น

2.2 หลักการเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

2.2.1 ความเป็นมาและพัฒนาการของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) เป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลกที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและเป็นสากลไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชาติ ประเทศ เพศ ผิวพรรณ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม สติปัญญา ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสระเสรีภาพ เสมอภาค มีชีวิตที่ดี มีสิทธิแสวงหาวัตถุประสงค์มาดำรงชีพ ได้รับการยอมรับจากสังคมและการปฏิบัติจากรัฐอย่างเหมาะสม นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา การเคลื่อนไหวปกป้องคุ้มครองและเผยแพร่แนวคิดสิทธิมนุษยชนค่อยๆ ขยายตัวมากขึ้นจนถึงในปี พ.ศ. 2540 จึงเกิดรัฐธรรมนูญที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง และยังมีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเด่นชัดรวมไปถึงการก่อให้เกิดคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้วย

ความหมายของสิทธิมนุษยชนหรือ Human Rights คือ สิทธิของความเป็นมนุษย์หรือสิทธิในความเป็นคนของทุกคน ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงมี เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า หากมีการล่วงละเมิดต่อสิทธิดังกล่าวย่อมจะได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย เช่น สิทธิในชีวิตร่างกายและความมั่นคงปลอดภัย สิทธิในการถือครองทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิในการเคลื่อนไหวและในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น นอกจากนี้สิทธิมนุษยชนยังหมายถึง สิทธิที่พึงมีเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ คุณภาพชีวิต เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เช่น สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา สิทธิในการเลือกที่จะประกอบอาชีพ สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าสิทธิมนุษยชนประกอบไปด้วยสิทธิต่างๆ ครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย

จากความหมายของสิทธิมนุษยชนดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า สิทธิมนุษยชนมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิตามธรรมชาติ กล่าวคือ สิทธินี้เกิดขึ้นพร้อมกับความเป็นมนุษย์ โดยพื้นฐานแล้วมิใช่กฎหมาย แต่ได้ถูกกำหนดให้มีความชัดเจนขึ้นในภายหลัง เช่น ความเท่าเทียมกันในเรื่องเพศและในการประกอบอาชีพ ถือเป็นสิทธิมนุษยชนซึ่งได้มีการออกกฎหมายต่างๆ เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิดังกล่าว

2. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ไร้พรมแดน กล่าวคือ สิทธินี้เป็นสิทธิที่ปราศจากขอบเขต เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา ถือว่ามนุษย์ทุกคนทุกแห่งในโลกเป็นผู้มีสิทธินี้อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีข้อยกเว้น

3. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคน กล่าวคือ สิทธินี้ถือเป็นของทุกๆ คน เช่น ทุกคนที่เกิดมาจะมีสิทธิในชีวิต ร่างกายโดยเท่าเทียมกันในประการที่จะปราศจากการถูกทำร้ายหรือถูกทำละเมิดโดยบุคคลอื่น

4. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่เป็นนิรันดร์ กล่าวคือ สิทธินี้สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีอยู่และนำไปใช้ได้จริงในทุกยุคทุกสมัย

5. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิเฉพาะตัวของมนุษย์ กล่าวคือ สิทธินี้ไม่สามารถจำหน่าย โอนให้กับบุคคลอื่นใดได้ ไม่ว่าโดยทางใดๆ

6. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ปราศจากสภาพบังคับ กล่าวคือ สิทธินี้โดยพื้นฐานแล้วไม่มีสภาพบังคับ การที่จะทำให้มีสภาพบังคับเช่นเดียวกับสิทธิตามกฎหมายได้ก็ด้วยการนำสิทธิเหล่านั้นไปบัญญัติไว้ในกฎหมาย เช่น ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของสหประชาชาติ หากประสงค์ที่จะให้มีความผูกพันหรือมีสภาพบังคับตามกฎหมายภายใน ก็ต้องนำไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ เป็นต้น⁶

หลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนมี 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นสิทธิติดตัวทุกคนตามธรรมชาติตั้งแต่เกิด (National Rights)

2. คนทุกคนมีความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and non-discrimination)

3. สิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ อาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม สุขภาพและความคิดเห็นด้านต่างๆ (Universality)

⁶ จาก สิทธิมนุษยชน (พิมพ์ครั้งที่ 4) (น. 24-26), โดย อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, 2553, กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

4. สิทธิมนุษยชนเป็นองค์รวมแยกเป็นส่วนๆ ไม่ได้และพึ่งพิงกัน (Indivisibility & Interdependently)

5. การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & Inclusion) หมายความว่า ประชาชนแต่ละคนหรือกลุ่มประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและการเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

6. ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & the Rule of Law)

ดังนั้น การที่จะเข้าใจความหมายของสิทธิมนุษยชนนั้นจำเป็นต้องเข้าใจหลักการต่างๆ ที่ถือเป็นองค์รวมของสิทธิมนุษยชนด้วย คือ

สิทธิ (Rights) ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งไม่มีใครล่วงละเมิดได้ ทุกคนมีสิทธิมีชีวิตที่จะอยู่รอด อยู่อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แม้กฎหมายยังไม่รองรับแต่สิทธิก็ยังมีอยู่

เสรีภาพ (Freedom) คือ การที่มนุษย์สามารถทำอะไรก็ได้ภายใต้ขอบเขตของศีลธรรมอันดีงาม โดยไม่เบียดเบียนสังคมหรือไม่ล่วงล้ำสิทธิของบุคคลอื่นหรือส่วนรวม ซึ่งคำว่าสิทธิและเสรีภาพมักจะอยู่รวมกันดังปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติเพื่อแสดงออกทางความคิดและการปฏิบัติ

2.2.2 ความเป็นมาและพัฒนาการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity)

ในทางตำราของกฎหมายต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้พยายามอย่างยิ่งที่จะให้ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Menschenwuerde) แต่อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบันนี้ยังไม่นิยามใดที่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไป ดังนั้น การที่จะทำความเข้าใจเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงจำเป็นต้องย้อนกลับไปศึกษาความเป็นมาในประวัติศาสตร์ของคำว่า “ศักดิ์ศรี” (Wuerde) ซึ่งในทางประวัติศาสตร์ได้มีการนิยามความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้แตกต่างกันออกไป โดยคำว่า “ศักดิ์ศรี” (dignitas) ในความหมายของชาวโรมัน หมายถึง เกียรติในทางส่วนบุคคลที่ปรากฏต่อสาธารณะ ดังนั้น ศักดิ์ศรีในความหมายของชาวโรมันจึงไม่ใช่เรื่องของบุคคลทุกคน หากแต่หมายถึงเฉพาะบุคคลที่ได้รับเกียรติจากสาธารณะเท่านั้น แต่คำว่า “ศักดิ์ศรี” ในความเข้าใจของศาสนาคริสต์ หมายถึง ความเมตตาของพระเจ้าซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในทางศาสนาคริสต์ว่า มนุษย์นั้นถูกสร้างขึ้นตามความประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า ดังนั้น ศักดิ์ศรีของมนุษย์มีอาจถูกทำลายหรือถูกพรากไปได้โดยการกระทำของบุคคลอื่น หากแต่ถูกทำลายได้โดยบาปของตนเอง ศักดิ์ศรีในความหมายของคริสต์ศาสนาจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า คำสอนว่ามนุษย์ทุกคนมีความเสมอเหมือนกันในสายตาของ

พระผู้เป็นเจ้าของเขาต่างเป็นบุตรของพระผู้เป็นเจ้าของทุกคน คำสอนในเรื่องศักดิ์ศรีหรือความเป็นมนุษย์ในความหมายที่มนุษย์ คือ สัตว์โลกที่มนุษย์สร้างขึ้นตามรูปแบบฉายาของพระองค์ (Image of God) มนุษย์จึงไม่อาจยอมให้อำนาจรัฐอยู่เหนือมนุษย์ชนิดที่ปราศจากเงื่อนไข โดยนัยดังกล่าวเมื่อถือว่ามนุษย์ คือ ฉายาของพระเจ้า มีศักดิ์ศรีอันศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับจากพระเจ้า ความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิ่งสูงส่ง มนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง มนุษย์จึงไม่อาจปฏิบัติต่อมนุษย์เหมือนไม่ใช่มนุษย์หรือไม่อาจมองมนุษย์ด้วยกันเหมือนเป็นสัตว์หรือสิ่งธรรมชาติอื่นใดที่พระเจ้าสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์มนุษย์ แต่ในทางตรงกันข้าม มนุษย์จักต้องมีความเคารพต่อกันหรือรู้จักปรับใช้กันและกัน ส่วนในทางพระพุทธศาสนาถึงแม้จะมีได้มีการพูดถึงคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้โดยตรงแต่พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ในอัครคัมภีร์ว่า วรรณะทั้งสี่อันประกอบด้วยกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทรนั้นสามารถประพฤติได้ทั้งในทาง “กรรม” ที่ดีและชั่ว ดังนั้น วรรณะหรือชนชั้นจึงไม่ใช่เครื่องวัดความผิดถูกชั่วของบุคคล และได้ตรัสว่าทั้งพราหมณ์ แพศย์ และศูทรย่อมเกิดจากพวกนั้นมีใจพวกอื่น เกิดจากคนเสมอกันมีใจเกิดจากคนที่ไม่เสมอกัน เกิดขึ้น โดยธรรมชาติมีใจเกิดขึ้น โดยธรรม จะเห็นได้ว่า การให้คำนิยามคำว่า “ศักดิ์ศรี” จากการศึกษาในทางประวัติศาสตร์ หลักปรัชญาและความเชื่อทางศาสนา การศึกษาความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” บนพื้นฐานดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจในทางหลักกฎหมายเพราะความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในทางกฎหมาย นักกฎหมายของเยอรมันได้ให้คำอธิบายว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของเขาเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสถานะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้นย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลนั้นเองในการที่จะกำหนดตนเองและการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง โดย Klaus Stern ได้สรุปสาระสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ว่าหมายถึง คุณค่าอันมีลักษณะ เฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นๆ ของบุคคล ในความหมายนี้ “ศักดิ์ศรี” จึงหมายถึงลักษณะบางประการที่สร้างออกมาเป็นคุณค่าเฉพาะตัวของมนุษย์อันเป็นสาระสำคัญในการกำหนดความรับผิดชอบของตนเองและเป็นสาระที่มนุษย์แต่ละคนได้รับเพื่อเห็นแก่ความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น ส่วนศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมันได้เคยวินิจฉัยในคดีเกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยอธิบายว่า เป็นการเรียกร้องการสร้างอิสระของปัจเจกบุคคลในรัฐเสรีประชาธิปไตย ถือว่ามีคุณค่าสูงสุดที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้ จึงเป็นสิ่งที่ต้องให้ความเคารพและต้องได้รับการคุ้มครองจากตนเอง ดังนั้น เพื่อเห็นแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกบุคคล รัฐจึงจำเป็นต้องทำให้เกิดความมั่นคงแก่ปัจเจกบุคคลในการพัฒนาลักษณะส่วนบุคคลให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ นอกจากนี้คำวินิจฉัยนั้น ศาลรัฐธรรมนูญ

สหพันธ์ของเยอรมันได้วินิจฉัยว่า⁷ มาตรา 1 ของรัฐธรรมนูญ (Grundgesetz) "ได้ให้หลักประกันในทางคุณค่าซึ่งปัจเจกบุคคลได้รับหลักประกันดังกล่าวเพราะความเป็นบุคคล การไม่อาจล่วงละเมิดได้ในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น เป็นการรับรองคุ้มครองจากการแทรกแซงในปริวิตถลส่วนบุคคล จากการให้ความหมายของ "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" ของนักนิติศาสตร์และโดยคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ของเยอรมันนั้นอาจสรุปได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะอันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้น ทั้งนี้ไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใดทั้งสิ้น เช่น เพศ เชื้อชาติ ศาสนา คุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวนี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอิสระในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ ภายใต้ความรับผิดชอบของตนเองโดยถือว่า "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" เป็นคุณค่าที่มีอาจจะล่วงละเมิดได้ การละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลหรือละเว้นการกระทำใดๆ ที่จะเป็นการละเมิดต่อสิ่งดังกล่าว รัฐมีภาระหน้าที่ที่จะดำเนินการใดๆ ในทางที่จะทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเอื้อต่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีหรือเอื้อต่อการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้ และความหมายของ "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" ตามแนวคิดปฎิญาสาทลขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนถือเป็นแบบแผนหนึ่งของหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่เป็นรูปธรรมที่อยู่เหนือความเป็นส่วนตัวของบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นการเฉพาะ ในทรรศนะของ Jack Donnelly ได้แสดงความเห็นว่า⁸ แหล่งที่มาของสิทธิมนุษยชน คือ ธรรมชาติเชิงศีลธรรมของมนุษย์ (Man's moral nature) สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งจำเป็นมิใช่เพียงเพื่อการมีชีวิตอยู่แต่เพื่อการดำรงชีวิตที่มีศักดิ์ศรี กล่าวคือ เพื่อชีวิตที่มีคุณค่าสมกับความเป็นมนุษย์ (life worthy of a human being) สิทธิมนุษยชนจึงเกิดขึ้นจากศักดิ์ศรีอันมีมาโดยกำเนิดของบุคคลอันเกี่ยวโยงไปถึงจิตภาพทางศีลธรรมแห่งศักยภาพของมนุษย์ (Moral vision of human potentiality) แม้อาจเป็นสิ่งที่ยากต่อการพิสูจน์เชิงประจักษ์ แต่จริงๆ แล้วสิ่งนี้ก็ดูเหมือนเป็นการสืบเนื่องมาจากความพยายามของ "คณะกรรมการว่าด้วยรากฐานทางทฤษฎีสิทธิมนุษยชน" (A Committee on the Theoretical Bases of Human Rights) ขององค์การด้านการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1947 ที่มุ่งมั่นแสวงหาหลักการร่วม (Common Principles) โดยการมีหนังสือสอบถามความเห็นในปัญหาทางทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ไปยังนักวิชาการปัญญาชน

⁷ จาก หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ (น. 104-107), โดยบรรเจิด สิงคะเนติ, 2547, กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

⁸ จาก รัฐธรรมนูญ 2540 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สู่สัมมิกสิทธิมนุษยชน (น. 65-66), โดยจรัญ โฆษณานันท์, 2544, กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

คนสำคัญๆ ของโลก ได้แก่ มหาตมคานธี (Gandhi) ฮักลีย์ (Aldous Huxley) มารีแตง (Jacques Maritain) และลาสกี (Harold J. Laski) ต่างมีใจจดหมายตอบกลับมา คือ การเน้นย้ำรากฐานทางทฤษฎีสิทธิมนุษยชนที่มีความศรัทธาเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ ในศักดิ์ศรีอันดีมาแต่กำเนิดของชายและหญิงเหมือนกันพร้อมๆ กับที่ศรัทธารากฐานร่วมกันของสหประชาชาติอันมีต่อเสรีภาพและประชาธิปไตย ซึ่งในความเชื่อมั่นนี้ต่อสิทธิมนุษยชนก่อให้เกิดปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในปี ค.ศ. 1948 นั่นเอง และแม้ว่าปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ไม่ก่อให้เกิดผลผูกพันในทางกฎหมายระหว่างประเทศให้ประเทศสมาชิกที่ไม่ได้ลงนามรับรองต้องปฏิบัติตาม แต่การนำเอาหลักการเรื่องสิทธิมนุษยชนมาเป็นแนวทางปฏิบัติเรื่อยมาเป็นระยะเวลาอันกว่า 50 ปีทำให้หลักการดังกล่าวได้กลายมาเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศไปแล้ว เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาจะเห็นว่า สิ่งที่ปณิธานสากลมุ่งคุ้มครองก็คือ สิทธิมนุษยชน (Human Rights) โดยการอ้างถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ในฐานะที่เป็นวัตถุประสงค์อันหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ในระหว่างสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น หากพิจารณาในด้านเนื้อหาหรือเป้าหมายสุดท้ายแล้วสามารถกล่าวได้ว่า ทั้งสองเรื่องต่างก็มุ่งที่จะสร้างความสงบและสันติสุขให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในสังคมของมนุษย์ตลอดไป ในกรณีเช่นนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนจึงไม่มีความแตกต่างกับความเชื่อในทางศาสนาที่ต่างก็สอนให้คนเป็นคนดีและมุ่งให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมนั้น ตามที่กล่าวมาขอมส่ท่อนความศรัทธาต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันหมายถึง ความเชื่อมั่นในคุณค่าของมนุษย์ ในความมีมโนธรรม ในศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นมนุษย์อันสมบูรณ์ตราบเท่าที่ยังมีลมหายใจอยู่ มนุษย์ทุกคนย่อมมีความเป็นไปได้ที่จะเปลี่ยนแปลงพัฒนาตัวเองจากสภาพที่เป็นอยู่ การที่เรายืนยันว่ามนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีไม่อาจถูกใช้เพื่อเป็นเครื่องมือเพื่อสิ่งใดๆ มิใช่เพราะเราเชื่อว่ามนุษย์เป็นสิ่งสมบูรณ์ แต่เพราะความศรัทธาเชื่อมั่นว่ามนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (Ability of Becoming) ที่ทำให้เราต้องเคารพต่อความเป็นมนุษย์ของเขา

จากความเป็นมาและพัฒนาการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ดังกล่าวข้างต้นจึงสรุปได้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) หมายถึง คุณค่าของมนุษย์ที่มีความเกี่ยวข้องหรือขึ้นอยู่กับความเป็นมนุษย์ โดยในฐานะมนุษย์ทุกคนย่อมได้รับคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยไม่ต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย ฐานะหรือตำแหน่ง ส่วนใหญ่ในความเข้าใจทั่วไป การให้คุณค่าความเป็นมนุษย์นั้น คุณค่าหรือศักดิ์ศรีขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจ บทบาททางสังคม การดำรงตำแหน่งทางสังคม เมื่อเข้าใจเช่นนี้มนุษย์คนใดรวยหรือมีบทบาททางสังคมมากหรือมีตำแหน่งใหญ่โตก็จะมีคุณค่ามาก คนจนหรือคนที่ไม่มียบทบาททางสังคม ยศหรือตำแหน่งใดๆ ก็จะมีค่าน้อย การปฏิบัติต่อคนเหล่านั้นก็จะแตกต่างกันด้วย ดังนั้น การละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งการ

ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นหมายถึง การเหยียดหยาม ลดทอนหรือการปฏิบัติต่อคนเหมือนไม่ใช่มนุษย์หรือลดฐานะมนุษย์เป็นเพียงวัตถุสิ่งของ เช่น เมื่อเราเห็นขอทานแล้วเกิดความสงสารจึงไปซื้ออาหารกล่องมาให้ แต่กลับโยนให้ขอทานแทนที่จะหยิบยื่นให้อย่างสุภาพ ก็ถือว่าเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของขอทาน ซึ่งแม้ขอทานจะยากจนแต่มนุษย์ด้วยกันก็ไม่มีสิทธิไปเหยียดหยามหรือละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยการโยนอาหารให้ขอทานราวกับขอทานนั้นเป็นสัตว์มากกว่าคน⁹

2.3 วัตถุประสงค์และความจำเป็นของการขังระหว่างพิจารณาคดี

2.3.1 ความหมายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามความหมายของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 หมายถึง บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขัง ซึ่งหมายขังเป็นหมายอาญาชนิดหนึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (9) ซึ่งผู้มีอำนาจออกหมายขังดังกล่าวนี้คือ ศาล โดยอาจออกหมายขังได้ในกรณีดังนี้

1) พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการขอให้ศาลออกหมายขัง สั่งขังผู้ต้องหาไว้ระหว่างสอบสวน ซึ่งมีระยะเวลาที่กำหนดไว้สำหรับคดีประเภทต่างๆ ที่เรียกกันทั่วไปว่า นำไปฝากขัง ซึ่งกรณีดังกล่าวจะใช้หมายอาญาหรือหมายขังระหว่างสอบสวน

2) ศาลสั่งขังจำเลยไว้ระหว่างไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งศาลจะใช้หมายอาญาหรือหมายขังระหว่างไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณาคดี กรณีนี้ศาลจะสั่งขังนานเท่าใดก็ได้จนกว่าศาลจะสั่งให้ปล่อยตัวชั่วคราวหรือจำเลยถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกโดยศาลจะออกหมายปล่อยหรือหมายจำคุกแทน

กรณีตามข้อ 1) และข้อ 2) ข้างต้น เป็นอำนาจของศาลในการออกหมายขังที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁰

นอกจากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีผู้ต้องขังอีกกรณีหนึ่งคือ ผู้กระทำความผิดซึ่งศาลได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกแต่คดียังไม่ถึงที่สุด และคดียังอยู่ระหว่างอุทธรณ์หรืออยู่ระหว่างฎีกา ซึ่งบุคคลดังกล่าวเหล่านี้จะไม่มีคำจำกัดความในภาษากฎหมายไว้ชัดเจน แต่จะมีเพียงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 23 วรรค 2 และกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อ 53 และข้อ 69 เรียกคน

⁹ กรมประชาสัมพันธ์. สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.prd.go.th/main.php?Filename=index_2015.

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 89.

เหล่านี้ว่า คนต้องขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกา ฉะนั้น หมายอาญา หากจะเรียกว่าหมายขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกาก็จะทำให้เข้าใจได้ดีขึ้น

สรุปว่าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการขอให้ศาลออกหมายขัง กรณีดังกล่าวอาจเรียกว่าผู้ต้องหาในคดีก็ได้
2. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือในชั้นพิจารณาคดี ซึ่งกรณีนี้ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการออกหมายขัง ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะมีสถานะเป็นจำเลยในคดี
3. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ฎีกา บุคคลดังกล่าวถือว่าเป็นผู้ต้องขังที่ศาลได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกเรียบร้อยแล้วในศาลชั้นต้น แต่เนื่องจากคดียังไม่ถึงที่สุด ยังอยู่ระหว่างอุทธรณ์หรืออยู่ระหว่างฎีกา จึงถือได้ว่าเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเช่นเดียวกัน

จะเห็นได้ว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทั้งสามกลุ่มนี้ยังไม่ถือว่าเป็นนักโทษเด็ดขาด เพราะยังไม่มีคำพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือคดียังไม่ถึงที่สุด ซึ่งอาจเป็นผู้บริสุทธิ์ได้ ดังนั้น ในการปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวเหล่านี้จึงจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังและตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น หากมีการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ตลอดทั้งจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลดังกล่าวด้วย

2.3.2 การควบคุมตัวระหว่างคดี

การควบคุมตัวระหว่างคดี คือ การจำกัดเสรีภาพในร่างกายหรือเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เพื่อเป็นหลักประกันสำหรับรัฐในการดำเนินคดีชั้นกำหนดคดีหรือเป็นหลักประกันสำหรับรัฐในการดำเนินคดีชั้นบังคับคดีหรือเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับรัฐทั้งสองประการดังกล่าว¹¹ ในที่นี้หมายถึง การควบคุมและการขัง

การดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน แม้ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะเป็นประธานในคดี แต่การใช้มาตรการบังคับของรัฐกับผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดก็ยังคงมีความจำเป็น เพราะหากรัฐไม่อาจใช้มาตรการบังคับกับผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดได้เลยแล้ว การดำเนินคดีอาญาของรัฐย่อมไม่อาจกระทำได้หรือยากต่อการที่รัฐจะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้น การควบคุมตัวระหว่างคดีจึงอาจมีความจำเป็นที่ต้องกระทำเพื่อเอาตัวบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นมาไว้ในอำนาจรัฐ

¹¹ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 357). เล่มเดิม.

การควบคุมตัวระหว่างคดีกับการออกหมายเรียกและการออกหมายจับเป็นเรื่องเดียวกัน ฉะนั้น เหตุที่จะออกหมายจับกับเหตุที่จะควบคุมหรือคุมขังไว้ต่อไปหลังการจับจึงเป็นเหตุเดียวกัน¹² กล่าวคือ การที่ต้องออกหมายเรียกผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดก็เพราะเป็นกรณีที่มีความ จำเป็นต้องได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดมาเพื่อการใดการหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น เพื่อสอบสวน ปากคำผู้ต้องหา และเมื่อได้ทำการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาที่ได้เรียกมานั้นแล้ว ตามปกติก็ต้อง ปลดปล่อยตัวผู้ต้องหานั้นไป และการที่ต้องจับบุคคลใดบุคคลหนึ่งก็เพราะเป็นกรณีที่อาจมีความ จำเป็นต้องเอาตัวบุคคลผู้นั้นมาไว้ในอำนาจรัฐ และเมื่อความจำเป็นต้องเอาตัวบุคคลผู้นั้นมาไว้ใน อำนาจรัฐไม่มีหรือหมดไปในภายหลังก็ต้องปล่อยตัวผู้ถูกจับนั้นไปเช่นเดียวกัน¹³ ดังนั้น บทบัญญัติ ของกฎหมายเกี่ยวกับการจับ การควบคุม การขัง และการปล่อยชั่วคราวจึงเป็นบทบัญญัติที่มีความ สัมพันธ์อย่างเป็นระบบ การตีความบทบัญญัติดังกล่าวทั้งหมดจึงต้องตีความตามความสัมพันธ์ อย่างเป็นระบบของกฎหมาย คือ ถือว่าบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการจับ การควบคุม การขัง และการปล่อยชั่วคราวเป็นเรื่องเดียวกัน กล่าวคือ เป็นการกระทำตามจุดหมายหมายของการควบคุมตัว ระหว่างคดี¹⁴

อย่างไรก็ตาม การเรียกและการจับหาใช่เหตุที่จะก่อให้เกิดอำนาจควบคุมตัวระหว่างคดี แก่เจ้าพนักงานหรือศาลโดยอัตโนมัติไม่ แต่การควบคุมตัวระหว่างคดีจะต้องเกิดจากความจำเป็น ที่ว่า หากไม่ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาไว้ในระหว่างการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานหรือศาล จะไม่ อาจดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้เท่านั้น ซึ่งนอกจากจะเป็นจุดหมายในการคุมขัง ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาแล้ว ยังเป็นเงื่อนไขที่ป้องกันมิให้เกิดสภาวะแห่งการลงโทษโดยกระบวนการ อันเป็นการสอดคล้องกับแนวความคิดตามข้อสันนิษฐานในคดีอาญาที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด¹⁵

การควบคุมตัวระหว่างคดีมีจุดหมาย 3 ประการ¹⁶ คือ

¹² จาก “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” โดย คณิต ฒ นคร, (2544, มกราคม-มิถุนายน), *วารสารกฎหมาย รัฐกิจบัณฑิตย*, 1, น. 57.

¹³ *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น. 354). เล่มเดิม.

¹⁴ แหล่งเดิม.

¹⁵ จาก *การชดใช้ค่าทดแทนโดยรัฐเนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี), โดย ทวีวัฒน์ ธาราจันทร์, 2540, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

¹⁶ *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น. 357-359). เล่มเดิม.

(1) เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อย

เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนการฟ้องคดี (Pre-trial stage) เป็นขั้นตอนในการสอบสวนและการฟ้องร้อง การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะสามารถกระทำเพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาและเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดนั้น¹⁷

ดังนั้น เมื่อการสอบสวนคดีอาญาเริ่มคลี่คลายไปถึงจุดหนึ่งที่บ่งชี้ว่าคดีมีมูลและมีความน่าเชื่อถืออย่างมากที่อาจจะต้องมีการฟ้องร้องต่อไป และโดยที่ผู้ต้องหาไม่มีสิทธิที่จะได้แย้งคัดค้านอันเป็นไปตาม “หลักฟังความทุกฝ่าย” เพื่อประกันสิทธิดังกล่าว กรณีจึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องฟังคำแก้ตัวของผู้ต้องหา ในกรณีเช่นนี้จะต้องมีการเรียกหรือออกหมายเรียกหรือมีการขอให้ศาลออกหมายจับผู้ต้องหาเพื่อดำเนินการต่อไป¹⁸ และในการสอบสวนดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาคนใดคนหนึ่งดังกล่าวนี้ รัฐอาจมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการบังคับควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาเพราะหากไม่มีการสอบสวนผู้ต้องหาแล้ว การฟ้องผู้ต้องหาต่อไป (หากจำเป็นต้องกระทำ) ก็ย่อมไม่อาจกระทำได้และเมื่อได้มีการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาแล้ว กรณีอาจมีความจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหานั้นไว้ต่อไปอีกเพราะหากไม่มีการควบคุมผู้ต้องหาไว้ต่อไปแล้ว ผู้ต้องหาอาจไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือไปก่อเหตุอันตรายประการอื่นทำให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวนคดีนั้นได้

(2) เพื่อประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย

เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาและพิพากษาคดี (trial stage) นั้นเป็นขั้นตอนการชี้ขาดข้อเท็จจริงอันจะนำไปสู่การพิพากษาคดีนั้นๆ¹⁹ ซึ่งในการดำเนินคดีอาญาในชั้นนี้มีความจำเป็นต้องมีตัวจำเลยในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี เนื่องจากจำเลยจะต้องปรากฏตัวอยู่จริง (Physical Presence) ในระหว่างการพิจารณาคดี เพื่อให้จำเลยมีโอกาสได้รับรู้กระบวนการพิจารณาคดีทุกขั้นตอน ซึ่งกระบวนการพิจารณาคดีในศาลเหล่านี้ อาจเป็นผลดีหรือผลร้ายกับตัวจำเลยมากที่สุด

¹⁷ จาก “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540,” โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, (2541, ธันวาคม), *บทบัญญัติ*, 54 ตอน 4. น. 59.

¹⁸ จาก *การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐกับการปล่อยชั่วคราว ในกระบวนการยุติธรรมกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน* (น. 57), โดย คณิต ฃ นคร, 2553, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

¹⁹ *ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540* (น. 61). เล่มเดิม.

ดังนั้น จำเลยจึงควรที่จะรับทราบและมีโอกาสต่อสู้หรือมีโอกาสดูพยานหน้ากับพยานที่เป็นปรปักษ์ แก่ตนและสามารถที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบ และพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองให้ ศาลเห็นประจักษ์ว่าตนกระทำความผิดหรือไม่ ทั้งนี้ เนื่องจากจำเลยเป็นผู้ที่รับรู้เหตุการณ์ที่ตน ถูกกล่าวหาได้ดีที่สุดนั่นเอง นอกจากนี้จำเลยมีสิทธิเผชิญหน้ากับพยานที่เป็นปรปักษ์ (Right to Confront Witness) ซึ่งการเผชิญหน้ากันอาจส่งผลดีในแง่จิตวิทยาว่า พยานอีกฝ่ายไม่กล้าที่จะเบิกความปรักปรำใส่ร้ายจำเลย เพราะจำเลยมีสิทธิในการถามค้านพยานได้ (Right to Cross-Examination) รวมทั้งศาลก็สามารถค้นหาความจริงได้จากการที่คู่ความเผชิญหน้าต่อกันว่าฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งมีการแสดงออกในลักษณะที่เป็นพิรุณหรือเบิกความเท็จหรือไม่ และเหตุผลที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ การที่จำเลยเป็นผู้ที่อาจต้องได้รับผลร้ายจากคำพิพากษา จำเลยจึงควรมีโอกาสที่จะได้รับรู้ กระบวนการพิจารณาคดีในทุกขั้นตอนและรับทราบถึงพยานหลักฐานที่ได้นำสืบในชั้นพิจารณาคดี ซึ่งจะส่งผลให้จำเลยสามารถใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่²⁰

จากหลักการพิจารณาคดีและการสืบพยานซึ่งโดยหลักต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้า จำเลยนั้น ในการฟ้องคดี พนักงานอัยการจึงต้องส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมฟ้องหรือต้องมีตัวจำเลยอยู่ใน อำนาจของศาล ดังนั้น กรณีจึงอาจมีความจำเป็นต้องควบคุมจำเลยไว้ในระหว่างการดำเนินคดีกับ จำเลยนั้นในชั้นศาล เพราะหากจำเลยหลบหนีย่อมทำให้ไม่สามารถดำเนินคดีกับจำเลยนั้นได้ เว้นแต่กรณีที่สามารพพิจารณาลับหลังจำเลยได้ เหล่านี้คือหลักประกันการมีตัวของจำเลยในการ ดำเนินคดีอาญาของรัฐนั่นเอง

(3) เพื่อประกันการบังคับโทษ

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษผู้กระทำความผิดแล้ว ก็จะต้องมีการบังคับโทษเพื่อให้ เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล การมีตัวจำเลยไว้ในอำนาจรัฐจึงมีความจำเป็นเพื่อจะทำได้ตาม การบังคับโทษตามกระบวนการได้อย่างรวดเร็ว

ทั้งนี้ แม้จุดมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดีจะมี 3 ประการ แต่จุดมุ่งหมายหลัก ของการควบคุมตัวระหว่างคดี คือ เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อยและเพื่อประกัน การมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย ส่วนจุดมุ่งหมายเพื่อการบังคับโทษเป็นเพียงจุดมุ่งหมายรอง เพราะ กรณีอาจไม่มีการบังคับโทษในคดีนั้นเลยก็ได้แม้ศาลจะพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิด เป็นต้นว่า ศาลพิพากษาให้รอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษจำเลยไว้²¹ นอกจากนี้ การควบคุม

²⁰ จาก คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 208), โดย สมชาย รัตนชื่อสกุล, 2545, กรุงเทพฯ: แวนแก้ว.

²¹ การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐกับการปล่อยชั่วคราว ในกระบวนการยุติธรรมกับสิทธิขั้นพื้นฐาน ของประชาชน (น. 64). เล่มเดิม.

ตัวระหว่างคดีเป็นเรื่องของข้อยกเว้น กล่าวคือ โดยหลักเจ้าพนักงานและศาลจะต้องปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมอ จะควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยได้เฉพาะกรณีจำเป็นเท่านั้น คือ การควบคุมตัวระหว่างคดีต้องเป็นการเอาตัวไว้เพราะความจำเป็นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการควบคุมตัวระหว่างคดีดังกล่าวข้างต้นอย่างแท้จริง มิใช่เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแต่อย่างใด เพราะกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานอกจากจะเป็นกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยแล้ว ยังเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลด้วย²²

2.3.3 จุดมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดีกับเหตุแห่งการออกหมายจับและเหตุแห่งการออกหมายขัง²³

จุดมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดีหรือความจำเป็นที่จะต้องเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐนั้นแท้จริง คือ เหตุแห่งการออกหมายจับและเหตุแห่งการออกหมายขัง ซึ่งตามกฎหมายเป็นเหตุเดียวกันนั่นเอง ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าการเรียก การจับ การควบคุม และการขังเป็นเรื่องเดียวกัน ทั้งนี้มีข้อพิจารณาเกี่ยวกับลักษณะของเหตุแห่งการออกหมายจับและเหตุแห่งการออกหมายขังกับการพิจารณาความจำเป็นของการควบคุมตัวระหว่างคดี กล่าวคือ

(1) เหตุแห่งการออกหมายจับหรือเหตุแห่งการออกหมายขังที่เป็นเหตุหลัก (Primary) และที่เป็นเหตุรอง (Secondary)

เหตุแห่งการออกหมายจับหรือเหตุแห่งการออกหมายขังนั้นมีทั้งเหตุที่เป็นเหตุหลัก (Primary) และเหตุที่เป็นเหตุรอง (Secondary) โดยเหตุที่เป็นเหตุหลัก (Primary) คือ เหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี เหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน และเหตุอันควรเชื่อว่าจะก่ออันตรายประการอื่น ส่วนเหตุที่เป็นเหตุรอง (Secondary) คือ เหตุแห่งความร้ายแรงของความผิด

เมื่อกรณีใดมีเหตุที่เป็นเหตุหลัก (Primary) แล้ว การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐย่อมมีความจำเป็นเสมอและส่งผลต่อไปว่าการปล่อยชั่วคราวย่อมกระทำไม่ได้ เพราะจะทำให้การดำเนินคดีไม่อาจเป็นไปได้อย่างเรียบร้อยและขัดขวางต่อการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี ส่วนกรณีใดมีเหตุที่เป็นเหตุรอง (Secondary) หรือเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับความร้ายแรงของความผิด กรณีนั้นย่อมไม่แน่นอนเสมอไปว่าการดำเนินคดีจะไม่อาจเป็นไปได้อย่างเรียบร้อยและจะขัดขวางต่อการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี ดังนั้น เหตุแห่งความร้ายแรงของความผิด

²² กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 359-360). เล่มเดิม.

²³ การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐกับการปล่อยชั่วคราว ในกระบวนการยุติธรรมกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน (น. 60-63). เล่มเดิม. .

จึงเป็นเหตุที่เป็นเหตุรอง (Secondary) และส่งผลต่อไปเกี่ยวกับการพิจารณาปล่อยชั่วคราว กล่าวคือ ในกรณีที่เป็นเหตุรอง (Secondary) นั้น อาจมีการปล่อยชั่วคราวได้ตามสิทธิที่บัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพราะผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการคุ้มครองตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ซึ่งการปล่อยชั่วคราวนั้น อาจปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันหรือไม่มีประกันเลยก็ได้ ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 ที่ได้บัญญัติไว้ว่า

“ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีขึ้นไป ผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราวต้องมีประกัน และจะมีหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้

ในคดีอย่างอื่นจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้

การเรียกประกันหรือหลักประกันตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง จะเรียกจนเกินควรแก่กรณีมิได้ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงหรือข้อบังคับของประธานศาลฎีกา แล้วแต่กรณี”²⁴

(2) เหตุแห่งการออกหมายจับหรือเหตุแห่งการออกหมายขังที่เป็นเหตุเกี่ยวกับการกระทำในอดีตและเหตุในทางป้องกัน

เหตุแห่งการออกหมายจับหรือเหตุแห่งการออกหมายขังนั้น มีทั้งเหตุที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำให้แล้วในอดีตและเหตุที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจกระทำให้ขึ้นในอนาคต ซึ่งเหตุในกรณีหลังนี้คือ เหตุในทางป้องกัน

เหตุที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำให้แล้วในอดีต คือ เหตุแห่งความร้ายแรงของความคิด เหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี และเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน ส่วนเหตุที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจกระทำให้ขึ้นในอนาคต คือ เหตุอันควรเชื่อว่าจะไปก่ออันตรายประการอื่น เช่น การไปกระทำความผิดนั้นหรือความผิดอื่นซ้ำอีก

2.3.4 การขังระหว่างพิจารณาคดี

การขังระหว่างพิจารณาคดี คือ การควบคุมตัวระหว่างคดีโดยการจำกัดเสรีภาพในร่างกายหรือเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของจำเลย โดยเป็นการดำเนินคดีในชั้นการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล (Trial stage) กล่าวคือ ได้ผ่านกระบวนการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง (Pre-trial stage) และมีการนำตัวจำเลยมาต่อศาลและเข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดี

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 110.

ของศาลชั้นต้นแล้ว โดยในขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดีนี้ มีศาลเพียงองค์กรเดียวในฐานะผู้ใช้ อำนาจตุลาการในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในชั้นนี้ การขังระหว่างพิจารณาคดีจึงเป็น คุณพินิจของศาล พิจารณาความจำเป็นในการขังจำเลยในระหว่างที่มีการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น

เนื่องจากการดำเนินคดีในชั้นศาลนั้นมีหลักว่า ต้องเป็นการดำเนินคดีโดยเปิดเผย เป็น การดำเนินคดีด้วยวาจาและการดำเนินคดีต้องกระทำต่อหน้าจำเลย ดังนั้น การควบคุมตัวระหว่างคดี โดยการขังระหว่างพิจารณาคดีจึงมีความจำเป็นเพื่อให้สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไปได้ ตามความมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดีเพื่อประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย นอกจากนี้หากศาลพิพากษาให้จำเลยต้องได้รับโทษตามกฎหมายแล้ว การขังระหว่างพิจารณาคดียัง เป็นการประกันการบังคับโทษกับจำเลยตามความมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดีเพื่อการ บังคับโทษอีกด้วย อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี หากเมื่อพิจารณาถึงจำเลยแต่ละรายแล้ว การดำเนินคดีในชั้นศาลนี้ อาจไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขังจำเลยไว้ระหว่างการพิจารณาคดีเสมอไป กล่าวคือ แม้ไม่มีการขัง จำเลยระหว่างพิจารณาคดีก็สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้ตามปกติ ดังนั้น การที่ศาลจะใช้ คุณพินิจว่าควรปล่อยจำเลยชั่วคราวหรือขังจำเลยระหว่างพิจารณาคดี จะต้องมีหลักเกณฑ์ในการ พิจารณาที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยและไม่เป็น การเลือกปฏิบัติแก่จำเลยคนหนึ่งคนใด

2.3.5 ผลกระทบในการถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี

การคุมขังระหว่างพิจารณาคดี แม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้ โดยเรียบร้อย เพื่อประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยและเพื่อประกันการบังคับโทษ แต่ อย่างไรก็ดีตาม การที่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหรือจำเลยถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดีย่อม ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและต่อภาครัฐอย่างมากมาย

ผลกระทบต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ก็จะมีทั้งผลกระทบต่อตัวผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดีเอง กล่าวคือ การถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดีย่อมทำให้ตัวผู้ต้องขังระหว่าง พิจารณาคดีขาดโอกาสในการศึกษาและประกอบอาชีพเพื่อช่วยเหลือครอบครัว และยังก่อให้เกิด ผลกระทบด้านจิตใจเนื่องจากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีส่วนใหญ่จะมีความวิตกกังวลในเรื่อง สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวและแนวทางในการต่อสู้คดี ตลอดจนการถูกตั้งรังเกียจจากสังคม และยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อครอบครัวของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีด้วย กล่าวคือ ทำให้ ครอบครัวของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีขาดรายได้และต้องหางานมาต่อสู้คดี และหากจะมอง ผลกระทบต่อภาครัฐนั้น การขังระหว่างพิจารณาคดีทำให้รัฐต้องสูญเสียทรัพยากรบุคคลงบประมาณ ในการเลี้ยงดู ค่าใช้จ่ายในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งยังถือว่าเป็นบุคคลที่ บริสุทธิ ยังไม่เป็นผู้กระทำความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด

และยังทำให้กรมราชทัณฑ์ต้องรับภาระด้านความแออัดของผู้ต้องขังซึ่งเกินความจุที่จะรับได้ เจ้าหน้าที่รับภาระหนักด้านการควบคุม ทำให้การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดไม่สามารถกระทำได้อย่างเต็มที่

2.4 หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

2.4.1 มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners)

องค์การสหประชาชาติได้พยายามกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษขึ้น โดยนำหลักการและแนวทางปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และสร้างประสิทธิภาพต่อการบริหารจัดการเรือนจำ เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2469 โดยองค์การสันนิบาตชาติได้มีข้อเสนอต่อคณะกรรมการราชทัณฑ์ระหว่างประเทศ (IPPC) ทำการประชุมกันที่กรุงเบิร์น (Berne) จนกระทั่งต่อมาในปี พ.ศ. 2498 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นครั้งแรกที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ได้มีการวางหลักเกณฑ์เป็นข้อกำหนดของมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้อง ต่อมาได้เป็นที่แพร่หลายเป็นแบบฉบับของนานาอารยประเทศ ซึ่งข้อกำหนดดังกล่าวมิใช่กฎหมายและไม่มีสภาพบังคับ โดยประเทศต่างๆ จะปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ เพียงแต่มีการพยายามส่งเสริมให้ประเทศต่างๆ พยายามปฏิบัติตามข้อบังคับดังกล่าวให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ โดยในการประชุมขององค์การสหประชาชาติที่ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อบุคคลผู้กระทำความผิดในครั้งต่อๆ มา โดยเฉพาะในการประชุมครั้งที่ 4 ครั้งที่ 5 และครั้งที่ 7 องค์การสหประชาชาติได้พยายามในการทำให้ข้อกำหนดมาตรฐานนี้แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับ

สำหรับเนื้อหาของสาระของข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) ที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ได้แก่ หลักการเบื้องต้น กฎมาตรฐานทุกข้อต้องใช้อย่างเสมอภาค ปราศจากการเลือกปฏิบัติ เพราะเหตุในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดทางการเมือง หรือความคิดเห็นอื่นๆ กำเนิดทางชาติหรือสังคม สถานะทางทรัพย์สิน กำเนิดหรืออื่นใด ห้ามทรมานและต้องให้ความเคารพต่อความเชื่อทางศาสนาของนักโทษ²⁵

การจำแนกประเภทนักโทษ กำหนดให้ผู้ต้องขังต่างประเภทกัน พึงแยกคุมขังไว้คนละแห่งหรือคนละส่วนของทัณฑสถาน โดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติในทางอาชญากรรม เหตุผล

²⁵ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, ข้อ 6.

ในทางคดี และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านั้น ดังนั้น ผู้ต้องขังชายและหญิงพึงแยกไว้คนละทัณฑสถาน ทัณฑสถานแห่งใดใช้ควบคุมทั้งสองเพศแล้วไซ้ร้ สถานที่ที่คุมขังหญิงพึงแยกเป็นเอกเทศโดยเด็ดขาด คนต้องระหว่างพิจารณาฟังแยกจากนักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องโทษกักขังเกี่ยวกับหนี้สินและคดีแพ่งอื่น ๆ พึงแยกจากผู้กระทำความผิดอาญา และผู้ต้องขังเขาวัวขังแยกจากผู้ต้องขังผู้ใหญ่²⁶

ผู้ถูกคุมขังที่อยู่ระหว่างถูกควบคุมตัวหรือรอการพิจารณาคดี บุคคลซึ่งถูกจับกุมหรือคุมขังในข้อหาผิดอาญาไว้ที่สถานีตำรวจหรือเรือนจำที่ดี หากยังมีได้มีการพิจารณาพิพากษาตัดสินแล้วให้เรียกว่า “คนต้องขังระหว่างพิจารณา” และผู้ต้องขังที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ พึงได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่ายังเป็นผู้บริสุทธิ์และพึงได้รับการปฏิบัติแตกต่างหากจากผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดและให้ลงโทษ และพึงได้รับการปฏิบัติที่เป็นพิเศษในส่วนสำคัญดังต่อไปนี้²⁷

1) คนต้องขังระหว่างพิจารณาฟังแยกขังจากนักโทษเด็ดขาด และคนต้องขังระหว่างพิจารณาที่เขาวัวขังแยกขังจากผู้ใหญ่ โดยให้ถือเป็นหลักที่จะต้องแยกไว้ต่างทัณฑสถานกัน²⁸

2) คนต้องขังระหว่างพิจารณาฟังให้นอนแยกกันคนละห้องตามประเพณีนิยมที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นและดินฟ้าอากาศที่ไม่เหมือนกัน²⁹

3) ภายใต้อำนาจข้อนบังคับของเรือนจำ ถ้าคนต้องขังระหว่างพิจารณาประสงค์จะจ่ายเงินส่วนตัวจัดหาอาหารจากภายนอกโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำหรือญาติมิตรจัดการให้ก็ทำได้ มิฉะนั้น เรือนจำต้องเป็นผู้จัดหาอาหารเลี้ยง³⁰

4) คนต้องขังระหว่างพิจารณามีสิทธิแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่จัดหาเองได้ หากเป็นเสื้อผ้าที่สะอาดและเหมาะสม และในกรณีที่แต่งกายด้วยเสื้อผ้าของสถานที่คุมขังจัดให้ เสื้อผ้านั้นจะต้องมีลักษณะแตกต่างจากชุดของนักโทษเด็ดขาด³¹

5) คนต้องขังระหว่างพิจารณาอาจได้รับการเสนอให้ทำงานในสถานที่คุมขังได้ แต่จะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจและพึงมีสิทธิได้รับค่าจ้างตอบแทนในการทำงานนั้นด้วย³²

²⁶ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, ข้อ 8.

²⁷ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, ข้อ 84.

²⁸ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, ข้อ 85.

²⁹ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, ข้อ 86.

³⁰ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, ข้อ 87.

³¹ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, ข้อ 88.

³² มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, ข้อ 89.

6) คนต้องขังระหว่างพิจารณามีสิทธิได้รับการจัดหาหนังสือ หนังสือพิมพ์ เครื่องเขียน และอุปกรณ์การประกอบอาชีพอื่น ๆ ด้วยค่าใช้จ่ายส่วนตัวหรือโดยมีผู้อื่นจ่ายให้ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงประโยชน์แห่งความยุติธรรม ความมั่นคงปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่คุมขังนั้นด้วย³³

7) คนต้องขังระหว่างพิจารณามีสิทธิให้แพทย์หรือทันตแพทย์ประจำตัวคนต้องขังระหว่างพิจารณานั้นเข้าเยี่ยมและทำการบำบัดรักษาอาการได้ หากมีความจำเป็นอันควร โดยคนต้องขังระหว่างพิจารณานั้นเป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย³⁴

8) คนต้องขังระหว่างพิจารณามีสิทธิได้รับอนุญาตให้ติดต่อแจ้งข่าวกับครอบครัวของตนในทันทีเกี่ยวกับการที่ตนถูกคุมขัง พึงได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารกับครอบครัวและญาติมิตรของตนนั้น กับมีสิทธิได้รับการเยี่ยมเยียนจากบุคคลดังกล่าวด้วย ซึ่งในการจำกัดสิทธิดังกล่าวและการควบคุมการใช้สิทธินั้นจะกระทำต่อเมื่อมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อความยุติธรรม ความมั่นคงปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่คุมขัง³⁵

9) ในการใช้สิทธิต่อสู้คดีคนต้องขังระหว่างพิจารณาพึงได้รับการจัดหาบริการความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในกรณีที่มิบริการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในประเทศนั้น และพึงได้รับสิทธิการเยี่ยมเยียนจากที่ปรึกษากฎหมาย (ทนายความ) นั้น เพื่อการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการต่อสู้คดีและการเตรียมคดีนั้นเป็นการส่วนตัว ตลอดจนพึงมีสิทธิได้รับอุปกรณ์การเขียนหนังสือด้วย โดยการสนทนาระหว่างคนต้องขังระหว่างพิจารณาดังกล่าวกับที่ปรึกษากฎหมาย (ทนายความ) แม้อาจจะอยู่ในห้องที่เจ้าหน้าที่มองเห็นได้ แต่ต้องมีการกันระยะไม่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นได้ยินการสนทนานั้นด้วย³⁶

จะเห็นได้ว่า มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) นั้น เป็นแนวทางที่ประชาคมโลกได้ช่วยกันคิดค้นและสร้างขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง โดยกำหนดเป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ ประกอบกับประเทศใดจะใช้เป็นแม่แบบหรือแนวทางในการออกกฎหมายภายในประเทศหรือกำหนดนโยบายในการบังคับโทษจำคุกก็สามารถกระทำได้อย่างมีมาตรฐานสากล เป็นการร่วมกันสร้างความเหมือนกันในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังบนความแตกต่างของแต่ละประเทศ จึงอาจกล่าวได้ว่า ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อ

³³ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, ข้อ 90.

³⁴ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, ข้อ 91.

³⁵ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, ข้อ 92.

³⁶ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, ข้อ 93.

นักโทษนี้ เป็นการกำหนดสิ่งที่ดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และเป็นการสร้างหลักประกันในการคุ้มครองผู้ต้องขังให้มีมาตรฐาน³⁷

2.4.2 หลักความชอบด้วยกฎหมายในกฎหมายอาญา (Nullum crimen, nulla poena, nullum iudicium sine lege)

หลักการดังกล่าวนี้มีความสำคัญเนื่องจากเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ว่า บุคคลจะมีความผิดและมีโทษทางอาญาได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น และหลักความชอบด้วยกฎหมายในกฎหมายอาญานี้ไม่เพียงจะหมายถึงกฎหมายอาญาสารบัญญัติเท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมไปถึงกฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติด้วย กล่าวคือ องค์กรที่จะมีหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ต้องมีกฎหมายกำหนดไว้ ทั้งนี้ รวมถึงการดำเนินการพิจารณาคดีต้องดำเนินการตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติเอาไว้ด้วย

ผลของหลักความชอบด้วยกฎหมายในกฎหมายอาญานี้ ได้ก่อให้เกิดหน้าที่แก่ฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งมีหน้าที่ในการบัญญัติกฎหมายตามหลักการแบ่งแยกอำนาจให้ต้องบัญญัติกฎหมายอาญาสารบัญญัติและกฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติโดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์สำคัญต่างๆ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายอาญาสารบัญญัติ ฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องบัญญัติกฎหมายอาญาให้มีข้อความที่ชัดเจน แน่นอนทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับความผิดและโทษและจะออกกฎหมายมาบังคับได้ก็แต่เฉพาะกับการกระทำที่เกิดขึ้นภายหลังการประกาศใช้กฎหมายเท่านั้น โดยจะให้กฎหมายที่ออกมาใหม่มีผลย้อนหลังแก่การกระทำความผิดที่เกิดขึ้นก่อนการประกาศใช้กฎหมายไม่ได้ สำหรับในส่วนกฎหมายอาญาวิธีสบัญญัตินั้น ฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องประสานวัตถุประสงค์ 2 ประการของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ วัตถุประสงค์ในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ซึ่งมีความขัดแย้งให้เกิดความสมดุลกัน โดยกฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติในด้านองค์กรศาลนั้น ฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องให้หลักประกันแก่ศาลในด้านความเป็นอิสระของตุลาการและกำหนดขอบเขตในการพิจารณาคดีอย่างชัดเจน ส่วนในด้านวิธีพิจารณาความนั้น ฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องให้หลักประกันสิทธิและเสรีภาพแก่จำเลย เช่น การลงโทษจำเลยจะต้องฟังพยานหลักฐานจนแน่ใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย หลักประกันสิทธิและเสรีภาพในการต่อสู้คดีของจำเลย

³⁷ จาก หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 50-69), โดย ธาณี วรรักษ์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

โดยเฉพาะการห้ามมิให้มีการข่มขู่ ขู่เข็ญ หรือทรมานผู้ต้องหาหรือจำเลย³⁸ ทั้งนี้ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ กฎหมายที่ว่าด้วยการนำตัวผู้กระทำความผิดกฎหมายอาญามาลงโทษ โดยได้บัญญัติมาตรการบังคับต่างๆ ตั้งแต่การจับ การค้น การควบคุม การขัง การสอบสวน การฟ้องคดีอาญา การพิจารณาและพิพากษาคดี โดยในขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้ กฎหมายได้ให้อำนาจรัฐอย่างกว้างขวาง แต่ในขณะที่เดียวกันกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและรัฐธรรมนูญก็ได้วางกรอบกำหนดขอบเขตในการใช้อำนาจรัฐไว้อย่างรัดกุมเพื่อมิให้มีการใช้อำนาจรัฐกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของประชาชน

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดี ประการแรกจึงต้องมีลักษณะของความเป็นเสรีนิยม การกระทำใดในการค้นหาความจริงของรัฐโดยเจ้าหน้าที่รัฐจะต้องกระทำภายใต้กรอบบทบัญญัติของกฎหมายและคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนเสมอ การกระทำที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะทำได้เท่าที่มีกฎหมายบัญญัติและต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพนั้น ประการที่สองจะต้องมีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตย กล่าวคือ กระบวนการในการดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนต่าง ๆ จะต้องเปิดเผย สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้ เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามกรอบบทบัญญัติของกฎหมาย มิให้มีการใช้อำนาจโดยมิชอบจากบุคคลในองค์กรของรัฐ เป็นการแสดงออกถึงความโปร่งใสในการดำเนินการทุกขั้นตอนเพื่อเป็นหลักประกันแก่ประชาชนว่าการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย

การดำเนินคดีอาญาจะต้องคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน การกระทำที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ในสังคมที่ยอมรับสิทธิมนุษยชนนั้น มนุษย์ต้องมีสิทธิที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและต้องมีสิทธิที่จะกลับเข้าสู่สังคม ได้อย่างมีศักดิ์ศรี การดำเนินคดีอาญาจะเป็นการกระทำที่ทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไม่ได้ วิธีพิจารณาความอาญาที่ดีจึงต้องมีลักษณะเพื่อสังคม เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อีกประการหนึ่งด้วย³⁹

2.4.3 หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และเป็นประธานแห่งคดี (procedural subject)

เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันได้รับอิทธิพลของความคิดในเรื่องเสรีนิยมหลักประชาธิปไตย และหลักสิทธิมนุษยชน ส่งผลให้การดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ยอมรับว่าผู้ถูก

³⁸ จาก “หลักความชอบด้วยกฎหมายในกฎหมายอาญา” ในรวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศักดิ์ (น. 13-16), โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, (2536), กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

³⁹ จาก *ความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการยุติธรรม* ในรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด (น. 428-430), โดย คณิต ณ นคร, 2540, กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร.

กล่าวหาในคดีอาญามีได้เป็นกรรมของคดี (procedural object) อีกต่อไป หากแต่เป็นประธานในคดี (procedural subject) ซึ่งต้องได้รับความคุ้มครองในสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาต้องได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาลถึงที่สุดว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง ซึ่งหลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์นี้ ก่อให้เกิดผลตามหลักดังกล่าวหลายประการ โดยเฉพาะในแง่ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด⁴⁰ โดยตลอดทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาจะต้องมิได้รับการปฏิบัติเสมือนเป็นผู้กระทำผิดไม่ว่าด้วยกรณีใดๆ

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีกับการขังระหว่างพิจารณาคดีแล้วจะเห็นได้ว่า เนื่องจากจำเลยผู้ถูกขังระหว่างพิจารณาคดียังคงเป็นผู้ที่อยู่ระหว่างการพิสูจน์ความจริงในชั้นศาล กล่าวคือ ไม่ใช่ นักโทษเด็ดขาดตามคำพิพากษาถึงที่สุด ดังนั้น การปฏิบัติต่อจำเลยผู้ถูกขังระหว่างพิจารณาคดีจึงต้องคำนึงถึงหลักการนี้ด้วยเสมอ

2.4.4 หลักการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีควรเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยให้มีการสร้างแนวทางที่ชัดเจนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตลอดทั้งการให้สิทธิที่พึงได้รับในระหว่างถูกควบคุมหรือถูกคุมขังเพื่อให้มีการปฏิบัติที่แตกต่างกับนักโทษเด็ดขาด รวมทั้งสถานที่ในการควบคุมที่ควรแยกออกจากนักโทษเด็ดขาดอย่างชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปฏิบัติและเพื่อความปลอดภัยในการป้องกันและควบคุม เนื่องจากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นถือว่าคดียังไม่เสร็จเด็ดขาด เราควรมีแนวทางที่ชัดเจนในการปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้น ดังนั้น เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบถึงหลักประกันคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จึงจำเป็นจะต้องมีการกำหนดมาตรฐานตามบทบัญญัติขององค์การสหประชาชาติมาเป็นหลักเกณฑ์หรือแนวทางในการเปรียบเทียบเพื่อจะได้เป็นบรรทัดฐานในการกำหนดสิทธิพื้นฐานของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้ เนื่องจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำไว้อย่างชัดเจน จะเห็นได้จากการรับรองสิทธิมนุษยชนทางอาญาไว้เป็นมาตรฐานสากล โดยบัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right 1948) และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) ต่อมามาตรฐานดังกล่าวได้รับการบัญญัติรับรองสิทธิของภูมิภาคและองค์กรต่างๆ ของ The American Convention on

⁴⁰ จาก “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย” ในหนังสือรวมบทความทางวิชาการเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ ศาสตราจารย์ ไพโรจน์ ชัยนาม (น. 452), โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2538, กรุงเทพฯ: วิญญูชน).

Human Right 1969 เป็นต้น สำคัญสำคัญของมาตรฐานสากลในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษถือเป็นหลักในการเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์การปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การจับกุม คမ်းขัง ตรวจค้นบุคคลจะกระทำโดยพลการไม่ได้

กรณีดังกล่าวถือเป็นหลักการที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐจะกระทำโดยพลการไม่ได้ สิทธิดังกล่าวได้มีการบัญญัติรับรองคุ้มครองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งกำหนดมาตรฐานเรื่องนี้ไว้ในข้อ 9 ว่า “บุคคลใดจะถูกจับ ขัง หรือเนรเทศโดยพลการไม่ได้” นอกจากนี้ในส่วนของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และสิทธิทางการเมืองได้รับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในข้อ 9 ซึ่งกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการใช้อำนาจจับหรือกักขังโดยพลการไว้หลายประการ อาทิ บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงของตน บุคคลใดจะถูกจับหรือถูกคุมขังโดยพลการมิได้ บุคคลใดจะถูกลดหรือลดเสรีภาพของตนมิได้ ยกเว้น โดยเหตุและอาศัยกระบวนการตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย (ข้อ 9.1) นอกจากนี้ในกติการะหว่างประเทศดังกล่าวยังได้กำหนดคุ้มครองให้บุคคลผู้ถูกจับกุม ย่อมได้รับการแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุมและการแจ้งข้อหาอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนโดยพลันในเวลาที่มีการจับกุม (ข้อ 9.2) และบุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวในข้อหาทางอาญา ย่อมต้องถูกนำตัวไปศาลหรือไปพบเจ้าหน้าที่อื่นที่มีอำนาจตามกฎหมายโดยพลัน เพื่อให้ศาลได้ตรวจสอบและได้รับการพิจารณาคดีภายในเวลาอันสมควรหรือได้รับการปล่อยตัว มิให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่า ระหว่างรอการพิจารณาคดีบุคคลจะต้องถูกคุมขังอยู่ แต่การปล่อยชั่วคราวจะกระทำเฉพาะที่มีหลักประกันว่าจะมีตัวผู้นั้นอยู่ในการพิจารณาคดีหรือการบังคับตามคำพิพากษา (ข้อ 9.3) กรณีบุคคลใดที่ถูกลดหรือลดเสรีภาพโดยการจับกุมหรือควบคุม ย่อมมีสิทธิร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลวินิจฉัยโดยไม่ชักช้าคือ ความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมผู้นั้น หรือหากมีการควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายจะต้องมีคำสั่งปล่อยตัวผู้นั้น (ข้อ 9.4) หรือแม้แต่บุคคลใดที่ตกเป็นผู้ถูกจับหรือควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทน (ข้อ 9.5)

กรณีดังกล่าวข้างต้นถือเป็นมาตรการควบคุมการใช้อำนาจของรัฐที่จะจับกุมหรือคุมขังบุคคลไว้ในอำนาจของตนเอง โดยจำเป็นจะต้องดำเนินการภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดและได้รับการตรวจสอบโดยองค์กรศาล ตลอดทั้งการให้สิทธิแก่บุคคลดังกล่าวสามารถร้องขอต่อศาลให้ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการจับหรือควบคุมได้ และมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนในกรณีการควบคุมกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย นอกจากนี้ในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว ใน The European Convention of Human Right ข้อ 5 ได้รับรองสิทธิของบุคคลที่จะมีเสรีภาพและความมั่นคงของตนเองในทำนองเดียวกันกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและทางการเมือง

ข้อ 9 และได้เพิ่มเติมการจับและการควบคุมที่อนุญาตให้ทำได้ตามกฎหมายไว้ในข้อ 5.1 (a) – (f) ส่วนการตรวจสอบการจับและการควบคุมโดยศาลหรือโดยพนักงานเจ้าหน้าที่และการชดเชยความเสียหายอันเกิดจากการจับหรือการควบคุมโดยมิชอบนั้น ได้มีบทบัญญัติไว้ในข้อ 5.2, 5.3, 5.4 และ 5.5 ซึ่งมีเนื้อหาในทำนองเดียวกันกับกติกาสากลฯ ข้างต้น⁴¹

2) สิทธิได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมในระหว่างการดำเนินคดีและสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

ในกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้อที่ 10, 11 ได้กำหนดรับรองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาให้ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมในระหว่างการดำเนินคดีอาญาหลายประการ อาทิ บุคคลชอบที่จะได้รับความเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาล ซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาใด ๆ ทางอาญา สิทธิที่จะมีหลักประกันที่จำเป็นในการต่อสู้คดี สิทธิที่จะได้รับการลงโทษตามบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้อยู่ ในขณะที่กระทำความผิดและโทษที่จะลงจะต้องไม่หนักไปกว่าการที่ได้บัญญัติไว้ในขณะกระทำความผิด

สำหรับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และสิทธิทางการเมือง ข้อ 14 ยังได้รับรองคุ้มครองสิทธิของบุคคลทุกคนที่จะได้รับการพิจารณาคดีของศาลในคดีอาญาไว้ เช่น บุคคลจะได้รับการพิจารณาคดีอาญาอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม โดยเปิดเผยในศาลที่มีอำนาจอิสระและเป็นกลางซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย หนังสือพิมพ์และสาธารณชนอาจถูกห้ามรับฟังการพิจารณาคดีทั้งหมดหรือบางส่วนได้ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อย หรือความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตย หรือด้วยเหตุผลด้านความเป็นอยู่ของกลุ่ม หรือในกรณีศาลเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งว่าเป็นพฤติการณ์พิเศษซึ่งการเป็นข่าวอาจทำให้กระทบต่อความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญาย่อมเป็นที่เปิดเผย เว้นแต่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือบุคคลทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมาย เป็นต้น

นอกจากนี้ The European Convention of Human Rights ได้กำหนดให้สิทธิในเรื่องการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและโดยเปิดเผยในคดีแพ่งหรือคดีอาญา บุคคลผู้ถูกฟ้องจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและโดยเปิดเผยในเวลาที่เหมาะสม โดยศาลหรือองค์กรที่ทำหน้าที่

⁴¹ จาก โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา (น. 10), โดย ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2540.

พิจารณาคดีตามกฎหมาย คำพิพากษาจะต้องอ่านโดยเปิดเผยแต่อาจมีการห้ามลงข่าวหนังสือพิมพ์ หรือห้ามเปิดเผยข่าวต่อสาธารณะเพื่อประโยชน์ทางศีลธรรม หรือเพื่อรักษาความลับของทางราชการ หรือเพื่อประโยชน์ในการปกป้องสิทธิส่วนบุคคลของกลุ่มคน หรือในกรณีที่ศาลเห็นว่ามี ความจำเป็นที่จะต้องห้ามการเปิดเผยเพื่อประโยชน์ของความเป็นธรรมแห่งการดำเนินคดี หรือ บุคคลที่ถูกฟ้องเป็นคดีอาญาจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด หรือสิทธิจะได้รับความเสียหายจากการที่ได้รับการพิจารณาคดีโดยมิชอบให้ เป็นไปตามกฎหมายของประเทศนั้นๆ ถ้าเป็นกรณีที่ความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมนั้น มิได้เกิดจากความผิดของผู้ถูกลงโทษนั้น⁴²

3) สิทธิได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมระหว่างถูกควบคุมหรือจำคุก

“การปฏิบัติที่ไร้มนุษยธรรม” หมายถึง การกระทำที่มีผลเสียหายต่อร่างกายหรือจิตใจ ของบุคคลโดยไม่ชอบ ส่วนคำว่า “ทรมาน” มักจะได้นำมาใช้เป็นกรณีหนึ่งของการปฏิบัติที่ไร้ มนุษยธรรม เช่น การบังคับให้รับสารภาพหรือให้การอย่างไรๆ หรือการลงโทษต่อร่างกาย ซึ่งมักจะ เป็นกรณีที่ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ไร้มนุษยธรรมอย่างร้ายแรง ส่วนการปฏิบัติหรือลงโทษบุคคล อย่างหยาบกระด้างนั้น เป็นกรณีที่ปฏิบัติต่อบุคคลในลักษณะที่ทำให้ผู้นั้นต้องกระทำการที่ขัดต่อ เจตจำนงหรือจิตสำนึกของตน

ดังนั้น เมื่อพิจารณาแล้วบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีซึ่งถือเป็นมนุษย์ โดยทั่วไปที่อาศัยอยู่ในสังคมก็ควรได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ซึ่ง กรณีดังกล่าวตามหลักมาตรฐานสากลก็ได้ตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิของบุคคลเหล่านั้นไว้อย่าง เหมาะสมและสมควรที่นานอารยประเทศพึงนำไปปฏิบัติเพื่อไม่ให้เกิดการละเมิดหรือลิดรอนสิทธิ และเสรีภาพของบุคคล⁴³

4) การใช้อาวุธปืนต่อผู้ถูกจับหรือนักโทษ

กรณีดังกล่าวมีหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน Basic Principles of Force and Firearms by Law Enforcement Officials 1990 โดยมีหลักเกณฑ์ทั่วไปดังนี้

(1) หลักเกณฑ์ทั่วไป ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานจำเป็นจะต้องพยายามใช้ วิธีการที่ปราศจากความรุนแรงหรือปราศจากการประทุษร้ายต่อผู้ถูกจับหรือนักโทษ แต่ถ้าหาก จำเป็นจะต้องใช้กำลังในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเป็นไปตามกฎหมายก็ควร

⁴² จาก รายงานการวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี (น. 33-35), โดย จิรวุฒิ ลิปิพันธ์ และ ธาณี วรภัทร์, 2548

⁴³ แหล่งเดิม.

คำนึงถึงหลักเกณฑ์ที่ว่า ต้องเป็นการกระทำที่เหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิดและวัตถุประสงค์ที่ชอบด้วยกฎหมาย พยายามให้ได้รับอันตรายน้อยที่สุดและรักษาไว้ซึ่งชีวิตของมนุษย์ ต้องให้การรักษาพยาบาลโดยด่วนหลังจากมีการใช้กำลัง รัฐบาลจะต้องบัญญัติโทษทางอาญาสำหรับเจ้าพนักงานผู้ใช้กำลังโดยพลการหรือใช้อำนาจเกินขอบเขต แต่ในกรณีสถานการณ์ฉุกเฉินหรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ อาจมีการยกเว้นมาตรการดังกล่าว

(2) หลักเกณฑ์การใช้อาวุธปืนโดยเฉพาะ การใช้อาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องกระทำเฉพาะกรณีที่ทำเป็นเพื่อป้องกันสิทธิของผู้อื่นที่ถูกกระทำหรือเพื่อป้องกันชีวิตหรืออันตรายต่อร่างกายของผู้อื่นที่ถูกกระทำและต้องเป็นการกระทำโดยวิธีทางน้อยที่สุดที่จะป้องกันผลดังกล่าว เจ้าพนักงานจะต้องแสดงตัวและเตือนผู้ถูกจับหรือนักโทษก่อนทุกครั้งที่จะมีการใช้อาวุธ เว้นแต่กรณีจำเป็นที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

(3) การใช้กำลังของตำรวจกับผู้ถูกควบคุมหรือผู้ถูกกักขัง ห้ามใช้อาวุธปืนต่อผู้ถูกควบคุมหรือผู้ต้องขัง เว้นแต่กรณีจำเป็นเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยหรือมีการข่มขู่ต่อชีวิตเกิดขึ้นหรือเว้นแต่ใช้ป้องกันตนเองหรือป้องกันอันตราย

เมื่อพิจารณาจากหลักมาตรฐานตามบทบัญญัติขององค์การสหประชาชาติข้างต้นจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ ได้คำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการควบคุมบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรมมากที่สุด ดังนั้น แต่ละประเทศควรที่จะนำไปใช้เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมต่อผู้ที่ต้องถูกควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี สำหรับประเทศไทยแล้วก็ได้มีการปรับปรุงระบบกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ที่ต้องถูกควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะในส่วนของรัฐธรรมนูญที่มีการบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี โดยคำนึงถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และหลักสิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งสำคัญ แต่ก็ยังมีบางกรณีที่ยังเกิดการขาดตกบกพร่องหรือมีการปฏิบัติต่อผู้ที่ต้องถูกควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากมีปัญหาบางประการที่จำเป็นจะต้องแก้ไข เช่น ปัญหาด้านกฎหมายที่ไม่ชัดเจน ปัญหาการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ที่ต้องถูกควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่รัฐควรจะต้องตระหนักและแสวงหามาตรการในการแก้ไข เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลหรือหลักสิทธิมนุษยชนต่อไป

2.4.5 หลักในเรื่องสิทธิได้รับการปล่อยชั่วคราว

เนื่องจากตามหลักนิติรัฐ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นหน้าที่หลักของรัฐ โดยหากรัฐจะกระทำการใดอันเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพใดๆ ของประชาชนจะต้องเป็นกรณีที่เป็นข้อยกเว้นและจะกระทำได้อีกเมื่อมีกฎหมายอนุญาตเท่านั้น การปล่อยชั่วคราวเป็นมาตรการในการประกันสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เพื่อผ่อนคลายหลักการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งถูกคุมขังระหว่างคดีโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันเนื่องมาจากหลักการยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) โดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด พิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหา โดยหลักจะต้องมีการปล่อยชั่วคราวเสมอโดยมีหรือไม่มีหลักประกัน เว้นแต่กรณีมีเหตุจำเป็นต้องควบคุมหรือขังระหว่างพิจารณาคดี ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันสำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยในการใช้สิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังเป็นการป้องกันมิให้มีการแสวงหาพยานหลักฐานจากผู้ต้องหาหรือจำเลยเกินสมควรและป้องกันมิให้มีการลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยล่วงหน้าก่อนที่จะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดจริง การปล่อยชั่วคราวจึงเป็นมาตรการทางกฎหมายที่ถูกนำมาใช้ประสานระหว่างประโยชน์ของรัฐกับประโยชน์ของเอกชนไว้ด้วยกันนั่นเอง⁴⁴

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของการปล่อยชั่วคราวกับการขังระหว่างพิจารณาคดีแล้ว จะเห็นได้ว่า เนื่องจากการขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นมาตรการบังคับทางอาญาที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยตรง ดังนั้น การขังระหว่างพิจารณาคดีจึงต้องมีการชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ในการเอาตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในอำนาจของศาล กับสิทธิและเสรีภาพของจำเลยที่ต้องสูญเสียไปในระหว่างถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี หากพิจารณาแล้วเห็นว่าการขังระหว่างพิจารณาคดีมีความจำเป็นและเป็นประโยชน์โดยตรงต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามความมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดี จึงจะสามารถขังผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลได้ ดังนั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนจึงมีสิทธิได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว และการขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นเพียงกรณีข้อยกเว้นเท่านั้น

2.4.6 หลักการพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็ว (Speedy Trial)

หลักการพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็วมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรมแก่จำเลย โดยเป็นหลักที่ใช้ในชั้นการพิจารณาคดีของศาลเท่านั้น เหตุที่ไม่นำไปใช้ในชั้นสอบสวนด้วยเพราะในการสอบสวนคดีของเจ้าพนักงานนั้นต้องกระทำด้วยความละเอียดรอบคอบเพื่อตรวจสอบค้นหาความจริงของเรื่องในเบื้องต้นทั้งที่เกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหา

⁴⁴ จาก *การปล่อยชั่วคราว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์), โดย อรวรรณ ไทยวานิช, 2539, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

และเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา ดังนั้น เจ้าพนักงานอาจมีความจำเป็นต้องใช้เวลาตามสมควรรวมทั้งอาจมีการใช้มาตรการบังคับบางประการ เช่น การจับหรือการคุมขังผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเพื่อช่วยให้การดำเนินงานดังกล่าวบรรลุผล ซึ่งความจำเป็นเช่นนี้ ย่อมจะต้องมีข้อจำกัดตามความเหมาะสม กฎหมายจึงได้กำหนดระยะเวลาในชั้นสอบสวนไว้โดยถือเอาประเภทแห่งความผิดเป็นหลัก กำหนดระยะเวลาดังกล่าวนี้นี้ขึ้นเพื่อความจำเป็นแห่งการสอบสวนคดีและเพื่อเป็นการคุ้มครองเสรีภาพของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเป็นสำคัญ หากใช่เป็นการกำหนดระยะเวลาที่บังคับให้เจ้าพนักงานต้องทำการสอบสวนคดีให้แล้วเสร็จโดยตรงไม่ เพราะในกรณีที่เจ้าพนักงานไม่อาจกระทำการสอบสวนคดีให้แล้วเสร็จได้ภายในกำหนดเวลานั้น ก็มีผลเพียงให้ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ถูกคุมขังอยู่ได้รับเสรีภาพกลับคืนเท่านั้น แต่การสอบสวนคดีหรือการค้นหาความจริงของเจ้าพนักงานยังคงต้องดำเนินการต่อไป สำหรับในชั้นพิจารณาคดีของศาลที่ต้องกระทำโดยเร็วนี้ก็เพื่อให้สิทธิเสรีภาพต่างๆ ของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้รับการกระทบกระเทือนน้อยที่สุด การพิจารณาคดีที่ล่าช้าย่อมทำให้จำเลยอยู่ในสภาพที่เลวร้ายตลอดการพิจารณาคดี

ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาที่ที่จะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จในเวลาที่เหมาะสมหรือรวดเร็วเพื่อประโยชน์ 2 ประการ กล่าวคือ เพื่อเสริมสร้างความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย ในกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษ คำพิพากษาของศาลก็จะตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างรวดเร็ว และสามารถส่งผลในด้านการป้องปรามไม่ให้เกิดการเอาเยี่ยงอย่างกันในสังคม ส่วนในกรณีที่ศาลพิพากษายกฟ้องนั้น ผู้ที่ถูกดำเนินคดีจะได้รับความเสียหายอันอาจเกิดจากมาตรการบังคับทางอาญาต่างๆ ที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพน้อยที่สุดและเท่าที่จำเป็นที่สุด โดยเฉพาะกรณีที่ถูกขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ความรวดเร็วในการพิจารณาคดียิ่งมีความสำคัญมากขึ้น⁴⁵ เพราะผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่เป็นผู้บริสุทธิ์จะได้รับเสรีภาพกลับคืนภายในระยะเวลาที่รวดเร็วหากมีคำพิพากษาว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของหลักการพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็วกับการขังระหว่างพิจารณาคดีแล้วจะเห็นได้ว่า การพิจารณาคดีอาญาที่รวดเร็วย่อมส่งผลที่ดีต่อจำเลยที่ถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี กล่าวคือ แม้ศาลจะใช้ดุลพินิจสั่งขังจำเลยระหว่างพิจารณาคดี แต่จำเลยก็จะถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพเพียงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น โดยเป็นหลักประกันให้กับจำเลยผู้บริสุทธิ์ว่าจะได้รับการพิจารณาคดีภายในระยะเวลาอันสมควร โดยหากเป็นกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก จำเลยก็จะเข้าสู่กระบวนการในชั้นบังคับโทษต่อไป แต่หากศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลย

⁴⁵ จาก การชด ใช้ค่าทดแทน โดยรัฐเนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี), โดย ทวีวัฒน์ ธาราจันทร์, 2540, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มิได้เป็นผู้กระทำความผิด จำเลยก็จะได้รับการปล่อยตัวโดยเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามหลักนิติรัฐ

2.4.7 หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีดังกล่าวข้างต้นแล้วจะเห็นได้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินในฐานะมนุษย์ผู้มีศักดิ์ศรีอันถือเป็นหลักการสำคัญขั้นพื้นฐานของการมีสภาพความเป็นมนุษย์ ซึ่งเรื่องของสิทธิเสรีภาพได้ถูกกล่าวถึงและมีการถกเถียงกันอยู่เสมอในวงวิชาการตลอดจนการเรียนการสอนและการเผยแพร่ตำราเกี่ยวกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างหลากหลาย อันเป็นปฐมกำเนิดสำคัญในการศึกษาวิชากฎหมาย เพราะในการศึกษานั้น จะเป็นการศึกษาถึงสิทธิเสรีภาพในการที่จะมีชีวิตอยู่ การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมและอีกหลายๆ ประการ ดังจะเห็นได้ว่าสิทธิและเสรีภาพ คือ ตัวจักรสำคัญในการกำหนดหน้าที่แก่รัฐในการที่จะต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำ ทั้งนี้ เพื่อการรับรองหรือคุ้มครองไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของสิทธิเสรีภาพ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จำต้องอำนวยความสะดวกหรือดำเนินการเพื่อให้สิทธิเสรีภาพเกิดขึ้น ไม่ว่าจะโดยวิถีทางใดตามครรลองแห่งประชาธิปไตย เพราะสิ่งต่างๆ ที่รัฐจัดหาหรืออำนวยความสะดวกให้แก่พลเมืองนั้นถือเป็นการปฏิบัติการกิจเพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย⁴⁶ สำหรับประเทศไทย เมื่อพิจารณาแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น หากจะถามว่าบุคคลหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีควรมีสิทธิเสรีภาพมากน้อยเพียงใดในขณะที่ถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำในระหว่างที่รอการพิจารณาคดี ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องหาคำตอบเพราะในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ให้การรับรองเรื่องสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวไว้หลายประการ โดยมีรายละเอียดที่จะต้องนำมาพิจารณาดังต่อไปนี้

1) การให้การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ถือเป็นการรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลในรัฐ ซึ่งรวมทั้งผู้ที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ตลอดทั้งผู้ที่ต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษาคด้วย ดังนั้น กฎหมายหรือกฎข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนตามหลักการที่สำคัญของรัฐธรรมนูญนี้

⁴⁶ จาก สิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์), โดย ทวีศักดิ์ รอดโรคา, 2543, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

2) การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 26 กรณีดังกล่าวนี้หมายความว่ารวมถึง งานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์ หรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในการนำตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐ ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้ความระมัดระวังในการดำเนินงานเพื่อไม่ให้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล

3) บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนเองได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน และในกรณีที่บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้นั้นก็สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในศาลได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 28 สิทธิดังกล่าวนี้ก็หมายความว่ารวมถึงผู้ต้องขังในเรือนจำที่ได้รับผลกระทบจากการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของตนด้วย

4) การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งต้องไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้น โดยการตราบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นให้ตราได้เท่าที่จำเป็นและต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปโดยไม่เจาะจงหรือมุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง และในกรณีที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพเฉพาะเพื่อการใดให้ตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้แก้ไขเพิ่มเติมให้ชัดเจนมากขึ้นจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เพื่อให้สอดคล้องกับการตัดข้อความเดิมที่ว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ออก ซึ่งรัฐยังคงมีหน้าที่ตามกฎหมายเพื่อสนับสนุนการใช้สิทธิอยู่ แต่กฎหมายนั้นจะต้องไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพด้วย ดังนั้น ในส่วนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่ยังไม่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ต้องถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประการย่อมต้องได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องแสวงหาแนวทางและมาตรการทางกฎหมายมาบังคับใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลดังกล่าว

5) บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ทั้งชายและหญิงตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30 และการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุความแตกต่างกันในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา

การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญย่อมจะกระทำมิได้

6) บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในทางร่างกายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 32 ถือเป็นบทบัญญัติที่สำคัญเกี่ยวกับงานบังคับโทษหรืองานราชทัณฑ์ที่จะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นสำคัญ ซึ่งในบทบัญญัตินี้ดังกล่าวได้มีการเพิ่มเติมเนื้อหาบางส่วนจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในเรื่องการรับรองการใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย รวมทั้งการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย จะเห็นได้ว่า บทบาทของงานราชทัณฑ์โดยเฉพาะการลงโทษจำคุกต้องเปลี่ยนแปลงตามรัฐธรรมนูญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กฎหมายต่างๆ และแนวการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของเจ้าพนักงานเรือนจำที่เคยทำมาหรือขัดแย้งกับบทบัญญัติมาตราดังกล่าวนี้นี้จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

7) การควบคุมตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐเพื่อให้รับโทษทางอาญาหรือเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในกระบวนการยุติธรรม ปัจจุบันได้มีการรับรองสิทธิของบุคคลดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 กรณีนี้จะกระทบต่องานราชทัณฑ์ในส่วนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีโดยตรง ซึ่งถือเป็นบุคคลที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดทางอาญา แต่บุคคลดังกล่าวเหล่านี้ต้องถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำและได้รับการปฏิบัติที่ไม่ต่างกันมากนักกับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ซึ่งถือเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศไทย ดังนั้น ถือเป็นหน้าที่ที่จำเป็นของรัฐที่จะต้องแสวงหามาตรการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

8) การให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ ซึ่งโดยปกติบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยและสวัสดิภาพของประชาชน การผังเมือง หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

9) สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศชื่อเสียง ข้อมูลส่วนบุคคลตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 35 จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวย่อมครอบคลุมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เนื่องจากสิทธิดังกล่าวถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนรวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีพึงได้รับ ดังนั้น หากมีความจำเป็นจะต้องจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวแล้ว รัฐควรใช้ความระมัดระวังอย่างเพียงพอโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้มากที่สุด

10) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกักหรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น ในส่วนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีย่อมจะต้องได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ด้วย

11) บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 ซึ่งกรณีดังกล่าวได้มีการปรับปรุงจากมาตรา 237 ถึงมาตรา 247 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ทั้งนี้ ได้มีการบัญญัติถึงสาระสำคัญของสิทธิพื้นฐานที่ประชาชนจะได้รับในกระบวนการยุติธรรมโดยทั่วไป แต่ไม่ได้บัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างการสอบสวนหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ในรัฐธรรมนูญดังเช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับการออกหมายจับบุคคลดังกล่าว แต่กรณีนี้กฎหมายก็ยังคงเปิดช่องว่างให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจได้

2.4.8 สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย

การที่หน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยไม่สามารถดำเนินการตามที่กฎหมายบัญญัติไว้นั้น โดยเฉพาะในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทยอย่างมากมาย ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยที่ได้บัญญัติเพิ่มเติมเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นหลักพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพที่เพิ่มเติมขึ้นมาและเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่เคยมีปรากฏในรัฐธรรมนูญใดมาก่อน ซึ่งปรากฏอยู่ในหมวด 1 บททั่วไปของรัฐธรรมนูญอันจะทำให้เรื่องดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้กับทุกเรื่องในบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ซึ่งถือเป็นหลักพื้นฐานของความยุติธรรมที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้การรับรองไว้ว่า ประชาชนชาวไทยไม่ว่ามีแหล่งกำเนิด เพศ หรือศาสนาใดย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน บุคคลหรือพลเมืองทุกคนของประเทศจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเสมอและเท่าเทียมกัน หลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการใช้เป็นเครื่องมือควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจเกินขอบเขตหรือเป็นไปตามอำเภอใจ เพราะการใช้อำนาจ

ของรัฐจะเกี่ยวข้องกับประชาชน หากรัฐกระทำการอันส่งผลหรือให้ประโยชน์แก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง รัฐต้องสามารถอธิบายเหตุผลของการใช้อำนาจนั้นได้ มิเช่นนั้น อาจแสดงให้เห็นได้ว่าการใช้อำนาจของรัฐดังกล่าวเป็นไปอย่างมิชอบ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการตรวจสอบการกระทำทั้งหลายของรัฐได้ ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ การกระทำของฝ่ายปกครอง รวมทั้งการวินิจฉัยคดีของศาล ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหลักความเสมอภาคในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ถือเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่จะสามารถนำมาใช้เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี อันเป็นหลักการที่สำคัญยิ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต่อมาแม้ได้มีการปฏิรูปการเมืองการปกครองและได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ยังคงทำให้บทบัญญัติในส่วนของ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ หลักความเสมอภาค และการเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลและของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีก็ยังคงมีไว้เหมือนเดิม แต่อาจมีบทบัญญัติบางส่วนที่เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมได้ถูกยกเลิกไป ซึ่งจะได้อธิบายต่อไปดังนี้

(1) สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีถือเป็นบุคคลที่บริสุทธิ์และยังไม่ใช่ผู้กระทำความผิด จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 39 ดังนั้น การปฏิบัติกับบุคคลดังกล่าวเสมือนเป็นผู้กระทำความผิด จะกระทำมิได้ แต่ในทางปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมเริ่มตั้งแต่กระบวนการสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงจนกระทั่งมีคำพิพากษาถึงที่สุดจำเป็นต้องใช้เวลาในการควบคุมผู้ถูกกล่าวหาไว้ก่อน ซึ่งอำนาจในการควบคุมผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดของพนักงานสอบสวนมีข้อจำกัดเพียง 48 ชั่วโมงและจะต้องขออำนาจฝากขังยังเรือนจำ อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนของตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล ผู้ต้องขังมีสิทธิยื่นประกันตัวได้ ส่วนผู้ต้องหาที่ไม่มีหลักทรัพย์ในการประกันตัว หรือผู้มีอำนาจไม่พิจารณาอนุมัติก็จะถูกนำตัวไปคุมขังในเรือนจำ ซึ่งกรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีและนักโทษเด็ดขาด

สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่ง เพราะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นถือว่าเป็นมนุษย์จึงควรได้รับการปฏิบัติจากผู้คุมขังหรือเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องอย่างที่มีมนุษย์ปฏิบัติต่อกัน ถึงแม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะเป็นบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ซึ่งจะต้องถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพในบางประการโดยผลของกฎหมาย แต่ทั้งนี้ก็ไม่สามารถกระทำการหรือปฏิบัติใดๆ กับบุคคลดังกล่าว

เช่นเดียวกับผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดได้ เนื่องจากยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดจริง ดังนั้น การนำตัวบุคคลดังกล่าวฝากขังที่เรือนจำจึงเป็นการทำลายหรือลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้น้อยลงไป เพราะเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพทางด้านร่างกาย ซึ่งในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ว่า การจับกุม คุมขัง หรือค้นตัวบุคคลไม่ว่ากรณีใดๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 30 ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สิทธิและเสรีภาพในด้านร่างกายนี้ ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญและเป็นการให้หลักประกันแก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีหรือนักโทษที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ จึงได้กำหนดกรอบแก่เจ้าพนักงานเรือนจำผู้ทำหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังดังกล่าวที่ต้องใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเสมอภาคและชอบธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติก็ได้มีการรับรองสิทธิของนักโทษหรือผู้ต้องขังในเรื่องนี้ว่า บุคคลใดๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลการปฏิบัติหรือการลงโทษที่ทารุณ โหดร้าย ฝิดมมนุษยธรรม หรือต่ำช้ามิได้⁴⁷ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังว่า รัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐจะใช้วิธีการลงโทษที่เป็นการทารุณ โหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรมมิได้ มิเช่นนั้นจะเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน

เนื่องจากหลักในเรื่องการปฏิบัติในการลงโทษผู้ต้องขังว่ากรณีใดที่จะถือว่าเป็นการลงโทษที่ทารุณ โหดร้ายนั้น ไม่มีหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานวัด แต่จากการศึกษาพบว่า การปฏิบัติที่ถือว่าเป็นการทารุณ โหดร้ายจะครอบคลุมถึงลักษณะ 3 ประการ⁴⁸ คือ

1. การใช้เครื่องพันธนาการหรือเป็นการลงโทษเพื่อประจานหรือทำให้ได้รับความทุกขเวทนา
2. การใช้วัตถุที่เป็นของแข็งหรืออาวุธทำร้ายนักโทษ
3. การลงโทษทางวินัยแก่นักโทษโดยการกระทำต่อร่างกายเพื่อให้ได้รับความเจ็บปวดทรมาน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะถูกปฏิบัติดังเช่นกรณีดังกล่าวข้างต้นมิได้ เพราะถือเป็นการกระทำที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีถือเป็นสิทธิขั้นมูลฐานที่พึงได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศ ซึ่งได้มีการบัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้ในกฎหมายต่างๆ ที่สำคัญคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

⁴⁷ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, มาตรา 5.

⁴⁸ สิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 (น. 64). เล่มเดิม.

กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ระเบียบและข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

(1.1) สิทธิได้รับอาหารและน้ำดื่ม การจัดบริการอาหารแก่ผู้ต้องขังถือเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิต ทั้งยังเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษยธรรมที่ควรปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ตามกฎหมายไทยปรากฏหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดเลี้ยงอาหารแก่ผู้ต้องขังไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 75-80 และข้อ 128 และระเบียบ ข้อบังคับ หรือหนังสือกรมราชทัณฑ์เพื่อวางแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขังให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยในการจัดบริการอาหารแก่ผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์ได้เน้นให้จัดอาหารที่มีคุณค่าตามหลักโภชนาการครบ 5 หมู่ โดยจัดทำรายการอาหารประจำวันเพื่อให้ผู้ต้องขังได้ทราบตามตัวอย่างรายการอาหารสำหรับผู้ต้องขังในรอบ 31 วันที่กรมราชทัณฑ์กำหนดขึ้นเป็นแนวทางให้เรือนจำและทัณฑสถานต่างๆ นำไปประกอบอาหารให้ผู้ต้องขังรับประทาน โดยสามารถปรับเปลี่ยนรายการอาหารได้ตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ วัฒนธรรมของท้องถิ่นและวัตถุดิบที่เรือนจำได้รับ เพื่อปรับเปลี่ยนรายการอาหารให้มีความหลากหลายในประเภทและชนิดของอาหาร รวมทั้งรายการอาหารที่ต้องการรับประทานด้วย และหากพิจารณาแล้วเห็นว่าสามารถปรับเปลี่ยนได้ ให้มีการดำเนินการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมโดยคำนึงถึงคุณค่าทางโภชนาการและความเหมาะสมแก่สภาพการบริหารภายในเรือนจำ⁴⁹ นอกจากนี้ในปัจจุบันผู้ต้องขังสามารถซื้ออาหารปรุงสำเร็จจากร้านสะดวกซื้อผู้ต้องขังซึ่งเป็นสถานที่ซึ่งเรือนจำจัดให้มีขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ต้องขังในการดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำ⁵⁰ และในส่วนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ต้องไปศาล กรมราชทัณฑ์ก็ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการจัดอาหารเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังที่จะได้รับอาหารอย่างเพียงพอ โดยกำหนดให้เรือนจำจัดเตรียมอาหารกลางวันให้ผู้ต้องขังนำติดตัวไปรับประทานที่ศาล และจัดเตรียมช้อนพลาสติกให้ผู้ต้องขังไว้สำหรับรับประทานอาหารเพื่อป้องกันมิให้มีการดัดแปลงเป็นอาวุธ ทั้งนี้ เนื่องจากแต่เดิมเมื่อผู้ต้องขังไปศาลจะไม่มีให้นำอาหารติดไปด้วย ทำให้ผู้ต้องขังจะต้องอดอาหารกลางวัน และกว่าจะเดินทางกลับถึงเรือนจำต้องใช้เวลาานหลายชั่วโมง ทำให้เลยกำหนดเวลาอาหารเย็น ผู้ต้องขังดังกล่าวก็ต้องอดอาหารเย็นด้วย ซึ่งถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิ

⁴⁹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0705/ว.49 เรื่อง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2546 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0708/2227 เรื่อง การจัดทำรายการอาหารสำหรับผู้ต้องขัง ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2546.

⁵⁰ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.104 เรื่อง การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2539.

ผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์จึงออกหนังสือกรมราชทัณฑ์ดังกล่าว เพื่อให้มีการยึดถือปฏิบัติในการจัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขังให้ครบถ้วนตามสิทธิที่เขาควรจะได้รับ⁵¹ แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันเรือนจำให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้ต้องขังในด้านอาหาร โดยให้ผู้ต้องขังได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของร่างกายและให้อิสระในการเลือกอาหารที่จะรับประทานได้ตามความต้องการมากขึ้น และในส่วนของ การประกอบอาหาร กฎกระทรวง ข้อ 80 กำหนดให้อาหารที่จะให้ผู้ต้องขังรับประทานให้ปรุงขึ้นในเรือนจำ โดยให้จัดเจ้าพนักงานเรือนจำและผู้ต้องขังดำเนินการปรุงอาหารเป็นการเฉพาะ ผู้ปรุงอาหารต้องผ่านการตรวจโรคและความเห็นชอบของแพทย์ และมีการกำหนดข้อบังคับที่ 18/2486 ในเรื่องอัตราส่วนผู้ต้องขังประกอบอาหารและผู้ต้องขังทำการเลี้ยงอาหารไว้ เพื่อให้มีอัตราส่วนของผู้ต้องขังที่จะประกอบอาหารและทำการเลี้ยงอาหารในแต่ละเรือนจำมีอัตราที่เป็นระเบียบเดียวกัน⁵² นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์ยังได้ออกหนังสือกรมราชทัณฑ์กำหนดให้มีการตรวจสุขภาพผู้ต้องขังที่ปฏิบัติงานในหมวดสุทกรรมหรือการประกอบอาหารทุกคน ด้วยการจัดทำประวัติและสมุดสุขภาพประจำตัวผู้ต้องขังที่ทำงานในหมวดนี้ทุกคนและให้มีการประสานงานกับสาธารณสุขจังหวัดในการตรวจสุขภาพผู้ต้องขังกลุ่มนี้ โดยเฉพาะผู้ปรุงอาหาร และให้ตรวจซ้ำทุก 6 เดือน หากตรวจสอบพบว่ามีโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคติดต่อให้หยุดปฏิบัติงานในหมวดสุทกรรมและส่งให้แพทย์ทำการบำบัดรักษา อีกทั้งให้เจ้าหน้าที่เรือนจำผู้ควบคุมสุทกรรมกวดขันในเรื่องความสะอาดของร่างกายผู้ต้องขังที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับอาหาร เช่น ให้ตัดเล็บสั้น ตัดผม สวมเครื่องแต่งกายที่สะอาด ซึ่งเป็นการรักษาสุขอนามัยที่ดีในการประกอบอาหาร ดังนั้น ผู้ต้องขังที่ทำหน้าที่ประกอบอาหารต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพอนามัยที่ดี ไม่มีโรคติดต่อ ไม่เป็นโรคผิวหนัง และต้องมีหลักฐานการตรวจสุขภาพในปีนั้นให้ตรวจสอบได้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้อาหารที่ผู้ต้องขังได้รับมีความสะอาดและถูกสุขอนามัย ซึ่งในทางปฏิบัติก็มีการ

⁵¹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.1005/ว.80 เรื่อง อาหารกลางวันผู้ต้องขังระหว่างถูกเบียดขับไปพิจารณาคดีที่ศาล ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2528 และหนังสือกรมการราชทัณฑ์ที่ มท.0905/ว.64 เรื่อง กำชับการจัดอาหารสำหรับผู้ต้องขังไปศาล ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2540.

⁵² ข้อบังคับที่ 18/2486 เรื่อง อัตราผู้ต้องขังประกอบอาหารและผู้จัดการเลี้ยงผู้ต้องขัง

“ข้อ 1 ผู้ต้องขังประกอบอาหารและจัดการเลี้ยงให้มีอัตรา ดังนี้ คือ

(1) ผู้ต้องขังประกอบอาหารต้องไม่เกินร้อยละ 4 ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด เศษของร้อยละกว่า 50 คน เพิ่มไปอีกไม่เกิน 2 คน ตั้งแต่ 50-89 คน เพิ่มอีกไม่เกิน 3 คน ตั้งแต่ 90 คนขึ้นไปเพิ่มได้ไม่เกิน 4 คน ถ้าเรือนจำใดจำนวนผู้ต้องขังไม่ถึงร้อยละคน ก็ให้มีได้ไม่เกิน 4 คน

(2) ผู้ต้องขังทำการเลี้ยงอาหาร ต้องไม่เกินร้อยละ 2 ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด เศษของร้อยละไม่เพิ่มให้ ถ้าเรือนจำใดมีผู้ต้องขังทั้งหมดไม่ถึงร้อยละ ก็ให้มีได้ไม่เกิน 2 คน และถ้าผู้ต้องขังทำการเลี้ยงอาหารตามอัตราดังกล่าวข้างต้น ไม่พอแก่ความจำเป็น ก็ให้ใช้ผู้ต้องขังประกอบอาหารช่วยเหลือได้ตามสมควร”.

ดำเนินการตรวจสอบสุขภาพสำหรับผู้ต้องขังแดนสุทกรรมที่ปฏิบัติงานหุงต้มอาหารสำหรับผู้เลี้ยงผู้ต้องขังรายอื่น โดยการตรวจร่างกาย เอ็กซเรย์ปอด ตรวจเลือด พร้อมให้คำปรึกษา ก่อนและหลังการตรวจรักษาและให้คำแนะนำในการดูแลสุขภาพ ในส่วนการตรวจสอบอาหารที่จะให้ผู้ต้องขังรับประทานนั้น ได้มีกำหนดไว้ในกฎกระทรวง ข้อ 79 ว่า อาหารที่ผู้ต้องขังจะรับประทานนั้น ต้องให้แพทย์ตรวจสอบก่อน ในกรณีที่แพทย์มาตรวจไม่ได้ ให้จัดเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจสอบ และเมื่อตรวจพบว่ามีอาหารที่เน่าเสีย ไม่เป็นที่พึงจะรับประทานนั้น ห้ามมิให้นำไปให้ผู้ต้องขังรับประทานเพราะอาหารจะก่อให้เกิดการเจ็บป่วย เช่น โรคระบบทางเดินอาหาร โรคท้องร่วง อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงในทางปฏิบัติ นายแพทย์สาธารณสุขมิได้ปฏิบัติหน้าที่ในการตรวจสอบคุณภาพอาหารตามที่กฎกระทรวงกำหนดไว้เลย เนื่องจากปัญหาขาดแคลนบุคลากร กรมราชทัณฑ์จึงกำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถานตรวจสอบและชิมอาหารที่ปรุงเลี้ยงผู้ต้องขังอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 มื้อและให้หัวหน้าสุทกรรมตรวจสอบและชิมอาหารที่ปรุงเลี้ยงผู้ต้องขังเป็นประจำทุกวัน โดยผู้บัญชาการเรือนจำอาจตั้งให้ผู้อื่นปฏิบัติหน้าที่แทน ซึ่งอาจเป็นพยาบาลโดยจะทำหน้าที่ชิมอาหารผู้ต้องขัง หรือบางเรือนจำมีการตั้งเวรผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่นี้⁵³ นอกจากนี้ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้ร่วมมือกับกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขในการประเมินมาตรฐานสุขาภิบาลอาหารในเรือนจำ โดยให้เรือนจำหรือทัณฑสถานต่างๆ ปรับปรุงสุขาภิบาลอาหารโดยใช้หลักเกณฑ์ที่กำหนดในข้อปฏิบัติตามแบบสำรวจมาตรฐานสุทกรรมหรือโรงอาหารของอนามัยเป็นแนวทางในการพัฒนา หากเรือนจำใดสามารถพัฒนาจนได้มาตรฐานเป็นไปตามข้อปฏิบัติแล้วให้ประสานงานกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดในพื้นที่และให้ประเมินระดับมาตรฐาน โรงอาหารเป็นประจำทุกปีอย่างต่อเนื่อง⁵⁴ และในปัจจุบันก็ถือนโยบาย Clean Food Good Test ของกรมอนามัยนั่นเอง กรมราชทัณฑ์จึงมีความพยายามให้เรือนจำต่างๆ ปรับปรุงโรงครัวและโรงอาหารให้ถูกสุขลักษณะเพื่อให้กรมอนามัยเข้าไปตรวจและให้การรับรองอาหารสะอาดรสชาติอร่อยในเรือนจำนั้นๆ ด้วย เพื่อให้เป็นไปตามนโยบาย “พัฒนาคุกไทยสู่ความเป็นเลิศ กินอิ่มนอนอุ่น”⁵⁵ จะเห็นได้ว่า ในส่วนของกฎหมายไทยได้มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิในเรื่องการได้รับอาหารของผู้ต้องขังไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 77 กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเรือนจำในการจัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขังอย่างน้อย

⁵³ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ชธ.0705/ว.49 เรื่อง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2546.

⁵⁴ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ชธ.0708/461 เรื่อง การพัฒนางานสุขาภิบาลอาหารเรือนจำ ลงวันที่ 4 มีนาคม 2546.

⁵⁵ สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.correct.go.th/temp_image/sleep.him.

2 มื้อ คือ เช้ากับเย็น ซึ่งไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลเพราะมีปริมาณที่ไม่เพียงพอกับความ ต้องการของร่างกายคนโดยทั่วไป แต่ในทางปฏิบัติปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ไทยกำหนดแนวทาง ปฏิบัติให้เรือนจำต่างๆ จัดอาหารให้ผู้ต้องขังรับประทานวันละ 3 มื้อ แสดงว่าในทางปฏิบัติของ เรือนจำไทยได้ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิในเรื่องดังกล่าวของผู้ต้องขังไว้สอดคล้องกับข้อกำหนด มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษแล้ว ฉะนั้น ควรมีการแก้ไขบทบัญญัติของกฎกระทรวงฯ ในข้อนี้ให้สอดคล้องกับทางปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและแสดงให้เห็นถึงการเคารพ ต่อสิทธิของผู้ต้องขังอย่างสมบูรณ์ อีกทั้งเพื่อมิให้เกิดช่องว่างของกฎหมายให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจในทางปฏิบัติว่า กฎหมายกำหนดให้จัดอาหารแก่ผู้ต้องขังวันละ 2 มื้อได้ ซึ่งถือเป็นการละเมิด สิทธิผู้ต้องขัง

ในส่วนของน้ำดื่ม มีการกำหนดให้ติดตั้งเครื่องกรองน้ำที่โรงเลี้ยงอาหารและเรือนนอน พร้อมทั้งมีภาชนะจัดเก็บน้ำดื่มที่สะอาดมิดชิด และมีปริมาณเพียงพอ⁵⁶ นอกจากนี้ยังกำชับให้จัดน้ำ ดื่มพร้อมภาชนะสะอาดใส่น้ำดื่มไว้บนเรือนนอนภายในห้องนอนให้เพียงพอต่อความต้องการของ ผู้ต้องขัง โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อน หากเรือนจำใดสามารถจัดหาน้ำเย็นหรือน้ำแข็งให้ผู้ต้องขังเป็น ครั้งคราวได้ก็ควรจัดเตรียมให้แก่ผู้ต้องขัง เพื่อเป็นการบรรเทาความร้อนที่จะได้รับและป้องกันการ เกิดโรคระบาดเกี่ยวกับทางเดินอาหาร เช่น อหิวาตกโรค โรคท้องร่วง⁵⁷ ซึ่งเป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้วที่ มีการกำหนดให้จัดน้ำดื่มไว้ในเรือนนอนเพราะเป็นการสะดวกที่จะให้ผู้ต้องขังซึ่งต้องถูกควบคุม อยู่ภายในเรือนนอนเป็นเวลานานมีน้ำดื่มได้ตลอดเวลาตามความต้องการของร่างกาย

(1.2) สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน การจัดให้บริการเครื่องนุ่งห่มหลับ นอนแก่ผู้ต้องขังเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นต่อการรักษาความสะอาดและอนามัยของผู้ต้องขัง ตลอดจนเป็นการฝึกฝนให้มีการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกายและวินัย กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กำหนดเกี่ยวกับสิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอนไว้ ดังนี้

ข้อ 69 โดยปกตินักโทษเด็ดขาดและคนต้องขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกาต้องแต่งเครื่องแต่ง กายตามที่อธิบดีกำหนด

ข้อ 70 โดยปกติในปีหนึ่งๆ ให้จ่ายเครื่องนุ่งห่มหลับนอนแก่นักโทษเด็ดขาดและคน ต้องขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกา ดังนี้

⁵⁶ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.67 เรื่อง การจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2540.

⁵⁷ หนังสือกรมราชทัณฑ์ด่วนมากที่ มท.0905/ว.3 เรื่อง การกำหนดมาตรการป้องกันภัยแล้งในเรือนจำ และทัณฑสถาน ลงวันที่ 11 มกราคม 2536 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0905/ว.46 เรื่อง การปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขังในช่วงฤดูร้อน ลงวันที่ 10 พฤษภาคม 2537.

1. ถ้าเป็นชาย ให้จ่ายเสื้อและกางเกง 2 สำหรับ ผ้าอาบน้ำ 1 ผืน ผ้าห่มนอน 1 ผืน เสื้อโปนอน 1 ผืน

2. ถ้าเป็นหญิง ให้จ่ายเสื้อและเครื่องนุ่ง 2 สำหรับ ผ้าห่มนอน 1 ผืน เสื้อโปนอน 1 ผืน สิ่งใช้เฉพาะหญิงตามที่อธิบดีเห็นจำเป็น

ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พุทธศักราช 2538 มีสาระสำคัญ ดังนี้

1) เครื่องแต่งกายสำหรับนักโทษเด็ดขาด เว้นแต่ผู้ได้รับการแต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานเรือนจำ นักโทษเด็ดขาดชาย ได้แก่ เสื้อคอกลมแขนสั้นแค้สอก และกางเกงขาสั้นเหนือเข่า ส่วนนักโทษเด็ดขาดหญิง ได้แก่ เสื้อคอกลมผ่าหน้าเล็กน้อย แขนสั้นแค้สอกและผ้าถุง

2) นักโทษเด็ดขาดที่อยู่ในชั้นดีขึ้นไป ให้ใช้เครื่องแต่งกายเสื้อสีฟ้า กางเกงหรือผ้าถุงสีกรมท่า สำหรับผู้ที่อยู่ในชั้นกลางลงมา ให้ใช้เครื่องแต่งกายเสื้อสีน้ำตาลอ่อน กางเกงหรือผ้าถุงสีน้ำตาลเข้ม

3) คนต้องขังหรือคนฝากขัง ให้ใช้เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้นๆ หากไม่มีและจำเป็นให้จ่ายเฉพาะเสื้อ กางเกงหรือผ้าถุงที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางตามความจำเป็นของผู้ต้องขังชายหรือผู้ต้องขังหญิงนั้น

สำหรับผู้ต้องขังที่ต้องออกไปศาลกำหนดว่า กรณีเป็นผู้ต้องขังทั่วไปให้ใส่เสื้อสีน้ำตาลตามปกติ ส่วนผู้ต้องขังคดีอาชญากรรมที่มีของกลางยาบ้าตั้งแต่ 1,000 เม็ดขึ้นไป ให้ใส่เสื้อที่มีแถบผ้าสีเขียวติดที่แขน และหากเป็นผู้ต้องขังที่เป็นผู้ร้ายรายสำคัญในคดีอื่นๆ ให้ใส่เสื้อที่มีแถบผ้าสีแดงติดที่แขน โดยไม่ให้นำเสื้อผ้าและสิ่งของอื่นที่ไม่ได้รับอนุญาตติดตัวไป⁵⁸ เพื่อให้เจ้าพนักงานเรือนจำสามารถแยกแยะได้ว่า ผู้ใดเป็นผู้ต้องขังคดีอุกฉกรรจ์ที่ต้องให้ความสนใจและระมัดระวังในการควบคุมเป็นพิเศษ เพราะเสี่ยงต่อการหลบหนีและก่อเหตุร้าย ในปัจจุบันมีการกำหนดให้เรือนจำจ่ายเครื่องแต่งกายที่จำเป็นให้ผู้ต้องขังมากกว่าที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง โดยนอกจากเครื่องแบบผู้ต้องขัง 2 ชุดต่อคนต่อปีแล้วยังมีการแจกผ้าผัดอาบน้ำ 1 ผืน ต่อคนต่อปี กางเกงชั้นใน 2 ตัว ต่อคนต่อปี และผ้าเช็ดตัว 1 ผืน ต่อคนใช้ 2 ปีด้วย เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องขังที่จะใช้ในอนาถมีส่วนตัว⁵⁹ แต่ความเป็นจริงกรมราชทัณฑ์ได้รับการจัดสรรงบประมาณสำหรับเครื่องนุ่งห่มของผู้ต้องขังไว้ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังที่มีอยู่จริง จึงอนุโลมให้ผู้ต้องขังโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

⁵⁸ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขช.0705/ว.75 เรื่อง มาตรการในการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกรณีไปศาล และกรณีรับตัวเข้าใหม่ ลงวันที่ 16 ธันวาคม 2546.

⁵⁹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ นร.0714/09398 เรื่อง ขอรปรับปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่ายผู้ต้องขัง ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีสามารถนำเครื่องนุ่งห่มส่วนตัวเข้ามาใช้ในเรือนจำได้ และมีนโยบายให้เรือนจำควบคุมดูแลในเรื่องความสะอาดของเสื้อผ้า โดยให้มีการซักล้างเป็นประจำ⁶⁰ ตามที่กฎกระทรวง ข้อ 67 ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้ต้องขังทุกคนจะต้องรักษาความสะอาดเครื่องนุ่งห่มของตน

ในส่วนของเครื่องหลับนอน กฎกระทรวงได้กำหนดให้แจกเสื่อปูนอนและผ้าห่มให้ผู้ต้องขังคนละผืน แต่ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์กำหนดให้จ่ายเสื่อปูนอน 2 ตารางเมตร ผ้าห่มนอน 1 ผืน และหมอนพลาสติก 1 ใบแก่ผู้ต้องขัง⁶¹ แต่ในทางปฏิบัติเรือนจำส่วนใหญ่จะไม่มีแจกเสื่อปูนอนให้แก่ผู้ต้องขังคนละผืน แต่จะใช้เสื่อน้ำมันผืนใหญ่ปูพื้นที่ห้องเพราะเรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังนอนรวมบนพื้นห้องขังโดยใช้เสื่อปูนอน จึงนับว่าเหมาะสมกับสถานการณ์ในประเทศที่มีการใช้ห้องขังรวมมิได้มีการแยกขังเป็นห้องขังเดี่ยวอย่างชาติตะวันตก

(1.3) สิทธิได้รับการรักษาพยาบาล ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ปัจเจกชนพึงได้รับหากกรณีต้องเจ็บป่วยหรือเกิดโรคต่างๆ ขึ้น ซึ่งในขณะที่เดียวกันผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีหรือตลอดทั้งผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดทุกคน ย่อมต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิในเรื่องดังกล่าวเช่นกัน ซึ่งเรือนจำมีหน้าที่ต้องจัดให้มีการบริการด้านการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขัง ทั้งในด้านการตรวจวินิจฉัยโรค การป้องกันโรคระบาด การรักษาพยาบาลและฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาสุขภาพของผู้ต้องขังและโรคระบาดต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ สำหรับประเทศไทยมีการบัญญัติรับรองสิทธิในการรักษาพยาบาลของบุคคลตลอดทั้งผู้ต้องขังไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 50 โดยมีสาระสำคัญ คือ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานและผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และรัฐต้องจัดให้ทุกคนได้รับบริการอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายนั้น รัฐจะต้องทำการรักษาให้แก่ประชาชน โดยไม่คิดค่าบริการและต้องกระทำในทันทีที่พบว่าประชาชนนั้นเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ซึ่งอาจเป็นอันตรายแก่บุคคลอื่นๆ นอกจากนี้มีการตราพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พุทธศักราช 2545 เพื่อใช้จัดระบบการให้บริการสาธารณสุขที่จำเป็นต่อสุขภาพและการดำรงชีวิต โดยให้มีการรักษาพยาบาลที่มีมาตรฐาน โดยมาตรา 5 กำหนดให้ประชาชนทุกคนมี

⁶⁰ กองแผนงาน กระทรวงมหาดไทย. (2545). สรุปผลการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ประจำปี 2545. น. 34.

⁶¹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ นร.0714/09398 เรื่อง ขอรับปรับปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่ายผู้ต้องขัง ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.

สิทธิได้รับการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ต้องขังก็คือประชาชนคนหนึ่ง จึงควรได้รับการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานจากรัฐเช่นกัน

ในส่วนของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตลอดทั้งผู้ต้องขังที่เป็น นักโทษเด็ดขาดเกี่ยวกับการได้รับการรักษาพยาบาลดังกล่าวนี้ มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับและหนังสือกรมราชทัณฑ์เพื่อกำหนด รายละเอียดในการรักษาพยาบาลและตรวจสอบสุขภาพผู้ต้องขัง ซึ่งสามารถแบ่งแยกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตอนการตรวจแรกรับ โดยในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 10 กำหนดให้แพทย์ต้องตรวจอนามัยผู้ต้องขังที่ถูกรับตัวเข้าไว้ใหม่ ผู้ต้องขังใหม่ที่เพิ่งรับตัวเข้ามา ควบคุมในเรือนจำทุกคนจึงต้องได้รับการตรวจสอบสุขภาพ โดยเฉพาะผู้ที่เจ็บป่วยหรือน่าสงสัยว่าจะ เป็นโรคซึ่งติดต่อได้ การวางหลักเช่นนี้เป็นการป้องกันโรคติดต่อที่ผู้ต้องขังอาจเป็นมาก่อนถูก ควบคุมในเรือนจำ มิฉะนั้นอาจเกิดการแพร่ระบาดในกลุ่มผู้ต้องขังโดยง่ายและรวดเร็ว เพราะใน เรือนจำเป็นสถานที่ที่แออัดและมีผู้ต้องขังจำนวนมาก อีกทั้งยังเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของ ผู้ต้องขังและบุคคลทั่วไปในเวลาเดียวกันอีกด้วย

2) ขั้นตอนในการตรวจรักษาผู้ต้องขังป่วย กฎกระทรวง ข้อ 73 กำหนดให้แพทย์หรือ เจ้าพนักงานเรือนจำที่พบผู้ต้องขังเจ็บป่วย ให้ปฏิบัติตามข้อ 38 และข้อ 39 คือ ให้แพทย์ตรวจรักษา ผู้ต้องขัง และภายหลังรับตัวแล้ว หากมีกรณีจำเป็นจึงให้ส่งออกไปรักษาภายนอกเรือนจำ หรือถ้า หากเห็นว่าเป็นโรคติดต่อให้จัดแยกออกจากผู้ต้องขังรายอื่น ในส่วนของแพทย์ประจำเรือนจำ ข้อกำหนดในกฎกระทรวง ข้อ 23 กำหนดให้เรือนจำทุกแห่งจัดให้มีแพทย์ประจำการ โดยเฉพาะ เรือนจำที่ไม่มีแพทย์ประจำการให้แพทย์สังกัดบังคับบัญชากรมสาธารณสุขเป็นแพทย์เรือนจำ และ กฎกระทรวง ข้อ 72 กำหนดให้เรือนจำทุกแห่งจัดให้มีสถานพยาบาลเพื่อเป็นที่ทำการรักษาผู้ต้องขัง ป่วย และจัดให้มีผู้มีความรู้พอสมควรทำหน้าที่ประจำสถานพยาบาลนั้น ในความเป็นจริงประเทศไทย มีปัญหาการขาดแคลนแพทย์ ทำให้มีปริมาณแพทย์ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขัง และไม่ค่อยมี แพทย์อยากเข้าไปทำงานประจำในเรือนจำ นอกจากนี้ปัจจุบันปรากฏว่าเรือนจำที่มีแพทย์ประจำอยู่ มีเพียงทัณฑสถาน โรงพยาบาลราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นสถานที่รับรักษาผู้ต้องขังป่วยที่เรือนจำหรือ ทัณฑสถานทั่วประเทศสงฆารักษา และสถานพยาบาลส่วนกลาง 4 แห่งซึ่งเป็นสถานพยาบาลขนาดใหญ่ ได้แก่ เรือนจำกลางบางขวาง เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร เรือนจำพิเศษธนบุรี และ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง⁶² ฉะนั้น แม้ในปัจจุบันเรือนจำทุกแห่งได้จัดให้มีสถานพยาบาลเพื่อ เป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังป่วย แต่ไม่มีแพทย์ประจำอยู่ทุกแห่ง ดังนั้น จึงมีการแก้ปัญหา

⁶² หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), โดย ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ, 2548, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ด้วยการจัดจ้างแพทย์ห้วงเวลาเข้าตรวจและให้การบำบัดรักษาผู้ต้องขังป่วยสัปดาห์ละ 3 วันๆ ละ 2 ชั่วโมง และจัดให้มีการหมุนเวียนแพทย์ ทันตแพทย์จากทัณฑสถานโรงพยาบาลไปช่วยบำบัดรักษาผู้ต้องขังป่วยในเรือนจำ และทัณฑสถานใกล้เคียง และจัดหน่วยแพทย์ ทันตแพทย์เคลื่อนที่ ออกไปตรวจและให้การบำบัดรักษาผู้ต้องขังในเรือนจำหรือทัณฑสถานต่างๆ ในส่วนภูมิภาคเป็น ครั้งคราว⁶³ นอกจากนี้เพื่อให้เป็นไปตามกฎกระทรวง ข้อ 23 ในทางปฏิบัติจึงต้องอาศัยแพทย์ กระทรวงสาธารณสุขเข้ามาทำหน้าที่เป็นแพทย์ประจำเรือนจำ ทั้งนี้ โดยกระทรวงสาธารณสุขได้ออกระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการปฏิบัติงานอนามัยเรือนจำ พุทธศักราช 2544 กำหนดอำนาจหน้าที่ของแพทย์สาธารณสุขจังหวัดเป็นแพทย์ประจำเรือนจำซึ่งอยู่ในเขตรับผิดชอบและ กำหนดหน้าที่รับผิดชอบและการปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจน แต่โดยความเป็นจริงการปฏิบัติให้ได้ ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้คงเป็นการยาก เพราะแพทย์เหล่านั้นต่างมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบมาก อยู่แล้ว

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติและมี โครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า “30 บาทรักษาทุกโรค” กรมราชทัณฑ์ได้เข้าร่วม โครงการดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายหลักของรัฐบาล และเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิที่พึง ได้รับเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการให้เรือนจำหรือทัณฑสถานทั่ว ประเทศจัดทำข้อมูลผู้ต้องขังเพื่อใช้ในโครงการสร้างหลักประกันสุขภาพ โดยให้มีข้อมูลเลขบัตร ประจำตัวประชาชน 13 หลัก ชื่อนามสกุล วันเดือนปีเกิด ฯลฯ พร้อมจัดทำแผนงานด้านสุขภาพ อนามัยให้แก่ผู้ต้องขังตามสิทธิที่พึงได้รับ แต่กรณีดังกล่าวก็พบปัญหา คือ การรับสิทธิตามโครงการ นี้จะครอบคลุมเฉพาะประชาชนคนไทยที่มีเลขประจำตัวประชาชน 13 หลักเท่านั้น ส่วนผู้ต้องขังที่เป็นคนต่างด้าวหรือผู้ต้องขังคนไทยที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนย่อมไม่ได้รับการคุ้มครองตาม โครงการดังกล่าว ดังนั้น ควรแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อทำให้ผู้ต้องขังทุกคนได้รับสิทธิในการ รักษาพยาบาลจากรัฐเช่นเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวมาข้างต้น

3) ขั้นตอนการป้องกันโรคติดต่อ นอกจากการที่เรือนจำจะต้องให้การรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังป่วยแล้ว เรือนจำจะต้องมีมาตรการในการป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดด้วย เช่น โรค เอดส์ โรคผิวหนัง หรือวัณโรค

นอกจากนี้แล้วจะเห็นได้ว่า ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย ยังมีปัญหาที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ ของผู้ต้องขังดังกล่าว ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

⁶³ บันทึกสำนักทัณฑวิทยา ที่ มท.0905/409 เรื่อง รายงานสถานะสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยประจำปี 2542 ลงวันที่ 26 มิถุนายน 2543.

1. ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจค้นร่างกาย ตามที่กฎกระทรวงมหาดไทยซึ่งออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 35 และข้อ 36 กำหนดหลักเกณฑ์ในการตรวจค้นร่างกายผู้ต้องขัง ซึ่งไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาดีหรือผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดว่า เมื่อได้รับตัวผู้ต้องขังไว้แล้วให้ตรวจค้นสิ่งของที่ตัวผู้ต้องขังไว้โดยกำหนดว่าเมื่อได้รับผู้ต้องขังเป็นชายให้เจ้าพนักงานชายเป็นผู้ตรวจ ถ้าผู้ต้องขังเป็นหญิงให้เจ้าพนักงานหญิงเป็นผู้ตรวจ หากไม่มีเจ้าพนักงานหญิงก็ให้ผู้ต้องขังนั้นเองแสดงสิ่งของที่ตนมีติดตัวมาต่อหน้าเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่ตรวจ แต่หากยังเป็นที่สงสัยว่าผู้ต้องขังจะไม่แสดงสิ่งของที่มีอยู่ทั้งหมด ก็ให้เชิญหญิงอื่นที่เชื่อถือมาช่วยตรวจ นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดมาตรการในการตรวจค้นไว้ว่า ให้มีการตรวจค้นตัวบุคคลซึ่งผ่านเข้าหรือออกเรือนจำและทัณฑสถาน โดยไม่มีข้อยกเว้นรวมถึงเจ้าพนักงาน บุคคลภายนอก และผู้ต้องขัง ให้มีการตรวจค้นร่างกายและสิ่งของที่ติดเข้ามาในตัวอย่างละเอียด โดยการตรวจค้นให้กระทำด้วยความสุภาพ เหมาะสมตามสมควรแก่กรณี มิให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่ตรวจค้น หรือเป็นการก่อกวนก่อกองระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ต้องขัง ประเด็นที่ควรพิจารณา คือ กฎกระทรวงและมาตรการดังกล่าวให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในการถูกตรวจค้นไว้เพียงพอหรือไม่ เพราะจะเห็นได้ว่ากฎกระทรวงบัญญัติแต่เพียงหลักเกณฑ์ในการตรวจค้นไว้เท่านั้น แต่ในรายละเอียดของวิธีการตรวจค้นมิได้บัญญัติไว้ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลพินิจในการตรวจค้นร่างกายของผู้ต้องขังได้อย่างกว้างขวาง และไม่มีการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานดังกล่าว โดยเฉพาะการตรวจค้นภายในร่างกายซึ่งอาจกระทำโดยวิธีที่รุนแรง หรือกระทำโดยเปิดเผยต่อผู้อื่น เช่น การให้เปลือยกาย การตรวจค้นโดยการล้วงทวาร การตรวจค้นภายในโดยกระทำต่อทุกคนเหมือนกัน สิ่งเหล่านี้หากเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงานแล้ว ย่อมถือว่าเป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพในร่างกายของบุคคลได้⁶⁴

2. ปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการ ปัจจุบันในประเทศไทยได้กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 14 โดยกำหนดไว้ว่า “ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง เว้นแต่

- (1) เป็นบุคคลที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิตร่างกายของตนเองและผู้อื่น
- (2) เป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบ อันอาจเป็นอันตรายต่อผู้อื่น
- (3) เป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม
- (4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำ เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ควบคุมเห็นสมควรที่จะ

ใช้เครื่องพันธนาการ

⁶⁴ ทวีรัตน์ นาคเนียม. (ม.ป.ป.). เอกสารการสอนวิชาการรัฐธรรมนูญใหม่และสิทธิมนุษยชน. สถาบันพัฒนาข้าราชการราชทัณฑ์.

(5) เมื่อรัฐมนตรีสั่งการว่า เป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการ เนื่องแต่สภาพเรือนจำหรือสถานการณของท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า ในทางปฏิบัติบางเรือนจำได้มีการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี โดยเฉพาะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ฎีกาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษสูงหรือโทษประหารชีวิต เช่น คดียาเสพติด โดยอ้างว่า มาตรา 14 (3) ของพระราชบัญญัติข้างต้นกำหนดให้ผู้ต้องขังดังกล่าวต้องถูกใส่ตรวนตลอด 24 ชั่วโมง ซึ่งเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเยี่ยงมิใช่มนุษย์ ถือเป็น การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเป็นการทรมาน เพราะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้อย่างปกติ ไม่ว่าจะเข้าห้องน้ำ หรือนอนต้องอยู่กับตรวนตลอดเวลา⁶⁵ กรณีดังกล่าว นักสิทธิมนุษยชนมีความเห็นว่า การกระทำดังกล่าวกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เนื่องจากการตรวนควรจะทำเฉพาะกรณีจำเป็น เช่น การออกไปนอกเรือนจำ การใส่เครื่องพันธนาการตลอด 24 ชั่วโมงย่อมก่อให้เกิดความยากลำบากอย่างแสนสาหัส ซึ่งมนุษย์ไม่สมควรปฏิบัติต่อกันเช่นนี้เพราะถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งได้บัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิของบุคคลไว้อย่างชัดเจนว่า ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ โดยบทบัญญัติดังกล่าวนี้เป็นการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ความผิด

(2) สิทธิเสรีภาพทางการสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

สิทธิในการได้รับการเยี่ยมและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารจากญาติพี่น้อง ตลอดทั้งสิทธิในการได้รับการตรวจรักษาจากแพทย์กรณีเจ็บป่วยถือเป็นหลักสำคัญอีกประการหนึ่งที่พิทักษ์ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ดังนั้น เจ้าหน้าที่ต้องเปิดโอกาสให้ญาติของผู้ต้องขังสามารถเยี่ยมได้ตามสมควร แต่อาจจำเป็นต้องตั้งข้อบังคับบางประการเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย เช่น กำหนดเวลาเยี่ยม หรือการจะนำจดหมาย โทรศัพท์หรือสิ่งของให้แก่ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเสียก่อน เพื่อป้องกันการที่ผู้ต้องขังจะติดต่อบุคคลภายนอกให้มีการช่วยเหลือการหลบหนีจากที่คุมขัง หรือข่มขู่พยานฝ่ายผู้เสียหาย หรือมีการส่งอาวุธเพื่อใช้ทำร้ายพนักงานสอบสวน เป็นต้น

ในส่วนของประเทศไทยมีการบัญญัติรับรองสิทธิในการติดต่อสื่อสารไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 36 ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการ

⁶⁵ สยามคดีสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.). (2550). ก่อนวันประหาร การใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนักโทษประหารชีวิต. น. 84.

สื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครองบุคคลทุกคนรวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งถือเป็นพลเมืองคนหนึ่งที่จะต้องได้รับการคุ้มครองให้มีสิทธิในการติดต่อสื่อสารเช่นเดียวกันกับพลเมืองคนอื่น ซึ่งในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้ในมาตรา 33 โดยให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อจากบุคคลภายนอกได้ โดยเฉพาะทนายความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ ภายได้ข้อบังคับที่อธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้วางไว้ มีข้อสังเกตว่า กฎหมายบัญญัติให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบ ดังนั้น ในกรณีที่นำตัวบุคคลนั้นมาขังไว้ในเรือนจำ จึงตกเป็นหน้าที่ของพัศดีซึ่งเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่จะต้องแจ้งสิทธิดังกล่าวเพราะกฎหมายกำหนดไว้ให้มีหน้าที่ อย่งไรก็ตาม อธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดข้อบังคับเกี่ยวกับการเยี่ยมเยียนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในฉบับที่ 1⁶⁶ ว่า อนุญาตให้ทนายความสามารถเข้าพบกับผู้ต้องขังได้ทุกวันและทุกเวลาตั้งแต่ 8.00 ถึง 16.00 นาฬิกา นอกจากนี้ในกรณีพิเศษยังอาจขออนุญาตผู้บัญชาการเรือนจำเข้าพบผู้ต้องขังนอกเวลานี้ได้อีกด้วย ยกเว้นเวลาที่นำตัวผู้ต้องขังเข้าห้องเก็บตัวในเรือนนอนแล้ว เพราะในเวลาเช่นนั้นนอกจากจะไม่สะดวกแล้ว ยังอาจไม่ปลอดภัยในการควบคุมด้วย และในกรณีที่ทนายความต้องการเจรจาหรือพูดคุยเป็นความลับกับผู้ต้องขังก็ทำได้ โดยการให้เจ้าพนักงานที่ควบคุมออกไปคุมเชิงอยู่ไกลๆ เท่าที่จะไม่ได้ยินการสนทนา ปัจจุบันเรือนจำบางแห่งได้จัดสถานที่ไว้ให้ผู้ต้องขังได้พบและพูดคุยกับทนายความเป็นเฉพาะ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สิทธิและเสรีภาพในด้านการสื่อสารกับทนายความของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ได้รับการคุ้มครองเพิ่มมากขึ้น

แต่สำหรับสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อกับบุคคลภายนอกรวมถึงญาติพี่น้องของผู้ต้องขังนั้น ยังคงมีข้อจำกัดสิทธิอยู่หลายประการ เช่น กำหนดวันและเวลาที่เข้าเยี่ยม หรือกำหนดขั้นตอนวิธีปฏิบัติในการเข้าเยี่ยม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 45 และจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับที่อธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดและประกาศไว้แล้วอย่างเปิดเผย ซึ่งข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ เกี่ยวกับการติดต่อเยี่ยมเยียนผู้ต้องขังมี 2 ฉบับ โดยมีรายละเอียดมากพอสมควร และมีข้อสังเกต คือ ข้อบังคับดังกล่าวได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำ

⁶⁶ ข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 1 เรื่อง การเยี่ยมเยียนและติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง.

ขัดขวางจนกระทั่งใช้กำลังพอสมควรแก่ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับนี้ได้ ดังนั้น จึงส่งผลทำให้เจ้าพนักงานเรือนจำสามารถใช้ดุลพินิจและใช้กำลังเกินสมควรได้

สำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีกับบุคคลภายนอกที่ใช้เป็นวิธีปกติ คือ การติดต่อสื่อสารทางจดหมาย ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้ออกข้อบังคับที่ 1/2499 เรื่อง แก้ไขข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 3 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 กำหนดให้ได้รับอนุญาตให้ส่งจดหมายถึงญาติมิตรได้โดยไม่จำกัดจำนวน แต่การอนุญาตให้ติดต่อสื่อสารในทางจดหมายนี้จำเป็นจะต้องจำกัดขอบเขตการติดต่อไว้บางประการ เช่น จำกัดประเภท เนื้อหา หรือ ถ้อยคำในจดหมาย โดยต้องไม่ให้มีข้อความที่คลุมเครือ ข้อความที่เกี่ยวกับการพยายามช่วยเหลือผู้ต้องขังให้หลบหนี หรือข้อความอันเป็นปฏิปักษ์ต่อการสอบสวนดำเนินคดี หรือความปลอดภัย และการรักษาความสงบเรียบร้อยของสถานที่ควบคุม ข้อความอันเป็นการอนาจาร ขัดต่อศีลธรรม ข้อความวิพากษ์วิจารณ์การเมือง ศาล การบริหารงานขององค์การแห่งรัฐ รวมตลอดถึงกำหนดความยาวของข้อความในจดหมายแต่ละฉบับและระยะเวลาการติดต่อทางจดหมายไว้ด้วย⁶⁷ ดังนั้น การที่เจ้าพนักงานเรือนจำจะทราบถึงข้อความในจดหมายที่ผู้ต้องขังส่งให้แก่บุคคลภายนอก หรือบุคคลภายนอกจัดส่งให้แก่ผู้ต้องขัง จึงต้องเปิดและตรวจสอบข้อความหรือเนื้อหาในจดหมาย โดยมีการอ้างเหตุผลในการตรวจสอบจดหมายที่ได้รับหรือส่งออกไปนอกเรือนจำไว้ต่างกัน โดยเหตุผลในการตรวจสอบเนื้อหาของจดหมายนั้น เพื่อต้องการสืบค้นข้อความเกี่ยวกับการหลบหนี สิ่งของต้องห้าม ข้อความลามกและสารเสพติดต่างๆ ส่วนการตรวจสอบจดหมายที่ส่งออกไปนอกเรือนจำมีความจำเป็นเพื่อปกป้องสาธารณะจากแผนการที่ผิดกฎหมาย หรือจากจดหมายที่มีข้อความหมิ่นประมาท ข่มขู่ หรือลามก และเพื่อให้ทราบเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของแผนการหลบหนี และความไม่พอใจหรืออุปสรรคต่างๆ ของผู้ต้องขัง ซึ่งการกำหนดขอบเขตการติดต่อสื่อสารไว้เช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นมาตรการในการรักษาระเบียบวินัยและความสงบเรียบร้อยของเรือนจำประการหนึ่ง

นอกจากนี้ปัจจุบันเมื่อเทคโนโลยีพัฒนาก้าวหน้าไปมากขึ้น ทำให้สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ในเวลาอันรวดเร็ว จึงมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน เช่น โทรศัพท์ เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ต้องขังในการติดต่อกับบุคคลภายนอกได้รวดเร็วและบ่อยครั้งขึ้น แต่อย่างไรก็ดี การติดต่อสื่อสารด้วยวิธีการดังกล่าวก็จะต้องมีการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่เรือนจำได้ในบางกรณีที่จะไม่กระทบสิทธิของผู้ต้องขังมากนัก เพื่อประโยชน์ในด้านความปลอดภัย ความมั่นคง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเรือนจำ

⁶⁷ ข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 1 เรื่อง การเขียนเขียนและติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง.

(3) สิทธิและเสรีภาพทางด้านสังคม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสิทธิเสรีภาพเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนาและจำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิต หากมนุษย์ปราศจากซึ่งสิทธิเสรีภาพก็เปรียบเสมือนไร้ซึ่งลมหายใจ ไม่สามารถที่จะกระทำการสิ่งใดๆ ได้ เพราะสิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่จะเอื้อหรืออำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลทุกคน ทุกชนชั้น ไม่ว่าจะหญิงหรือชาย เด็กหรือผู้ใหญ่ หรือแม้กระทั่งบุคคลผู้ต้องได้รับโทษที่อยู่ในเรือนจำ ทั้งนี้ ก็ขึ้นอยู่กับว่าจะมีการยอมรับหรือบังคับให้มีการใช้สิทธิและเสรีภาพนั้น ได้มากน้อยเพียงใด สำหรับกรณีของบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าจะเป็นบุคคลที่ได้กระทำการอันมีลักษณะเข้าข่ายว่าเป็นความผิดและอาจต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย ก็ยังมีความต้องการที่จะแสวงหาสิทธิและเสรีภาพให้กับตัวเอง เพราะบุคคลดังกล่าวอาจเป็นผู้บริสุทธิ์ได้ トラบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด

สิทธิเสรีภาพในทางสังคมเป็นสิทธิของประชาชนหรือบุคคลในการได้รับประโยชน์อันรัฐเป็นผู้จัดหาให้ โดยเป็นหน้าที่ของรัฐในการที่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยรวม ซึ่งบางกรณีรัฐต้องบังคับให้บุคคลต้องกระทำการหรืองดเว้นกระทำการบางอย่าง เพื่อการใช้อำนาจในการบริหารรัฐกิจให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งอาจมีการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในด้านต่าง ๆ แต่ก็เท่าที่จำเป็น เหตุนี้รัฐที่มีการปกครองภายใต้กฎหมายย่อมจะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของรัฐกับประชาชนภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเป็นรูปแบบของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายแม่บทที่สำคัญยิ่งซึ่งในการบริหารประเทศสำหรับประเทศไทยนั้น ได้พยายามพัฒนาแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในทางสังคมไว้หลายประการ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญจากอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างกรณีของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มีการบัญญัติรับรองไว้ เช่น สิทธิของบุคคลในการได้รับการศึกษา⁶⁸ สิทธิในการได้รับบริการทางสาธารณสุข⁶⁹ สิทธิในการได้รับการคุ้มครองจากรัฐ⁷⁰ สิทธิในการได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ⁷¹ สิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ⁷² สิทธิคนพิการหรือ

⁶⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 48.

⁶⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 50.

⁷⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 51.

⁷¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 51 วรรค 3.

⁷² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 52.

ทพพลาภ⁷³ สิทธิในการรับทราบข้อมูลข่าวสารหรือข่าวสารณะ⁷⁴ สิทธิทางการเมือง⁷⁵ อันถือเป็น สิทธิและเสรีภาพในทางสังคมที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติ รับรองให้แก่พลเมืองของประเทศไทย

สำหรับกรณีของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของไทยจะเห็นได้ว่า การคุ้มครองสิทธิ ทางสังคมยังไม่ชัดเจนบางประการ เช่น สิทธิทางการศึกษา สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิทาง การเมือง เป็นต้น ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้ถูกจำกัดลง เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันได้กำหนดให้บุคคล เหล่านี้เปรียบเสมือนผู้ที่กระทำความผิด โดยปริยายทั้งที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด ตัวอย่างเช่น กรณีกระทำความผิดขณะที่กำลังศึกษาอยู่ หากเข้าสู่ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็น ในชั้นของพนักงานสอบสวน หรือชั้นการพิจารณาของศาลก็ตาม สถาบันการศึกษาเกือบทุกสถาบัน ย่อมต้องใช้มาตรการในการตัดสิทธิในการศึกษาทันที ไม่ว่าจะเป็นการให้พักการศึกษา หรือให้ออก จากสถาบันการศึกษา โดยไม่ได้พิจารณาหรือไตร่ตรองแต่อย่างใด ว่าบุคคลดังกล่าวมีการกระทำเข้า ข่ายความผิดหรือมีเจตนากระทำความผิดหรือไม่ ทั้งนี้ โดยอ้างเหตุเพียงได้มีการกระทำผิด กฎระเบียบของสถาบัน กรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สภาพสังคมปัจจุบันยังไม่ให้การคุ้มครองแก่ สิทธิทางการศึกษาของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาแต่อย่างใด ซึ่งกรณีดังกล่าวไม่ สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย หรือแม้แต่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 27 ก็ได้กำหนดให้อำนาจของอธิบดีกรม ราชทัณฑ์ในการออกข้อบังคับว่าด้วยการศึกษาและอบรมผู้ต้องขังหรือนักโทษ และในมาตรา 28 ได้กำหนดเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ในการศึกษาอบรม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ สมุด หนังสือ โดยให้ รัฐหรือกรมราชทัณฑ์เป็นผู้จัดหาให้ แต่หากกรณีที่ผู้ต้องขังหรือนักโทษจะจัดหาเองจะต้องได้รับ อนุญาต ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับหลักมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือนักโทษที่ กำหนดให้เรือนจำจะต้องจัดให้นักโทษทุกคนได้รับการศึกษาหรือศึกษาต่อเท่าที่นักโทษนั้นจะ สามารถรับประโยชน์จากการศึกษาได้ ดังนั้น สิทธิทางการศึกษาจึงเป็นสิทธิทางสังคมที่สำคัญ และ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งที่บุคคลในสังคมพึงได้รับ โดยเฉพาะผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังที่ส่วน ใหญ่แล้วจะมีการศึกษาอยู่ในระดับที่ต่ำ การศึกษาจะเป็นประโยชน์ในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพ ของตนเองในการที่จะกลับตัวเป็นพลเมืองดีและไม่ไปกระทำความผิดซ้ำอีกครั้ง รัฐหรือหน่วยงาน

⁷³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 53.

⁷⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 55.

⁷⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 71.

ที่เกี่ยวข้องจำเป็นจะต้องตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับ และควรแสวงหามาตรการในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว ให้สอดคล้องกับระบบการศึกษาของชาติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและต่อประเทศชาติด้วย

นอกจากนี้ ในเรื่องของสิทธิในการประกอบอาชีพของบุคคลที่เคยมีประวัติอยู่ในหน่วยงานที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรือนจำหรือทัณฑสถาน หรือบุคคลที่เคยเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ในสังคมไทยปัจจุบัน หลังจากที่กระบวนการยุติธรรมสิ้นสุดลงไม่ว่าด้วยกรณีใด ยังประสบปัญหาในเรื่องที่สังคมไม่ให้การยอมรับเนื่องจากสังคมเข้าใจและถือว่าบุคคลดังกล่าวนั้นเคยต้องขังหรือต้องโทษอยู่ในเรือนจำ ถือเป็นผู้ที่เคยกระทำความผิดมาก่อน ดังนั้น จึงมีผลกระทบอย่างมากเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการเข้าสมัครงานในหน่วยงานต่างๆ ที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้เป็นบรรทัดฐานเกือบทั้งสิ้น โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐ ที่ได้กำหนดไว้ชัดเจนในกรณีรับบุคคลเข้าทำงานว่า “ต้องไม่เป็นผู้ที่เคยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญา” ซึ่งจะเห็นได้ว่า มาตรการดังกล่าวเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคล ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมาหลายประการ หรืออาจทำให้บุคคลดังกล่าวนั้นกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกครั้ง เพราะเนื่องจากสังคมไม่ยอมรับที่จะให้ตนเองสามารถประกอบอาชีพได้ กรณีดังกล่าวจึงถือเป็นปัญหาที่สำคัญที่สังคมหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องหามาตรการในการแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ตลอดจนคำนึงถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหลักแห่งความเสมอภาค

(4) สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง

ในประเทศระบอบประชาธิปไตยที่มีการปกครองโดยรัฐธรรมนูญ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองเป็นสิ่งที่ยังสำคัญยิ่ง เนื่องจากจะทำให้ประชาชนหรือบุคคลสามารถใช้สิทธิเสรีภาพในทางการเมืองที่ได้รับรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญได้อย่างถูกต้อง เช่น การใช้สิทธิเลือกตั้ง การสมัครรับเลือกตั้ง และการร่วมชุมนุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในทางการเมือง สิทธิทางการเมืองถือเป็นสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่งเป็นพลเมืองของรัฐนั้นๆ ที่จะเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว สิทธิทางการเมืองโดยเฉพาะสิทธิในการเลือกตั้งนั้นถือเป็นสิทธิพื้นฐานของหลักประชาธิปไตย และหลักอภิปไตยเป็นของปวงชน สิทธิพื้นฐานดังกล่าวนี้จึงถือเป็นของประชาชนของรัฐนั้นเท่านั้น ดังนั้น ประชาชนทุกคนจึงมีสิทธิเสรีภาพและมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเจตนารมณ์ของรัฐในทางการเมือง แม้ว่าบุคคลนั้นอาจจะต้องถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการเนื่องจากได้กระทำการอันมีลักษณะที่สังคมเห็นว่ามีความผิด จึงจำเป็นต้องถูกควบคุมตัวไว้โดยอำนาจรัฐ กล่าวคือ บุคคลที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีซึ่งถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำเนื่องจากอยู่

ระหว่างการพิจารณาคดีของศาล แต่ตราใบไต่ถามที่ไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดก็ยังคงถือว่าบุคคลดังกล่าว นั้นยังเป็นผู้บริสุทธิ์และมีสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่ใน สภาพปัญหาปัจจุบัน แม้ว่าประเทศไทยจะมีการปฏิรูปการเมืองการปกครองเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 และยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยได้ยกร่าง รัฐธรรมนูญใหม่ในปี พุทธศักราช 2550 ออกมาบังคับใช้ในประเทศ แต่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้ ก็ยังไม่ได้ให้การคุ้มครองในเรื่องสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเช่นเดิม ซึ่งจะเห็นได้จากการมีบทบัญญัติที่จำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองที่เห็นได้ชัดเจนในมาตรา 94 ซึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้งเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ

(1) ต้องคุมขังอยู่ในหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย”

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า สิทธิเสรีภาพทางการเมืองของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาได้ ถูกจำกัดอย่างชัดเจน โดยรัฐธรรมนูญ ซึ่งกรณีดังกล่าวเปรียบเสมือนเป็นบุคคลที่กระทำความผิด และต้องคำพิพากษาถึงที่สุดหรือนักโทษเด็ดขาด อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าในสภาพสังคมปัจจุบัน รัฐยังไม่สามารถแสวงหามาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางการเมือง ของบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้ ทั้งที่บุคคลเหล่านี้ยังมีสิทธิเสรีภาพเท่ากับ บุคคลอื่น ๆ ในสังคมทุกประการ ตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่สังคมกลับเห็นว่าเป็น บุคคลผู้กระทำความผิดซึ่งจะต้องถูกแยกออกไปจากสังคม โดยต้องรับโทษในเรือนจำ จึงไม่มีการ รับรองสิทธิเสรีภาพดังกล่าวไว้แต่ประการใด

2.5 แนวความคิดและความเป็นมาเกี่ยวกับการราชทัณฑ์ และสถานที่คุมขังในระหว่างพิจารณาคดี ของประเทศไทย

2.5.1 ความเป็นมาของการราชทัณฑ์

ในยุคก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจการเรือนจำได้สังกัดอยู่ ตามส่วนราชการต่างๆ สอดคล้องกับการปกครองแบบจตุสดมภ์ คือ แบ่งเป็นเรือนจำในกรุงเทพ มหานคร และเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอก โดยเรือนจำในกรุงเทพมหานครมี 2 ประเภท คือ “คุก” ใช้ เป็นที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีโทษตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป อยู่ในสังกัดกระทรวงนครบาล และ “ตะราง” ใช้ เป็นที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีโทษต่ำกว่า 6 เดือนหรือนักโทษที่มีไข้ผู้ร้าย อยู่ในสังกัดกระทรวง ทบวง กรมที่บังคับกิจการนั้นๆ ส่วนเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอกมีที่คุมขังผู้ต้องโทษเรียกว่า “ตะราง” การ คุมขังอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการเมืองหรืออาจส่งต่อไปให้กระทรวงมหาดไทย กระทรวง กลาโหมรับตัวไปคุมขัง แล้วแต่กรณี ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มี การปรับปรุงระเบียบราชการใหม่ โดยโปรดให้สร้างคุกใหม่ขึ้นเรียกว่า “กองมหันตโทษ” และให้

สร้างตารางใหม่ขึ้นเรียกว่า “กองลหุโทษ” สังกัดกระทรวงนครบาล และในปี พ.ศ. 2444 (ร.ศ. 120) ได้ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 ขึ้น เพื่อให้การจัดการเรือนจำเป็นไปอย่างเรียบร้อยยิ่งขึ้น จนถึงวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งกรมราชทัณฑ์ขึ้น โดยมีพระยาชัยวิชิตวิศิษฏ์ธรรมธาดา (จำ ญ ป้อมเพชร) เป็นอธิบดีกรมราชทัณฑ์คนแรก และต่อมาในปี พ.ศ. 2469 ได้เกิดภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจ งบประมาณรายได้รายจ่ายไม่ได้ดุลยภาพกัน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงยุบกรมราชทัณฑ์และให้ไปสังกัดกระทรวงยุติธรรม และต่อมาได้โอนกรมราชทัณฑ์ไปเป็นแผนกหนึ่ง คือ แผนกราชทัณฑ์ สังกัดกระทรวงมหาดไทย⁷⁶

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองบ้านเมืองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นต้นมา รัฐบาลในระบอบการปกครองใหม่ได้ให้ความสำคัญกับการราชทัณฑ์ว่า เป็นภารกิจที่สำคัญของชาติที่สมควรที่จะได้รับการแก้ไขปรับปรุงโดยยึดหลักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาที่ใช้กันอยู่ในนานาอารยประเทศ จึงได้ยกฐานะของการราชทัณฑ์เป็นกรมราชทัณฑ์ โดยให้มีหน้าที่เกี่ยวกับการเรือนจำ การกักกัน ผู้มีสันดานเป็นโจร การฝึกและอบรมเด็กดัดสันดาน และในปี พ.ศ. 2479 กรมราชทัณฑ์ได้พิจารณาเห็นว่าพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 ใช้มาช้านาน มีบทบัญญัติที่ขัดแย้ง ไม่ทันสมัย ไม่สอดคล้องกับหลักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา และระเบียบข้อบังคับของเรือนจำก็สับสนยากแก่การดำเนินการและยึดถือปฏิบัติ จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติปรับปรุงแก้ไขใหม่ต่อสภาผู้แทนราษฎรและได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายเรียกว่า “พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479” และได้ปรับปรุงออกกฎกระทรวงฯ ข้อบังคับ และระเบียบการให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ ซึ่งได้จัดแบ่งส่วนราชการออกเป็นราชการบริหารส่วนกลาง และราชการบริหารส่วนภูมิภาคดังนี้

ก. ราชการส่วนกลาง มี 6 กอง คือ กองกลาง กองผลประโยชน์ กองทัณฑวิทยา กองมหันตโทษ กองลหุโทษ และกองอบรม

ข. ราชการบริหารส่วนภูมิภาค มีเรือนจำจังหวัดและเรือนจำอำเภอ⁷⁷

ในปี พ.ศ. 2482 กรมราชทัณฑ์ได้ตั้งกองในราชการบริหารส่วนกลางเพิ่มขึ้นอีก 2 กอง คือ กองเรือนจำภาค และกองนิคมฝึกอาชีพ (กักกัน) ต่อมาในปี พ.ศ. 2485 ได้เปลี่ยนชื่อกองมหันตโทษเป็นเรือนจำกลางบางขวาง และกองลหุโทษเป็นเรือนจำกลางประจำเขตในราชการ

⁷⁶ สืบค้น 7 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.correct.go.th/correct2009/index.php?action=showcontent&c_id=3.

⁷⁷ จาก *ประวัติศาสตร์ราชทัณฑ์แห่งประเทศไทยและการปรับปรุงกิจการราชทัณฑ์ในปัจจุบัน* (น. 11-12), โดย กระทรวงมหาดไทย กรมราชทัณฑ์, 2519, กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

บริหารส่วนกลาง และต่อมาในปี พ.ศ. 2496 กรมราชทัณฑ์ได้เพิ่มกองใหม่ในราชการบริหารส่วนกลางอีก 3 กอง คือ กองเรือนจำกลางคลองเปรม กองทัณฑสถานวัยหนุ่ม และกองโรงเรียนฝึกอาชีพ และนอกจากนี้ยังได้เปลี่ยนชื่อกองผลประโยชน์เป็น “กองผลิตกรรม” กองทัณฑวิทยาเป็น “อาชญาวิทยา” และกองนิคมฝึกอาชีพเป็น “สถานกักกัน” ด้วย และต่อมาในปี พ.ศ. 2502 ได้เปลี่ยนชื่อ กองผลิตกรรมเป็น “กองฝึกวิชาชีพ” เรือนจำกลางประจำเขตเป็น “เรือนจำเขต” และเพิ่มกองใหม่ขึ้นอีกคือ กองแพทย์ ทัณฑสถานเปิด สถานกักขังกลาง สถานกักขังเขต และสถานอบรมและฝึกอาชีพผู้ถูกควบคุม และต่อมาในปี พ.ศ. 2506 ได้มีการแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ใหม่ โดยการยกเลิกกองกลาง กองอบรม ทัณฑสถานวัยหนุ่ม ทัณฑสถานเปิด และสถานอบรมและฝึกอาชีพผู้ถูกควบคุม เปลี่ยนชื่อสถานกักขังกลางเป็นสถานที่กักขังกลาง สถานกักขังเขตเป็นสถานที่กักขังเขต กองอาชญาวิทยาเป็นส่วนอาชญาวิทยา และต่อมาในปี พ.ศ. 2531 ได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการของกรมราชทัณฑ์ใหม่อีก กล่าวคือ ในราชการบริหารส่วนกลางแบ่งออกเป็นกองและหน่วยงานต่างๆ ดังนี้ คือ สำนักงานเลขานุการกรม กองคลัง กองการเจ้าหน้าที่ กองทัณฑวิทยา กองทัณฑปฏิบัติ กองพัฒนาพฤตินิสัย กองแพทย์ เรือนจำกลาง เรือนจำพิเศษ ทัณฑสถานฝึกอบรมและฝึกอาชีพ ศูนย์ฝึกอบรมพิเศษ สถานกักกันและสถานกักขัง ในราชการบริหารส่วนภูมิภาคแบ่งเป็นเรือนจำจังหวัดและเรือนจำอำเภอ และต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ ในราชการบริหารส่วนกลางแบ่งออกเป็นกองและหน่วยงานต่างๆ ดังนี้ คือ สำนักงานเลขานุการกรม กองคลัง กองการเจ้าหน้าที่ กองทัณฑปฏิบัติ กองทัณฑวิทยา กองพัฒนาพฤตินิสัย กองแพทย์ ทัณฑสถาน เรือนจำกลาง เรือนจำพิเศษ ศูนย์อบรมพิเศษ สถานกักกัน สถานกักขัง และสถานอบรมและฝึกอาชีพ ในราชการบริหารส่วนภูมิภาคแบ่งออกเป็นเรือนจำจังหวัดและเรือนจำอำเภอ และในที่สุดกรมราชทัณฑ์ได้มีการจัดแบ่งส่วนราชการใหม่ตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2539 เพื่อให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ โดยนับแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันได้มีการปฏิรูประบบราชการ กรมราชทัณฑ์จึงได้ย้ายไปสังกัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่า กรมราชทัณฑ์มีประวัติความเป็นมายาวนานพอสมควรและงานราชทัณฑ์ได้มีการแก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและมีวิวัฒนาการมาโดยตลอด โดยแบ่งการบริหารงานราชทัณฑ์ออกเป็นราชการบริหารส่วนกลางและส่วนภูมิภาค⁷⁸

⁷⁸ จาก แผนกีสทางกรมราชทัณฑ์ในทศวรรษ (น. 2536-2545), โดย กระทรวงมหาดไทย กรมราชทัณฑ์, 2537, กรุงเทพฯ: ราชทัณฑ์.

ทฤษฎีการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

ทฤษฎีการลงโทษ⁷⁹ การลงโทษ คือ การปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้นต้องได้รับผลร้าย เนื่องมาจากการที่บุคคลผู้นั้นได้ฝ่าฝืนแนวปฏิบัติอันเป็นกติกาของสังคม โดยที่รัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายนั้นๆ การลงโทษจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิด ซึ่งมี 4 ทฤษฎีใหญ่ด้วยกัน คือ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ทฤษฎีการลงโทษแบบบรรณาธิปไตย ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitative Theory) และทฤษฎีการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคม (Social Protection Theory)

1. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน เป็นปฏิกิริยาของสังคมที่มีต่อพฤติกรรมที่ขัดต่อกฎหมายในลักษณะแก้แค้นทดแทน ซึ่งเกิดขึ้นในสภาวะธรรมชาติของคนในความสัมพันธ์กับโลกภายนอกและมีมาตั้งแต่โบราณกาล ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนี้ไม่ได้สนใจต่ออนาคตของผู้ถูกลงโทษหรือของสังคม สนใจแต่เพียงอย่างเดียว คือ สนใจพฤติกรรมหรือการกระทำในอดีตของผู้กระทำความผิด เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นไม่ว่าร้ายแรงมากน้อยประการใด ผู้กระทำความผิดสมควรได้รับโทษตามนั้น ในปัจจุบันนี้การลงโทษตามทฤษฎีนี้มีแนวโน้มจะนำกลับมาใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาอีก เพราะเหตุว่าการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์ประการอื่น เช่น เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดไม่ได้ผลในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเท่าที่ควร

2. ทฤษฎีการลงโทษแบบบรรณาธิปไตย นักอาชญาวิทยาสำนักคลาสสิก ซึ่งมี ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria) (ค.ศ. 1718-1794) และเจเรมี เบนแทม (Jeremy Bentham) (ค.ศ. 1748-1832) เป็นผู้นำเสนอทฤษฎีการลงโทษแบบบรรณาธิปไตยโดยมีหลักการเบื้องต้นว่า คนเรากระทำความผิดโดยเจตนา และก่อนจะลงมือกระทำก็ได้พิจารณาใคร่ครวญแล้วจึงลงมือกระทำ เพราะฉะนั้น รัฐจึงควรบัญญัติความผิดและโทษสำหรับความผิดนั้นอย่างชัดเจน เมื่อมีกฎหมายบัญญัติชัดเจนอย่างนั้นแล้ว ผู้ที่ฝ่าฝืนย่อมจะถูกลงโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทั้งนี้การลงโทษจะต้องทำอย่างรวดเร็ว แน่นอน เสมอภาคกันและรุนแรงตามโทษที่กำหนดไว้ การลงโทษดังกล่าวย่อมจะมีประโยชน์ต่อสังคมในด้านการลดอาชญากรรมและส่งเสริมให้คนทั่วไปเคารพกฎหมาย

3. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด นักอาชญาวิทยาสำนักโพซิทิฟ ซึ่งมี ซีซาร์ ลอมโบโซ (Cesare Lombroso) (ค.ศ. 1835-1909) เป็นผู้เสนอเห็นว่าอาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งในสังคมเช่นเดียวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ฟัรื่อง ฟ้าผ่า พายุพัด เป็นต้น โดยผู้ประกอบอาชญากรรมหาได้มีเจตนาที่จะกระทำผิดกฎหมายไม่ เพราะฉะนั้น เมื่อ

⁷⁹ สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2558, จาก 61.19.241.70/rkj/uploadword/691441.doc.

ผู้ประกอบอาชญากรรมไม่ได้มีเจตนาประกอบอาชญากรรม การลงโทษผู้ประกอบอาชญากรรมตามโทษที่กฎหมายกำหนดไว้จึงน่าจะเป็นการไม่ถูกต้อง นักอาชญาวิทยาสำนักนี้เน้นการศึกษาที่ตัวผู้กระทำความผิดเพื่อจะค้นหาสาเหตุในการกระทำความผิดโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ว่าเพราะเหตุใดจึงกระทำผิดกฎหมาย

4. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคม นักอาชญาวิทยาสำนักป้องกันสังคม (Social Defence School) ซึ่งมี ฟิโลโป กรามาติกา (Philipo Gramatica) และมาร์ค แอนเซล (Mark Ancel) เป็นผู้นำ มีทัศนะเกี่ยวกับอาชญากรรมเช่นเดียวกับนักอาชญาวิทยาสำนักโพซิทิฟ แต่มีทัศนะในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดต่างจากสำนักโพซิทิฟตรงที่ นักกฎหมายอาญาเข้ามาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด และแตกต่างไปจากนักอาชญาวิทยาสำนักคลาสสิกในแง่ที่ว่า เน้นการคุ้มครองสังคมโดยการแก้ไขปรับปรุงและอบรมบ่มนิสัยผู้กระทำความผิดมากกว่าการลงโทษ ทฤษฎีคุ้มครองสังคมนี้มีมานานแล้วและแนวความคิดนี้ได้พัฒนาเรื่อยมาจนเป็นสำนักป้องกันสังคม ในปัจจุบันนักอาชญาวิทยาสำนักนี้ให้ความสนใจในเรื่องดังนี้ คือ

- 1) บุคลิกภาพของผู้กระทำความผิด
- 2) กฎหมายอาญา และ
- 3) การควบคุมสิ่งแวดล้อมเพื่อให้สังคมดีขึ้นและเพื่อป้องกันอาชญากรรม

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ⁸⁰ กฎหมายอาญานั้นไม่มุ่งเน้นเพียงแต่การใช้โทษเป็นมาตรการบังคับทางอาญาเพื่อลงโทษแก่บุคคลที่กระทำความผิด แต่ให้โอกาสบุคคลที่จะแก้ไขพฤติกรรมเสียให้กลับเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมโดยการเลือกใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นมาตรการป้องกันพิเศษอีกประการหนึ่ง โดยการนำมาบังคับใช้แทนมาตรการลงโทษทางอาญาหรือใช้ควบคู่กันไปเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาและการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ประการของกฎหมายอาญา ได้แก่

1. การป้องกันทั่วไป กล่าวคือ ลงโทษการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมายเพื่อให้ผู้กระทำความผิดทราบว่าได้กระทำในสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับและให้บุคคลอื่นเห็นว่าหากมีการกระทำเช่นนี้เกิดขึ้น การกระทำนั้นก็จะไม่เป็นที่ยอมรับ บุคคลย่อมจักต้องได้รับโทษจากการกระทำที่ผิดต่อกฎหมาย

2. การป้องกันพิเศษ กล่าวคือ เป็นการป้องกันมิให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดกลับมาก่ออันตรายต่อสังคมอีกในอนาคต โดยการใช้มาตรการฟื้นฟูและป้องกันประเภทต่างๆ

⁸⁰ หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 33-38). เล่มเดิม.

มีวัตถุประสงค์ให้ผู้ได้รับโทษรู้สึกสำนึกว่าการกระทำของตนเองเป็นการกระทำผิดอันเป็นพฤติกรรมที่คนในสังคมส่วนใหญ่ไม่ประสงค์ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้น ต้องเข้าสู่กระบวนการแก้ไขพฤติกรรมมนุษย์ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีนั้นให้หมดไป เรื่องนี้ในทางทฤษฎีหรือปรัชญาการลงโทษได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่สำคัญมีดังนี้

(1) การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน (Retribution) ตามวัตถุประสงค์ข้อนี้ของการลงโทษจะเป็นไปเพื่อความยุติธรรม ผู้ใดกระทำความผิดก็จะต้องได้รับโทษเป็นการทดแทน หรือจะพูดอีกอย่างหนึ่ง คือ การกระทำความผิดเป็นกรรมชั่ว เมื่อผู้ใดกระทำความผิดก็ต้องชดใช้กรรมของตน โดยการรับโทษ นักปรัชญาชาวเยอรมัน Immanuel Kant ได้ให้เหตุผลสนับสนุนความคิดตามทฤษฎีนี้และยังมีความคิดว่า ถ้าสังคมไม่ลงโทษผู้กระทำความผิดก็เท่ากับสังคมยอมรับรองการกระทำของเขา และด้วยเหตุนั้นก็เหมือนว่าสังคมเป็นผู้สนับสนุนให้กระทำความผิด และท่านได้กล่าวไว้ในหนังสือ Philosophy of Law ว่า “จะใช้การลงโทษเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ ไม่ว่าจะเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ลงโทษเองหรือแก่สังคมเป็นส่วนรวมก็ตาม การลงโทษในทุกกรณีจะต้องเนื่องมาจากเหตุว่าบุคคลที่ถูกลงโทษได้กระทำความผิดเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเป็นการไม่บังควรที่จะปฏิบัติต่อบุคคลหนึ่งเพียงเพื่อจะเป็นเครื่องมือให้บังเกิดผลแก่บุคคลอื่น ทุกคนมีสิทธิในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ในอันที่จะไม่ถูกปฏิบัติเช่นนั้น” ความผิดที่ได้กระทำและโทษที่ได้รับจะต้องเป็นสัดส่วนที่เหมาะสมกัน

การที่รัฐเข้ามารับหน้าที่ลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นการทดแทนก็เพื่อป้องกันมิให้มีการแก้แค้นกันเองทำให้สังคมวุ่นวายเพราะจะมีการแก้แค้นกันเองโดยไม่สิ้นสุด ซึ่งแสดงถึงความไร้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าให้ได้รับความเป็นธรรม โดยการลงโทษผู้กระทำความผิดให้ได้รับผลร้ายที่สาสมและทดแทนกันอย่างยุติธรรม วัตถุประสงค์ในการลงโทษข้อนี้เป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ในทุกสังคม แม้ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์ที่ปัจจุบันเริ่มที่จะลดความสำคัญลง เพราะสังคมมีเหตุผลหรือวัตถุประสงค์อื่นในการที่จะใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดมากขึ้น ประกอบกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนก็มีจุดอ่อนหลายประการ คือ

1. การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้พิจารณาถึงประโยชน์ในอนาคต คือ ไม่ได้พิจารณาถึงว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันไม่ให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่ การลงโทษเพื่อการทดแทนมิได้ทำให้เกิดผลอะไรกลับคืนมาในเชิงความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมในอนาคต

2. การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำ ฉะนั้น เมื่อได้ลงโทษผู้กระทำความผิดตามอัตราโทษ

แล้วก็ต้องปล่อยตัวออกมาทั้งๆ ที่ยังเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ หรือเช่นกรณีการตัดมือผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ สังคมจะไม่ได้อะไรจากการลงโทษดังกล่าว นอกจากคนพิการซึ่งทำให้เป็นภาระแก่สังคมที่จะต้องเลี้ยงดูต่อไป

3. เป็นการยากมากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริง สังคมยังไม่สามารถมีมาตรการใดๆ ที่จะลงโทษให้ได้ สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริงได้ เช่น กรณีการลักทรัพย์ การจะลงโทษอย่างไรจึงจะสาสม หากจะใช้โทษจำคุกจะต้องจำคุกกี่ปีจึงจะทดแทนกันได้ เป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งสิ้น ยังไม่มีมาตรฐานใดๆ ที่จะวัดได้ว่าทดแทนกันได้ ปัญหาจึงเกิดว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษอย่างยุติธรรมหรือผู้เสียหายได้รับการตอบแทนที่ยุติธรรมหรือไม่

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองทำให้วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนลดความสำคัญลงในปัจจุบันแต่ก็ยังคงมีอยู่ ทั้งนี้เพราะยังสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไปในการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษเพื่อทดแทนให้สาสมกัน

(2) การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ (Deterrence) มีหลักการว่า การลงโทษจะคำนึงถึงแต่เพียงผลของการลงโทษต่อตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงผลต่อประชาชนทั่วไปด้วย วัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดก็เพื่อประโยชน์ 2 ประการ คือ

1. มีผลแก่ตัวผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดซึ่งถูกลงโทษมีความเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำอีก

2. เป็นตัวอย่างให้กับคนทั่วไปได้เห็นว่า เมื่อกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษเพื่อคนทั่วไปจะได้ทราบจะได้เกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นบ้าง ทำให้เกิดความยับยั้งชั่งใจไม่กล้ากระทำความผิดเช่นนั้นอีก

การข่มขู่ดังกล่าวทำให้เกิดความกลัวที่จะถูกลงโทษ จะทำให้หลายคนไม่กล้ากระทำความผิดแล้วยังมีผลทำให้คนทั่วไปคิดว่าการกระทำความผิดเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยง ซึ่งการที่จะทำให้การลงโทษมีผลในทางข่มขู่และยับยั้ง เรย์ เจฟเฟอร์รี่ กล่าวไว้ว่า จะต้องทำให้การลงโทษนั้นมีความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาคและเป็นโทษที่เหมาะสม กล่าวคือ มีลักษณะ 4 ประการ คือ

1. การลงโทษต้องมีความแน่นอนในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วจะต้องทำให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสหลุดรอดจากการถูกจับกุมลงโทษไปได้ยาก ซึ่งจะมีผลในการข่มขู่และยับยั้งให้คนทั่วไปและผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าเสี่ยงกระทำความผิดขึ้นอีก เพราะทำผิดแล้วต้องถูกจับก็ไม่คุ้มค่า

2. การลงโทษจะต้องสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็ว เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วจะต้องสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างรวดเร็วให้เห็นผลทันตา จึงจะทำให้

ผู้กระทำความผิดและคนทั่วไปเห็นเป็นตัวอย่างว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วจะได้รับผลร้ายเช่นไร ในทางตรงกันข้าม หากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว อีก 3 ปีต่อมาจึงสามารถจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้ หรืออีก 5 ปีต่อมาศาลจะลงโทษผู้กระทำความผิด ก็จะ使人ทั่วไปลืมถึงเรื่องราวการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นและทำให้การลงโทษไม่มีผลในการข่มขู่ยับยั้งเพราะไม่เห็นผลทันตา ดังนั้น หากเป็นกรณีการกระทำความผิดในคดีที่สะท้อนขวัญประชาชนหรือคดีที่ประชาชนให้ความสนใจ กระบวนการยุติธรรมโดยตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลอาจร่วมมือกันในการเร่งดำเนินคดีเพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับการพิจารณาตัดสินคดีโดยเร็ว ก็จะ使人การลงโทษมีผลในการข่มขู่ยับยั้งมากขึ้น

3. การลงโทษต้องมีความเสมอภาค โดยผู้ที่กระทำความผิดจะต้องถูกลงโทษเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งจะมีผลให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่คิดจะกระทำความผิดไม่มีโอกาสแก้ตัวหรือหาทางหลีกเลี่ยงหรือหาข้อยกเว้นจากการถูกลงโทษถ้าทำผิด การลงโทษจึงจะมีผลในการข่มขู่ยับยั้ง หากเมื่อมีการกระทำความผิดแล้วบางคนได้รับโทษ บางคนมีข้อยกเว้น ก็จะ使人การลงโทษไม่ศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ต่างหาช่องทางที่จะหลบหนีหรือหาข้อยกเว้นที่ไม่ต้องรับโทษ ทำให้ไม่มีความเกรงกลัวต่อโทษ

4. การลงโทษจะต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและตัดเทียมกับความผิด หากบทลงโทษเบาเกินไปไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด ก็จะ使人ผู้กระทำความผิดและคนทั่วไปไม่เกิดความเกรงกลัวและคุ้มค่าที่จะเลี่ยงกระทำความผิด แต่หากบทลงโทษหนักเกินไปก็จะ使人ผู้กระทำความผิดพยายามปกปิดการกระทำความผิดของตนเอง โดยการทำร้ายเหยื่อหรือทำให้เหยื่อได้รับผลร้ายมากขึ้น เช่น หากใช้โทษประหารชีวิตกับการปล้นหรือข่มขืน จะกระตุ้นให้มีการปล้นแล้วฆ่าเจ้าทุกข์ หรือข่มขืนแล้วฆ่าเพื่อปกปิดการกระทำความผิดของตนเองเพราะโทษเท่ากัน ในขณะที่เดียวกันกระบวนการยุติธรรมจะต้องทำงานหนักมากขึ้นในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เพราะยังมีโทษหนักยังต้องการพิสูจน์หรือมีพยานหลักฐานที่ชัดเจนศาลจึงจะสั่งลงโทษ หากพยานหลักฐานหรือการฟ้องร้องดำเนินคดีไม่รัดกุมพอก็จะเป็นโอกาสให้ผู้กระทำความผิดหลุดรอดจากการถูกลงโทษไปได้ ดังนั้น โทษจึงต้องมีความเหมาะสมและตัดเทียมกับการกระทำความผิดจึงจะมีผลในการข่มขู่ยับยั้ง

(3) การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation) มีแนวคิดว่าการลงโทษตามทฤษฎีปรับปรุงแก้ไขประสงค์เพียงเพื่อจะป้องกันไม่ให้บุคคลที่ได้กระทำความผิดมาแล้ว กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก พยายามหาทางให้ผู้ที่ได้กระทำความผิดมาแล้วเกิดความยับยั้งไม่กระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก ซึ่งทฤษฎีนี้เกิดขึ้นภายหลังทฤษฎีที่ 1 และทฤษฎีที่ 2 ที่กล่าวมาแล้ว โดยแนวคิดทฤษฎีนี้เห็นว่า การทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความยากลำบากหรือได้รับผลร้ายด้วยการ

ลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวไม่น่าจะทำให้คนประพฤติดุศีลขึ้น หรือสำนึกในการกระทำที่ไม่ดีของตัวเอง ประกอบกับเห็นว่า การลงโทษเพื่อการข่มขู่ไม่มีผลเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษแล้วกลับใจไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ไม่เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้กระทำความผิดมีความสามารถที่จะกลับตัวเป็นคนดีได้เลย

(4) การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิดได้อีก (Incapacitation) เป็นวัตถุประสงค์หรือแนวคิดที่มุ่งทำให้ผู้กระทำความผิดหมดโอกาสกระทำความผิด อาจได้แก่ การจำคุกผู้กระทำความผิดไว้ตลอดชีวิต จำคุกมีกำหนดระยะเวลา การประหารชีวิต เป็นต้น โดยประสงค์จะกำจัดผู้กระทำความผิดให้ออกไปจากสังคมอย่างถาวรหรือชั่วคราวก็ตาม อันเป็นการป้องกันให้คนในสังคมอยู่ได้อย่างปลอดภัย ไม่ต้องหวาดระแวงภัยจากบุคคลนั้น ๆ อีกต่อไป

วัตถุประสงค์ของการลงโทษตามที่กล่าวมาแล้วเป็นพื้นฐานสำคัญในการลงโทษทางอาญา โดยในการนำไปใช้นั้นจะเน้นหนักไปในทางใดก็จะเป็นไปตามลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น สภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ศาสนา และแนวนโยบายแห่งรัฐ ในบางช่วงเวลาแนวคิดของทฤษฎีต่างๆ เหล่านี้อาจเป็นเครื่องมือของรัฐในการคุ้มครองป้องกันสังคมในสถานการณ์ที่วิกฤตได้ หากเราพิจารณาประวัติการลงโทษทางอาญาตั้งแต่อดีตของประเทศไทยในยุคสุโขทัย อยุธยา เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จะพบว่ามี การนำทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้อย่างเห็นได้อย่างชัดเจน การนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้นั้นจะผสมกลมกลืนกันอยู่หลายแนวทฤษฎี ปรากฏในโทษและวิธีการบังคับโทษในทางอาญา

สำหรับวิธีการลงโทษที่สนองต่อวัตถุประสงค์นี้และใช้กันแพร่หลายในปัจจุบันก็คือ การจำคุกโดยการกันผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมให้สังคมปลอดภัย แต่การจำคุกเป็นวิธีการที่แยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมได้เป็นการชั่วคราว ผู้กระทำความผิดยังคงต้องกลับมาอยู่ในสังคมในท้ายที่สุด แม้จะเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิตซึ่งต่อมาก็จะมีการลดโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ จนที่สุดแล้วก็สามารถออกจากเรือนจำกลับเข้ามาสู่สังคมได้อีก และเมื่อกลับมาแล้วผู้กระทำความผิดอาจมีความโกรธแค้นสังคมมากยิ่งขึ้น เป็นผลต่อเนื่องจากการลงโทษที่เขาได้รับหรือการอยู่ในเรือนจำนานๆ ทำให้บุคคลนั้นปรับตัวเข้ากับสังคมยากขึ้น ประกอบกับโดยทั่วไปสังคมไม่ยอมรับบุคคลที่ผ่านการรับโทษจำคุกมาแล้ว คนเหล่านี้จึงมีตราบาปเป็นคนจู้จุก ไม่มีใครยอมรับ

2.5.2 แนวความคิดและความเป็นมาเกี่ยวกับสถานที่คุมขังระหว่างพิจารณาคดี

ในเรื่องผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและสถานที่คุมขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นมีบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังนี้ คือ

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 4 (2)-(6) ซึ่งได้บัญญัติว่า

“มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่จะมีข้อความแสดงให้เห็นเป็นอย่างอื่น

- (2) “ผู้ต้องขัง” หมายความว่า รวมตลอดถึง นักโทษเด็ดขาด คนต้องขัง และคนฝาก
- (3) “นักโทษเด็ดขาด” หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด และหมายความรวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย
- (4) “คนต้องขัง” หมายความว่า บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขัง
- (5) “คนฝาก” หมายความว่า บุคคลที่ถูกฝากให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายอื่น โดยไม่มีหมายอาญา
- (6) “นักโทษพิเศษ” หมายความว่า นักโทษเด็ดขาดซึ่งส่งไปอยู่ทัณฑนิคมตามพระราชบัญญัตินี้”

มาตรา 11 วรรคสอง ซึ่งได้บัญญัติว่า “คนต้องขังและคนฝากให้แยกขังไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด เท่าที่จะกระทำได้”⁸¹

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 ซึ่งได้บัญญัติว่า

“ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา เมื่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายขังร้องขอหรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคลดังกล่าวร้องขอหรือตามที่ศาลเห็นสมควรนอกจากเรือนจำก็ได้ โดยให้อยู่ในความควบคุมของผู้ร้องขอหรือเจ้าพนักงานตามที่ศาลกำหนด ในการนี้ ศาลจะกำหนดระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

ในการพิจารณาเพื่อมีคำสั่งตามวรรคหนึ่ง ศาลจะดำเนินการไต่สวนหรือให้ผู้เสียหายหรือเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องตามหมายขังคัดค้านก่อนมีคำสั่งก็ได้

สถานที่อื่นตามวรรคหนึ่ง ต้องมิใช่สถานีตำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน โดยมีลักษณะตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งต้องกำหนดวิธีการควบคุมและมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นด้วย

เมื่อศาลมีคำสั่งตามวรรคหนึ่งแล้ว หากภายหลังผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ปฏิบัติตามวิธีการหรือมาตรการตามวรรคสามหรือพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงคำสั่งหรือให้ดำเนินการตามหมายขังได้”⁸²

และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 1 ที่กรุงเจนีวา ในปี พ.ศ. 2498 ข้อ 8 ซึ่งได้กำหนดว่า

⁸¹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4 (2)-(6) และมาตรา 11 วรรคสอง.

⁸² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 89/1.

“ผู้ต้องขังต่างประเภทกัน พึ่งแยกคุมขังไว้คนละแห่งหรือคนละส่วนของทัณฑสถาน โดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติในทางอาชญากรรม เหตุผลในทางคดี และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขังเหล่านั้น ดังนั้น

ก. ผู้ต้องขังชายและหญิงพึงแยกไว้คนละทัณฑสถาน ทัณฑสถานแห่งใดใช้ควบคุมทั้งสองเพศแล้วไซ้ สถานที่ที่คุมขังหญิงพึงแยกเป็นเอกเทศโดยเด็ดขาด

ข. คนต้องระหว่างพิจารณาพึ่งแยกจากนักโทษเด็ดขาด

ค. ผู้ต้องโทษกักขังเกี่ยวกับหนี้สินและคดีแพ่งอื่นๆ พึ่งแยกจากผู้กระทำความผิดอาญา

ง. ผู้ต้องขังเยาว์วัยพึงแยกจากผู้ต้องขังผู้ใหญ่”

ข้อ 84 ได้กำหนดว่า

“(1) บุคคลซึ่งถูกจับกุมหรือคุมขังในข้อหาคดีอาญาไว้ที่สถานีตำรวจหรือเรือนจำที่ดี หากยังมีได้มีการพิจารณาพิพากษาตัดสินแล้ว ต่อไปข้อบังคับนี้จะเรียกว่า “คนต้องขังระหว่างพิจารณา”

(2) ผู้ต้องขังที่ยังไม่ถูกพิพากษาลงโทษ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์และควรได้รับการปฏิบัติทำนองนั้น

(3) ใช้กฎหมายข้อบังคับที่พิทักษ์เสรีภาพส่วนบุคคลหรือกระบวนการพิจารณาที่บัญญัติไว้ต่อคนต้องขังระหว่างพิจารณาโดยปราศจากอคติ เขาควรได้รับประโยชน์แห่งการควบคุมเป็นพิเศษ ซึ่งจะได้อีกต่อไปเฉพาะที่สำคัญเท่านั้น”

ข้อ 85 ได้กำหนดว่า

“(1) คนต้องขังระหว่างพิจารณาพึ่งแยกขังจากนักโทษเด็ดขาด

(2) คนต้องขังระหว่างพิจารณาที่เยาว์วัยพึงแยกขังจากผู้ใหญ่ และถือเป็นหลักที่จะต้องแยกไว้ต่างทัณฑสถานกัน”

ข้อ 86 ได้กำหนดว่า “คนต้องขังระหว่างพิจารณาพึงให้อนอนแยกกันคนละห้องตามประเพณีนิยมที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นและดินฟ้าอากาศที่ไม่เหมือนกัน”

ข้อ 87 ได้กำหนดว่า “เท่าที่จำกัดไว้ตามระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ ถ้าคนต้องขังระหว่างพิจารณาประสงค์จะจ่ายเงินส่วนตัวจัดหาอาหารจากภายนอกโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำหรือญาติมิตรจัดการให้ก็ทำได้ มิฉะนั้น เรือนจำต้องเป็นผู้จัดหาอาหารเลี้ยง”

ข้อ 88 ได้กำหนดว่า

“(1) ควรอนุญาตให้คนต้องขังระหว่างพิจารณาแต่งกายด้วยเสื้อผ้าส่วนตัวที่สะอาดเรียบร้อยได้

(2) ถ้าให้สวมเครื่องแบบเรือนจำ ก็ต้องต่างกับเครื่องแบบของนักโทษเด็ดขาด”

ข้อ 89 ได้กำหนดว่า “ควรให้คนต้องขังระหว่างพิจารณาได้ทำงานโดยความสมัครใจถ้าทำงานก็ควรได้รับค่าจ้างตอบแทน”

ข้อ 90 ได้กำหนดว่า “ควรอนุญาตให้คนต้องขังระหว่างพิจารณาซื้อหาหนังสือ หนังสือพิมพ์ เครื่องเขียน อุปกรณ์การประกอบอาชีพด้วยเงินส่วนตัวหรือของผู้อื่นเท่าที่ไม่ขัดต่อการดำเนินงานของศาล ความมั่นคงปลอดภัยและความเป็นระเบียบของเรือนจำ”

ข้อ 91 ได้กำหนดว่า “ควรให้แพทย์หรือทันตแพทย์ประจำตัวคนต้องขังระหว่างพิจารณาเข้าพบและตรวจรักษาได้ ถ้ามีเหตุผลเพียงพอและเสียค่าใช้จ่ายเอง”

ข้อ 92 ได้กำหนดว่า “คนที่ที่คนต้องขังระหว่างพิจารณาถูกคุมขัง ควรอนุญาตให้เขาแจ้งครอบครัวทราบ การสื่อสารกับญาติมิตรก็ควรอำนวยความสะดวกตามสมควร ตลอดจนการเยี่ยมเยียนของบุคคลเหล่านี้ควรให้อยู่ในข้อจำกัดและกำกับดูแลตามจำเป็นเท่าที่ไม่ขัดต่อการดำเนินการของศาล ความมั่นคงปลอดภัยและความเป็นระเบียบของเรือนจำ”

และข้อ 93 ได้กำหนดว่า “ในการต่อสู้คดีของคนต้องขังระหว่างพิจารณา ควรได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยมีคิดค่าตอบแทน และควรให้ที่ปรึกษากฎหมายของเขาได้เข้าพบปะปรึกษารูปคดี เตรียมและให้คำแนะนำเป็นความลับเท่าที่สามารถจะทำได้ ทั้งควรจะให้เขามีอุปกรณ์การเขียนตามที่เขาประสงค์ การสนทนาระหว่างผู้ต้องขังและที่ปรึกษากฎหมาย (ทนายความ) ควรอยู่ในสายตาของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเรือนจำ แต่ไม่จำเป็นต้องได้ยินการสนทนาด้วย”⁸³

ซึ่งจะเห็นได้ว่า การที่บทบัญญัติของกฎหมายได้บัญญัติความหมายของนักโทษเด็ดขาด คนต้องขัง และคนฝากไว้อย่างชัดเจนก็เพื่อให้แยกประเภทของบุคคลดังกล่าวให้ชัดเจนเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวให้แตกต่างกันและถูกต้องตามสิทธิที่บุคคลเหล่านั้นควรจะได้รับ กล่าวคือ ผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด มีอยู่ 2 ฐานะ คือ ฐานะผู้ต้องหา โดยถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาแต่ยังไม่ได้ถูกฟ้องต่อศาล กับฐานะจำเลย คือ ผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาซึ่งได้ถูกฟ้องต่อศาลแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดทุกคนย่อมได้รับความรับรองคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น ในกรณีของคนที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาจึงได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิด ดังนั้นเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมจึงต้อง

⁸³ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 1 ที่กรุงเจนีวา ในปี พ.ศ. 2498, ข้อ 8 ข้อ 84-ข้อ 93.

ปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดซึ่งได้รับการสันนิษฐานไว้แล้วว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อย่างมีมนุษยธรรมและตามความเหมาะสม เช่น จะถูกทรมานหรือได้รับการกระทำที่โหดร้ายผิดมนุษย์จากเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมไม่ได้ และต้องได้รับการพิจารณาคดีจากศาลอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยในความคิดที่ตนถูกกล่าวหาอีกด้วย

บทที่ 3

บทบัญญัติของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดีในต่างประเทศ

ในบทนี้จะกล่าวถึงบทบัญญัติของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เพื่อเป็นแนวทางเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย และนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวและหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมกับประเทศไทยต่อไป

3.1 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญในเรื่องการรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองในประเทศ ซึ่งรวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีด้วย โดยเน้นความสำคัญของการสอบสวนร่วมกันระหว่างตำรวจ พนักงานอัยการและศาลสอบสวน และกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้นได้เน้นความสำคัญในเรื่องการใช้อำนาจควบคุมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และเน้นความรวดเร็วในการดำเนินคดีอาญาเพื่อป้องกันการกระทบกระเทือนสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้น้อยที่สุด

3.1.1 ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา

สำหรับการดำเนินคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น แยกกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญาและขั้นตอนหลังการฟ้องคดีอาญา โดยมีองค์กรที่ทำหน้าที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในขั้นตอนก่อนฟ้องคดีอาญานั้นเป็นขั้นตอนการหาข้อเท็จจริงก่อนฟ้องร้องเป็นหน้าที่ขององค์กรตำรวจสอบสวนและพนักงานอัยการ ส่วนขั้นตอนหลังการฟ้องคดีอาญาจะเป็นหน้าที่ขององค์กรศาล อย่างไรก็ตาม ในระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสยังมีระบบผู้พิพากษาสอบสวนซึ่งทำหน้าที่ในการ

สอบสวนคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนด้วย ซึ่งมีหลักสำคัญว่า ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่สอบสวนในคดีใดแล้ว ก็จะทำการนั่งพิจารณาในคดีเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ และเมื่อผู้พิพากษาสอบสวนสรุปสำนวนการสอบสวนแล้ว ก็ต้องส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการทำการฟ้องและดำเนินคดีต่อไปตามระบบกล่าวหา¹

ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสแบ่งความผิดต่างๆ ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความผิดลหุโทษ (contravention) คือ ความผิดอาญาที่ไม่ร้ายแรง มีอัตราโทษปรับหรือจำกัดสิทธิบางอย่างของจำเลยและไม่มีโทษจำคุก
2. ความผิดมัธยโทษ (delit) คือ ความผิดอาญาที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 2 เดือน จนถึงโทษจำคุกสูงสุด 10 ปี
3. ความผิดอุกฤษฏ์โทษ (crime) คือ ความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปี จนถึงจำคุกตลอดชีวิต

และศาลที่ทำการพิจารณาพิพากษาคดีในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้นจะมีอยู่ 3 ระดับ คือ ศาลสูง (Cour de cassation) ศาลอุทธรณ์ (Cour d'appel) และศาลชั้นต้น (Tribunal de premier degre) ส่วนศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาระดับศาลชั้นต้นนั้นจะแยกออกไปตามประเภทความผิด กล่าวคือ หากเป็นความผิดลหุโทษจะพิจารณาพิพากษาคดีในศาล Tribunal de police หากเป็นความผิดมัธยโทษจะพิจารณาพิพากษาคดีในศาล Tribunal correctional และหากเป็นความผิดอุกฤษฏ์โทษจะพิจารณาพิพากษาคดีในศาลลูกขุน (Cour d'assises)

(1) ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา ในขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญาหรือชั้นสอบสวนฟ้องร้องนั้นมีองค์กรที่เกี่ยวข้อง 3 องค์กร ได้แก่ ตำรวจสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาสอบสวน โดยการสอบสวนคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การสอบสวนเบื้องต้น การสอบสวนความผิดซึ่งหน้า และการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน²

(1.1) การสอบสวนเบื้องต้น เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจสอบสวน ซึ่งจะทำหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อที่จะทราบว่า ได้มีความผิดเกิดขึ้นหรือไม่ และถ้ามีก็จะได้หาตัวผู้กระทำความผิดต่อไป ผลการสอบสวนเบื้องต้นนี้มีผลอย่างยิ่งในการดำเนินคดีอาญาเพราะจะทำให้พนักงานอัยการพิจารณาว่าสมควรจะดำเนินคดีอาญาต่อไปหรือไม่ โดยพนักงานอัยการอาจจะ

¹ จาก โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา (น. 63), โดย ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2540, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

² แหล่งเดิม.

ยุติเรื่องไว้หากเห็นว่ากระทำไม่เป็นความผิดอาญาหรือไม่เป็นความจริง หรืออาจส่งฟ้องต่อศาล โดยตรงหากมีพยานหลักฐานหรือผู้กระทำความผิดรับสารภาพ และหากเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยาก สลับซับซ้อนก็อาจทำคำร้องให้ผู้พิพากษาสอบสวนทำการสอบสวนได้ในการสอบสวนเบื้องต้นนี้ ตำรวจสอบสวนมีอำนาจในการสอบสวนอย่างจำกัดมาก โดยเฉพาะอำนาจที่จะเป็นการกระทบต่อ สิทธิและเสรีภาพของประชาชน ได้แก่ การถามปากคำบุคคล การค้นเคหสถานและยึดของกลาง และการควบคุมตัว และเมื่อทำการสอบสวนเบื้องต้นเสร็จแล้ว ตำรวจสอบสวนต้องส่งสรุปสำนวน การสอบสวนพร้อมตัวผู้ต้องสงสัยนั้นแก่พนักงานอัยการเพื่อวินิจฉัยว่าควรมีการฟ้องร้องต่อไป หรือไม่ และการสอบสวนจะสิ้นสุดลงทันทีหากผู้พิพากษาสอบสวนเข้ามามีส่วนร่วมในการ สอบสวน โดยตำรวจสอบสวนจะมีหน้าที่สอบสวนในข้อหาที่ได้รับมอบหมายจากผู้พิพากษา สอบสวนเท่านั้น

(1.2) การสอบสวนความผิดซึ่งหน้า จะมีได้แต่เฉพาะกรณีที่เป็นความผิดออกฤทธิ์ โทษ (crime) หรือความผิดมรรยาโทษ (delit) เท่านั้น ส่วนความผิดลหุโทษ (contravention) ไม่มีกรณี ที่ถือว่าเป็นความผิดซึ่งหน้า การสอบสวนความผิดซึ่งหน้า ตำรวจสอบสวนมีอำนาจมากขึ้นกว่า กรณีการสอบสวนเบื้องต้น โดยมีวิธีรวบรัดเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอำนาจที่เป็นมาตรการเชิงบังคับ ทั้งนี้ เนื่องจากจะทำให้สามารถรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ที่เพิ่งเกิดขึ้นและทำให้สามารถพิสูจน์ ความจริงได้โดยมีความผิดพลาดน้อย กล่าวคือ เมื่อตำรวจสอบสวนได้ทราบการทำความผิดซึ่ง หน้าแล้ว มีหน้าที่ต้องแจ้งเรื่องไปยังพนักงานอัยการในทันที เมื่อพนักงานอัยการทราบเรื่องแล้ว ก็สามารถใช้ดุลพินิจได้ว่าจะไปควบคุมการสอบสวนด้วยตนเองหรือไม่ และตำรวจสอบสวนต้อง ไปยังที่เกิดเหตุโดยเร็ว อำนาจหน้าที่ที่ตำรวจสอบสวนสามารถใช้ในการสอบสวนความผิดซึ่งหน้า ได้นั้น ได้แก่ การค้น การยึดสิ่งของ การตั้งผู้เชี่ยวชาญ การถามปากคำพยานและผู้ต้องสงสัย การจับ และการควบคุมตัว อำนาจของตำรวจสอบสวนในการสอบสวนกรณีความผิดซึ่งหน้าจะหมดลงหาก พนักงานอัยการซึ่งได้รับแจ้งถึงความผิดที่เกิดขึ้นมายังสถานที่เกิดเหตุ อำนาจต่างๆ เหล่านี้จะ กลายเป็นอำนาจของพนักงานอัยการในทันที (มาตรา 68 วรรคหนึ่งและวรรคสอง)³ แต่พนักงาน อัยการสามารถสั่งให้ตำรวจสอบสวนทำการสอบสวนต่อไปได้ นอกจากนั้นพนักงานอัยการยังมี

³ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 68

The arrival on the scene of the district prosecutor relieves the judicial police officer of his powers.

The district prosecutor exercises all the judicial police powers set out in the present chapter.

He may also order all judicial police officers to continue their operations (อ้างถึงใน นรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2540). โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา. น. 63-72).

อำนาจในการออกหมายนำตัวอีกด้วย และหากเป็นคดีที่ไม่ยุ่งยาก พนักงานอัยการสามารถส่งตัวผู้ต้องหาฟ้องยังศาลได้ทันที นอกจากนี้ หากผู้พิพากษาสอบสวนมาซึ่งที่เกิดเหตุ อำนาจของพนักงานอัยการย่อมหมดลงและเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาสอบสวนที่จะทำหน้าที่สอบสวนหรือมอบให้ตำรวจสอบสวนทำการสอบสวนแทนก็ได้ ในกรณีดังกล่าว พนักงานอัยการอาจขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนเปิดการสอบสวนได้ (Instruction) และผู้พิพากษาสอบสวนก็จะทำหน้าที่ของตน โดยอำนาจของตำรวจสอบสวนจะยุติลง แต่ในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้ขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนทำการสอบสวน ผู้พิพากษาสอบสวนก็จะมีอำนาจเท่าที่ตำรวจสอบสวนมีเท่านั้น ซึ่งอาจมอบหมายให้ตำรวจสอบสวนดำเนินการสอบสวนต่อไป และเมื่อการสอบสวนความผิดซึ่งหน้าเสร็จสิ้นลง ผู้พิพากษาสอบสวนจะต้องมอบสำนวนการสอบสวนแก่พนักงานอัยการต่อไป โดยพนักงานอัยการอาจดำเนินการฟ้องคดี ยุติคดี หรือขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนเปิดการสอบสวนได้

(1.3) การสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน (Instruction) เป็นการสอบสวนในคดีต่างๆ หากเป็นคดีที่ยุ่งยากซับซ้อนหรือเป็นความผิดร้ายแรง พนักงานอัยการอาจร้องขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนเปิดการสอบสวน (Instruction) ได้ อย่างไรก็ตาม การสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวนนั้น สำหรับความผิดอุกฤษฎ์โทษต้องมีการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวนเสมอ ส่วนความผิดมฆโทษและลหุโทษไม่จำเป็นต้องสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน (มาตรา 79)⁴ ทั้งนี้ผู้พิพากษาสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการมีคำร้องขอให้สอบสวนเท่านั้น (requisitoire) แม้จะเป็นกรณีความผิดซึ่งหน้าก็ตาม นอกจากนี้ในความผิดอุกฤษฎ์โทษและความผิดมฆโทษ ผู้เสียหายในคดีอาญาก็สามารถร้องขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนทำการสอบสวนได้ โดยการยื่นคำร้องขอเป็นคู่ความทางแพ่งต่อผู้พิพากษาสอบสวน และผู้พิพากษาสอบสวนจะส่งคำร้องนี้ไปยังพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการขอให้ผู้พิพากษาสอบสวนเปิดการสอบสวนได้ ทั้งนี้ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีใดแล้วจะทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาคัดสินคดีนั้นอีกไม่ได้ เมื่อผู้พิพากษาสอบสวนเปิดการสอบสวนแล้วจะมีอำนาจสอบสวนกว้างขวางมาก เนื่องจากผู้พิพากษาสอบสวนมีสถานะเป็นตุลาการซึ่งเป็นผู้ให้หลักประกันสิทธิและเสรีภาพอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจสอบสวนของผู้พิพากษาสอบสวนเป็นอำนาจสอบสวนในการกระทำที่อ้างว่าเป็นความผิด

⁴ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 79

A preliminary judicial investigation is compulsory where a felony has been committed. In the absence of special provisions, it is optional for misdemeanours. It may also be initiated for petty offences if it is requested by the district prosecutor pursuant to article 44 (อ้างถึงใน ฌองฌัก โจฮาญ และคณะ. (2540). โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา. น. 63-72).

ดังนั้น ผู้พิพากษาสอบสวนจึงมีอำนาจครอบคลุมถึงบุคคลทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำดังกล่าวได้ แต่หากมีการกระทำอื่นๆ นอกเหนือจากที่พนักงานอัยการร้องขอให้สอบสวนแล้ว ผู้พิพากษาสอบสวนจะทำการสอบสวนเองไม่ได้ จะต้องแจ้งแก่พนักงานอัยการเพื่อมีคำร้องเพิ่มเติมให้ทำการสอบสวนความผิดของการกระทำที่พบขึ้นใหม่ ทั้งนี้ ผู้พิพากษาสอบสวนมีอำนาจทุกประการที่จะเป็นประโยชน์ในการค้นหาข้อเท็จจริงทั้งในด้านที่เป็นคุณและโทษต่อผู้ต้องหา ได้แก่ อำนาจในการออกหมายอาญาต่างๆ ได้แก่ หมายเรียก หมายนำตัว หมายขัง และหมายจับ อำนาจในการสอบถาม คำให้การ อำนาจในการค้น อำนาจในการขังผู้ต้องหา และอำนาจปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีเงื่อนไข อย่างไรก็ตาม คำสั่งต่างๆ ของผู้พิพากษาสอบสวนสามารถอุทธรณ์ยังศาลสอบสวนชั้นอุทธรณ์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสั่งฟ้องผู้ต้องหาต้องให้ศาลสอบสวนชั้นอุทธรณ์พิจารณาอีกครั้งเสมอ

(2) ขั้นตอนหลังการฟ้องคดีอาญา เมื่อคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลที่มีเขตอำนาจแล้ว การพิจารณาคดีของศาลมีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของจำเลยที่สำคัญ⁵ ได้แก่ หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย หลักการพิจารณาคดีเป็นองค์คณะ หลักการให้เหตุผลในคำพิพากษา กล่าวคือ หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยเป็นหลักประกันแก่จำเลยว่า จำเลยจะได้รับการพิจารณาคดีโดยยุติธรรมและความจริงต้องปรากฏออกมาในการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยดังกล่าว โดยกำหนดเป็นหลักทั่วไปว่า การพิจารณาคดีของศาลต้องกระทำโดยเปิดเผยเสมอ อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นไม่ห้ามการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ และการรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ จะต้องกระทำโดยวาจาต่อหน้าศาลในห้องพิจารณาและพยานหลักฐานที่จะนำมาเสนอนั้นต้องเป็นไปตามหลักการเสนอพยานหลักฐานโดยอิสระ ส่วนศาลจะรับฟังเพียงใดหรือไม่ เป็นไปตามหลักความเชื่อโดยสุจริตใจของผู้พิพากษาจากการรับฟังการเบิกความของพยานต่างๆ ในศาลโดยวาจา และจากหลักการรับฟังพยานดังกล่าวทำให้การรับฟังพยานหลักฐานมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องจิตวิทยา โดยหลักทั่วไปของการพิจารณาคดีของศาลจึงต้องเป็นไปตามหลักการพิจารณาคดีเป็นองค์คณะ เพื่อให้ผู้พิพากษาทั้งคณะช่วยกันรับฟังพยานหลักฐานซึ่งจะทำให้มีข้อผิดพลาดในการรับฟังพยานหลักฐานน้อยลง นอกจากนี้ เนื่องจากศาลมีความเป็นอิสระในการดำเนินอรรถคดีทั้งปวงโดยไม่มีอำนาจใดมาควบคุม ดังนั้น เพื่อเป็นการคานและตรวจสอบอำนาจของผู้พิพากษา กฎหมายจึงบัญญัติให้ผู้พิพากษาจะต้องให้เหตุผลไว้ในคำพิพากษาคด้วย เพื่อเป็นหลักประกันแก่จำเลยว่าคำพิพากษานั้นได้ไตร่ตรองด้วยความถี่ถ้วนแล้ว เพื่อเป็นหลักประกันแก่บุคคลทั่วไปว่าคำพิพากษานั้นเป็นผลของการใช้เหตุผลที่แท้จริง ไม่ใช่การตัดสินใจตามอำเภอใจ และเพื่อเป็นการตรวจสอบคำพิพากษาโดยศาลสูงในกรณีมีการคัดค้านคำพิพากษานั้นว่ามีการปรับใช้กฎหมายโดยถูกต้องหรือไม่

⁵ โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา (น. 80-86). เล่มเดิม.

3.1.2 การควบคุมตัว

การควบคุมตัวในกฎหมายฝรั่งเศส (La garde à vue) คือ การเอาตัวบุคคลผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดหรือพยายามกระทำความผิดไว้ในความควบคุมโดยกองกำลังของตำรวจหรือทหารที่ทำหน้าที่ตำรวจ (la gendarmerie) ในการสอบสวนคดีอาญา เป็นมาตรการที่จำกัดเสรีภาพในกำหนดระยะเวลาซึ่งจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้มีอำนาจทางตุลาการ โดยบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63 และมาตราลำดับถัดมาเป็นต้นไป ซึ่งบทบัญญัติของมาตรา 63 กล่าวถึงผู้มีอำนาจควบคุมตัวบุคคล ส่วนบทบัญญัติของมาตราลำดับถัดไปนั้นกล่าวถึงสิทธิต่างๆ ของผู้ถูกควบคุมตัว

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐบัญญัติ ฉบับที่ 2002-307 ลงวันที่ 4 มีนาคม ค.ศ. 2002 มาตรา 2 JORF ลงวันที่ 5 มีนาคม ค.ศ. 2002 บัญญัติว่า

“เพื่อความจำเป็นในการสอบสวน เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีอาญาควบคุมบุคคลทุกคนที่มีเหตุผลประการหนึ่งหรือหลายประการอันสมควรสงสัยว่าบุคคลนั้นกระทำความผิดหรือพยายามจะกระทำความผิด เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องแจ้งการควบคุมตัวดังกล่าวให้อัยการแห่งสาธารณรัฐทราบทันทีที่เริ่มการควบคุม

บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวไม่อาจถูกควบคุมตัวไว้เกินกว่าสี่สิบสี่ชั่วโมง อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาควบคุมตัวอาจขยายออกไปได้อีกสี่สิบสี่ชั่วโมง เมื่อได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากอัยการแห่งสาธารณรัฐ อัยการแห่งสาธารณรัฐอาจมีคำสั่งอนุญาตดังกล่าวต่อเมื่อมีการนำตัวบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวมาปรากฏตัวต่อหน้าก่อน

ภายใต้คำสั่งของอัยการแห่งสาธารณรัฐ บุคคลซึ่งจากพยานหลักฐานที่รวบรวมได้จะต้องตกอยู่ภายใต้การพิจารณาฟ้องคดีต่อไปนั้น อาจได้รับการปล่อยชั่วคราวหรือถูกส่งตัวมาที่อัยการแห่งสาธารณรัฐภายหลังระยะเวลาการควบคุมตัวสิ้นสุดลง

เพื่อการบังคับใช้บทบัญญัติมาตรานี้ ให้ถือว่าเขตอำนาจของศาลชั้นต้นแห่งปารีส นองแตรร์, โบบิโนญี และเครเตย อยู่ในเขตอำนาจของศาลเดียวกัน”⁶

⁶ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 63

A judicial police officer may, where this is necessary for an enquiry, arrest and detain any person against whom there exist one or more plausible reasons to suspect that they have committed or attempted to commit an offence. At the beginning of the arrest and detention he informs the district prosecutor.

ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1. ผู้มีอำนาจควบคุมตัวตามบทบัญญัติของมาตรา 63 เฉพาะแต่เจ้าพนักงานตำรวจ ฝ่ายคดีของสำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือกองกำลังทหารที่ทำหน้าที่ตำรวจ (la gendarmerie) ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยอัยการศาลอุทธรณ์ (le procureur general auprès de la Cour d'appel) และการกระทำความผิดอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบเท่านั้น ที่จะมีอำนาจควบคุมตัวบุคคลซึ่งมีเหตุผลประการหนึ่งหรือหลายประการอันสมควรสงสัยว่ากระทำความผิดหรือพยายามกระทำความผิดที่มีอัตราโทษจำคุก เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องแจ้งการควบคุมตัวให้อัยการแห่งสาธารณรัฐ (le procureur de la république) ทราบทันทีที่มีการควบคุมตัว ไม่ว่าจะโดยทางโทรศัพท์หรือโทรสาร การแจ้งล่าช้าโดยปราศจากสาเหตุที่ไม่อาจก้าวล่วงได้นั้นมีคำพิพากษาศาลฎีกาถือว่าเป็นกระบวนการที่ไม่ชอบ อัยการแห่งสาธารณรัฐหรือผู้แทน (อัยการผู้ช่วย) ไม่อาจใช้มาตรการควบคุมตัวได้ แต่อยู่ในฐานะของตุลาการซึ่งเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานและโดยอาศัยหลักการดำเนินคดีตามดุลพินิจพิจารณาว่าจะให้ใช้มาตรการดังกล่าวซึ่งอยู่ในความควบคุมของอัยการแห่งสาธารณรัฐหรือไม่

2. ประเภทของบุคคลผู้ถูกควบคุมตัว มีดังต่อไปนี้

2.1 ผู้ที่บรรลุนิติภาวะ คือ บุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วอาจถูกควบคุมตัวได้ทุกคน ถ้าปรากฏว่ามีเหตุผลประการหนึ่งหรือหลายประการอันสมควรสงสัยว่าบุคคลนั้นได้กระทำหรือพยายามกระทำความผิดอุกฉุกฎโทษและฆังฉิมโทษซึ่งมีระวางโทษจำคุก แต่สำหรับพยานนั้น คือ บุคคลที่ไม่มีหลักฐานที่สันนิษฐานได้ว่าเขาได้กระทำหรือพยายามจะกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 62 ดังนั้น พยานจะถูกเหนี่ยวรั้งตัวไว้ได้เฉพาะที่จำเป็นในการสอบปากคำโดยปราศจากการควบคุมตัว นอกจากนี้ การควบคุมตัวไม่อาจกระทำได้สำหรับผู้แทนทางการทูต เอกอัครราชทูต กงสุล รวมทั้งครอบครัวของบุคคลเหล่านี้ แม้ว่าจะไม่ได้

The person so placed in custody may not be held for more than twenty-four hours. However, the detention may be extended for a further period of up to twenty-four hours on the written authorisation of the district prosecutor. The district prosecutor may make this authorisation conditional on the prior production before him of the person detained.

On instructions given by district prosecutor, any persons against whom the evidence collected is liable to give rise to a prosecution are, at the end of the police custody, either set free or referred to the district prosecutor.

For the implementation of the present article, the area jurisdiction of the Paris, Nanterre, Bobigny and Créteil district courts constitute a single jurisdiction (อ้างอิงใน อุทัย อาทิวา. (2557, ธันวาคม). รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. น.112-113).

อาศัยอยู่ในสถานที่เดียวกันก็ตาม สมาชิกขององค์การระหว่างประเทศ และประธานาธิบดีแห่งประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส รวมทั้งสมาชิกรัฐสภาด้วย เว้นแต่ในกรณีที่เป็นความผิดซึ่งหน้าหรือถ้ารัฐสภาลงมติให้ยกความคุ้มกัน

2.2 สำหรับผู้เยาว์ หลักเกณฑ์ของการใช้มาตรการควบคุมตัวขึ้นอยู่กับอายุของผู้เยาว์ (บุคคลอายุไม่เกิน 18 ปี) มาตรา 4 ของรัฐกฤษฎีกาลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1945 ว่าด้วยผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็ก แก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐบัญญัติแปรเบง ฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 (la loi Perben I et II) ได้บัญญัติถึงกำหนดระยะเวลาและวิธีการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กไว้ตามอายุของเด็กผู้กระทำความผิดดังนี้

(ก) เด็กอายุไม่ถึง 10 ปี ไม่สามารถใช้มาตรการควบคุมตัวหรือการกักตัวใดๆ ได้

(ข) เด็กอายุ 10-13 ปี ไม่สามารถใช้มาตรการควบคุมตัวผู้เยาว์ได้ แต่อาจกักตัวไว้ในสถานีดำรวจได้เพื่อความจำเป็นในการสอบสวน โดยจะต้องได้รับอนุญาตและอยู่ภายใต้การควบคุมของตุลาการ ในกรณีที่เป็นความผิดออกฤทธิ์โทษหรือมัชฌิมโทษซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำห้าปี ส่วนระยะเวลาควบคุมตัวจะต้องไม่เกิน 12 ชั่วโมง แต่อาจต่อระยะเวลาควบคุมได้อีกหนึ่งครั้ง (บันทึกก่อนหน้ารัฐบัญญัติแปรเบง ฉบับที่ 1 ลงวันที่ 9 กันยายน ค.ศ. 2002 ระยะเวลาการกักตัวสูงสุดต้องไม่เกิน 10 ชั่วโมง ต่อได้อีกหนึ่งครั้ง ในกรณีที่เป็นความผิดออกฤทธิ์โทษหรือมัชฌิมโทษซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำเจ็ดปี) โดยมาตรการกักตัวจะกระทำได้เฉพาะกรณีที่มีหลักฐานชัดเจนหรือเชื่อมโยงสัมพันธ์กันจนสันนิษฐานได้ว่าผู้เยาว์ได้กระทำหรือพยายามกระทำความผิดออกฤทธิ์โทษหรือมัชฌิมโทษและภายหลังที่เสนอหลักฐานเช่นว่าต่อตุลาการเพื่อขออนุญาตต่อระยะเวลาการควบคุมตัว เว้นแต่ในกรณีที่ตกอยู่ภายใต้พฤติการณ์ที่ไม่อาจก้าวล่วงได้

(ค) เด็กอายุ 13-16 ปี สามารถใช้มาตรการควบคุมตัวได้สำหรับระยะเวลา 24 ชั่วโมง และอาจร้องขอต่อได้อีก 24 ชั่วโมง ถ้าความผิดนั้นมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป แต่จะต้องนำตัวผู้เยาว์นั้นมาปรากฏตัวต่อหน้าพนักงานอัยการหรือผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ไต่สวน

(ง) เด็กอายุ 16-18 ปี ใช้หลักเกณฑ์เดียวกับผู้บรรลุนิติภาวะ

3. ระยะเวลาควบคุมตัว โดยหลักการ ระยะเวลาควบคุมตัวซึ่งอยู่ในอำนาจของนายตำรวจฝ่ายคดีนั้นจะควบคุมได้สูงสุด 24 ชั่วโมง และอาจต่อได้อีก 24 ชั่วโมง รวมระยะเวลาการควบคุมตัวสูงสุดได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง สำหรับการขอต่อระยะเวลาการควบคุมตัวนี้จะต้องแสดงผล ความจำเป็นในการสอบสวน และจะต้องนำผู้ถูกควบคุมตัวมาปรากฏตัวต่อหน้าอัยการแห่งสาธารณรัฐหรือผู้พิพากษาไต่สวน แล้วแต่กรณี เว้นแต่ในกรณีที่มีคำวินิจฉัยเป็นลายลักษณ์อักษร และแสดงผลแห่งคำวินิจฉัยโดยไม่ต้องนำตัวบุคคลดังกล่าวมาปรากฏตัวเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปในเรื่องกำหนดระยะเวลาควบคุมตัวบุคคล แต่มีกรณีข้อยกเว้นของหลักเกณฑ์ทั่วไปอยู่หลาย

ประการอันเนื่องมาจากความร้ายแรงของความผิดตั้งแต่มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยรัฐบัญญัติแปรเบง ฉบับที่ 2 ลงวันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 2004 ระยะเวลาการควบคุมตัวอาจขยายไปถึง 96 ชั่วโมง สำหรับความผิดอาญาบางประเภทที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 706-73 ดังต่อไปนี้

ความผิดอุกฤษฏ์โทษฐานฆ่าผู้อื่นซึ่งกระทำโดยองค์กรอาชญากรรมตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 221-4 อนุ 8°

ความผิดอุกฤษฏ์โทษฐานทรمانและการกระทำที่ป่าเถื่อนซึ่งกระทำโดยองค์กรอาชญากรรมตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 222-4

ความผิดอุกฤษฏ์โทษและมัชฌิมโทษฐานค้ายาเสพติดตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 222-34 ถึง 222-40

ความผิดอุกฤษฏ์โทษและมัชฌิมโทษฐานลักพาตัวและฐานกักขังซึ่งกระทำโดยองค์กรอาชญากรรมตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 224-5-2

ความผิดอุกฤษฏ์โทษและมัชฌิมโทษฐานค้ำมนุษย์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 225-4-2 ถึง 225-4-7

ความผิดอุกฤษฏ์โทษและมัชฌิมโทษฐานแสวงหาประโยชน์จากการค้าประเวณีของผู้อื่นตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 225-7 ถึง 225-12

ความผิดอุกฤษฏ์โทษฐานลักทรัพย์ซึ่งกระทำโดยองค์กรอาชญากรรมตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 311-9

ความผิดอุกฤษฏ์โทษฐานกรร โชกทรัพย์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 312-6 และ 312-7

ความผิดอุกฤษฏ์โทษฐานทำลาย ทำให้เสื่อมค่าและทำให้เสียหายซึ่งทรัพย์สินซึ่งกระทำโดยองค์กรอาชญากรรมตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 322-8

ความผิดอุกฤษฏ์โทษฐานปลอมเงินตราตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 442-1 และ 442-2

ความผิดอุกฤษฏ์โทษและมัชฌิมโทษฐานกระทำการก่อการร้ายตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 421-1 ถึง 421-6

ความผิดมัชฌิมโทษเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิดซึ่งกระทำโดยองค์กรอาชญากรรมตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายป้องกันประเทศ มาตรา L. 2339-2, L. 2339-8, L. 2339-10, L. 2341-4, L. 2353-4 และ L. 2353-5

ความผิดฆนัฒนินทอษฐานช่วยเหลือนคนต้งด้าวให้เข้าเมือง เคลื่อนย้าย และพ้ำนกอาศัยอยู่ โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งกระทำโดยองค์กรอาชญากรรมตามท่บัญญัติไว้ในรัฐกฤษฎีกา ฉบับที่ 45-2658 ลงวันที่ 2 พฤศจิกายน ค.ศ. 1945 มาตรา 21 วรรคสี่ข้อ I ว่าด้วยข้อกำหนดการเข้าเมืองและการพ้ำนกอาศัยของคนต้งด้าวในสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ความผิดฆนัฒนินทอษฐานพอกเงินตามท่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 324-1 และ 324-2 หรือรับของโจรตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 321-1 และ 321-2, ผลิถกัณฑ์ หรือสิ่งของที่ได้มาจากการกระทำผิดตามท่ระบุไว้ในอนุ 1° ถึง 13°

ความผิดฆนัฒนินทอษฐานช่งโจรตามท่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 450-1 เมื่อบุคคลเหล่านี้มีเจตนาเตรียมการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่งดังท่บัญญัติไว้ในอนุ 1° ถึง 14°

ความผิดฆนัฒนินทอษฐานมีพฤติกรรมร้ารวยผิดปกติ ไม่สามารถให้เหตุผลที่มาจาก รายได้เมื่อเปรียบเทียบกับวิถีการดำเนินชีวิตตามท่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 321-6-1 เมื่อปรากฏว่ามีความเกี่ยวข้องกับผิดฐานหนึ่งฐานใดตามท่ระบุไว้ในอนุ 1° ถึง 15°

ข้อยกเว้น การควบคุมตัวอาจได้รับการขยายระยะเวลาออกไปถึง 6 วัน ถ้าเป็นกรณีเพื่อ ความจำเป็นในการสอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย เมื่อปรากฏว่ามีความเสี่ยงที่จะเกิด การก่อการร้าย

โดยทั่วไป การควบคุมตัวจะเริ่มต้นในขณะที่มีการสอบปากคำบุคคลโดยตำรวจหรือ เมื่อบุคคลนั้นมาปรากฏตัวที่สถานีตำรวจ การควบคุมตัวจะต้องตอกอยู่ภายใต้การบันทึก การแจ้งการ เริ่มการควบคุมตัว และการแจ้งสิทธิที่เกี่ยวข้อง ในกรณีท่เป็นความผิดซึ่งหน้าซึ่งมีโทษจำคุก บุคคล ทุกคนมีอำนาจที่จะจับกุมผู้กระทำความผิดและนำตัวส่งเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีที่ใกล้ที่สุด (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 73)⁷ ในกรณีเช่นว่า การควบคุมตัวจะเริ่ม ในทันทีท่เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีได้รับตัวบุคคลดังกล่าวไว้

⁷ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 73

In the event of a flagrant felony or of a flagrant misdemeanour punished by a penalty of imprisonment, any person is entitled to arrest the perpetrator and to bring him before the nearest judicial police officer (อ้างถึงใน อุทัย อาทิวะช. (ธันวาคม 2557). รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. น. 117-118).

4. การพ้นจากการควบคุมตัว (Sortie de garde à vue) บุคคลจะพ้นจากการควบคุมตัวเมื่อครบกำหนดระยะเวลาของการควบคุมตัวหรือเมื่อการควบคุมตัวสิ้นสุดลงก่อนครบกำหนด โดยอาจมีการดำเนินการและใช้มาตรการดังต่อไปนี้

4.1 การพ้นจากการควบคุมตัวโดยปราศจากการฟ้อง (Sortie sans poursuite) บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวอาจได้รับการปล่อยตัวโดยปราศจากการดำเนินคดีหลังจากนั้น คำสั่งดังกล่าวกระทำโดยอัยการแห่งสาธารณรัฐซึ่งพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่มีเหตุที่จะต้องดำเนินการฟ้องคดี แต่บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวอาจได้รับการปล่อยตัวโดยการสอบสวนยังดำเนินต่อไปก็ได้ ในกรณีนี้บุคคลนั้นอาจถูกนำตัวมาควบคุมตัวอีกครั้งได้ภายในระยะเวลาสูงสุดของการควบคุมตัวได้ตามกฎหมาย ดังนั้น บุคคลซึ่งถูกควบคุมตัวมาแล้ว 38 ชั่วโมงและได้รับการปล่อยตัวในขณะที่การสอบสวนยังดำเนินต่อไป บุคคลนั้นจึงอาจถูกนำตัวมาควบคุมในภายหลังต่อไปได้อีกแต่ไม่เกิน 10 ชั่วโมง รวมเป็น 48 ชั่วโมง

4.2 การไกล่เกลี่ยทางอาญา (Médiation pénale) พนักงานอัยการอาจใช้ดุลพินิจจัดให้มีการไกล่เกลี่ยทางอาญาก่อนที่จะมีการฟ้องคดีก็ได้ และถ้าการไกล่เกลี่ยทางอาญาไม่สำเร็จก็อาจกลับมาฟ้องคดีได้ต่อไป แต่ถ้าการไกล่เกลี่ยสำเร็จคดีก็ยุติ (le classement sans suite)

4.3 การฟ้องคดี (Engagement des poursuites) เมื่ออัยการแห่งสาธารณรัฐต้องใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีแล้ว สามารถใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) สั่งยุติคดีภายใต้เงื่อนไข

(2) ปล่อยตัวบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวและส่งเรื่องเข้าสู่การใช้มาตรการความตกลงทางอาญา (la composition pénale)

(3) ปล่อยตัวบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวโดยไม่มีการเรียกให้ไปปรากฏตัวต่อหน้าศาล แต่จะเรียกตัวบุคคลดังกล่าวในภายหลัง

(4) ปล่อยตัวบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวและออกคำสั่งเรียกให้มาปรากฏตัว (citation à comparaître) รายละเอียดในคำสั่งจะต้องประกอบด้วยวันที่ เวลา และสถานที่ของการดำเนินคดี รวมทั้งการกระทำที่บุคคลดังกล่าวถูกกล่าวหา และบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดมิชฌิมโทษ (Les délits) ดังกล่าว

(5) นำตัวบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวไปพบผู้พิพากษาไต่สวน ซึ่งต้องกระทำโดยอัตโนมัติในกรณีที่เป็นความผิดอุกฤษฏ์โทษ (Les crimes) ส่วนในกรณีที่เป็นความผิดมิชฌิมโทษ พนักงานอัยการจะส่งเรื่องไปให้ผู้พิพากษาไต่สวนต่อเมื่อลักษณะของความผิดนั้นมีความซับซ้อนหรือมีผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหลายคน ผู้พิพากษาจะวินิจฉัยว่ามีเหตุในการที่จะสั่งขังชั่วคราว (La detention provisoire) หรือไม่

(6) ส่งตัวบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวให้พนักงานอัยการ ในกรณีดังกล่าวบุคคลนั้นจะถูกนำตัวมาเสนอต่ออัยการแห่งสาธารณรัฐ ซึ่งจะเป็นผู้แจ้งให้ทราบถึงการกระทำที่ผู้ถูกควบคุมตัวถูกกล่าวหาและอาจทำการรวบรวมคำให้การของเขาไว้ด้วย ในทุกขั้นตอนระหว่างการดำเนินคดีในชั้นพนักงานอัยการ พนักงานอัยการสามารถที่จะส่งผู้ถูกควบคุมตัวได้เสมอหรือตัดสินใจให้ใช้มาตรการการไต่ถามเกี่ยวกับทางอาญาหรือความตกลงทางอาญาดังกล่าวมาแล้ว หรือมิฉะนั้นพนักงานอัยการอาจดำเนินการดังต่อไปนี้

(ก) เสนอวิธีพิจารณาให้ผู้ถูกควบคุมตัวมาปรากฏตัวโดยรับสารภาพก่อนว่าได้กระทำความผิด (par reconnaissance préalable de culpabilité)

(ข) ใช้ดุลพินิจให้ส่งตัวผู้ถูกควบคุมตัวไปปรากฏตัวต่อหน้าศาลโดยทันที (en comparution immédiate)

(ค) ใช้ดุลพินิจส่งตัวไปให้ปรากฏตัวต่อหน้าศาลในภายหลัง (en comparution différée) ภายในกำหนดเวลาระหว่างสิบวันและสองเดือน พนักงานอัยการจะสั่งให้ผู้ต้องหาไปปรากฏตัว (une citation à comparaître) พร้อมแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงแห่งการกระทำความผิด สถานที่ และเวลาของการพิจารณาคดี จะไม่มีการใช้วิธีการขังชั่วคราวในกรณีนี้ แต่อาจมีการใช้มาตรการควบคุมทางตุลาการ (le control judiciaire)⁸

3.1.3 การขังระหว่างคดี

การขังระหว่างคดีในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การขังระหว่างสอบสวน การขังระหว่างรอการเริ่มพิจารณาคดี และการขังระหว่างพิจารณาคดี

3.1.3.1 การขังระหว่างสอบสวน

การขังระหว่างสอบสวนนั้น เมื่อเปิดการสอบสวนแล้วผู้พิพากษาสอบสวนมีอำนาจในการขังผู้ต้องหาเป็นการชั่วคราวได้ ซึ่งอำนาจดังกล่าวเป็นอำนาจเฉพาะของผู้พิพากษาซึ่งต้องออกเป็นหมายขัง โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 144-150 วางหลักทั่วไปว่า ก่อนมีคำพิพากษาจะต้องปล่อยให้ผู้ต้องหาเป็นอิสระ และการขังเป็นข้อยกเว้น

(1) เหตุของการขังระหว่างสอบสวน

1) อัตราโทษที่ศาลสามารถสั่งขังได้ (มาตรา 143-1)

1. ความผิดอุกฤษฏ์โทษ ผู้พิพากษาสอบสวนสามารถสั่งขังได้เสมอ
2. ความผิดมัธยโทษ ศาลจะสั่งขังได้ก็ต่อเมื่อความผิดนั้นมีโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปี

ขึ้นไป

⁸ จาก *รวมบทกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส* (น.111-132), โดย อุทัย อาทิวา, 2557.

3. ความผิดลหุโทษ ศาลไม่อาจสั่งขังได้เลย

2) เหตุของการขังระหว่างสอบสวน (มาตรา 144)⁹ ศาลจะสั่งขังหรือสั่งขังต่อได้ ต่อเมื่อการขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นมาตรการเดียวที่จะสามารถทำให้บรรลุนิติวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ได้

1. เพื่อรักษาความสมบูรณ์ของหลักฐานหรือร่องรอยต่างๆ ในคดีหรือเพื่อป้องกันมิให้ผู้ต้องหาข่มขู่พยาน ผู้เสียหาย และครอบครัว รวมถึงเพื่อป้องกันการหาหรือระหว่างผู้ต้องหาและผู้ร่วมกระทำความผิดคนอื่นๆ เพื่อปิดเบี่ยงค้ำให้การ

2. เพื่อรักษาความปลอดภัยของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกสอบสวนเอง หรือเพื่อเป็นหลักประกันในการนำตัวผู้ต้องหามาฟ้องร้องต่อศาล หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดขึ้นใหม่

3. เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยเหตุการณ์ละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมในระดับที่รุนแรงและต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากความร้ายแรงของความผิดหรือความร้ายแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้น

(2) การไต่สวนเพื่อมีคำสั่งขัง

ผู้พิพากษาที่จะออกคำสั่งขังผู้ต้องหาจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิในการมีทนายความและมีระยะเวลาตามควรที่จะเตรียมการสู้คดี โดยทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบโดยเร็วและก่อนวันที่มีคำสั่งขังผู้ต้องหา ทนายความมีสิทธิตรวจสอบการสอบสวนและมีสิทธิติดต่อกับผู้ต้องหา และผู้พิพากษาจะออกคำสั่งขังได้ต่อเมื่อมีการพิจารณาต่อหน้าพนักงานอัยการ ผู้ต้องหาและทนายความ (หากมี) และหากผู้ต้องหาขอระยะเวลาในการเตรียมสู้คดี ผู้พิพากษามีสิทธิสั่งขังไว้ชั่วคราวโดยระบุมูลเหตุในการสั่งขังไว้ไม่เกินกว่า 4 วันทำการ ก่อนที่จะมีการพิจารณาเพื่อมีคำสั่งขังผู้ต้องหา ระยะเวลาขังชั่วคราวจะต้องหักออกจากระยะเวลา

⁹ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 144

Pre-trial detention may only be ordered or extended if it is the only way:

1 to preserve material evidence or clues or to prevent either witnesses or victims or their families being pressurized or fraudulent conspiracy between persons under judicial examination and their accomplices;

2 to protect the person under judicial examination, to guarantee that he remains at the disposal of the law, to put an end to the offence or to prevent its renewal;

3 to put an end to an exceptional and persistent disruption of public order caused by the seriousness of the offence, the circumstances in which it was committed, or the gravity of the harm that it has caused.

การขังตามปกติ (มาตรา 145) หากผู้พิพากษามีคำสั่งประการใดแล้ว พนักงานอัยการและผู้ต้องหาที่มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังศาลสอบสวนชั้นอุทธรณ์ได้

(3) ระยะเวลาขังระหว่างสอบสวน

ระยะเวลาขังต้องไม่เป็นระยะเวลาที่ยาวนานเกินควร เมื่อพิจารณาประกอบกับความร้ายแรงของข้อกล่าวหาและความซับซ้อนของการสืบสวนและการสอบสวนซึ่งจำเป็นเพื่อค้นหาความจริง และผู้พิพากษาสอบสวนต้องสั่งให้ปล่อยผู้ต้องหาทันทีที่มีการเปลี่ยนแปลงซึ่งทำให้ไม่จำเป็นต้องขังต่อไปตามเงื่อนไขของเหตุแห่งการขังระหว่างสอบสวนตามมาตรา 144 และตามมาตรา 144-1 นี้ โดยการปล่อยผู้ต้องหาขังให้ไปตามมาตรา 147 (มาตรา 144-1)¹⁰

ระยะเวลาที่ผู้พิพากษาสามารถสั่งขังได้นั้นเป็นไปตามประเภทความผิด ดังนี้

1. ความผิดมรณโทษ ระยะเวลาการขังต้องไม่เกิน 4 เดือน ถ้าผู้ต้องหาไม่เคยถูกลงโทษว่ากระทำความผิดอุกฤษฏ์โทษหรือมรณโทษมากกว่า 1 ปีมาก่อน และความผิดที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหาว่ากระทำในครั้งนี้มีโทษจำคุกน้อยกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี

ในกรณีจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้พิพากษาสามารถสั่งขยายระยะเวลาขังได้อีกไม่เกิน 4 เดือน โดยคำสั่งศาลต้องอธิบายและให้เหตุผลทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 137-3 และต้องจัดให้มีการชี้แจงของผู้ต้องหาตามมาตรา 145 วรรคหก และโดยมีทนายความของผู้ต้องหาร่วมอยู่ด้วย

ภายใต้บังคับมาตรา 145-3 ศาลสามารถสั่งขยายระยะเวลาได้อีกโดยใช้กระบวนการเดิม แต่ระยะเวลาการขังระหว่างพิจารณาคดีทั้งหมดต้องไม่เกิน 1 ปี อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาที่สามารถขยายออกไปได้อีกเป็น 2 ปี เมื่อเป็นกรณีที่การกระทำความผิดส่วนใดส่วนหนึ่งได้กระทำขึ้นนอกราชอาณาจักรหรือเมื่อบุคคลนั้นถูกสอบสวนในความผิดเกี่ยวกับการค้ายาเสพติด การก่อการร้าย การสมคบกระทำความผิดอาญา การค้ามนุษย์ การกรรโชกทรัพย์ หรือความผิดอุกฤษฏ์โทษที่กระทำโดยองค์กรอาชญากรรม และเมื่อความผิดนั้นมีโทษจำคุก 10 ปี

¹⁰ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 144-1

Pre-trial detention may not exceed a reasonable length of time in respect of the seriousness of the charges brought against the person under judicial examination and of the complexity of the investigations necessary for the discovery of the truth.

The investigating judge, or where seized the liberty and custody judge, must order the immediate release of the person placed in pre-trial detention, pursuant to the terms provided for by article 147, as soon as the conditions provided under article 144 and under the present article are no longer fulfilled.

ในกรณีมีพฤติการณ์พิเศษเป็นอย่างยิ่ง เมื่อยังมีความจำเป็นต้องทำการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวนและการปล่อยตัวผู้ต้องหาอาจทำให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อความปลอดภัยของบุคคลและทรัพย์สิน ผู้พิพากษาสอบสวนสามารถขยายระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในมาตรานี้ (2 ปี) ได้ออกไปอีก 4 เดือน โดยผู้พิพากษาสอบสวนต้องให้เหตุผลและมีการไต่สวนภายใต้เงื่อนไขของมาตรา 137-1 วรรคสี่ และต้องดำเนินการพิจารณาตามมาตรา 144, 144-1, 145-3, 194, 197, 198, 199, 200, 206 และ 207 (มาตรา 145-1)¹¹

2. ความผิดอุกฉุกฎโทษ ห้ามมิให้สั่งขังผู้ต้องหาเป็นระยะเวลาเกินกว่า 1 ปี อย่างไรก็ตาม เว้นแต่กรณีตามมาตรา 145-3 เมื่อสิ้นสุดระยะเวลา 1 ปีนั้น ผู้พิพากษาสามารถสั่งให้ขยายระยะเวลาต่อไปได้ไม่เกิน 6 เดือน โดยคำสั่งศาลต้องให้เหตุผลทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 137-3 และต้องจัดให้มีการชี้แจงของผู้ต้องหาตามมาตรา 145 วรรคหก และโดย

¹¹ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 145-1

Detention may not be in excess of four months in misdemeanour matters if the person under judicial examination has not previously been sentenced, in respect of a felony or an ordinary misdemeanour, to an unsuspended prison sentence of at least a year, and when he is at risk of a sentence of five years or less.

In any other case, the liberty and custody judge may exceptionally decide to extend the pre-trial detention for period not in excess of four months, in a reasoned decision in accordance with the provisions of article 137-3 and delivered after a debate organised in accordance with the provisions of the sixth paragraph of article 145, where the advocate has been duly summoned according to the provisions of the second paragraph of article 114. This decision may be renewed following the same procedure, subject to the provisions of article 145-3. The total duration of the detention may not exceed a year. However, this time limit is extended to two years where one of the component parts of the offence was committed outside the national territory, or where the person is being prosecuted for drug trafficking, terrorism, criminal conspiracy, living off immoral earnings, extortion of money or for a felony committed by an organised gang and which carries a sentence of ten years' imprisonment.

In exceptional cases, where the investigating judge must continue his enquiries and releasing the person under judicial examination would pose a particularly serious risk to persons and property, the investigating chamber may increase the period of two years provided for by the present article by a further four months. The investigating chamber, which the person under examination has the right to appear before in person, is seised by a reasoned decision from the liberty and custody judge, under the conditions set out by the last paragraph of article 137-1, and it rules according to the provisions of articles 144, 144-1, 145-3, 194, 197, 198, 199, 200, 206 and 207.

มีโทษความของผู้ต้องหาร่วมอยู่ด้วย คำสั่งขายนี้อาจสามารถสั่งขยายต่อไปได้อีกด้วยกระบวนการพิจารณาเดียวกัน

ผู้ต้องหาไม่สามารถถูกขังได้เกินกว่า 2 ปี เมื่อความผิดนั้นมีโทษต่ำกว่า 20 ปี และไม่สามารถถูกขังได้เกินกว่า 3 ปี ในกรณีอื่นๆ นอกจากนี้ อาจขยายระยะเวลาขังเป็น 3 และ 4 ปี ในกรณีที่การกระทำความผิดส่วนใดส่วนหนึ่งได้กระทำขึ้นนอกราชอาณาจักร และ 4 ปี ในกรณีที่บุคคลนั้นถูกสอบสวนเกี่ยวกับความผิดอุกฤษฏ์โทษใน Books II and IV ของประมวลกฎหมายอาญา การค้ายาเสพติด การก่อการร้าย การค้ามนุษย์ การกรรโชกทรัพย์ หรือความผิดอุกฤษฏ์โทษที่กระทำโดยองค์กรอาชญากรรม

ในกรณีมีพฤติการณ์พิเศษเป็นอย่างยิ่ง เมื่อยังมีความจำเป็นต้องทำการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวนและการปล่อยตัวผู้ต้องหาอาจทำให้เกิดความเสี่ยงร้ายแรงต่อความปลอดภัยของบุคคลและทรัพย์สิน ผู้พิพากษาสอบสวนสามารถขยายระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในมาตรานี้ออกไปได้อีก 4 เดือน โดยผู้พิพากษาสอบสวนชั้นอุทธรณ์ต้องให้เหตุผลและมีการไต่สวนภายใต้เงื่อนไขของมาตรา 137-1 วรรคสี่ และต้องดำเนินการพิจารณาตามมาตรา 144, 144-1, 145-3, 194, 197, 198, 199, 200, 206 และ 207 คำสั่งขายนี้อาจสามารถขยายต่อไปได้อีกครั้งหนึ่งด้วยกระบวนการพิจารณาเดียวกัน

มาตรานี้ใช้บังคับได้จนกระทั่งมีคำสั่งปิดการสอบสวน (มาตรา 145-2)¹²

¹² CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 145-2

For a suspected felony, the person under judicial examination may not be kept under detention for more than a year. However, subject to the provisions of article 145-3, the liberty and custody judge may, upon the expiry of this time limit, extend the detention for a length of time which may not exceed six months, in a reasoned decision in accordance with the provisions of article 137-3 and delivered after an adversarial debate organised in accordance with the provisions of the sixth paragraph of article 145, the advocate having been duly summoned in accordance with the provisions of the second paragraph of article 114. This decision may be renewed by following the same procedure.

The person under judicial examination may not be kept in custody for more than two years, where the applicable sentence is less than twenty years' imprisonment, and for more than three years in all other cases. The time limits are extended to three and four years respectively where one of the elements of the offence has been committed outside the national territory. The time limit is also four years where the person is being prosecuted for one or more felonies mentioned in Books II and IV of the Criminal Code, or for drug trafficking, terrorism, living off immoral earnings, extortion of money or for a felony committed by an organised gang.

ทั้งนี้ เมื่อชั่งเกินกว่า 1 ปีในความผิดอุกฤษฏ์โทษ หรือเกินกว่า 8 เดือนในความผิด มัชยโทษ การขยายระยะเวลาขังหรือยกคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวจะต้องมีเหตุผลพิเศษเพื่อให้การ สอบสวนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและคาดหมายระยะเวลาสิ้นสุดของกระบวนการพิจารณาได้ (มาตรา 145-3)¹³

(4) การปล่อยชั่วคราว

เนื่องจากผู้ต้องหาได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์และยังคงมีเสรีภาพ กล่าวคือ จะต้องปล่อยผู้ต้องหาเป็นอิสระ เว้นแต่กรณีมีความจำเป็นเพื่อการสอบสวนหรือเพื่อเป็นวิธีการเพื่อ การรักษาความปลอดภัย สามารถสั่งให้มีการปล่อยชั่วคราวโดยมีเงื่อนไขได้ อย่างไรก็ดี ถ้าการ ปล่อยชั่วคราวโดยมีเงื่อนไขไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นได้และเป็นกรณียกเว้น จึงจะสั่งขังผู้ต้องหาได้ (มาตรา 137)¹⁴

In exceptional cases, where the investigating judge must continue his enquiries and releasing the person under examination would pose a particularly serious risk to persons and property, the investigating chamber may increase the detention periods provided for by the present article by a further four months. The investigating chamber, before which the person under examination has the right to appear in person, is seized by a reasoned decision from the liberty and custody judge, under the conditions set out by the last paragraph of article 137-1, and it rules according to the provisions of articles 144, 144-1, 145-3, 194, 197, 198, 199, 200, 206 and 207. This ruling may be renewed once under the same conditions and in the same manner.

The provisions of the present article are applicable until the order closing the examination.

¹³ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 145-3

Where the length of the pre-trial detention is in excess of one year for a crime, or eight months for a misdemeanour, the decisions ordering its extension or dismissing the applications for release must also include the specific indications which justify in the given case the continuance of the investigation and the foreseeable delay for the ending of the procedure.

It is, however, not necessary for the extension order to indicate the nature of the investigations which the investigating judge is intending to carry out, where this indication risks hindering the carrying out of these investigations.

¹⁴ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 137

The person under judicial examination, presumed innocent, remains at liberty. However, if the investigation so requires, or as a precautionary measure, he may be subjected to one or more obligations of judicial supervision. If this does not serve its purpose, he may, in exceptional cases, be remanded in custody.

1) เงื่อนไขการปล่อยชั่วคราว

1. ผู้ต้องหาจะต้องถูกกล่าวหาในความผิดที่มีโทษจำคุกมรชยโทษหรือสูงกว่า (มาตรา 138 วรรคหนึ่ง)
2. จะต้องมีความจำเป็นเพื่อการสอบสวนหรือเพื่อประโยชน์แห่งความปลอดภัย (มาตรา 137)
3. ผู้พิพากษาจะต้องออกเป็นคำสั่งที่กำหนดเงื่อนไขต่างๆ ที่ผู้ต้องหาจะต้องปฏิบัติระหว่างได้รับการปล่อยชั่วคราว (มาตรา 138) ซึ่งส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้ผู้ต้องหาหลบหนี หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดซ้ำ หรือเพื่อช่วยเหลือผู้ต้องหาในการรักษาพยาบาล หรือเป็นเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองผู้เสียหาย นอกจากการกำหนดเงื่อนไขแล้ว บางกรณีผู้พิพากษาอาจสั่งให้ผู้ต้องหาจัดหาหลักประกันด้วยก็ได้ (มาตรา 142 และมาตรา 139 วรรคหนึ่ง (11)) ทั้งนี้ เงื่อนไขต่างๆ สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ (มาตรา 139) หรืออาจยกเลิกการปล่อยชั่วคราวก็ได้ (มาตรา 140)

2) การร้องขอให้มีการปล่อยชั่วคราว

1. ในทุกคดี การปล่อยชั่วคราวโดยมีหรือไม่มีเงื่อนไขนั้น ผู้พิพากษาสอบสวนสามารถใช้ดุลพินิจในการสั่งปล่อยชั่วคราวได้หลังจากที่ได้รับฟังความเห็นของพนักงานอัยการแล้ว โดยมีเงื่อนไขว่า ผู้ต้องหาต้องมาปรากฏตัวในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาและแจ้งให้ผู้พิพากษาสอบสวนทราบถึงการเคลื่อนไหวของเขาเสมอ (มาตรา 147 วรรคหนึ่ง)
2. พนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องขอให้มีการปล่อยชั่วคราวได้เสมอ (มาตรา 147 วรรคสอง)
3. ผู้ต้องหาหรือทนายความสามารถยื่นคำร้องขอให้มีการปล่อยชั่วคราวได้เสมอภายใต้เงื่อนไขตามมาตรา 147 ในกรณีไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ผู้ต้องหาจะมีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลสอบสวนชั้นอุทธรณ์ ซึ่งต้องวินิจฉัยภายใน 20 วัน มิฉะนั้นแล้วจะต้องปล่อยผู้ต้องหาทันที (มาตรา 148)¹⁵

¹⁵ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 148

In all matters, the person remanded in custody or his advocate may, at any time, request his release, under the obligations provided for in the previous article.

The request for release is sent to the investigating judge, who immediately sends the case file to the district prosecutor to obtain his submissions.

Unless the prosecutor agrees to the request, the investigating judge must within five days of its sending to the district prosecutor, send it with his reasoned opinion to the liberty and custody judge. This judge

3.1.3.2 การขังระหว่างรอการเริ่มพิจารณาคดี

ถ้าผู้พิพากษาสอบสวนพิจารณาแล้วเห็นว่า ข้อเท็จจริงไม่ปรากฏว่ามีการกระทำความผิดอุกฤษฏ์โทษหรือความผิดมรชโทษหรือความผิดลหุโทษหรือไม่หลักฐานว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะทำการสอบสวน ผู้พิพากษาสอบสวนจะต้องสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาที่ถูกขังระหว่างสอบสวนต้องได้รับการปล่อยและมีคำสั่งปิดการสอบสวน (มาตรา 177)¹⁶

ถ้าผู้พิพากษาสอบสวนพิจารณาแล้วมีคำสั่งให้ส่งให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาต่อแบ่งออกเป็น 2 กรณี กล่าวคือ

rules within three working days, by a decree which contains the terms of the legal and factual considerations which form the basis of this decision, with reference to the provisions of article 144. However, where a previous release request or appeal against a previous order denying a release have still not been ruled upon, the aforementioned time limits do not come into effect until the judgment has been given by the competent court.

Where granted, the release may be accompanied by measures of judicial supervision.

Where the liberty and custody judge has not ruled within the time limit specified in the third paragraph, the person may immediately refer his request to the investigating chamber which, on the written, reasoned requisitions of the public prosecutor, rules within twenty days of being seised of the case. Failing this, the person is automatically freed, unless checks to do with his request have been ordered. The right to transfer the case to the investigating chamber under the same conditions also attaches to the district prosecutor. อ้างอิงใน ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2540). โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา. น. 77-78.

¹⁶ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 177

If the investigating judge considers that the facts do not constitute a crime, a misdemeanour, or a petty offence, or if the perpetrator has remained unidentified, or if there are no sufficient charges against the person under judicial examination, he makes an order ruling that there is no cause to prosecute.

The persons under judicial examination who are in pre-trial detention are released. The order puts an end to the judicial supervision.

The investigating judge rules by the same order on the restitution of any articles placed under judicial safekeeping. He may refuse restitution where this presents a danger for persons or property. The decision made in respect of restitution may be referred by any person with an interest to the investigating chamber under the conditions and pursuant to the rules provided for in article 99.

(1) กรณีความผิดมรยโทษ (มาตรา 179)¹⁷ ให้ส่งไปพิจารณาพิพากษาที่ศาล Tribunal correctional โดยคำสั่งปิดการสอบสวน ทำให้การขังระหว่างสอบสวนและการปล่อยชั่วคราวโดยมีเงื่อนไขสิ้นสุดลง อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาสอบสวนสามารถสั่งขังจำเลยต่อไปได้จนกว่าจะเริ่มกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล โดยมีคำสั่งแยกต่างหากและมีเหตุผลพิเศษ ในกรณีที่มีการขยายระยะเวลาขังระหว่างสอบสวน คำสั่งขังต่อไปนี้จะต้องเป็นมาตรการพิเศษเมื่อกรณีมีความจำเป็นเพื่อป้องกันพยานหรือผู้เสียหายหรือป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นอีกหรือป้องกันจำเลยหรือเป็นการประกันการมีตัวของจำเลย นอกจากนี้คำสั่งในลักษณะนี้สามารถสั่งได้ในกรณีที่ความผิดนั้นมีความร้ายแรงหรือก่อให้เกิดความเสียหายมากหรือสามารถก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยต่อประชาชนซึ่งอาจยับยั้งได้เมื่อมีการขยายระยะเวลาขังก่อนการพิจารณาคดีเท่านั้น

¹⁷ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 179

If the judge considers the facts amount to a misdemeanour, he makes an order referring the case to the correctional court.

The closing order puts an end to any pre-trial detention or judicial supervision.

However, the investigating judge may keep the defendant detained or under judicial supervision until he appears before the court, by making a separate and specially reasoned order. In the event of an extension of the pre-trial detention, the elements of the case expressly stated in the order must justify this special measure by the need to prevent pressure on the witnesses or victims, to prevent the renewal of the offence, to protect the defendant or to ensure he is kept at the disposal of justice. The same order may also be made where the offence, because of its seriousness, the circumstances of its commission or the importance of the harm it caused, has created an exceptional and persistent disturbance of public order which can only be ended by the extension of pre-trial detention.

The detained defendant is immediately released if the correctional court has not begun to hear the case on its merits at the end of a period of two months from the date of the transfer order.

However, if the hearing on the merits of the case cannot take place before the expiry of this time limit, the court may, in exceptional cases, order the extension of the detention for a new six month period, in a decision recording the factual and legal reasons preventing the trial of the case. The defendant has the right to appear in person if either he or his advocate requests this. This decision may be renewed once only, in the same manner. If at the end of this new extension period the defendant has still not been tried, he is immediately set free.

When it has become final, the order stated in the first paragraph wipes out all procedural errors, if there were any.

จำเลยที่ถูกขังอยู่ต้องได้รับการปล่อยตัวทันที ถ้าศาล Tribunal correctional ไม่เริ่มพิจารณาเมื่อสิ้นสุดระยะเวลา 2 เดือน นับจากวันที่มีคำสั่งส่งคดีมาฟ้องยังศาลนี้

อย่างไรก็ตาม หากการพิจารณาคดีไม่สามารถเกิดขึ้นก่อนครบกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ในกรณีพิเศษศาลอาจสั่งขยายระยะเวลาขังได้อีก 6 เดือน โดยระบุเหตุผลทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย คำสั่งนี้สามารถขยายได้อีกเพียงหนึ่งครั้งเท่านั้น โดยเงื่อนไขเดิม ถ้าสิ้นสุดระยะเวลาที่ขยายแล้วจำเลยยังไม่ได้รับการพิจารณาคดีต้องปล่อยตัวจำเลยทันที

(1) กรณีความผิดอุกฉกรรจ์โทษ (มาตรา 181)¹⁸ ให้ส่งไปพิจารณายังศาลลูกขุน (Cour d'assises) การปล่อยชั่วคราวโดยมีเงื่อนไขยังคงใช้บังคับได้

ส่วนการขังระหว่างสอบสวนหรือการปล่อยชั่วคราวโดยมีเงื่อนไขในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความผิดฉกรรจ์โทษ ต้องสิ้นสุดลง เว้นแต่มีกรณีตามมาตรา 179 วรรคสาม โดยระยะเวลาตามมาตรา 179 วรรคสี่ ขยายออกไปได้ 6 เดือน

ถ้าผู้ต้องหาถูกขังระหว่างสอบสวน คำสั่งขังยังคงบังคับใช้จนกว่าจะเริ่มการพิจารณาในศาลลูกขุน (Cour d'assises) ผู้ต้องหาที่ถูกขังก่อนขึ้นศาลลูกขุน (Cour d'assises) ต้องได้รับการ

¹⁸ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 181

If the investigating judge considers that the charges accepted against person under judicial examination constitute an offence qualified as a felony by the law, he orders their indictment before the assize court.

He may also seised the same court with related offences.

The indictment order contains, under pain of nullity, a presentation and the legal qualification of the matters to which the accusation relates, and specifies the accused's identity.

Where it has become final, the indictment order wipes out procedural errors, if there were any.

Any judicial supervision to which the accused is subjected remains fully in force.

Any pre-trial detention or judicial supervision of persons sent for trial for a related misdemeanour comes to an end, unless the provisions of the third paragraph of article 179 are applied. The time limit provided for by the fourth paragraph of article 179 is then extended to six months.

The indictment ruling also orders the accused's arrest, and the arrest of any persons sent for trial for related offences.

The investigating judge sends the case file with his ruling to the district prosecutor. The district prosecutor is obliged to send them immediately to the court office of the assize court.

The exhibits, of which an inventory has been made, are sent to the court office of the assize court if the latter has its seat within a court other than that of the investigating judge.

ปล่อยตัวทันทีถ้าศาลอุทธรณ์ (Cour d'assises) ไม่เริ่มพิจารณาคดีภายในสิ้นปีนับแต่วันที่มิคำสั่งฟ้องคดีหรือวันที่มีคำสั่งขังระหว่างสอบสวน อย่างไรก็ตาม ถ้าการพิจารณาคดีไม่สามารถเกิดขึ้นก่อนครบกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ในกรณีพิเศษ ผู้พิพากษาสอบสวนอาจสั่งขยายระยะเวลาขังออกไปอีก 6 เดือน โดยคำสั่งต้องระบุทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย คำสั่งนี้ขยายได้อีกหนึ่งครั้งเท่านั้น โดยเงื่อนไขเดิม ถ้าสิ้นสุดระยะเวลาที่ขยายแล้วจำเลยยังไม่ได้รับการพิจารณาคดีต้องปล่อยตัวจำเลยทันที

3.1.3.3 การขังระหว่างพิจารณาคดี

เมื่อมีการสอบสวนและฟ้องคดีมายังศาลแล้วและผู้พิพากษาสอบสวนยังไม่ปล่อยตัวก็เป็นอำนาจของศาลที่พิจารณาคดีเป็นผู้พิจารณาปล่อยตัว

การพิจารณาปล่อยตัวจำเลยของศาลนั้นใช้หลักเกณฑ์เดียวกันกับในชั้นสอบสวน กล่าวคือ เมื่อเข้าสู่การพิจารณาของศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีแล้ว การปล่อยชั่วคราวให้นำไปใช้ภายใต้เงื่อนไขของมาตรา 148-2 กล่าวคือ ในทุกศาลการพิจารณาคำร้องขอให้มีการปล่อยชั่วคราวต้องรับฟังความเห็นของพนักงานอัยการ จำเลย หรือทนายความด้วย (มาตรา 143 ประกอบมาตรา 148-2) ทั้งนี้ ศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีสามารถทำการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 139 หรือการยกเลิกการปล่อยตัวชั่วคราวโดยมีเงื่อนไขตามมาตรา 140 ได้ ภายใต้เงื่อนไขของมาตรา 148-1 และการยื่นคำร้องขอให้มีการปล่อยชั่วคราวสามารถยื่นได้เสมอโดยผู้ต้องหาหรือจำเลย (มาตรา 141-1 ประกอบมาตรา 148-1)

ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณา สำหรับศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีให้นำเรื่องการขังระหว่างสอบสวนมาใช้ด้วย (มาตรา 148-1)¹⁹

¹⁹ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 148-1

A release may also be requested in every case by any person under judicial examination, defendant or accused person and at any stage of the proceedings.

Where a trial court is seized of the case, it must rule on the pre-trial detention. However, in felony cases, the court of assizes is only competent where the application is made during the session within which it must judge the accused. In all other cases, the request is examined by the investigating chamber.

Where an application is made for cassation, then until the Court of Cassation rules, the decision upon the release application is made by the court which last heard the case on the merits. If the application is made against a judgment of the assize court, the investigating chamber decides on the detention.

ทั้งนี้ หากปรากฏว่ามีคำพิพากษาจำคุก ระยะเวลาที่ผู้ต้องหาต้องขังอยู่จะต้องหักออกจาก ระยะเวลาต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษา และในกรณีมีคำพิพากษาปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยใน ภายหลัง ผู้ต้องหาจะได้รับชดเชยค่าทดแทนหากเขาได้รับความเสียหายที่ผิดปกติอย่างชัดเจนและเป็น ความเสียหายอย่างร้ายแรงเป็นพิเศษ (มาตรา 149 และมาตรา 150)²⁰

3.1.4 สถานที่คุมขังระหว่างพิจารณาคดี

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้ กำหนดให้มีการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ในเรือนจำ แต่ต้องแยกออกเป็น แขนงต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด โดยจะควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ร่วมกับ

In the event of a finding of lack of jurisdiction and generally in every case where no court is seized of the case, the investigating chamber decides on applications for release. อ้างถึงใน ฌ็อง-ฌัก ฌ็อง-ฌัก และคณะ. (2540). โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา. หน้า 75-78.

²⁰ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 149

Without prejudice to the application of the provisions of the second and third paragraphs of article L.781-1 of the code of judicial organisation, a person who has been remanded in custody during the course of proceedings ended by a decision to drop the case or a discharge or acquittal decision that has become final has, at his request, the right to full compensation for any material or moral harm that this detention has caused him. However, no compensation is due where this decision is based solely on the recognition of his irresponsibility under article 122-1 of the Criminal Code, an amnesty passed after the person has been remanded in custody, or where the person was remanded in custody for freely and voluntarily accusing himself or letting himself be wrongly accused in order to let the perpetrator of the acts escape prosecution. At the request of the person concerned, the harm is evaluated by means of adversarial expert reports commissioned under the conditions of articles 156 and onwards.

Where the decision to drop the case, or the discharge or acquittal decision, is made known to him, the person is advised of his right to demand compensation, and also of the provisions of articles 149-1 to 149-3 (first paragraph).

CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 150

The compensation granted pursuant to the present sub-section is paid by the State, subject to the State action against any malicious denunciator or the false witness whose fault caused the detention or its extension. It is paid as criminal justice costs (อ้างถึงใน ฌ็อง-ฌัก ฌ็อง-ฌัก และคณะ. (2540). โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา. น. 75-78).

นักโทษเด็ดขาดไม่ได้ เพราะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีซึ่งยังมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดนั้นได้รับการสันนิษฐานว่ายังเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการประกาศว่ามีความผิดและการจะใช้กำลังใดๆ เพื่อควบคุมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะต้องกระทำโดยเหตุและเวลาที่เหมาะสม และต้องกระทำโดยหน่วยงานที่ได้รับการบัญญัติตามกฎหมาย และต้องไม่เป็นการละเมิดต่อหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²¹

3.1.5 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสถือว่าเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญต่อการรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนประเทศหนึ่ง โดยจะเห็นได้จากการมีกฎหมายออกมาบังคับใช้ที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นกรณีการสอบสวนของชั้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ และการพิจารณาคดีในชั้นผู้พิพากษาหรือศาล ซึ่งเน้นความสำคัญของการสอบสวนร่วมกันระหว่างตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล กฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสเน้นความสำคัญในเรื่องการใช้อำนาจควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายและความรวดเร็วในการดำเนินคดีอาญา โดยพิจารณาถึงผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลดังกล่าวให้มากที่สุด ดังนั้น การคุ้มครองสิทธิของผู้ที่ตกอยู่ภายใต้การควบคุมตัวหรือการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังซึ่งถูกควบคุมตัวในระหว่างการพิจารณาคดีในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้ คือ

1. ผู้ถูกควบคุมตัวต้องได้รับการแจ้งสิทธิโดยทันที การได้รับการแจ้งสิทธิที่มีอยู่ของบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวนั้นถือเป็นการคุ้มครองสิทธิที่สำคัญอันดับแรก เพราะจะทำให้ผู้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมซึ่งถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวทราบว่ามีสิทธิประการใดบ้าง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63-1²² บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องได้รับแจ้งสิทธิ

²¹ นันทวัฒน์ บรรณานันท์. (2547). คำแปลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐฝรั่งเศส ค.ศ. 1985. (กรุงเทพฯ: วิญญูชน น. 145) (อ้างถึงใน จีรวุฒิ ลิปิพันธ์ และธานี วรภัทร์. (2548). สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี (รายงานผลการวิจัย). น. 57).

²² CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 63-1

Any person placed under police custody is immediately informed by a judicial police officer, or under the latter's supervision, by a judicial police agent, of the nature of the offence which is being investigated, of the rights mentioned under articles 63-2, 63-3 and 63-4 as well as of the provisions governing the length of police custody provided for by article 63.

A mention of this information is entered on the official report and signed by the person under custody; in the event of a refusal to sign, this is noted.

ทั้งหลายของเขาโดยทันที ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด (Information de l'infraction) รวมทั้งสิทธิของเขาในกรณีที่ได้รับการปล่อยตัว การที่จะรับทราบผลการดำเนินคดีของอัยการแห่งสาธารณรัฐ อย่างไรก็ตาม ถ้าบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถจะเข้าใจถึงสิทธิทั้งหลายของเขาได้ เช่น บุคคลนั้นอยู่ในสภาพของการเมาสุราจนครองสติไม่ได้ การแจ้งสิทธิจะต้องกระทำภายหลังที่เขาอยู่ในสภาพที่จะเข้าใจได้แล้ว

1.1 การแจ้งสิทธิที่ล่าช้าสามารถกระทำได้หากมีพฤติการณ์ที่ไม่สามารถก้าวล่วงได้ กรณีที่มีการแจ้งสิทธิล่าช้ามักจะเกิดขึ้นในคดีที่ผู้ต้องหาเป็นคนต่างด้าว ไม่เข้าใจภาษาฝรั่งเศส ตำรวจฝ่ายคดีจึงต้องจัดหาล่ามภาษาที่ผู้ถูกควบคุมตัวสามารถเข้าใจภาษาดังกล่าวได้มาให้ หากผู้ถูกควบคุมตัวเป็นชาวอาหรับ การจัดหาล่ามภาษาอาหรับสามารถกระทำได้ง่าย ดังนั้น ถ้าตำรวจฝ่ายคดีไม่ดำเนินการจัดหาล่ามให้อย่างรวดเร็วทำให้การแจ้งสิทธิของผู้ถูกควบคุมตัวต้องล่าช้าไป กรณีดังกล่าวถือว่าการแจ้งสิทธิล่าช้ามีผลทำให้ต้องยกเลิกกระบวนการดำเนินคดีของตำรวจฝ่ายคดี แต่ในคำพิพากษาศาลฎีกาเมื่อวันที่ 15 มกราคม ค.ศ. 1997 (ไม่ตีพิมพ์ เลขที่ Z 96-82.631) ศาลฎีกายอมรับว่าการแจ้งสิทธิของผู้ถูกควบคุมตัวสัญชาติจีนล่าช้า ไม่มีผลทำให้ต้องยกเลิกกระบวนการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี เพราะเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีมีความพยายามที่จะหาล่ามภาษาจีน และการแจ้งสิทธิก็ได้กระทำลงในกำหนดเวลาที่จำเป็นสำหรับการหาล่าม

พฤติการณ์อื่นๆ ที่สามารถยกขึ้นเป็นข้ออ้างในการแจ้งสิทธิแก่ผู้ถูกควบคุมตัวล่าช้า ก็มีคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาเมื่อวันที่ 10 เมษายน ค.ศ. 1996 (ไม่ตีพิมพ์ เลขที่ 94-81.728) ซึ่งวินิจฉัยว่า เมื่อปรากฏว่ามีการปิดล้อมสถานที่ตำรวจโดยผู้ชุมนุมประท้วงทำให้การนำตัวผู้ถูกควบคุมตัวมาส่งต่อเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีล่าช้า เหตุการณ์ดังกล่าวถือเป็นพฤติการณ์ที่สามารถยกขึ้นเป็นข้ออ้างสำหรับการแจ้งสิทธิแก่บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวที่ล่าช้าได้

The information mentioned under the first paragraph must be given to the person held in custody in a language that he understands, where appropriate by using written forms.

Where the person is deaf and cannot read nor write, he must be assisted by a sign language interpreter or by some other person qualified in a language or method of communicating with the deaf. Use may also be made of any other means making it possible to communicate with persons who are deaf.

Where a person is released after detention without the district prosecutor having made a decision as to prosecution, the provisions of articles 77-2 are brought to his attention.

Save in exceptional and unavoidable circumstances, the steps taken by investigators to communicate the rights mentioned in articles 63-2 and 63-3 must be taken no later than three hours from when the person was placed in custody (อ้างถึงใน อุทัย อาทิวะช. (ธันวาคม 2557). รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. น. 117-118).

1.2 บุคคลที่ได้รับการแจ้งสิทธิจะต้องอยู่ในสภาพที่สามารถเข้าใจการแจ้งสิทธิได้ ตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นกรณีของคนเมามาจนครองสติไม่ได้ ดังนั้น การแจ้งสิทธิแก่บุคคลดังกล่าว จะต้องกระทำเมื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่ในสภาพที่จะสามารถรับการแจ้งสิทธิได้ ในกรณีที่เขาอยู่ในสภาพที่มันเมาไม่ได้สติก็จะต้องเลื่อนการแจ้งสิทธิออกไปจนกว่าจะสร้างเมา ดังคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาเมื่อวันที่ 3 เมษายน ค.ศ. 1995 (ฉบับเลขที่ 140) และอีกคดีหนึ่ง ผู้ต้องหาถูกจับกุมและสอบปากคำในข้อหาขบถขณะเมาสุราภายหลังที่สร้างเมาแล้ว โดยตำรวจฝ่ายคดีไม่ได้แจ้งสิทธิของผู้ถูกควบคุมตัวให้ทราบ คดีนี้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาพิพากษายืนตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ให้ยกเลิกการสอบปากคำที่กระทำลงโดยไม่ได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63-1 ซึ่งกำหนดหน้าที่ให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดีภายใต้การควบคุมของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีต้องแจ้งสิทธิที่กำหนดไว้สำหรับการควบคุมตัวให้บุคคลที่ถูกควบคุมตัวทราบทันทีที่บุคคลนั้นอยู่ในสภาพที่สามารถรับการแจ้งสิทธิได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาเมื่อวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1996 (ฉบับเลขที่ 5))

2. สิทธิได้รับการช่วยเหลือจากล่ามภาษาหรือล่ามสำหรับคนพิการ

2.1 ล่ามภาษา ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีคนต่างด้าวเข้าไปพำนักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และมีกรณีที่คนเหล่านี้ประกอบอาชญากรรมขึ้นในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ดังนั้น การจัดหาล่ามภาษาที่ผู้ถูกควบคุมตัวสามารถเข้าใจภาษาได้ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมตัวไม่เข้าใจภาษาฝรั่งเศสจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับบุคคลเหล่านี้ในการที่จะต่อสู้คดี จึงจำเป็นต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายรับรองและคุ้มครองสิทธิไว้ว่า บุคคลที่ถูกควบคุมตัวจะต้องได้รับแจ้งสิทธิทั้งหลายของเขาในภาษาที่เขาเข้าใจ และเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องจัดหาล่ามมาให้โดยไม่ชักช้า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63-3

2.2 ล่ามภาษาสัญลักษณ์ (Un interprète en langue des signes) ถ้าบุคคลนั้นเป็นคนหูหนวกและไม่สามารถอ่านหรือเขียนหนังสือได้ เขาจะต้องได้รับการช่วยเหลือจากล่ามภาษาสัญลักษณ์หรือบุคคลที่มีคุณสมบัติทางการใช้ภาษาหรือวิธีการที่สามารถสื่อสารกับบุคคลที่มีความบกพร่องในเรื่องการฟังได้

3. สิทธิที่จะร้องขอให้แจ้งบุคคลอื่นเพื่อมาช่วยเหลือ (Droit de faire prévenir une personne) ภายในเวลาสามชั่วโมงนับแต่เวลาที่มีการควบคุมตัว บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวมีสิทธิร้องขอให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีโทรศัพท์แจ้งบุคคลซึ่งผู้ถูกควบคุมตัวพักอาศัยอยู่เป็นประจำ หรือบิดาหรือมารดาซึ่งตนเองเป็นผู้สืบสันดาน พี่น้องชายหญิงคนใดคนหนึ่ง หรือนายจ้างของบุคคลนั้นถึงเรื่องที่ตนเองต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้มาช่วยเหลือตนเองได้ แต่ถ้าเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีเห็นว่า เพื่อความจำเป็นสำหรับการสอบสวนไม่สมควรอนุญาตให้ตามคำร้องดังกล่าว เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องเสนอเรื่องให้อัยการแห่งสาธารณรัฐวินิจฉัยโดยทันที

4. สิทธิได้รับการตรวจจากแพทย์ (Examen medical) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63-3²³ ผู้ถูกควบคุมตัวอาจร้องขอให้แพทย์ทำการตรวจร่างกายของตนได้ทุกขณะ หรือในกรณีที่อัยการแห่งสาธารณรัฐ หรือผู้พิพากษาใต้สวน หรือเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี หรือสมาชิกในครอบครัวของผู้ถูกควบคุมตัวเห็นสมควรร้องขอ แพทย์ที่ทำการตรวจจะต้องรายงานผลการตรวจในใบรับรองแพทย์ว่า สุขภาพของผู้ถูกควบคุมตัวเหมาะสมกับมาตรการควบคุมตัวหรือไม่ รวมทั้งการขยายระยะเวลาการควบคุมตัว ใบรับรองแพทย์นี้จะรวมไว้ในสำนวนการสอบสวน ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมตัวเป็นผู้เยาว์อายุไม่เกินสิบหกปี การตรวจร่างกายโดยแพทย์นี้เป็นบทบังคับให้ต้องกระทำในทุกกรณี

5. การปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ถูกควบคุมตัว (Conditions physiques)

5.1 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 803²⁴ การใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการอย่างอื่นจะกระทำโดยอัตโนมัติไม่ได้ จะกระทำได้เฉพาะในกรณีที่

²³ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 63-3

Any person placed under police custody may, upon his request, be examined by a doctor appointed by the district prosecutor or the judicial police officer. Where the police custody is extended, he may request to be examined a second time.

The district prosecutor or the judicial police officer may at any time appoint on their own motion a doctor to examine the person under police custody.

Where no request has been made by the person under police custody, by the district prosecutor or by the judicial police officer, a medical examination is as of right if a member of the family requests it. The doctor is appointed by the district prosecutor or by the judicial police officer.

The doctor examines the person under police custody forthwith. The medical certificate, which must specifically state the fitness of the person to be held further in police custody, is attached to the case file.

The provisions of the present article are not applicable where a medical examination is made pursuant to any specific rule. อ้างถึงใน อุทัย อาทิวา. (ธันวาคม 2557). รวบรวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. น. 121-124.

²⁴ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 803

No one may be forced to wear handcuffs or shackles unless he is considered to be a danger to others or himself, or liable to attempt to escape.

In both cases, all necessary measures compatible with the security requirements must be taken to prevent a person who is handcuffed or shackled from being photographed or filmed. อ้างถึงใน อุทัย อาทิวา. (ธันวาคม 2557). รวบรวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. น. 124-125.

พิจารณาแล้วเห็นว่าจะจะเป็นอันตรายต่อผู้อื่นหรือตัวบุคคลนั้นเอง หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยายามจะหลบหนี ในกรณีที่ต้องใช้กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการดังกล่าว ก็จะต้องใช้เท่าที่จำเป็นสำหรับความปลอดภัยและต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้ที่ถูกใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการถูกถ่ายรูปหรือถ่ายภาพบันทึกวีดิโอ

5.2 บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องไม่ถูกทรมาน ทำร้าย หรือทำให้ด้อยตามที่กำหนดไว้ในประมวลจริยธรรมของตำรวจแห่งชาติ (le Code de déontologie de la Police nationale) แม้ผู้ถูกควบคุมตัวไม่สามารถจะตอบโต้การทรมานและดูหมิ่นการกระทำที่มีขอบของเจ้าพนักงานได้ แต่เขาสามารถร้องเรียนได้ และหากมีการร้องเรียนเกิดขึ้น การร้องเรียนต่ออัยการแห่งสาธารณรัฐจะดีกว่าการร้องเรียนต่อผู้บังคับการตำรวจ

5.3 เว้นแต่มีพฤติการณ์ยกเว้น บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องได้รับอาหารแต่ละมื้อที่ร้อนตามเวลาปกติ และเป็นไปตามหลักการศาสนาที่เขาทั้งหลายนับถือ

6. สิทธิที่จะพบปรึกษากับทนายความ (Entretien avec un avocat) ตามแนวคิดดั้งเดิมของระบบวิธีพิจารณาความแบบไต่สวนของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส การดำเนินคดีจะเป็นความลับ ดังนั้น การให้สิทธิแก่ผู้ถูกควบคุมตัวในการพบปรึกษากับทนายความสองต่อสองจึงมีอยู่อย่างจำกัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสก่อนที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อปี ค.ศ. 1993 นั้น ผู้ต้องหาจะมีสิทธิพบทนายความได้ต่อเมื่อระยะเวลาได้ล่วงพ้น 20 ชั่วโมงไปแล้วนับแต่เวลาที่มีการควบคุมตัว ต่อมาได้มีการตราบัญญัติฉบับเมื่อวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1993 ทำให้กฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน บุคคลที่ถูกควบคุมตัวทุกคนมีสิทธิที่จะมีทนายความให้ความช่วยเหลือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 63-4²⁵ บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวสามารถปรึกษากับ

²⁵ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 63-4

At the beginning of police detention, and again after twenty hours have elapsed, the person may request to talk to an advocate. Where he is not in a position to choose one, or if the advocate chosen cannot be reached, he may request an advocate to be appointed to him officially by the president of the bar.

The president of the bar is informed of such a request forthwith and by any means available.

The advocate chosen may communicate with the person under police custody under conditions which ensure the confidentiality of the conversation. He is informed of the type and believed date of the offence investigated by the judicial police officer or by a judicial police agent under the former's supervision.

Following the conversation which may not extend beyond thirty minutes, the advocate, if there is occasion to do so, presents written observations which are attached to the proceedings.

The advocate may not mention this conversation to anyone during the time of the police custody.

ทนายความเป็นเวลา 30 นาทีได้ตั้งแต่ชั่วโมงแรกของการควบคุมตัว แต่ทนายความไม่มีสิทธิขอคู่อำนวยการสอบสวน อย่างไรก็ตาม กฎหมายดังกล่าวเป็นเรื่องที่มีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและผู้ที่คัดค้าน ต่อมาหลังจากที่มีการประกาศตรารัฐบัญญัติฉบับเมื่อวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1993 ได้ไม่นาน ก็มีการตรารัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 24 สิงหาคม ค.ศ. 1993 ให้กลับไปใช้บทบัญญัติเดิมซึ่งให้สิทธิผู้ต้องหาสามารถพบปรึกษากับทนายความได้ต่อเมื่อพ้นกำหนดเวลา 20 ชั่วโมงไปแล้วนับแต่เวลาที่ถูกควบคุมตัว จนกระทั่งในที่สุดเมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายปฏิรูป ปี ค.ศ. 2000 (la loi Guigou de juin 2000)²⁶ ผู้ถูกควบคุมตัวจึงกลับมามีโอกาสพบปรึกษากับทนายความได้ตั้งแต่เริ่มระยะเวลาการควบคุมตัว การพบปรึกษากับทนายความมีผู้เปรียบว่าเสมือน “การเยี่ยมตามมารยาท” (visite de courtoisie) มากกว่าจะเป็นการปรึกษาหารือให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง เพราะกำหนดเวลาของการพบปรึกษาได้สูงสุดไม่เกินครึ่งชั่วโมง และเป็นความลับ กล่าวคือ ทนายความจะนำความที่ได้จากการพบปะสนทนากับผู้ถูกควบคุมตัวมาบอกผู้ที่เกี่ยวข้องภายนอกไม่ได้ ทนายความอธิบายสิทธิทั้งหลายของผู้ถูกควบคุมตัวให้เขาฟังและสามารถทำข้อสังเกตเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ไม่มีสิทธิขอคู่อำนวยการสอบสวนและไม่อาจร่วมในการสอบปากคำของตำรวจฝ่ายคดี แต่ถ้าบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวไม่อยู่ในฐานะที่จะกำหนดตัวทนายความหรือไม่สามารถที่จะติดต่อทนายความที่ได้รับการคัดเลือกได้ บุคคลนั้นสามารถร้องขอให้มีการจัดหาทนายความให้โดยประธานสภาทนายความตามที่เห็นสมควร ในกรณีที่มีการขยายระยะเวลาการควบคุมตัว ผู้ถูกควบคุมตัวสามารถร้องขอให้ทนายความมาพบตั้งแต่ระยะเวลาเริ่มต้นของการขยายระยะเวลาดังกล่าว ทนายความสามารถติดต่อกับผู้ถูกควบคุมตัวในลักษณะที่ได้รับประกันว่าจะเป็นการลับ ทนายความจะได้รับแจ้งถึงลักษณะ

Where the police custody has been extended, the person may also request an interview with an advocate after twelve hours of the extended custody, subject to the conditions and in the manner prescribed by the previous paragraphs.

The interview with the advocate may take place only after thirty-six hours where the investigation is into participation in a criminal association defined by article 450-1 of the Criminal Code, into the offences of procuring or extortion set out in articles 225-7, 225-9, 312-2 to 312-5 and 312-7 of the Criminal Code or into an offence committed by an organised gang under articles 224-3, 225-8, 311-9, 312-6, 322-8 of the Criminal Code.

The district prosecutor is informed in the shortest time possible by the judicial police officer that the provisions of the previous paragraph are being applied.

The time limit mentioned in the first paragraph is extended to seventy-two hours when the police custody is governed by specific extension rules (อ้างถึงใน อุทัย อาทิวาฬ. (ธันวาคม 2557). รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. น. 125-128).

²⁶ ชื่อที่ใช้เรียกกฎหมาย เป็นชื่อของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น คือ Madame Elizabeth Guigou.

และวันที่สันนิษฐานว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ตำรวจฝ่ายคดีสามารถเริ่มการสอบปากคำได้เลย โดยไม่จำเป็นต้องรอจนกระทั่งผู้ถูกควบคุมตัวได้พบปรึกษากับทนายความ ตำรวจฝ่ายคดีมีหน้าที่เพียงแต่แจ้งให้ทนายความที่ได้รับมอบหมายจากผู้ถูกควบคุมตัว หรือถ้าไม่สามารถกระทำได้อาจแจ้งแก่ประธานสภาทนายความในกรณีที่เป็นการสอบสวนตามที่ได้รับมอบหมาย (une commission rogatoire) จากผู้พิพากษาได้ ส่วนผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องได้รับแจ้งว่า มาตรการควบคุมตัวจะถูกนำมาใช้ในการสอบสวนประเภทนี้ ทนายความไม่มีสิทธิขอทราบว่ามีพยานหลักฐานอะไรบ้าง ไม่มีสิทธิเข้าร่วมการสอบปากคำ อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ได้มีการพบปรึกษากับผู้ถูกควบคุมตัวแล้ว ทนายความมีสิทธิที่จะทำข้อสังเกตหรือคำแถลงเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อนำเข้าร่วมไว้ในสำนวนการสอบสวนได้

ข้อยกเว้นจำกัดสิทธิในการพบทนายความ

รัฐบัญญัติเบิร์เบง ฉบับที่ 2 ค.ศ. 2004 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 706-73 ได้กำหนดข้อยกเว้นไม่ให้สิทธิแก่ผู้ถูกควบคุมตัวในการได้รับความช่วยเหลือจากทนายความเหมือนกรณีปกติดังต่อไปนี้

การพบปรึกษากับทนายความในชั่วโมงแรกจะถูกเลื่อนออกไปเป็น 48 ชั่วโมง หากเป็นคดีความผิดที่เกี่ยวกับการค้าประเวณี (le proxénétisme) การขู่กรรโชกทรัพย์ที่มีเหตุฉกรรจ์ (l'extorsion de fonds aggravée) ช้องโจร (l'association de malfaiteurs) การลักทรัพย์ซึ่งกระทำโดยองค์กรอาชญากรรม (le vol en bande organisée) และการทำลาย (la destruction)

การพบปรึกษากับทนายความในชั่วโมงแรกจะถูกเลื่อนออกไปเป็น 72 ชั่วโมง หากเป็นคดีความผิดที่เกี่ยวกับการก่อการร้าย (le terrorisme) และการค้ายาเสพติด (le trafic de stupéfiants)

การไม่มีทนายความให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวนั้น อาจถูกร้องเรียนต่อศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (La cour européenne des droits de l'homme) ซึ่งมีเขตอำนาจเหนือแต่ประเทศภาคีสมาชิก (Supranational jurisdiction) ให้พิจารณาได้ว่าการกระทำดังกล่าวขัดต่อบทบัญญัติของมาตรา 6 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (สิทธิที่ได้รับการดำเนินคดีอย่างเป็นธรรม) ในคดี Salduz contre Turquie ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปได้ตัดสินลงโทษประเทศตุรกี เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน ค.ศ. 2008 ว่า การที่บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวไม่มีทนายความตั้งแต่เริ่มมีการควบคุมตัวนั้น เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติของมาตรา 6 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน คำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปฉบับนี้ แม้ว่ารัฐที่ถูกพิพากษาว่ามีการกระทำละเมิดต่อบทบัญญัติของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะเป็นประเทศตุรกีก็ตาม แต่โดยทั่วไปผลของคำพิพากษาดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงกฎหมายภายในและการพิจารณาพิพากษาคดีในประเทศภาคีสมาชิกอื่นๆ ด้วย สำหรับประเทศ

สาธารณรัฐฝรั่งเศสเอง คำพิพากษาดังกล่าวก็มีอิทธิพลต่อการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลภายใน เช่นกัน ตัวอย่างเช่น ศาลชั้นต้นแห่งเมืองโบบินยี (le Tribunal de Grande Instance de Bobigny) ของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ก็มีคำพิพากษาเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน ค.ศ. 2009 เดินตามแนวคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปโดยตัดสินว่า การที่ไม่มีทนายความตั้งแต่เริ่มมีการควบคุมตัวนั้น เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยมาตรา 6 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นแห่งเมืองโบบินยีดังกล่าว แต่ก็ยังมีทั้งผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป ฝ่ายที่เห็นด้วยว่ากฎหมายและทางปฏิบัติภายในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสควรเดินตามแนวคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปวางไว้ในคดีดังกล่าวส่วนใหญ่ก็คือ ทนายความ ส่วนฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยนั้นส่วนใหญ่ก็คือ เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายโดยเฉพาะตำรวจกับพนักงานอัยการ

7. สิ่งที่เจ้าพนักงานต้องกระทำในการควบคุมตัว (Le formalisme de la garde à vue) ในระหว่างการควบคุมตัว เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องจัดทำบันทึกเป็นหลักฐานเพื่อประกันการเคารพสิทธิที่กฎหมายให้การรับรองและคุ้มครองแก่ผู้ถูกควบคุมตัวดังต่อไปนี้

7.1 การจัดทำบันทึกการควบคุมตัว (La rédaction d'un procès verbal de garde à vue) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 64²⁷ นับตั้งแต่เวลาที่มีการควบคุมตัว เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องจัดทำบันทึกการควบคุมตัวตั้งแต่ต้นจนจบการควบคุมตัว บันทึกดังกล่าวจะต้องประกอบด้วยรายละเอียดตามหนังสือเวียนที่ออกตามความในมาตรา 64 ดังต่อไปนี้

- (1) หลักฐานบ่งชี้การกระทำผิดหรือพยายามกระทำความผิด
- (2) วันและเวลาการเริ่มต้นการควบคุมตัว

²⁷ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 64

Every judicial police officer must enter on the official report of the hearing of any person under police custody the length of the interrogations to which this person was subjected and that of the rest taken between these interrogations, the times at which he was allowed to eat, the day and time starting from which he was under custody, and also the day and time starting from which he was either set free or brought before the competent judge or prosecutor. The officer notes in the official report any requests made pursuant to articles 63-2, 63-3 and 63-4 and the answer which was given to them.

This entry must be specifically signed in the margin by the persons concerned and, in the event of a refusal, a mention of this is made. It is compulsory for this entry to state the reasons for the police custody (อ้างถึงใน อุทัย อาทิวเวช. (ชันวาคม 2557). รวบรวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. น. 129-130).

- (3) ข้อมูลการแจ้งสิทธิตามมาตรา 63-1 และมาตราที่เกี่ยวข้อง
- (4) ข้อมูลที่แจ้งแก่อัยการแห่งสาธารณรัฐตามมาตรา 63 วรรคแรก
- (5) ระยะเวลาของการสอบปากคำแต่ละครั้งตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด
- (6) ระยะเวลาของการพักตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด
- (7) ชื่อเรียกเรื่องการใช้สิทธิทั้งหลายของบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวและการดำเนินการตามชื่อเรียกเรื่องดังกล่าว
- (8) วันและเวลาที่บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวได้รับการปล่อยตัวหรือถูกนำตัวไปยังตุลาการผู้มีอำนาจ
- (9) สำหรับผู้เยาว์ ในบันทึกการควบคุมตัวจะต้องระบุข้อมูลของบิดามารดาและความรวดเร็วของการดำเนินคดีที่เจ้าพนักงานได้กระทำลงเพื่อประกันว่าสิทธิของผู้เยาว์จะได้รับการคุ้มครองตามบทบัญญัติของมาตรา 4 และมาตรา 4-1 ของรัฐกฤษฎีกาฉบับลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1945 (La loi des mineurs กฎหมายผู้เยาว์)

7.2 การลงชื่อในบันทึกการควบคุมตัวบุคคลจะต้องลงชื่อในการบันทึกที่กล่าวมาทั้งหมด นอกจากนั้น การบันทึกบางรายการจะต้องนำมาลงไว้ในสมุดทะเบียนของการควบคุมตัวเป็นการบันทึกพิเศษที่จะต้องเก็บรักษาไว้ในสถานีดำรวจหรือที่ทำการของทหารที่ทำหน้าที่ตำรวจ การบันทึกรายการพิเศษนี้จะต้องประกอบด้วย

- (1) วันของการเริ่มและสิ้นสุดการควบคุมตัว
- (2) การยกเลิกการควบคุมตัว
- (3) เวลาพัก
- (4) ระยะเวลาของการสอบปากคำ

บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องลงชื่อกำกับในบันทึกดังกล่าว การทำบันทึกเช่นนี้มีผลเป็นการควบคุมภายหลังของการควบคุมตัว

8. หน้าที่ตามกฎหมาย (Obligations légales) นอกเหนือจากกรณีที่ตำรวจหรือทหารที่ทำหน้าที่ตำรวจกระทำการตามที่ได้รับคำสั่งมอบหมายจากผู้พิพากษาได้สวน หรือในกรณีเป็นความผิดออกกฎหมายโทษหรือความผิดซึ่งหน้า ประชาชนไม่มีหน้าที่ที่จะต้องเปิดบ้านให้แก่พนักงานสอบสวนเข้าไป และไม่มีหน้าที่ต้องยอมรับการค้นที่กระทำลงในการสอบสวนเบื้องต้น การกระทำดังกล่าวจะต้องได้รับความยินยอมของประชาชนอย่างชัดแจ้งและเป็นลายลักษณ์อักษร และประชาชนไม่มีหน้าที่ที่จะต้องตามพนักงานสอบสวนไปยังที่ทำการของตำรวจ แต่ในกรณีที่มีการปฏิเสธ อัยการแห่งสาธารณรัฐสามารถบังคับประชาชนโดยใช้กองกำลังสาธารณะ (la force publique) ได้ โดยเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะยื่นคำร้องต่ออัยการแห่งสาธารณรัฐได้ตาม

บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 78²⁸ เพื่อให้อัยการแห่งสาธารณรัฐให้อำนาจในการบังคับบุคคลให้ติดตามเจ้าพนักงานของกองกำลังสาธารณะไปได้

3.2 ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ใกล้เคียงกับมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) โดยมีหลักประกันในเรื่องการคุมขังบุคคลจะต้องมีเหตุอันสมควรตามกฎหมาย และเน้นการป้องกัน ยับยั้งการกระทำความผิดโดยให้ผู้ต้องขังได้รู้จักแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมนิสัยของตนเองด้วยตนเอง

3.2.1 ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา

ในประเทศญี่ปุ่นนั้นได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา และขั้นตอนหลังการฟ้องคดีอาญา

(1) ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา

ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีหรือก่อนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี เป็นขั้นตอนสืบสวนสอบสวนและฟ้องร้อง ประเทศญี่ปุ่นใช้ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ เฉพาะพนักงานอัยการเท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายฟ้องคดีเองไม่ได้ โดยเจ้าพนักงานหลักในการสอบสวนและฟ้องร้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ และหลักพื้นฐานของการสอบสวนและการพิจารณาคดี คือ การพิสูจน์ความจริงให้แจ่มชัด ปรับบทกฎหมายด้วยความยุติธรรมและรวดเร็ว รักษาประโยชน์สาธารณะและสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานส่วนบุคคล

²⁸ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE

Article 78

Persons summoned by a judicial police officer for the requirements of the enquiry are obliged to appear. If they do not comply with this obligation, the district prosecutor is notified and he may have them compelled to appear by the law-enforcement agencies.

Persons against whom no plausible reason exists to suspect that they committed or attempted to commit an offence may not be kept longer than the time strictly necessary for their hearing.

The judicial police officer draws up an official report of their statements. The judicial police agents mentioned under article 20 may also, under the supervision of a judicial police officer, hear the persons summoned.

The official reports are drafted pursuant to the conditions set out by articles 62 and 62-1 (อ้างอิงในอุทธรณ์ อภิธาน. (ธันวาคม 2557). รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. น.130).

ในส่วนของผู้ที่ตำรวจนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 189²⁹ ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของตำรวจ เมื่อทำการสอบสวนคดีอาญาเสร็จเรียบร้อยแล้วต้องส่งสำนวนพร้อมกับเอกสารและพยานหลักฐานที่ส่งไปยังพนักงานอัยการ สำหรับพนักงานอัยการนั้นมีอำนาจสมบูรณ์ปรากฏตามภารกิจหลัก 4 ประการ คือ ประการแรก สืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดคดีอาญา โดยสอบปากคำผู้ต้องหา สอบปากคำพยาน และพิจารณาพยานที่รวบรวมมาโดยพนักงานตำรวจ ประการที่สอง พิจารณาวินิจฉัยสั่งคดีว่าสมควรฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ ประการที่สาม ฟ้องคดี และประการสุดท้าย ควบคุมตรวจสอบการบังคับตามคำพิพากษาของศาล สำหรับการสอบสวนนั้นให้ดุลพินิจในการสอบสวน มิได้บังคับให้ต้องทำการสอบสวน แต่เมื่อเห็นว่าจำเป็นพนักงานอัยการสามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเองพนักงานอัยการจึงมีอิสระสอบสวนคดีได้ทุกประเภทไม่จำกัด³⁰

(2) ขั้นตอนหลังการฟ้องคดีอาญา

เมื่อพนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาลแล้ว จำเลยมีสิทธิยื่นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ โดยพนักงานอัยการมีภาระการพิสูจน์จนกว่าจะพิสูจน์ความผิดของจำเลยให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดโดยปราศจากความสงสัยอันควร มิฉะนั้นศาลต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย และการดำเนินกระบวนการพิจารณาต้องเป็นไปโดยเปิดเผย รวดเร็ว โดยคู่ความมีหน้าที่นำส่งพยานหลักฐานของตนให้แก่ฝ่ายตรงข้ามโดยเร็วเพื่อตรวจสอบพยานหลักฐาน และแจ้งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบว่าตนยอมรับพยานหลักฐานที่เตรียมไว้สำหรับการพิจารณาคดีในศาลหรือไม่ คู่ความต้องใช้ความพยายามในการนำพยานของตนมาให้การในศาล และคู่ความจะต้องติดต่อทำความเข้าใจกันในประเด็นที่เกี่ยวกับคดีและรายงานให้ศาลทราบเพื่อกำหนดวันและเวลาพิจารณาคดี นอกจากนั้นในส่วน of ศาล ศาลจะต้องใช้ความพยายามในการพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องโดยไม่ชักช้า โดยเฉพาะในคดีที่ยุ่ยากซับซ้อน กล่าวคือ เมื่อศาลเห็นสมควรให้เรียกคู่ความ

²⁹ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF JAPAN

Article 189

(1) A police official shall perform his/her duties as a judicial police official pursuant to the provisions of other acts, or pursuant to the regulations of the National Public Safety Commission or Prefectural Public Safety Commission.

(2) A judicial police official shall, when he/she deems that an offense has been committed, investigate the offender and evidence thereof. อ้างถึงใน สถาบันกฎหมายอาญา. (2540). สารานุกรมกระบวนการยุติธรรมนานาชาติ. (กรุงเทพมหานคร: เซเว่น). น. 39.

³⁰ จาก รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่องกระบวนการยุติธรรมจะร่วมมือกันค้นหาความจริงในคดีอาญาได้อย่างไร (น.39-40), โดย สถาบันกฎหมายอาญา, 2540, กรุงเทพฯ: เซเว่น.

มาประชุมพร้อมกันก่อนเริ่มการพิจารณาคดีเพื่อกำหนดวันพิจารณาคดี โดยศาลจะต้องพยายามกำหนดวันพิจารณาคดีล่วงหน้าตามที่ได้ประชุมกับคู่ความและเว้นระยะวันพิจารณาคดีให้สั้นที่สุดเพื่อให้คดีเสร็จสิ้นโดยเร็ว³¹

3.2.2 การชั่งระหว่างพิจารณาคดี

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญานั้นมีหลักทั่วไปว่าให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ การพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดจะต้องมีพยานหลักฐานพิสูจน์ได้โดยปราศจากข้อสงสัยแล้วเท่านั้น การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานแต่เพียงอย่างเดียวไม่อาจลงโทษจำเลยได้ และการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จะใช้ในทุกระดับของกระบวนการพิจารณาคดีอาญา เริ่มตั้งแต่การสอบสวนถึงขั้นพิจารณาคดี และจะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเช่นเดียวกับพลเมืองทั่วไป³²

สำหรับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยเกี่ยวกับเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และเสรีภาพในการเปลี่ยนที่ทางนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลย โดยการคุมขังเป็นข้อยกเว้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไม่ต้องถูกควบคุมหรือขังนานเกินควรด้วยการกำหนดระยะเวลาควบคุมและขังไว้เป็นการแน่นอน และมีการปล่อยชั่วคราว โดยผสมผสานทั้งสองวิธีเข้าด้วยกัน³³ ทั้งในชั้นสอบสวนของตำรวจ ในชั้นสอบสวนและฟ้องร้องของพนักงานอัยการ และในชั้นพิจารณาคดีของศาล

(1) เหตุของการชั่งระหว่างพิจารณาคดี

การชั่งระหว่างพิจารณาคดี เป็นอำนาจของศาลที่จะชั่งจำเลยไว้ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้จำเลยหลบหนีหรือทำลายพยานหลักฐาน ซึ่งวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้จำเลยหลบหนีนั้นไม่ได้มีความจำเป็นเฉพาะในชั้นการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเท่านั้น หากแต่ยังเป็นวัตถุประสงค์ที่มีความจำเป็นเพื่อประกันการบังคับโทษตามคำพิพากษาของศาลด้วย³⁴

³¹ จาก รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง สิทธิผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา (น. 130), โดย ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2540.

³² แหล่งเดิม.

³³ การปล่อยชั่วคราว (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต), โดย อรวรรณ ไทยวานิช, 2539, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

³⁴ Shigemitsu Dando. (1965). Japanese criminal procedure. South Hackensack, N.J.: Fred B. Rothman & Co. p. 257.

การขังระหว่างพิจารณาคดีจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีหมายขังระหว่างพิจารณาคดี ทั้งนี้ พนักงานอัยการจะเป็นผู้ร้องขอให้ศาลออกหมายขังระหว่างพิจารณาคดี (มาตรา 62 มาตรา 64 และ มาตรา 70)³⁵

สำหรับเหตุของการขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 60 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า ศาลอาจขังจำเลยระหว่างพิจารณาคดีได้ต่อเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

1. จำเลยไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน
2. มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจำเลยจะซ่อนเร้นหรือทำลายพยานหลักฐาน
3. จำเลยหลบหนีหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจำเลยจะหลบหนี

³⁵ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF JAPAN

Article 62

The summons, subpoena or detention of the accused shall not be executed without the issuance of a summons, subpoena or detention warrant.

CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF JAPAN

Article 64

(1) A subpoena or detention warrant shall contain the name and residence of the accused, the crime, a summary of the charged facts, the place where the accused is to be brought or the prison where he/she is to be detained, the valid period and a statement that after expiry of the valid period the subpoena or detention warrant shall not be executed but shall be returned, the date of issue, and other matters prescribed in the Court Rules; and the presiding judge or the commissioned judge shall affix his/her name and seal to it.

(2) When the name of the accused is unknown, he/she may be referred to by a description of his/her face, physique or other features which can identify him/her.

(3) When the residence of the accused is unknown, it need not be written down.

CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF JAPAN

Article 70

(1) A subpoena or detention warrant shall, under the direction of a public prosecutor, be executed by a public prosecutor's assistant officer or a judicial police official; provided, however, that in a case requiring urgency, the presiding judge, a commissioned judge or a judge of a district court, family court or summary court may direct its execution.

(2) A subpoena issued for an accused in prison shall be executed by a prison official under the direction of a public prosecutor (อ้างอิงใน นัทธี จิตสว่าง และคณะ. (2556). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม. สถาบันวิจัยและพัฒนาสังคม สำนักงานศาลยุติธรรม. น. 69-71).

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 60 วรรคสาม ยังได้บัญญัติว่า นอกจากกรณีตามมาตรา 60 วรรคหนึ่ง ศาลสามารถสั่งขังระหว่างพิจารณาคดีได้ในกรณีที่จำเลยกระทำความผิดซึ่งต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 300,000 เยน หรือโทษกักขัง หรือโทษปรับเล็กน้อย เมื่อจำเลยไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอนได้ด้วย³⁶

นอกเหนือจากเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีเงื่อนไขในเชิงรูปแบบเพิ่มเติมเกี่ยวกับการขังระหว่างพิจารณาคดีด้วย กล่าวคือ

1. จำเลยไม่อาจถูกคุมขังได้ ถ้าจำเลยไม่ได้รับแจ้งข้อหาหรือเหตุแห่งการฟ้องร้อง ยกเว้นกรณีจำเลยหลบหนี (มาตรา 61)³⁷

³⁶ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF JAPAN

Article 60

(1) The court may detain the accused when there is probable cause to suspect that he/she has committed a crime and when:

- (i) The accused has no fixed residence;
- (ii) There is probable cause to suspect that he/she may conceal or destroy evidence;
- (iii) The accused has fled or there is probable cause to suspect that he/she may flee.

(2) The period of detention shall be two months from the date of institution of prosecution. In cases where it is especially necessary to continue the detention, the period may, by a ruling with a specific reason, be extended for additional one-month periods; provided, however, that the extension shall only be allowed once, except as otherwise prescribed in item (i), (iii), (iv) or (vi) of Article 89.

(3) With regard to cases which shall be punished with a fine of not more than 300,000 yen (with regard to crimes other than those under the Penal Code, the Act on Punishment of Physical Violence and Others (Act No. 60 of 1925), and the Act on Penal Provisions related to Economic Activities (Act No. 4 of 1944), 20,000 yen for the time being), a misdemeanor detention or petty fine, the provision of paragraph (1) of this Article shall apply only when the accused has no fixed residence. อ้างถึงใน นัทธี จิตสว่าง และคณะ. (2556). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม. สถาบันวิจัยและพัฒนาสภัด สำนักงานศาลยุติธรรม. น. 69-71.

³⁷ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF JAPAN

Article 61

The accused may not be detained unless he/she has been informed of the case and a statement has been taken from him/her; provided, however, that this shall not apply when he/she has fled (อ้างถึงใน นัทธี จิตสว่าง และคณะ. (2556). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม. สถาบันวิจัยและพัฒนาสภัด สำนักงานศาลยุติธรรม. น. 69-71).

2. ก่อนที่จำเลยจะถูกขัง จำเลยต้องได้รับสิทธิในการมีทนายความ เว้นแต่กรณีเป็นการขังต่อเนื่องมาจากการจับหรือการควบคุม กล่าวคือ เมื่อจะถูกขังระหว่างพิจารณาคดี จำเลยจะต้องได้รับการแจ้งทันทีว่าจำเลยมีสิทธิในการมีทนายความและหากจำเลยไม่สามารถแต่งตั้งทนายความได้ด้วยตนเองเพราะเหตุแห่งความยากจนหรือเหตุอื่น จำเลยมีสิทธิที่จะขอให้ศาลแต่งตั้งทนายความให้ ทั้งนี้ ยกเว้นกรณีที่จำเลยมีทนายความแล้ว (มาตรา 77 (1) (3))

อย่างไรก็ดี เงื่อนไขทั้งสองข้างต้นไม่สามารถกระทำได้ในกรณีที่จำเลยหลบหนี ซึ่งในทันทีที่จำเลยถูกจับ จำเลยจะได้รับการแจ้งสรุปสาระสำคัญแห่งการฟ้องคดีและถ้าจำเลยไม่มีทนายความก็ต้องแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีทนายดังกล่าวด้วย (มาตรา 61 และประกอบมาตรา 77 (2) (3))³⁸

(2) การยื่นคำร้องขอให้มีการพิจารณาเหตุในการขังโดยเปิดเผยในศาล

จำเลยผู้ถูกขังระหว่างพิจารณาคดี ทนายความของจำเลย ผู้แทนโดยชอบธรรม สามี ภรรยา ทายาท พี่น้อง หรือผู้เกี่ยวข้องอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้มีการพิจารณาเหตุผลของการขังระหว่างพิจารณาคดีโดยเปิดเผยในศาล ทั้งนี้ การยื่นคำร้องดังกล่าวต้องยื่นในขณะที่มีการขังระหว่างพิจารณาคดี หากจำเลยได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือมีการเลื่อนการขังระหว่างพิจารณาคดีออกไป หรือคำสั่งขังระหว่างพิจารณาคดีถูกยกเลิก หรือหมายขังระหว่างพิจารณาคดี

³⁸ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF JAPAN

Article 77

(1) When the accused is to be detained, except when detained just after being arrested or subpoenaed, the accused shall immediately be notified that he/she is entitled to appoint counsel and that, when he/she is unable to appoint counsel him/herself because of indigence or other reasons, he/she is entitled to request the court to appoint counsel instead; provided, however, that this shall not apply when counsel has been appointed for the accused.

(2) In cases of the proviso of Article 61, immediately after detention of the accused, the accused shall be given a summary of the charged facts in addition to the matters prescribed in the preceding paragraph; provided, however, that when counsel has been appointed for the accused, only a summary of the charged facts need be given.

(3) The provision of paragraph (2) of the preceding Article shall apply mutatis mutandis to the notification prescribed in the preceding two paragraphs (อ้างอิงใน นันทิ จิตสว่าง และคณะ. (2556). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม. สถาบันวิจัยรพีพัฒนา สกคดี สำนักงานศาลยุติธรรม. น. 69-71).

ไม่มีผลทางกฎหมายแล้ว คำร้องย่อมไม่มีผล (มาตรา 82 และมาตรา 83)³⁹ และถ้าผลการพิจารณาปรากฏชัดแจ้งว่า การขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ไม่มีมูล หรือไม่มีความจำเป็น ต้องสั่งยกเลิกการขังระหว่างการพิจารณาคดีนั้น (มาตรา 87)⁴⁰

3.2.3 สถานที่คุมขังระหว่างพิจารณาคดี

งานราชทัณฑ์ในประเทศญี่ปุ่นในอดีตที่ผ่านมา นั้น ให้ความสำคัญกับเรื่องของการป้องกันยับยั้งการกระทำความผิดในทางอาญา ส่วนการแก้แค้นทดแทนตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษยังคงมีอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด และนับตั้งแต่มีการจัดระบบราชทัณฑ์ในปี ค.ศ. 1933 เป้าหมายและทิศทางของงานราชทัณฑ์มีการพัฒนาดีขึ้น และให้ความสำคัญกับการกลับคืนสู่สังคม

³⁹ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF JAPAN

Article 82

(1) The accused under detention may request the court to disclose the grounds for detention.

(2) The defense counsel, legal representative, curator, spouse, lineal relative, sibling or other interested person of the accused under detention may also request the disclosure prescribed in the preceding paragraph.

(3) The requests prescribed in the preceding two paragraphs shall, when bail is granted or execution of detention is suspended or rescinded or when the detention warrant becomes ineffective, lose their effect.

CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF JAPAN

Article 83

(1) The grounds for detention shall be disclosed in an open court.

(2) The court shall be convened in the presence of a judge and court clerks.

(3) The court may not be convened without the presence of the accused and his/her counsel; provided, however, that this shall not apply when the accused him/herself cannot attend the court because of illness or other unavoidable reasons and he/she has no objection, or when the accused has no objection to his/her counsel not appearing.

⁴⁰ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF JAPAN

Article 87

(1) When the grounds or necessity of detention no longer exist, the court shall, upon the request of a public prosecutor, the accused under detention, his/her counsel, legal representative, curator, spouse, lineal relative or sibling or ex officio, rescind the detention by a ruling.

(2) The provision of paragraph (3) of Article 82 shall apply mutatis mutandis to the request prescribed in the preceding paragraph.

ของผู้กระทำความผิดเป็นหลัก โดยมีส่วนที่เป็นสาระสำคัญสองส่วนที่อยู่ร่วมกันคือ วัตถุประสงค์ของการลงโทษและเป้าหมายของการบังคับโทษทางอาญา⁴¹

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นนั้นได้กำหนดให้ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ในเรือนจำ แต่ให้แยกเป็นแผนกหรือจัดแบ่งเป็นประเภท โดยการจัดแบ่งประเภทเรือนจำนั้น จะแยกเพศชายและเพศหญิง ตามกฎหมายแบ่งเป็น 4 ประเภทคือ

1. เรือนจำสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษาไม่เฝ้าระวังให้ต้องทำงาน
2. เรือนจำสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษาไม่เฝ้าระวังให้ต้องทำงาน
3. สถานที่กักขังสำหรับผู้ที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษกักขัง
4. สถานที่กักกันสำหรับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ได้รับอนุญาตให้กักกัน กัก

ตัวไว้ตามอำนาจการจับกุมและผู้ศาลพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต

กรณีเด็กและเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกอาจบังคับให้ต้องทำงาน 2 เดือนหรือกว่านั้น ในระหว่างกักขังอยู่ในทัณฑสถานวัยหนุ่มหรือที่ตั้งขึ้นเป็นพิเศษเฉพาะส่วนในเรือนจำ บุคคลที่อายุกว่า 18 ปี อาจคุมขังไว้ในสถานที่กักขังจนกระทั่งอายุครบ 20 ปี

การบังคับโทษจำคุกในประเทศญี่ปุ่นนั้น จะกระทำโดยหน่วยงานทางอาญาของรัฐเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักโทษเด็ดขาดที่มีความประสงค์จะแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคม เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของสังคมส่วนใหญ่อันเป็นการชดเชยและตอบแทนผลจากการกระทำความผิด นอกจากนั้นยังมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการปรับปรุง แก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมปกติได้ มีจิตสำนึกที่จะไม่ไปกระทำความผิดซ้ำอีก โดยความร่วมมือกันของภาครัฐและภาคสังคมอย่างจริงจัง ซึ่งการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนั้น ที่ผ่านมามีหน่วยงานทางอาญาได้ริเริ่มทำการปรับปรุงพฤติกรรมของผู้ต้องขังโดยมีการจัดทำแผนปรับพฤติกรรมของผู้ต้องขัง โดยในช่วงก่อน ค.ศ. 1930 ได้มีการริเริ่มและส่งเสริมระบบการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ และในปี ค.ศ. 1934 มีการเริ่มใช้แผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างเป็นทางการ โดยมีเป้าหมายเพื่อต้องการกระตุ้นให้ผู้ต้องขังมีความพยายามในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมด้วยตนเองได้ เป็นการปรับปรุงพัฒนาตนด้วยตนเองเพื่อใช้ชีวิตปกติในสังคมเมื่อพ้นโทษต่อไปได้ ความก้าวหน้าในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจากการจำแนกตั้งแต่ระยะเวลาเริ่มแรกที่จำคุกไปจนถึงระยะเวลาสิ้นสุดการจำคุก พิจารณาจากพื้นฐานความประพฤติที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงดีขึ้น ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับระดับชั้นโทษ ผู้ต้องขังจะมีจุดดีที่ค่อย ๆ เกิดขึ้นจากการปรับตัวโดยปราศจากการบังคับตั้งอยู่บนหลักความ

⁴¹ จาก หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 162), โดย ธาณี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

อิสระ ทำให้ผู้ต้องขังปรับเปลี่ยนชีวิตเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีคุณค่าและมีความรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตในสังคมต่อไปได้ด้วยตนเอง การกระทำดังกล่าวมันเป็นสิ่งที่ยาก แต่อย่างไรก็ตาม แต่ละหน่วยงานจะไม่ได้ดำเนินการโดยลำพัง โดยระบบของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจะต้องเลือกแผนการบังคับโทษที่เห็นว่าเหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังแต่ละคน ซึ่งพิจารณาจากคุณสมบัติเพศชาย หญิง อุปนิสัย ปัญหา ตลอดจนการที่ผู้ต้องขังต้องมีส่วนร่วมหรือต้องให้ความร่วมมือในแผนการบังคับโทษนั้นด้วย พื้นฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยระบบการจำแนกเป็นหนึ่ง ในวิธีการที่ทำให้เจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถออกแบบในการวางแผนบังคับโทษ เพื่อปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม แผนการจำแนกผู้ต้องขังจะออกแบบโดยการหาเอกลักษณ์ของผู้กระทำความผิดจัดสรรไว้เฉพาะเพื่อวัตถุประสงค์ของหลายๆ แผน ในการนำมาใช้กับผู้ต้องขังคนนั้นๆ โดยจะมีการเลือกใช้แผนที่เหมาะสมและดีที่สุดในการนำมาใช้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละคน และต้องอยู่บนพื้นฐานที่มีการตรวจสอบประวัติผู้ต้องขังกับเป้าหมายที่จะกระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อการกลับเข้าสู่สังคม โดยในระหว่างปี ค.ศ. 1948-1949 ได้มีแผนการจำแนกผู้ต้องขังที่นับว่ามีประสิทธิภาพฉบับแรกของญี่ปุ่นและนำมาใช้ทั่วประเทศ และในปี ค.ศ. 1949 นั้น ประเทศญี่ปุ่นยังได้สร้างกลไกทางกฎหมายเป็นพิเศษขึ้นมาเพื่อใช้ในเรื่องนี้ กล่าวคือ มีการออกกฎหมายการแก้ไขฟื้นฟูนักโทษโดยเฉพาะ (The Offenders Rehabilitation Law 1949) ซึ่งต่อมาก็ได้มีการแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสม ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1972 ได้มีการออกข้อบังคับว่าด้วยการจำแนกผู้ต้องขัง (Prisoners' Classification Rules in 1972) เพื่อให้เกิดมาตรฐานในการใช้แผนเหมือนกัน

ระบบการจำแนกผู้ต้องขังนั้น เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความพยายามในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ต้องขังรายบุคคลที่เป็นระบบของประเทศญี่ปุ่น ที่จะทำให้สร้างจิตสำนึกที่ดีที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองที่จะพัฒนาและเป็นความสำเร็จของผู้ต้องขังแต่ละรายและของประเทศ โดยได้มีการจัดตั้งศูนย์จำแนกลักษณะผู้ต้องขังประจำภาคต่างๆ รวม 8 แห่ง และดำเนินการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังใน 2 ขั้นตอน คือ

1. การจัดกลุ่มแยกประเภทผู้ต้องขังออกเป็นชั้นๆ พิจารณาจากลักษณะทางร่างกาย จิตใจและสังคม เช่น เพศ อายุ กำหนดโทษ ประเภทคดี เป็นต้น

2. การให้การปฏิบัติแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามความเหมาะสม มีระบบการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเข้าใหม่ทุกคน และมีการจำแนกซ้ำเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อประเมินความก้าวหน้าของผู้ต้องขัง นอกจากนี้ในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังได้มีการทดสอบทางจิตวิทยาด้วย เช่น การทดสอบความพร้อม การทดสอบบุคลิกภาพ การทดสอบทัศนคติและสติปัญญา ซึ่งจะช่วยให้สามารถเข้าใจบุคลิกภาพของผู้ต้องขังแต่ละคนได้ดียิ่งขึ้น

ในส่วนระบบการแบ่งชั้นผู้ต้องขัง (Progressive Grade System) นั้น มีจุดมุ่งหมายให้ผู้ต้องขังได้รู้จักแก้ไขปรับปรุงตนเอง จะกำหนดจากพฤติกรรมของผู้ต้องขังแต่ละคน เช่น การทำงาน ความประพฤติ ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าทางการศึกษา โดยระดับชั้นต่ำสุดคือเกรด 4 เกรด 3 เกรด 2 และสูงสุดคือเกรด 1 ตามลำดับ หากผู้ต้องขังมีความประพฤติดีก็จะได้รับการเลื่อนชั้นในระดับที่สูงขึ้น แต่ถ้าหากผู้ต้องขังคนใดที่ได้รับการเลื่อนชั้นไปแล้วกระทำผิดกฎระเบียบ ก็จะถูกพิจารณาลงโทษให้ลดชั้นได้โดยมีการตั้งคณะกรรมการและมีการดูแลให้คะแนนที่เข้มงวดสำหรับสิทธิประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะได้รับจากการเลื่อนชั้น คือ การให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังได้ดำเนินชีวิตอย่างอิสระ การได้รับสิทธิในด้านการติดต่อกับสังคมภายนอก และการซื้อสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวมากขึ้น จัดการอำนวยความสะดวกในเรื่องของใช้ส่วนตัวให้ เป็นต้น⁴²

จากระบบการแบ่งชั้นผู้ต้องขังดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศญี่ปุ่น มีประสิทธิภาพที่เข้มแข็งและมีการให้ความสำคัญกับแผนบังคับโทษที่จะใช้บังคับกับผู้ต้องขังแต่ละบุคคลมาก และยังให้ความสำคัญกับการจำแนกผู้ต้องขังแต่ละราย กล่าวคือ มีการแยกผู้ต้องขังชาย หญิง เด็กและเยาวชน โดยใช้กฎหมายเป็นเกณฑ์สำคัญในการแบ่งแยกที่ชัดเจนแต่ละประเภทของผู้ต้องขัง มีกฎหมายที่ออกมาบังคับใช้โดยเฉพาะทุกประเภท และเห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีการแยกสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้อย่างชัดเจน ซึ่งแม้จะให้ความคุ้มครองหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอยู่ในเรือนจำ แต่ก็ได้กำหนดให้แยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกเป็นแผนกหรือเป็นประเภทไว้เป็นการเฉพาะ โดยมีให้มีการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาด ทั้งนี้เนื่องจากเห็นว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ยังคงเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด

3.2.4 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีกฎหมายเน้นสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเพื่อให้ใกล้เคียงกับมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่อยู่ในความดูแลของกรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่น ได้มีการกำหนดไว้ในทำเนียบสิทธิผู้ต้องขังเพื่อยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี นอกจากนั้นยังมีหลักประกันในเรื่องการคุมขังบุคคลจะต้องมีเหตุอันสมควรตามกฎหมาย และเน้นการให้อำนาจควบคุมตัวผู้ต้องขังของพนักงานสอบสวน เพื่อให้การควบคุมผู้ต้องขังเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ มีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลดังต่อไปนี้

⁴² จาก หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 165-169), โดย ธาณี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

(1) สิทธิของผู้ต้องขังตามกฎหมายแห่งสิทธิของประเทศญี่ปุ่น

การดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นได้มีการบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิของประชาชนไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่น และรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1947 ซึ่งได้วางหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาไว้หลายประการในหมวดที่ 3 เรียกกันโดยทั่วไปว่า Japanese Bill of Rights หรือกฎหมายแห่งสิทธิของญี่ปุ่น สิทธิดังกล่าวนี้ ได้แก่⁴³

1. บุคคลจะไม่สูญเสียชีวิตหรือเสรีภาพหรือถูกลงโทษทางอาญาใดๆ เว้นแต่จะเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
2. บุคคลมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีโดยยุติธรรม
3. บุคคลจะไม่ถูกจับโดยปราศจากหมายจับซึ่งออกโดยผู้พิพากษาที่มีอำนาจ และหมายจับจะต้องระบุความผิดของบุคคลซึ่งถูกกล่าวหา เว้นแต่บุคคลนั้นถูกจับได้ในขณะกระทำความผิด
4. บุคคลจะต้องไม่ถูกจับหรือคุมขังโดยปราศจากการแจ้งข้อหาให้เขาทราบหรือโดยปราศจากสิทธิในการพบทนายความในทันทีที่ถูกคุมขังโดยไม่มีเหตุผลอันควร และเหตุผลแห่งการถูกคุมขังจะต้องเสนอต่อศาลในทันทีโดยเปิดเผยต่อหน้าผู้ถูกคุมขังและทนายความของเขา
5. บุคคลมีสิทธิที่จะอยู่อย่างปลอดภัยภายในเคหสถานของเขา เอกสารและสิ่งของใดๆ ของเขาจะต้องไม่ถูกค้นหรือถูกยึด เว้นแต่จะมีหมายอาญาซึ่งออกโดยมีเหตุอันสมควรและระบุสถานที่และสิ่งของที่จะค้นหรือยึด หรือตามที่ได้บัญญัติยกเว้นไว้ในมาตรา 33 รวมทั้งการค้นหรือยึดแต่ละครั้งจะต้องมีหมายอาญาซึ่งออกโดยผู้พิพากษาที่มีอำนาจ
6. การทรมานหรือการลงโทษด้วยความทารุณโหดร้ายจะกระทำมิได้
7. บุคคลจะไม่ถูกบังคับให้รับสารภาพ คำรับสารภาพโดยการบังคับ ทรมาน หรือข่มขู่ หรือคำรับสารภาพภายหลังจากการถูกจับหรือคุมขังโดยการหน่วงเหนี่ยวถ่วงเวลาให้ล่าช้า มิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน นอกจากนั้นบุคคลจะไม่ถูกพิพากษาลงโทษในกรณีที่ข้อพิสูจน์เป็นเพียงคำรับสารภาพของเขาเท่านั้น

⁴³ From *World Fact Book of Criminal Justice Systems*. Japan. Tadashi Moriyama. (1990). (อ้างถึงใน จีรวุฒิ ลิปิพันธ์ และธานี วรภัทร์. (2548). สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา (รายงานผลการวิจัย) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, น. 61-62).

(2) สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามข้อกำหนดโดยกรมราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น⁴⁴

1. สิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องขัง ให้มีสิทธิสามารถพบปะกับบุคคลภายนอกได้ ซึ่งผู้เข้าเยี่ยมให้หมายถึง “ญาติ” หรือ “Relatives” เท่านั้น ไม่รวมถึงเพื่อน หรือแฟน หรือคู่หมั้น และการเยี่ยมในแต่ละครั้งจะใช้เวลาไม่เกิน 30 นาที ทั้งนี้ จะต้องเป็นผู้คุมคอยกำกับดูแลอยู่ด้วยเสมอ และผู้คุมจะต้องบันทึกเรื่องราวที่ได้สนทนาระหว่างการเยี่ยมด้วย

2. สิทธิในการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็ทางจดหมายออกข้างนอก สิทธิจะมากหรือจะน้อยขึ้นอยู่กับลำดับชั้นของนักโทษ และเจ้าหน้าที่มีสิทธิในการตรวจสอบจดหมายก่อนออกได้

3. สิทธิในการรับการรักษาพยาบาล

4. การลงโทษผู้ต้องขังกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎระเบียบของผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่สามารถลงโทษได้ทันที ซึ่งวิธีการลงโทษมีดังต่อไปนี้

ก. Reprimand

ข. ห้ามอ่านหนังสือพิมพ์หรือวารสารเป็นเวลา 3 เดือน

ค. ลดค่าตอบแทนจากการทำงานวิชาชีพทั้งหมดหรือบางส่วน

ง. แยกขังเดี่ยวไม่เกิน 2 เดือน

5. การควบคุมผู้ต้องขังไว้ในกรณีพิเศษ (Protection Cell) จะใช้ได้กรณีดังต่อไปนี้

ก. เมื่อผู้ต้องขังหลบหนี

ข. เมื่อผู้ต้องขังทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนได้รับบาดเจ็บ

ค. เมื่อผู้ต้องขังพยายามฆ่าตัวตายหรือทำร้ายตัวเอง

ง. มีการส่งเสียงก่อกวน ก่อความรำคาญ หรือขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

จ. มีพฤติกรรมผิดปกติ หรือประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน

การควบคุมตามข้อ 5 สามารถกระทำได้แต่ต้องไม่นานกว่า 3 วัน ผู้มีอำนาจสั่งควบคุมดังกล่าว ได้แก่ ผู้บัญชาการเรือนจำ และเมื่อได้ควบคุมตัวผู้ต้องขังตามเงื่อนไขข้างต้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ให้ปล่อยตัวผู้ต้องขังทันที

6. การใส่กุญแจมือ รวมถึงการใช้เชือกมัดหรือรวบข้อมือของผู้ต้องหาจะทำได้กรณีเดียว คือ เมื่อผู้ต้องหาจะทำร้ายผู้อื่นหรือพยายามจะฆ่าตัวตาย ทั้งนี้ ศาลสูงของญี่ปุ่นได้พิจารณาอนุญาตให้ใส่กุญแจมือได้ แต่ต้องผูกไว้ด้านหลัง

⁴⁴ Tadashi Moriyama. (1990). World Fact Book of Criminal Justice Systems. Japan (อ้างถึงใน จิรวุฒิลิปิพันธ์ และธานี วรภัทร์. (2548). รายงานวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต). น. 65-67).

7. การได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย ผู้ต้องขังต้องหลุดพ้นจากการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและกระบวนการทางกฎหมายที่ไม่ถูกต้อง

8. การให้ความช่วยเหลือทางการเงินในกรณีที่ผู้ต้องขังขาดแคลนทุนทรัพย์

เมื่อพิจารณาถึงหลักในกฎบัตรแห่งสิทธิของประเทศญี่ปุ่นจะเห็นได้ว่า ได้กำหนดมาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้อย่างจำกัด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศอื่นๆ ที่ใช้ระบบการสอบสวนเดียวกัน กล่าวคือ ในส่วนของการสอบสวนของตำรวจและพนักงานอัยการ โดยหลักแล้วผู้ต้องหาไม่มีสิทธิได้รับการประกันตัว ยกเว้นกรณีที่ยกการตั้งฟ้องเรียบร้อยแล้วจึงจะสามารถประกันตัวได้ ดังนั้น บุคคลที่เป็นผู้ต้องหาในคดีจะกลายเป็นผู้ต้องขังที่ต้องถูกควบคุมตัวในเรือนจำเป็นส่วนใหญ่ แต่ทั้งนี้ ในส่วนของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวจะได้รับการรับรองคุ้มครองไว้ในกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ ทำเนียบผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่นที่ให้หลักประกันการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่อยู่ในความดูแลของทางราชทัณฑ์ ซึ่งใกล้เคียงกับมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของสหประชาชาติ โดยเฉพาะในส่วนของสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล สิทธิได้รับคำแนะนำทางกฎหมาย สิทธิได้รับการเยี่ยม สิทธิในการมีทนายความ สิทธิได้รับการอบรมฝึกอาชีพระหว่างต้องขัง สิทธิเหล่านี้ได้รับการบัญญัติไว้ในทำเนียบสิทธิผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่นอย่างชัดเจน โดยสามารถแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้⁴⁵

ก. สิทธิได้รับอาหาร กรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่นได้กำหนดหน้าที่เรือนจำในการจัดบริการอาหารแก่ผู้ต้องขังไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (The Prison Law 1953) ข้อ 34 โดยกำหนดให้มีการจัดอาหารและน้ำดื่มตามความจำเป็นให้แก่ผู้ต้องขังตามสิทธิของเขา โดยคำนึงถึงสุขภาพ อายุ และชนิดของงานที่ทำ ดังนั้น ปริมาณของอาหารที่จัดให้แก่ผู้ต้องขังทุกคนจะจัดให้ตามความจำเป็นและเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย นอกจากนี้ได้มีการจัดอาหารพิเศษในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันปีใหม่ วันหยุดของชาติ และวันเกิดของผู้ต้องขัง รวมทั้งจัดอาหารพิเศษสำหรับผู้ต้องขังต่างชาติ แตกต่างจากอาหารของผู้ต้องขังทั่วไป และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อ 35 ยังกำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องขังสามารถซื้ออาหารได้ด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง

ข. สิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่น ข้อ 32 และข้อ 33 กำหนดให้แยกความแตกต่างของเสื้อผ้าที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและนักโทษ เต็มขนาดใส่ในระหว่างต้องขัง และในส่วนของจัดการให้บริการด้านที่อยู่อาศัยแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำญี่ปุ่นให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อ 15 ที่กำหนดให้ผู้ต้องขังในเรือนจำอาจถูก

⁴⁵ From Correctional Institutions in Japan 1990 (p. 45-46), By Correction Bureau Ministry of Justice, 1990.

จัดให้จำคุกเดี่ยว ยกเว้นถ้าไม่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังในการได้รับการรักษาบางประการ เพราะความเจ็บป่วยด้านจิตใจหรือร่างกาย

ค. สิทธิได้รับการรักษาพยาบาล ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่น ข้อ 40-44 กำหนดให้ในกรณีผู้ต้องขังป่วย รวมถึงผู้ต้องขังเป็นหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังที่คลอดลูก หรือผู้ต้องขังที่อ่อนอายุหรือไร้ความสามารถอาจได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ป่วย จึงควรได้รับการรักษาพยาบาลโดยแพทย์ และถ้าจำเป็นให้ส่งไปรักษายังสถานพยาบาลในเรือนจำ หากผู้ต้องขังที่ป่วยด้วยโรคจิต เป็นโรคติดต่อ หรือโรคอื่นๆ และไม่สมควรได้รับการรักษาในเรือนจำ เขาอาจถูกส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลภายนอกได้ตามแต่สถานการณ์ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และผู้ต้องขังที่ถูกย้ายไปรักษาตัวในโรงพยาบาลยังถือว่าเป็นผู้ต้องขังอยู่ นอกจากนี้ผู้ต้องขังที่ป่วยอาจได้รับอนุญาตให้รับการรักษาจากแพทย์ที่ตนเองเสนอได้ด้วยค่าใช้จ่ายส่วนตัว

ง. สิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศญี่ปุ่นจะจำกัดเฉพาะสิทธิได้รับการเยี่ยมและสิทธิติดต่อทางจดหมาย ซึ่งสิทธิในการเยี่ยมจากบุคคลภายนอกนั้น กรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่นกำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้รับการเยี่ยมจากบุคคลใดก็ได้ตามที่ต้องการ โดยต้องทำการสนทนากันด้วยภาษาที่เจ้าพนักงานที่เข้าสังเกตการณ์เข้าใจได้ ในสถานที่กักตัวส่วนใหญ่กำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมหนึ่งชั่วโมงถึงสองชั่วโมงครั้งต่อวันเป็นประจำทุกวัน โดยจัดให้มีการเยี่ยมในห้องที่จัดไว้เป็นพิเศษ ซึ่งแต่ละห้องจะแบ่งห้องด้วยฉากกั้น ผู้ต้องขังและผู้ที่เกี่ยวข้องจะอยู่คนละข้างและมีเจ้าหน้าที่เรือนจำยืนสังเกตการณ์การสนทนาและจดบันทึกไว้ โดยเจ้าหน้าที่สามารถยุติการสนทนาได้ หากเห็นว่าหัวข้อการสนทนาไม่เหมาะสมหรือรู้สึกว่าการสนทนากันด้วยภาษาที่ตนไม่สามารถเข้าใจได้ โดยระหว่างการเยี่ยมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะไม่ได้รับอนุญาตให้มีการเยี่ยมแบบสัมผัสได้

และในส่วนของการติดต่อสื่อสารทางจดหมายกับบุคคลภายนอกนั้น มีบัญญัติรับรองไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 46 ที่กำหนดให้ผู้ต้องขังควรได้รับอนุญาตให้ส่งหรือได้รับจดหมายจากบุคคลภายนอกหรือญาติมิตรได้ โดยผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอาจได้รับจดหมายหรือเขียนจดหมายได้โดยไม่จำกัดจำนวนจดหมาย และได้รับอนุญาตให้ติดต่อทางจดหมายกับใครก็ได้ตามที่ต้องการ แต่เนื้อหาในจดหมายต้องไม่มีแนวโน้มในการปิดบังหรือทำลายพยานหลักฐาน หรือไม่มีแนวโน้มที่จะทำให้ความมั่นคงในการกักตัวผู้ต้องขังลดน้อยลงหรือไม่ควรมีแนวโน้มในการทำลายระเบียบเรือนจำ นอกจากนี้ จดหมายที่ใช้ภาษาต่างประเทศต้องมีการแปลโดยผู้ต้องขังเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง ทั้งนี้ เพื่อทำการตรวจสอบจดหมายนั้นได้ ซึ่งในทางปฏิบัติการติดต่อทางจดหมายได้รับอนุญาตให้เขียนเฉพาะภาษาญี่ปุ่นเท่านั้น เว้นแต่ผู้ต้องขังสามารถจ่ายค่าแปลได้

นอกจากนี้จดหมายทุกฉบับจะถูกอ่านโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำและอาจถูกตรวจสอบแก้ไขโดยเจ้าหน้าที่ตรวจสอบในเรือนจำ เช่น อาจตรวจสอบเฉพาะบางส่วนของจดหมายหรืออาจจับจดหมายทั้งหมดได้ ซึ่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่น มาตรา 50 กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำที่ดูแลด้านการตรวจสอบจดหมายควรได้รับการจัดให้โดยพระราชกฤษฎีกากระทรวงยุติธรรม (Ministry of Justice Ordinance)⁴⁶

3.3 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นประเทศที่คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองในประเทศเป็นอย่างมาก และเป็นประเทศที่มีการบัญญัติกฎหมายรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอย่างชัดเจน และมีแนวทางการปฏิบัติตามกฎหมายที่บัญญัติขึ้นอย่างเคร่งครัด จึงถือได้ว่าเป็นประเทศหนึ่งที่บทบัญญัติของกฎหมายมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ

3.3.1 ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น ได้มีการแยกการดำเนินคดีออกเป็นขั้นตอนเพื่อเป็นการแยกหน้าที่ในการสอบสวน ฟ้องร้อง ออกจากหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาหลังขั้นตอนการฟ้อง โดยเริ่มจากตำรวจทำหน้าที่ในการสืบสวน สอบสวน และจับกุม เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงอันเป็นความจริงแท้เบื้องต้นแล้ว ก็จะจัดส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ และพนักงานอัยการก็จะดำเนินการค้นหาความจริงเพิ่มเติมเพื่อยืนยันข้อเท็จจริงแห่งคดีและเพื่อเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานให้เพียงพอต่อการเสนอคำฟ้องต่อศาลต่อไป

ด้วยเหตุนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันจึงได้แยกขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่⁴⁷

(1) การดำเนินคดีอาญาในขั้นต้น (Vorverfahren) เป็นกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เป็นขั้นตอนการดำเนินคดีก่อนการฟ้องซึ่งกระทำโดยองค์กรอัยการ ข้อเท็จจริงในคดีที่แสวงหาในขั้นนี้จะนำไปใช้ยืนยันข้อกล่าวหาและชี้ขาดข้อกล่าวหาก่อนการพิจารณาคดี หากข้อมูลพอฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริงก็จะดำเนินการฟ้องศาลเพื่อชี้ขาดคดีในชั้นพิจารณาคดีต่อไป

⁴⁶ From *Prison Conditions in Japan* (p.13-14), By Human Right Watch, 1995.

⁴⁷ หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 151-152). เล่มเดิม.

แต่ถ้าเป็นคดีที่ไม่มีข้อยุ่งยากหรือที่มีโทษปรับสถานเดียวเท่านั้น พนักงานอัยการอาจจะใช้วิธีการทางอาญาแบบเร่งรัด โดยจะไม่เป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติ วิธีการนี้สามารถทำให้คดีอาญาที่เกิดขึ้นในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีระงับลงได้เป็นจำนวนมาก กล่าวคือ กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการสามารถจะทำการร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งทางอาญาต่างๆ ได้โดยปราศจากกระบวนการพิจารณาคดีของศาลตามขั้นตอนปกติได้ และผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติตามคำสั่งทางอาญาดังกล่าวภายในกำหนดเวลา 2 สัปดาห์นับแต่วันที่ผู้กระทำความผิดได้รับคำสั่ง ถ้าไม่ปฏิบัติตาม คำสั่งดังกล่าวจะมีผลเท่ากับเป็นคำพิพากษาอันจะนำไปสู่การบังคับคดีอาญาต่อไปได้ทันที พนักงานอัยการสามารถใช้วิธีการสอบถามด้วยปากเปล่าสำหรับความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกไม่ถึง 1 ปี กระบวนการนี้ไม่สามารถใช้ได้กับความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปและกรณีผู้กระทำความผิดเป็นผู้เยาว์ เว้นแต่เพื่อเป็นการปรับพฤติกรรมของผู้เยาว์ในสถานพินิจหรือเพื่อเป็นการป้องกันความปลอดภัยของสังคม โทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด ได้แก่ โทษปรับหรือการกักขังในสถานกักกันของรัฐแทนโทษจำคุกที่จะได้รับ

และในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอหรือการกระทำไม่มีความผิดทางอาญาก็จะมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีได้ พนักงานอัยการจะยุติการดำเนินคดีอาญาตามหลักที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 170 วรรค 2 การยุติคดีของพนักงานอัยการ พนักงานอัยการมีอำนาจใช้มาตรการบังคับทางอาญาในรูปแบบอื่นๆ ได้อีกด้วย เช่น การปรับ หรือริบทรัพย์สินให้เท่ากับความเสียหายที่เกิดขึ้น

(2) การดำเนินคดีอาญาในชั้นกลาง (Zwischenverfahren) เมื่อพนักงานอัยการสอบสวนเสร็จแล้วสั่งให้มีการดำเนินคดี ก่อนที่จะถึงขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาจะต้องมีกระบวนการชั้นกลางเพื่อควบคุมดุลพินิจในการสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ ได้แก่ การไต่สวนมูลฟ้องของศาล

(3) การดำเนินคดีอาญาในชั้นหลัก (Hauptverfahren) ได้แก่ การพิจารณาพิพากษาคดีของศาล หลังขั้นตอนไต่สวนมูลฟ้องทั้งหมด

องค์กรที่ทำหน้าที่แสวงหาความจริงในคดีอาญา ได้แก่

(1) อัยการและอัยการผู้ช่วย (Die Staatsanwaltschaft und ihre Gehilfen) มีหน้าที่ในการรับคำร้องทุกข์และการสอบสวนคดีอาญา

(2) ศาลอาญา (Strafgerichte) ดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี

ซึ่งในการดำเนินคดีอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะใช้หลักประกันสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยอยู่ 3 ประการ ได้แก่

(1) หลักการดำเนินคดีด้วยวาจา

(2) หลักการดำเนินคดีโดยเปิดเผย

(3) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรวดเร็ว ซึ่งได้แก่ เมื่อจับกุมผู้ต้องหาได้แล้ว พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องนำตัวผู้ต้องหามาศาลโดยเร็ว ถ้าต้องเลื่อนการพิจารณาออกไปให้เลื่อนได้ไม่เกิน 10 วัน⁴⁸

3.3.2 การใช้มาตรการเชิงบังคับแก่ผู้ต้องหา

มาตรการทางอาญาที่เป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา มี 3 ประการ คือ การจับชั่วคราว การออกหมายนำ และการออกหมายจับและการขังชั่วคราว

การจับชั่วคราว ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันได้บัญญัติเรื่องอำนาจการจับชั่วคราวและการควบคุมผู้ต้องสงสัยไว้ชั่วคราวไว้ดังนี้

(1) เหตุที่จะทำการจับชั่วคราว ผู้ที่มีอำนาจจับ ได้แก่ ประชาชน พนักงานอัยการหรือตำรวจในความผิดซึ่งหน้า เมื่อผู้นั้นต้องสงสัยว่าจะกระทำความผิดและกำลังจะหลบหนี และพนักงานอัยการและตำรวจมีอำนาจในการถามชื่อ ที่อยู่ และควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยไว้ชั่วคราวได้

(2) ระยะเวลาในการจับชั่วคราว บุคคลที่ถูกจับชั่วคราวนั้น หากยังมิได้รับการปล่อยตัวจะต้องถูกนำไปยังผู้พิพากษาโดยเร็วหรืออย่างช้าที่สุดในวันรุ่งขึ้น ถ้าเป็นกรณีการจับโดยพนักงานอัยการหรือตำรวจจะจับได้แต่เฉพาะเพื่อถามชื่อ ที่อยู่เท่านั้น และกำหนดระยะเวลาควบคุมตัวจะต้องไม่เกิน 12 ชั่วโมง เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษาสอบสวนเป็นคราวๆ ไป

การออกหมายนำ ในการนำตัวผู้ต้องหามาทำการสอบสวน ให้อำนาจผู้พิพากษาสอบสวนหรือพนักงานอัยการออกหมายนำผู้ต้องหาที่ปฏิเสธไม่มาตามหมายเรียก โดยอาจใช้กำลังบังคับให้มา โดยมีเงื่อนไขในการออกหมายนำดังต่อไปนี้

(1) เมื่อผู้ต้องหาไม่มาปรากฏตัวโดยไม่มีเหตุอันสมควร

(2) เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับได้

การบังคับตามหมายนำนี้ พนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจบังคับตามกฎหมาย โดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วย

เหตุในการขังชั่วคราว ได้แก่

(1) ต้องเป็นเหตุอันควรสงสัยอย่างยิ่งว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด

(2) ต้องมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

ก. เกรงว่าผู้ต้องหาจะหลบหนี

ข. เกรงว่าผู้ต้องหาจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือข่มขู่พยานผู้ต้องหาคนอื่น

⁴⁸ จาก สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา (รายงานผลการวิจัย) (น. 41-42), โดย จีรวุฒิ ลิปิพันธ์ และธานี วรรณทร์, 2548.

ค. เกรงว่าผู้ต้องหาจะไปก่อความผิดขึ้นมาใหม่

ง. เป็นผู้ต้องหาในความผิดร้ายแรง

(3) โทษที่ถูกกล่าวหาานั้น จะต้องได้สัดส่วนกับการขังชั่วคราว หากว่าเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับแบบ Day-Fine ไม่เกิน 180 วัน ไม่อาจใช้อำนาจขังชั่วคราวได้ ผู้มีอำนาจสั่งขังชั่วคราว ได้แก่ ผู้พิพากษา ในกรณีที่มีการจับชั่วคราวหรือในกรณีที่มีการออกหมายจับ⁴⁹

3.3.3 สถานที่คุมขังระหว่างพิจารณาคดี

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันได้กำหนดว่า ในการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ให้ควบคุมไว้ในสถานที่อื่นซึ่งไม่ใช่เรือนจำ โดยได้จัดให้มีทัณฑสถานสำหรับกักขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้เป็นการเฉพาะแยกต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด ทั้งนี้ เนื่องจากว่าประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเห็นว่า ตรายใดที่ผู้ต้องหายังไม่ได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์จะปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิดไม่ได้

3.3.4 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

เนื่องจากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีถือหลักตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 ว่า “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (nullum crimen, nulla poena sine lege) หรือหลักนี้ในทางวิชาการเรียกว่า “หลักไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” อันเป็น “หลักประกันในกฎหมายอาญา” และเป็น “หลักรัฐธรรมนูญ” ประกอบกับในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก็อาศัยพื้นฐานเดียวกับกฎหมายที่ประกันสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาของประเทศอื่น กล่าวคือ ตรายใดที่ผู้ต้องหา ยังมิได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ จะปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิดไม่ได้ ซึ่งหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของสหพันธ์ของเยอรมันซึ่งมีมาตราที่กำหนดหลักพื้นฐานในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอยู่ใน Common Rights of Liberty (Allgemeines Freiheitsrecht) ซึ่งกล่าวถึงสิทธิส่วนบุคคลใน Article 2 GG ได้วางหลักไว้ว่า

(1) บุคคลทุกคนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพได้อย่างเต็มที่ตรายใดที่ไม่ไปรบกวนสิทธิของผู้อื่นหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือศีลธรรมอันดี

⁴⁹ รายงานวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา (น. 43-45). เล่มเดิม.

(2) บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตและมีศักดิ์ศรี สิทธิเช่นว่านั้นจะได้รับการกระทบกระเทือนไม่ได้ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นการเฉพาะ

จากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการบัญญัติถึงการปกป้องคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลเพื่อมิให้ถูกบุคคลอื่นกระทำการอันเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิดังกล่าว และอาจรวมทั้งการปกป้องจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องและเป็นธรรมของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นศาล พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวนนอกจากนี้ยังได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในความเสมอภาคใน Article 3 GG ว่าบุคคลทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ รัฐจะต้องบังคับใช้กฎหมายแก่พลเมืองเยอรมันทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยจะเลือกปฏิบัติต่อบุคคลใดหรือทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเสียเปรียบในทางกฎหมายไม่ได้ ซึ่งเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นว่า รัฐของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีหน้าที่ต้องจัดสรรให้คนเยอรมันทุกคนได้รับสิทธิที่กฎหมายรับรองคุ้มครองเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นสิทธิการนับถือศาสนา สิทธิในการประกอบอาชีพ กรณีดังกล่าวได้ให้การคุ้มครองตลอดจนบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังหรือนักโทษที่จะต้องได้รับสิทธิดังกล่าวเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สิทธิตามรัฐธรรมนูญข้อนี้จะนำไปสู่การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ผู้ต้องขังหรือนักโทษได้รับสิทธิในทุกเรื่องดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ไม่แตกต่างจากบุคคลที่มีไต่อยู่ในที่คุมขังหรือเรือนจำของรัฐแต่อย่างใด

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญของเยอรมัน (Basic Law) ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิของบุคคลเป็นสำคัญซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดจากบทบัญญัติดังกล่าวได้ดังนี้

(1) เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดหรือมิได้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษ ผู้ต้องหาที่ยังมิได้ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดก็ไม่สามารถได้รับการลงโทษเสมือนผู้กระทำความผิดแล้ว

(2) รัฐธรรมนูญของเยอรมันเน้นความเสมอภาคของชาวเยอรมันทุกคน ฉะนั้น ทุกคนไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา ผู้ต้องหา ผู้กระทำความผิด หรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีย่อมได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานอัน ได้แก่ สิทธิในการมีชีวิต สิทธิทางการศึกษา สิทธิในการรักษาพยาบาล รวมถึงการได้รับคำแนะนำทางกฎหมายและได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

(3) สิทธิขั้นพื้นฐานจะได้รับการกระทบกระเทือนอย่างไรก็ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ กล่าวคือ กฎหมายที่บัญญัติให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในการใช้มาตรการอันเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดๆ หรือการปฏิบัติที่เป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายอื่น ได้แก่ นักโทษในเรือนจำ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เหล่านี้จะต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น

และในปลายปี ค.ศ. 1976 กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีปรากฏในกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและวิธีการบังคับเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพแก้ไขครั้งสุดท้าย ค.ศ. 2001 ซึ่งใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบันมีสาระสำคัญดังนี้

- (1) ผู้ต้องขังต้องสามารถที่จะดำเนินชีวิตในอนาคตต่อไปโดยปราศจากความผิดอาญาอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- (2) การบังคับโทษจำคุกต้องตอบสนองการคุ้มครองสาธารณะต่อการกระทำความผิดในอนาคตต่อไปด้วย
- (3) การดำเนินชีวิตของบุคคลในการบังคับโทษต้องให้เป็นไปตามปกติธรรมดาให้มากที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้
- (4) ผลร้ายทั้งหลายจากการสูญเสียเสรีภาพจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้น
- (5) การบังคับโทษจักต้องกระทำเพื่อช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังสามารถกลับมาใช้ชีวิตที่มีเสรีภาพต่อไปได้⁵⁰

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ในการใช้มาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีการบัญญัติหลักกฎหมายไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน โดยมีจุดเด่นที่กระบวนการสอบสวนและการพิจารณาคดีที่กั้นกรงอย่างรอบคอบ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการนำตัวผู้ต้องหาเข้าสู่กระบวนการคุมขังซึ่งจะเน้นไปที่อำนาจการสอบสวนของพนักงานอัยการและของศาลสอบสวนเป็นหลัก การสอบสวนคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการจะต้องเป็นไปด้วยความถูกต้องและรอบคอบอย่างยิ่งเพื่อแสวงหาความจริงและเป็นการยืนยันว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริงประกอบกับการเน้นการไม่ควบคุมตัวผู้ต้องหาที่กระทำความผิดอาญาเล็กน้อยหรือความผิดที่สามารถพิจารณาเปลี่ยนแปลงการลงโทษเป็นการปรับรายวันแทนการจำคุก (Day-Fine) ได้ ดังเหตุได้ว่า ในบรรดาผู้ที่กระทำความผิดที่ต้องรับโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี จะได้รับการเปลี่ยนแปลงโทษเป็นโทษปรับและไม่ต้องถูกควบคุมตัวในคุกซึ่งถึงร้อยละ 80 เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมผลักดันให้มีการคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นพิจารณาคดีและนำมาตราการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นโทษปรับมาใช้แทนเพื่อความรวดเร็วในการพิจารณาบังคับโทษแก่ผู้ต้องหา จากกรณีดังกล่าวประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงเป็นประเทศที่มีการจัดสรรระบบสถานที่คุมขังของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ดีและไม่ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องการละเมิดสิทธิของบุคคล⁵¹

⁵⁰ จาก “การบังคับโทษจำคุกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี”, โดย ธาณี วรภัทร์. (2549, มีนาคม), บทบัญญัติ, เล่มที่ 62 ตอนที่ 1. น. 158-159.

⁵¹ รายงานวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา (น. 46-48). เล่มเดิม.

บทที่ 4

วิเคราะห์บทบาทบัญญัติของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่าง พิจารณาคดีในประเทศไทย

ในปัจจุบันประเทศไทยได้มีบทบัญญัติของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ใช้บังคับกันอยู่ โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลในเรื่องการจับและการคุมขังบุคคลว่าจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุมขังบุคคลไว้ ทั้งการขังระหว่างพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นและการขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกา ซึ่งในบทนี้จะกล่าวถึงบทบาทบัญญัติของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย เพื่อนำไปสู่ข้อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

4.1 เหตุแห่งการออกหมายขังระหว่างพิจารณาคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเหตุแห่งการขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ตามมาตรา 71 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 66 มาตรา 59 และมาตรา 59/1 กล่าวคือ

มาตรา 71 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เมื่อได้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาแล้ว ในระยะใดระหว่างสอบสวน ได้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา ศาลจะออกหมายขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ตามมาตรา 87 หรือมาตรา 88 ก็ได้ และให้นำบทบัญญัติในมาตรา 66 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

มาตรา 66 บัญญัติว่า “เหตุที่จะออกหมายจับได้มีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี หรือ

(2) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น

ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัด โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี”

มาตรา 59 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ศาลจะออกคำสั่งหรือหมายจับ หมายค้น หรือหมายขังตามที่ศาลเห็นสมควรหรือโดยมีผู้ร้องขอก็ได้”

มาตรา 59/1 บัญญัติว่า “ก่อนออกหมาย จะต้องปรากฏพยานหลักฐานตามสมควรที่ทำให้ศาลเชื่อได้ว่ามีเหตุที่จะออกหมายตามมาตรา 66 มาตรา 69 หรือมาตรา 71

คำสั่งศาลให้ออกหมายหรือยกคำร้อง จะต้องระบุเหตุผลของคำสั่งนั้นด้วย

หลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องขอ การพิจารณา รวมทั้งการออกคำสั่งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา”

จะเห็นได้ว่า เหตุในการออกหมายขังเป็นเหตุเดียวกันกับเหตุในการออกหมายจับ โดยศาลจะออกหมายขังตามที่ศาลเห็นสมควรหรือโดยมีผู้ร้องขอก็ได้ และการออกหมายขังต้องพิจารณาตามหลักการมีหลักฐานตามสมควร (probable cause) และศาลต้องแสดงเหตุผลของคำสั่งที่ให้ออกหมายขังโดยชัดแจ้งด้วย

4.2 กำหนดเวลาของหมายขังระหว่างพิจารณาคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71 วรรคสอง บัญญัติว่า “หมายขังคงใช้ได้อยู่นานกว่าศาลจะได้พิพากษา โดยออกหมายปล่อยหรือออกหมายจำคุกแทน” ดังนั้น มาตรานี้จึงเป็นการกำหนดระยะเวลาของหมายขังไว้ว่า ใช้ได้จนกว่าศาลจะได้พิพากษา

สำหรับเหตุในการออกหมายปล่อยระหว่างพิจารณาคดีนั้น มาตรา 72 บัญญัติว่า “หมายปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งต้องขังอยู่ตามหมายศาล ให้ออกในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) เมื่อศาลสั่งปล่อยชั่วคราว
- (2) เมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนขอให้ศาลปล่อย โดยเห็นว่าไม่จำเป็นต้องขังไว้ระหว่างสอบสวน
- (3) เมื่อพนักงานอัยการร้องต่อศาลว่าได้ยุติการสอบสวนแล้ว โดยมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา
- (4) เมื่อพนักงานอัยการไม่ฟ้องผู้ต้องหาในเวลาที่ศาลกำหนด
- (5) เมื่อศาลไต่สวนมูลฟ้องแล้วเห็นว่าคดีไม่มีมูลและสั่งให้ยกฟ้อง เว้นแต่เมื่อโจทก์ร้องขอและศาลเห็นสมควรให้ขังจำเลยไว้ระหว่างอุทธรณ์ฎีกา

(6) เมื่อโจทก์ถอนฟ้องหรือมีการยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือเมื่อศาลพิจารณาแล้วพิพากษาหรือมีคำสั่งให้ยกฟ้อง เว้นแต่ศาลเห็นสมควรให้ชั่งจำเลยไว้ในระหว่างอุทธรณ์ฎีกา

(7) เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษจำเลยอย่างอื่นซึ่งไม่ใช่โทษประหารชีวิต จำคุกหรือให้อยู่ภายในเขตที่อื่นมีกำหนด ถ้าโทษอย่างอื่นนั้นเป็นโทษปรับเมื่อจำเลยได้เสียค่าปรับแล้ว หรือศาลให้ปล่อยชั่วคราวโดยมีกำหนดวันเพื่อให้จำเลยหาเงินค่าปรับมาชำระต่อศาล”

จะเห็นได้ว่า การออกหมายปล่อย กรณีมีคำสั่งชั่งระหว่างพิจารณาคดีนั้นกระทำได้โดยการปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 72 (1)

4.3 หลักการพื้นฐานของการชั่งระหว่างพิจารณาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 32 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในกรณีที่มีการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายมีสิทธิร้องต่อศาลเพื่อให้สั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำเช่นนั้น รวมทั้งจะกำหนดวิธีการตามสมควรหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยก็ได้”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (22) บัญญัติว่า “ชั่ง หมายความว่า การกักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล”

และมาตรา 57 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติในมาตรา 78 มาตรา 79 มาตรา 80 มาตรา 92 และมาตรา 94 แห่งประมวลกฎหมายนี้ จะจับ ชั่ง จำคุก หรือค้นในที่ที่ ไรฐานหาตัวคนหรือสิ่งของต้องมียกฟ้องหรือหมายของศาลสำหรับการนั้น

บุคคลซึ่งต้องขังหรือจำคุกตามหมายศาล จะปล่อยไปได้ก็เมื่อมีหมายปล่อยของศาล”

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาวางหลักการสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา ดังนี้

1. มุ่งคุ้มครองเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นหลัก การจำกัดเสรีภาพในชีวิตร่างกายโดยการจับและคุมขังบุคคลเป็นข้อยกเว้น

2. กำหนดให้ศาลเท่านั้นที่มีอำนาจออกหมายจับ หมายขัง หมายจำคุก และหมายค้น เพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาได้ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้ รวมทั้งให้ศาลเท่านั้นที่มีอำนาจในการออกหมายปล่อยบุคคลตามหมายขังหรือหมายจำคุกด้วย

สำหรับการขังนั้น มาตรา 71 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เมื่อได้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาแล้ว ในระยะใดระหว่างสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา ศาลจะออกหมายขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ตามมาตรา 87 หรือมาตรา 88 ก็ได้ และให้นำบทบัญญัติในมาตรา 66 มาใช้บังคับโดยอนุโลม” ดังนั้น การออกหมายขังของศาลทำได้ 3 ระยะ กล่าวคือ ระหว่างการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ประกอบมาตรา 71 ระหว่างการไต่สวนมูลฟ้องในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 ประกอบมาตรา 71 และระหว่างการพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 88 ประกอบมาตรา 71

สำหรับการขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น มาตรา 88 บัญญัติว่า “คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์เมื่อศาลประทับฟ้องและได้ตัวจำเลยมาศาลแล้ว หรือคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เมื่อได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวก็ได้” เมื่อพิจารณามาตรา 88 ประกอบกับมาตรา 59 มาตรา 66 และมาตรา 71 ที่กำหนดให้ศาลเป็นผู้พิจารณาเหตุจำเป็นในการออกหมายขังตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดก่อนออกหมายขังแล้วจึงสามารถสรุปได้ว่า การขังระหว่างพิจารณาคดี หมายถึง การที่ศาลชั้นต้นสั่งให้ขังจำเลยไว้ในระหว่างการพิจารณาคดีเนื่องจากมีเหตุจำเป็นที่จะต้องมิตัวจำเลยไว้ในอำนาจศาลตามที่กฎหมายกำหนด โดยจำเลยจะได้รับการปล่อยชั่วคราวเป็นหลัก และการขังเป็นข้อยกเว้น ทั้งนี้เป็นดุลพินิจของศาลชั้นต้นในการพิจารณาว่าจะมีคำสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวก็ได้

4.4 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย

คดีอาญา เป็นเรื่องของ “หลักการตรวจสอบ” (examination principle) และการตรวจสอบความจริงในคดีอาญามีอยู่ 2 ชั้น คือ การตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงาน และการตรวจสอบความจริงชั้นศาล ในส่วนการตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงานนั้นก็คือ “การสอบสวน” ซึ่งการสอบสวนมีเนื้อหา 2 ประการ คือ

- (1) การรวบรวมพยานหลักฐาน และ
- (2) การใช้มาตรการบังคับในทางอาญา

ในการสอบสวนคดีอาญานั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130 ได้บัญญัติว่า “ให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำในที่ใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย” และในหลักการแล้ว การสอบสวนคดีอาญาต้องเริ่มต้นด้วยการรวบรวมพยานหลักฐานอย่างมีความเป็นภาวะวิสัยอย่างแท้จริงและต้องกระทำจนสิ้นกระแสความ กล่าวคือ การสอบสวนคดีอาญามีได้เริ่มจากการเรียก การจับ หรือการได้ตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐ แต่การได้ตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐจะเริ่มขึ้นก็ต่อเมื่อคดีได้คลี่คลายไปจนถึงจุดหนึ่งที่บ่งชี้ว่า คดีมีมูล และมีความน่าเชื่อถืออย่างมากที่อาจจะต้องมีการฟ้องร้องต่อไปและ โดยที่ผู้ต้องหาไม่มีสิทธิที่จะโต้แย้งคัดค้านได้ ส่วนการใช้มาตรการบังคับในทางอาญาจะใช้ก็ต่อเมื่อมีความจำเป็น กล่าวคือ เมื่อได้รวบรวมพยานหลักฐานจนเห็นว่าผู้ต้องหาน่าจะได้กระทำความผิดจริงที่จะนำไปสู่การฟ้องคดี แต่เพื่อให้เป็นไปตาม “หลักการฟังความทุกฝ่าย” (audiatur et altera par) กรณีจึงต้องได้ตัวผู้ต้องหา มาสอบปากคำเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้แก้ตัวก่อนการฟ้องคดี ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ที่บัญญัติว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” จะเห็นได้ว่า หัวใจของบทบัญญัติมาตรานี้ คือ การสอบสวนปากคำผู้ต้องหา ซึ่งจำเป็นต้องกระทำเมื่อจะต้องฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลต่อไป แต่หากไม่มีการฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลต่อไปแล้ว กรณีก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสอบสวนปากคำผู้ต้องหาแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งแม้การตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงาน กล่าวคือ การรวบรวมพยานหลักฐานยังไม่กระจ่างชัด ก็อาจมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการบังคับควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาไว้ก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาเพราะหากไม่มีการสอบสวนผู้ต้องหาแล้ว การฟ้องผู้ต้องหาต่อไป (หากจำเป็นต้องกระทำ) ก็ย่อมไม่อาจกระทำได้และเมื่อได้มีการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาแล้ว กรณีอาจมีความจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหานั้นไว้ต่อไปอีกเพราะหากไม่มีการควบคุมผู้ต้องหาไว้ต่อไปแล้ว ผู้ต้องหาอาจไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือ

ไปก่อนเหตุอันตรายประการอื่นทำให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวนคดีนั้นได้ ทั้งนี้ โดยใช้วิธีการฝากขังเป็นระยะเวลาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 โดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ แล้วแต่กรณี เป็นผู้ร้องขอต่อศาลและต้องแสดงเหตุแห่งความจำเป็นในการฝากขังนั้นด้วย ดังนั้น ในการดำเนินคดีอาญา แม้ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะเป็นประชาชนในคดี แต่การใช้มาตรการบังคับของรัฐกับผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดก็ยังคงมีความจำเป็น เพราะหากรัฐไม่อาจใช้มาตรการบังคับกับผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดได้เลยแล้ว การดำเนินคดีอาญาของรัฐย่อมไม่อาจกระทำได้หรือยากต่อการที่รัฐจะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้น การควบคุมหรือคุมขังในระหว่างพิจารณาคดีโดยการฝากขังดังกล่าวข้างต้นจึงอาจมีความจำเป็นที่ต้องกระทำเพื่อเอาตัวบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นมาไว้ในอำนาจรัฐ

จากการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีแล้วจะเห็นได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด ซึ่งจะกลายเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเวลาต่อมานั้นมีอยู่ 2 ฐานะ คือ

1. ฐานะผู้ต้องหา โดยถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาแต่ยังมิได้ถูกฟ้องต่อศาล และ
 2. ฐานะจำเลย โดยถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาซึ่งได้ถูกฟ้องต่อศาลแล้ว
- แต่อย่างไรก็ดี ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ยังรวมถึงผู้ต้องขังในระหว่างอุทธรณ์ฎีกาด้วย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ
1. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการขอให้ศาลออกหมายขัง
 2. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือในชั้นพิจารณาคดี ซึ่งกรณีนี้ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการออกหมายขัง และ
 3. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ฎีกา ซึ่งเป็นผู้ต้องขังที่ศาลได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกเรียบร้อยแล้วในศาลชั้นต้น แต่คดียังไม่ถึงที่สุด ยังอยู่ระหว่างอุทธรณ์หรืออยู่ระหว่างฎีกา

และจากการศึกษาเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานหรือหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะเห็นได้ว่า ผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในคดีอาญา หรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะต้องได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาลถึงที่สุดว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง โดยต้องถือว่าผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในคดีอาญาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นเป็นประชาชนในคดี (procedural subject) ซึ่งต้อง

ได้รับการรับรองคุ้มครองในสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น และการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในคดีอาญาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ก็จะต้องปฏิบัติให้แตกต่างกับการปฏิบัติต่อผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือนักโทษเด็ดขาด และจะต้องปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในคดีอาญาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอย่างมีมนุษยธรรม โดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย

และในเรื่องของการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี หรือการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐนั้น มีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยเรียบร้อย และเพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี โดยการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐ หรือการคุมขังโดยไม่ให้ประกันตัวนั้น ต้องเกิดจากกรณีที่มีเหตุที่เป็นเหตุหลัก (Primary) กล่าวคือ เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปก่ออันตรายประการอื่น ซึ่งเมื่อกรณีใดมีเหตุที่เป็นเหตุหลัก (Primary) แล้ว การเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐย่อมมีความจำเป็นเสมอ และส่งผลต่อไปว่า การปล่อยชั่วคราวย่อมกระทำไม่ได้เพราะจะทำให้การดำเนินคดีไม่อาจเป็นไปโดยเรียบร้อยและยังเป็นการขัดขวางต่อการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี ส่วนกรณีที่มีเหตุที่เป็นเหตุรอง (Secondary) กล่าวคือ เป็นเหตุแห่งความร้ายแรงของความคิด กรณีที่มีเหตุที่เป็นเหตุรอง (Secondary) นี้ ไม่จำเป็นเสมอไปว่าจะต้องเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐ เนื่องจากย่อมไม่แน่ว่าการดำเนินคดีจะไม่อาจเป็นไปได้อย่างเรียบร้อยและย่อมไม่แน่ว่าจะเป็นการขัดขวางต่อการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี ดังนั้น ในเรื่องการพิจารณาปล่อยชั่วคราวย่อมมีการปล่อยชั่วคราวได้ ซึ่งการปล่อยชั่วคราวนั้น อาจปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันหรือไม่มีประกันเลยก็ได้ อย่างไรก็ตาม การเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐ ไม่ใช่การเอาตัวบุคคลไว้เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานหรือศาล หรือเพื่อความสะดวกในการทำงานขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม แต่ต้องเป็นการเอาตัวบุคคลไว้เพราะความจำเป็นเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์สองประการดังกล่าวข้างต้น

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้น เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวทางการปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศไทยในปัจจุบันแล้ว จะเห็นได้ว่า

ในเรื่องการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทยนั้น ในทางปฏิบัติ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นและกรณีมีเพียงพยานหลักฐานเบื้องต้นเท่านั้น เจ้าพนักงานก็จะมิได้เริ่มต้นคดีด้วยการพยายามรวบรวมพยานหลักฐาน โดยชอบด้วยกฎหมาย แต่เจ้าพนักงานจะพยายามใช้มาตรการบังคับในทางอาญาเพื่อเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐ ซึ่งการกระทำดังกล่าวถือเป็น

ช่องทางให้พนักงานสอบสวนใช้อำนาจโดยมิชอบได้ เช่น กระทำการฝ่าฝืนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135 ที่บัญญัติว่า “ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใดๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา บูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลัง บังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างไรๆ ในเรื่องที่ต้องการนั้น” กล่าวคือ พนักงานสอบสวนมักจะพยายามค้นหาความจริงจากผู้ต้องหาทุกวิถีทาง ซึ่งแม้จะเป็นวิถีทางที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ตาม จึงทำให้ผู้ต้องหาตกเป็น “กรรมในคดี” (procedural object) ไปแทนที่ผู้ต้องหาจะเป็น “ประธานในคดี” (procedural subject) อันเป็นหัวใจของการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาและเป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และเป็นประธานแห่งคดี (procedural subject)¹

และในเรื่องการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐของประเทศไทยนั้น ในทางปฏิบัติองค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยมักจะแยกแยะเหตุในการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐว่า มีเหตุที่เป็นเหตุหลัก (Primary) ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐเสมอ หรือมีเหตุที่เป็นเหตุรอง (Secondary) ซึ่งไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐ กล่าวคือ ไม่ว่าจะอยู่ในชั้นพนักงานสอบสวน ในชั้นพนักงานอัยการ หรือในชั้นศาลก็ดี จะพิจารณาเหตุแห่งความร้ายแรงของความผิดซึ่งเป็นเหตุที่เป็นเหตุรอง (Secondary) ในลักษณะเดียวกับเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี เหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน และเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปก่ออันตรายประการอื่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่ได้พิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐอย่างแท้จริง และยังให้ความสำคัญกับเรื่องหลักประกันในการปล่อยชั่วคราว ซึ่งส่งผลให้หลักประกันในการปล่อยชั่วคราวนั้นมีอัตราที่สูงมาก และเป็นผลให้ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีส่วนใหญ่ไม่ได้รับการประกันตัวหรือปล่อยชั่วคราว และถูกนำตัวไปควบคุมหรือคุมขังไว้ในเรือนจำเพราะไม่มีความสามารถในการหาหลักทรัพย์มาประกันตัวเนื่องจากฐานะทางครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ และฐานะทางสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดผลเสียหายหลายประการดังต่อไปนี้ คือ

1. ทำให้เรือนจำในประเทศไทยประสบกับปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำด้วยเหตุที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำเป็นจำนวนมาก
2. การที่เอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐหรือการเอาตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมาควบคุมหรือคุมขังไว้ในเรือนจำโดยไม่มีความจำเป็นนั้น ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อตัวผู้ต้องขัง

¹ คณิต ฒ นกร. “เมื่อกระบวนการยุติธรรมถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง.” สืบค้น 7 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.prachatai.com/journal/2013/12/50309>.

ระหว่างพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ก่อให้เกิดปัญหาด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งหากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นหัวหน้าครอบครัวแล้ว ก็จะทำให้ครอบครัวนั้นขาดผู้ดูแลเลี้ยงดูครอบครัว และในด้านการยอมรับจากสังคมนั้น เมื่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม แม้ว่าทำยที่สุดแล้วจะมีคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดว่าบุคคลนั้นไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดก็ตาม สังคมภายนอกก็จะไม่ได้คำนึงหรือรับรู้ถึงจุดนั้น โดยเข้าใจว่าทุกคนที่เคยเข้าไปอยู่ในเรือนจำเป็นคนเลว คนชั่วร้าย และถูกตราหน้าว่าเป็นคนขี้คุก

3. การที่เอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐหรือการเอาตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมาควบคุมหรือคุมขังไว้ในเรือนจำโดยไม่มีความจำเป็นนั้น ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อภาครัฐ กล่าวคือ ทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณอย่างมากมาย เพราะต้องรับภาระในการเลี้ยงดูผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ควรจะได้รับในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องอาหาร น้ำดื่ม เครื่องนุ่งห่มหลับนอน และต้องสูญเสียทรัพยากรบุคคลโดยการจัดหาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

4. การที่เอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐหรือการเอาตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมาควบคุมหรือคุมขังไว้ในเรือนจำโดยไม่มีความจำเป็นนั้น เนื่องจากจำนวนบุคลากรในการราชทัณฑ์ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขัง ทำให้ไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง แต่กลับเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีกับนักโทษเด็ดขาดได้รู้จักกัน เข้ากลุ่มกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน บ่มนิสัยอาชญากรถ่ายทอดต่อกัน สร้างพัฒนาการในการกระทำความผิด จนทำให้เรือนจำเป็นเสมือนมหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตทางอาชญากรรมมืออาชีพผู้สังคมนำให้มีอาชญากรออกสู่สังคมนามากยิ่งขึ้น

5. การที่เอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐหรือการเอาตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมาควบคุมหรือคุมขังไว้ในเรือนจำโดยไม่มีความจำเป็นและเมื่อบุคคลนั้นได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำ เนื่องจากเหตุที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม ย่อมส่งผลให้บุคคลนั้นไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ภายนอกเรือนจำร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้ ซึ่งทำยที่สุดก็จะทำให้บุคคลนั้นกลับเข้าสู่วงจรในการกระทำความผิดซ้ำอีก

สรุปได้ว่า กฎหมายของประเทศไทยในเรื่องการดำเนินคดีอาญาและการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐนั้น มีการบัญญัติตามหลักสากล กล่าวคือ บัญญัติตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และเป็นประธานแห่งคดี (procedural subject) และบัญญัติตามหลักการจะเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐเมื่อมีเหตุที่เป็นเหตุหลัก (Primary) กล่าวคือ มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับ

พยานหลักฐาน หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปก่ออันตรายประการอื่น ซึ่งถือว่าเป็นเหตุที่จำเป็นจะต้องเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐเสมอ แต่ในทางปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญาและการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทยนั้น มีแนวทางการปฏิบัติที่ขัดกับหลักการพื้นฐานและหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีซึ่งใช้ในนานาอารยประเทศดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ ในบางครั้งแม้จะไม่มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี เหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือเหตุอันควรเชื่อว่าจะไปก่ออันตรายประการอื่น ซึ่งถือเป็นเหตุหลัก (Primary) ที่จำเป็นจะต้องเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐเสมอ แต่ในระหว่างสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานก็ได้มีการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาไว้ในระหว่างการสอบสวนโดยวิธีการฝากขังเป็นระยะเวลาโดยอ้างเหตุจำเป็น ซึ่งเป็นวิธีการที่กฎหมายของประเทศไทยเปิดช่องว่างให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องขออนุญาตต่อศาลได้ ส่งผลให้ประเทศไทยนั้นไม่สามารถคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้อย่างแท้จริงตามหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ได้นำมาบัญญัติไว้ในกฎหมายของประเทศไทย

และจากการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา และสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จะเห็นได้ว่า

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้นเป็นประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองในประเทศ และผู้ถูกควบคุมตัวหรือคุมขังในระหว่างพิจารณาคดีก็ถือว่าเป็นพลเมืองในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่จะต้องได้รับการรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกัน โดยในเรื่องการสอบสวนคดีอาญานั้น ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้ให้ความสำคัญของการสอบสวนร่วมกันระหว่างตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล และในเรื่องการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐนั้น ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้ให้ความสำคัญในเรื่องการใช้อำนาจควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายและความรวดเร็วในการดำเนินคดีอาญา โดยพิจารณาถึงผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวให้มากที่สุด เนื่องจากในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสถือหลักการว่า ผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในคดีอาญา จะต้องได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาลถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดและบุคคลดังกล่าวยังคงมีเสรีภาพ กล่าวคือ จะต้องปล่อยผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในคดีอาญาเป็นอิสระ เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็นเพื่อการสอบสวนหรือเพื่อเป็นวิธีการเพื่อการรักษาความปลอดภัย ก็สามารถสั่งให้มีการปล่อยชั่วคราวโดยมีเงื่อนไขได้ แต่ถ้าการปล่อยชั่วคราวโดยมีเงื่อนไขไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้และเป็นกรณียกเว้น จึงจะตั้ง

ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในคดีอาญาได้ และในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้กำหนดให้มีการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ในเรือนจำ แต่ให้แยกออกเป็นแผนกต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด โดยจะควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาดไม่ได้ และการจะใช้กำลังใดๆ เพื่อควบคุมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จะต้องกระทำโดยเหตุและเวลาที่เหมาะสม และจะต้องกระทำโดยหน่วยงานที่ได้รับการบัญญัติตามกฎหมาย และจะต้องไม่เป็นการละเมิดต่อหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย

จากบทบัญญัติของกฎหมายและแนวทางในการปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสดังกล่าวข้างต้น การที่ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสยึดถือหลักการที่ว่า จะต้องปล่อยผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในคดีอาญาให้เป็นอิสระ และอาจปล่อยชั่วคราวโดยมีเงื่อนไขในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อการสอบสวนหรือเพื่อเป็นวิธีการเพื่อการรักษาความปลอดภัยเป็นหลักในการปฏิบัติ และการตั้งผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในคดีอาญาเป็นข้อยกเว้น กล่าวคือ จะตั้งขังได้ในกรณีที่การปล่อยชั่วคราวโดยมีเงื่อนไขนั้น ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ ซึ่งก่อให้เกิดผลดี คือ เป็นการช่วยลดปริมาณผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่จะเข้าสู่เรือนจำ ซึ่งส่งผลให้ภาครัฐไม่ต้องสูญเสียทรัพยากรบุคคล งบประมาณในการเลี้ยงดู และค่าใช้จ่ายในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตลอดจนเป็นการช่วยลดปัญหาภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำได้

และการที่ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น ได้มีการแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาด ซึ่งแม้ว่าจะยังคงควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ในเรือนจำ แต่ก็ได้มีการแยกออกเป็นแผนกต่างหากจากนักโทษเด็ดขาดอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลดีดังต่อไปนี้ คือ

1. แสดงให้เห็น ว่าบทบัญญัติของกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น มีความศักดิ์สิทธิ์และมีความเคร่งครัด กล่าวคือ สามารถบังคับใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ
2. แสดงให้เห็นว่า การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และเป็นประธานแห่งคดี (procedural subject) และหลักในเรื่องสิทธิได้รับการปล่อยชั่วคราว ซึ่งส่งผลให้การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ การที่แยกการคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดอย่างชัดเจน ย่อมทำให้สามารถวางระเบียบในเรือนจำเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและนักโทษเด็ดขาดให้แตกต่างกันได้ และไม่เป็นการยาก

ต่อการควบคุมดูแล ซึ่งทำให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้รับสิทธิพิเศษแตกต่างจากนักโทษเด็ดขาดตามที่ควรจะได้รับในฐานะที่ได้รับข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่ายังคงเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด

ในส่วนประเทศญี่ปุ่นนั้น ในเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในคดีอาญามีหลักทั่วไปว่า ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ การพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดจะต้องมีพยานหลักฐานพิสูจน์ได้โดยปราศจากข้อสงสัยแล้วเท่านั้น การซึ่งนำพยานหลักฐานแต่เพียงอย่างเดียวไม่อาจลงโทษจำเลยได้ และการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จะใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดีอาญา เริ่มตั้งแต่การสอบสวนถึงขั้นพิจารณาคดี และจะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเช่นเดียวกับพลเมืองทั่วๆ ไป และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นยังได้คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยถือว่าการคุมขังเป็นข้อยกเว้น กล่าวคือ การขังระหว่างพิจารณาคดีจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีหมายขังระหว่างพิจารณาคดี โดยพนักงานอัยการจะเป็นผู้ร้องขอให้ศาลออกหมายขังระหว่างพิจารณาคดี และเหตุของการขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ศาลอาจขังจำเลยระหว่างพิจารณาคดีได้ต่อเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดอาญาและจำเลยไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจำเลยจะซ่อนเร้นหรือทำลายพยานหลักฐาน หรือจำเลยหลบหนีหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจำเลยจะหลบหนี และในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของประเทศญี่ปุ่นนั้น ได้มีการริเริ่มและส่งเสริมระบบการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบ โดยมีการจัดทำแผนปรับพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง และมีการออกกฎหมายการแก้ไขฟื้นฟูนักโทษโดยเฉพาะ (The Offenders Rehabilitation Law 1949) และยังสามารถมีการจำแนกผู้ต้องขังและแบ่งชั้นผู้ต้องขัง รวมถึงมีการออกข้อบังคับว่าด้วยการจำแนกผู้ต้องขัง (Prisoners' Classification Rules in 1972) เพื่อให้เกิดมาตรฐานในการใช้แผนเหมือนกันด้วย และในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดให้ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ในเรือนจำ แต่ให้แยกเป็นแผนกหรือจัดแบ่งเป็นประเภท โดยการจัดแบ่งประเภทเรือนจำนั้น จะแยกเพศชายและเพศหญิง ตามกฎหมายแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ เรือนจำสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษามีเงื่อนไขให้ต้องทำงาน เรือนจำสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษาไม่มีเงื่อนไขให้ต้องทำงาน สถานที่กักขังสำหรับผู้ที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษกักขัง และสถานที่กักกันสำหรับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ได้รับอนุญาตให้กักกัน กักตัวไว้ตามอำนาจการจับกุมและผู้พิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต กล่าวคือ มีการแยกผู้ต้องขังชาย หญิง เด็กและเยาวชน โดยใช้กฎหมายเป็นเกณฑ์สำคัญในการแบ่งแยกที่ชัดเจนแต่ละประเภทของผู้ต้องขัง มีกฎหมายที่ออกมาบังคับใช้โดยเฉพาะทุกประเภท

และเห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีการแยกสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้อย่างชัดเจน ซึ่งแม้จะให้ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอยู่ในเรือนจำ แต่ก็ได้กำหนดให้แยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกเป็นแผนกหรือเป็นประเภทไว้เป็นการเฉพาะ โดยมีให้มีการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาด ทั้งนี้ก็เนื่องจากเห็นว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ยังคงเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด

จากบทบัญญัติของกฎหมายและแนวทางในการปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายในประเทศญี่ปุ่นดังกล่าวข้างต้น การที่ประเทศญี่ปุ่นยึดถือหลักการที่ว่า ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ การพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดจะต้องมีพยานหลักฐานพิสูจน์ได้โดยปราศจากข้อสงสัยแล้วเท่านั้น การขังนักพยานหลักฐานแต่เพียงอย่างเดียวไม่อาจลงโทษจำเลยได้ และการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จะใช้ในทุกระดับตอนของกระบวนการพิจารณาคดีอาญา และจะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเช่นเดียวกับพลเมืองทั่วไป ตลอดจนยึดถือหลักการที่ว่า การควบคุมหรือคุมขังเป็นข้อยกเว้นในการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในคดีอาญานั้น ก่อให้เกิดผลดีดังนี้ คือ

1. แสดงให้เห็นว่า การที่ประเทศญี่ปุ่นจะนำบุคคลเข้าไปควบคุมหรือคุมขังในเรือนจำนั้น จะกระทำเท่าที่จำเป็นจริงๆ และจะกระทำต่อบุคคลที่สมควรได้รับการกระทำนั้นเท่านั้น

2. เป็นการช่วยลดปริมาณผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่จะเข้าสู่เรือนจำ ตลอดจนยังเป็นการช่วยลดปัญหาภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศหนึ่งที่แก้ไขปัญหาภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

และการที่ประเทศญี่ปุ่นได้มีการใช้ระบบการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบ โดยมีการจัดทำแผนปรับพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง มีการจำแนกผู้ต้องขังและแบ่งชั้นผู้ต้องขัง ตลอดจนมีการออกกฎหมายข้อบังคับเพื่อให้เกิดมาตรฐานในการใช้แผนดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดผลดี คือ

1. ทำให้กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังมีความเป็นระบบต่อเนื่อง
2. แสดงให้เห็นว่า กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นเป็นระบบกฎหมายที่ดีและชัดเจน มีกฎหมายที่ครบวงจรในงานบังคับโทษ กล่าวคือ การดำเนินการต่างๆ ภายในเรือนจำเกือบทุกระดับตอนทุกวิธีการ ประเทศญี่ปุ่นได้มีการบัญญัติเป็นกฎหมายซึ่งส่งผลให้มีมาตรฐานในการปฏิบัติตาม
3. การแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง โดยการจัดทำแผนปรับพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง เพื่อกระตุ้นให้ผู้ต้องขังมีความพยายามในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของตนเองด้วยตนเองนั้น ย่อมเป็นการสอดคล้องกับหลักการเคารพสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง ทำให้

ผู้ต้องขังสามารถกลับคืนสู่สังคมเป็นพลเมืองที่ดีต่อไปได้ และยังเป็นไปตามหลักการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมต่อผู้ต้องขังด้วย

และการที่ประเทศญี่ปุ่นได้มีการแยกผู้ต้องขังโดยใช้กฎหมายเป็นเกณฑ์สำคัญในการแบ่งแยกที่ชัดเจนแต่ละประเภทของผู้ต้องขัง มีกฎหมายที่ออกมาบังคับใช้โดยเฉพาะทุกประเภท และมีการแยกสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้อย่างชัดเจน ซึ่งแม้จะให้ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอยู่ในเรือนจำ แต่ก็ได้กำหนดให้แยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกเป็นแผนกหรือเป็นประเภทไว้เป็นการเฉพาะ โดยมีให้มีการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้รวมกับนักโทษเด็ดขาดนั้น มีผลดังนี้ คือ

1. แสดงให้เห็นว่า การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศญี่ปุ่นเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และเป็นประธานแห่งคดี (procedural subject) ซึ่งส่งผลให้การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการที่แยกการคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดอย่างชัดเจน ย่อมทำให้สามารถวางระเบียบในเรือนจำเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและนักโทษเด็ดขาดให้แตกต่างกันได้ และไม่เป็นการยากต่อการควบคุมดูแล ซึ่งทำให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้รับสิทธิพิเศษแตกต่างจากนักโทษเด็ดขาดตามที่ควรจะได้รับในฐานะที่ได้รับข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่ายังคงเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด

2. แสดงให้เห็นว่า บทบัญญัติของกฎหมาย ตลอดจนระเบียบข้อบังคับต่างๆ ของประเทศญี่ปุ่นนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์และมีความเคร่งครัด กล่าวคือ เมื่อมีการบัญญัติหรือกำหนดขึ้นแล้วก็สามารถบังคับใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ

ในส่วนประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น เป็นอีกประเทศหนึ่งที่คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองในประเทศเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่มีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า บุคคลทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ รัฐจะต้องบังคับใช้กฎหมายแก่พลเมืองเยอรมันทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยจะเลือกปฏิบัติต่อบุคคลใด หรือทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเสียเปรียบในทางกฎหมายไม่ได้ และสำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ก็ถือว่าเป็นพลเมืองในประเทศที่กฎหมายให้การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ นอกจากนี้ในเรื่องหลักการดำเนินคดีอาญา และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นก็ยังถือหลักว่า “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (nullum crimen, nulla poena sine lege) และถือหลักว่า トラบาโดที่ผู้ต้องหา

ยังมีได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ จะปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิดไม่ได้ และในเรื่องของการควบคุมหรือคุมขังผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาหรือการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐนั้น ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้เน้นการไม่ควบคุมตัวผู้ต้องหาที่กระทำความผิดอาญาเล็กน้อย หรือความผิดที่สามารถพิจารณาเปลี่ยนแปลงการลงโทษจากการจำคุกมาเป็นการปรับรายวัน (Day-Fine) แทน กล่าวคือ ผู้ที่กระทำความผิดที่ต้องรับโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี จะได้รับการเปลี่ยนแปลงโทษเป็นโทษปรับและไม่ต้องถูกควบคุมตัวในคุก และในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้กำหนดให้ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ในสถานที่อื่นซึ่งไม่ใช่เรือนจำ โดยได้จัดให้มีทัณฑสถานสำหรับกักขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้เป็นการเฉพาะแยกต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด

จากบทบัญญัติของกฎหมายและแนวทางในการปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีดังกล่าวข้างต้น การที่ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีถือหลักการที่ว่า “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) หลักการที่บุคคลทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน และหลักการที่ว่า ตราบใดที่ผู้ต้องหา ยังมีได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ จะปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิดไม่ได้ โดยมีได้แค่ยึดถือเป็นหลักการ แต่ยังไม่ได้นำมาบัญญัติไว้เป็นกฎหมายในรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นประเทศที่คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองในประเทศเป็นอย่างมาก และมุ่งที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองในประเทศอย่างแท้จริง ตลอดจนแสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติของกฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นอยู่บนพื้นฐานของหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และเป็นประธานแห่งคดี (procedural subject) และเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) ซึ่งถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานและหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่นานาอารยประเทศยึดถือปฏิบัติ

และการที่ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้เน้นการไม่ควบคุมตัวผู้ต้องหาที่กระทำความผิดอาญาเล็กน้อย หรือกระทำความผิดที่สามารถพิจารณาเปลี่ยนแปลงโทษจำคุกมาเป็นการปรับรายวัน (Day-Fine) นั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีการผลักดันไม่ให้มีการคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นพิจารณาคดี

ส่งผลให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไม่ต้องถูกควบคุมหรือคุมขังโดยอำนาจรัฐ ซึ่งเป็นการช่วยลดปริมาณผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่จะเข้าสู่สถานที่คุมขัง

และการที่ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีกฎหมายกำหนดให้ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ในสถานที่อื่นซึ่งไม่ใช่เรือนจำ และได้จัดให้มีทัณฑสถานสำหรับกักขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้เป็นการเฉพาะแยกต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด ย่อมแสดงให้เห็นว่าประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นประเทศที่มีการจัดสรรระบบสถานที่คุมขังของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ดี และกฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่ได้บัญญัติไว้แล้วนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์และมีความเคร่งครัด โดยได้มีการนำมาปฏิบัติได้จริง และย่อมส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กล่าวคือ เมื่อมีการคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีแยกต่างหากจากนักโทษเด็ดขาดอย่างแท้จริงแล้ว ย่อมทำให้ระบบการบริหารจัดการในทัณฑสถานสำหรับกักขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นสามารถวางระเบียบในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้พิเศษแตกต่างไปจากนักโทษเด็ดขาดได้ ซึ่งท้ายที่สุดก็จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

สำหรับสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทยนั้น ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ถือหลักการที่ว่า ในคดีอาญานั้น ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดยังเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะได้มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด และจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในทางทฤษฎีก็ยังคงเป็นที่ยอมรับกันว่าการควบคุมและคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีจะต้องมีอยู่ เพราะรัฐจำเป็นต้องมีอำนาจเหนือประชาชน และประชาชนจะต้องยอมรับภาระจากการกระทำของรัฐในเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นและมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลนั้นจะกระทำความผิดอาญา จึงจำเป็นต้องควบคุมตัวหรือคุมขังไว้ในระหว่างการรวบรวมพยานหลักฐานและพิจารณาคดีเพื่อพิสูจน์ความผิดและเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และในทางปฏิบัติในประเทศไทย ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีโดยมิได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว เพราะมีสถานภาพและฐานะไม่ดีพอ นั้น ก็จะถูกส่งตัวไปควบคุมหรือคุมขังอยู่ในเรือนจำ โดยต้องดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำที่แออัด ถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพในทุกๆ ด้านเช่นเดียวกับนักโทษเด็ดขาด โดยในเรื่องสถานที่ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น จากที่ศึกษามาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การราชทัณฑ์ของประเทศไทยได้ยึดถือตามมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) และได้บัญญัติขึ้นเป็นกฎหมาย

ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายทุกฉบับที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในส่วนการราชทัณฑ์ของประเทศไทย ก็ได้กำหนดให้แยกประเภทของผู้ต้องขังไว้อย่างชัดเจนและยังได้กำหนดให้แยกการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังซึ่งเป็นนักโทษเด็ดขาดกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากกันด้วย แต่ในการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศไทยดังกล่าว ไม่ได้บัญญัติให้ต้องปฏิบัติอย่างชัดเจน แต่เป็นเพียงการบัญญัติโดยเปิดช่องว่างให้เป็นดุลพินิจของศาล ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 11 วรรคสองที่ได้บัญญัติว่า “คนต้องขังและคนฝากให้แยกขังไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด เท่าที่จะกระทำได้” และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 วรรคหนึ่งและวรรคสามก็ได้บัญญัติว่า

“ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา เมื่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายขังร้องขอหรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคลดังกล่าวร้องขอหรือตามที่ศาลเห็นสมควรนอกจากเรือนจำก็ได้ โดยให้อยู่ในความควบคุมของผู้ร้องขอหรือเจ้าพนักงานตามที่ศาลกำหนด ในการนี้ ศาลจะกำหนดระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

สถานที่อื่นตามวรรคหนึ่ง ต้องมิใช่สถานีดำรงหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน โดยมีลักษณะตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งต้องกำหนดวิธีการควบคุมและมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นด้วย”

ซึ่งในทางปฏิบัตินั้น ก็จะนำตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปควบคุมหรือคุมขังไว้ในเรือนจำเสมอ และเนื่องจากประเทศไทยไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะขยายเรือนจำหรือสร้างสถานที่คุมขังเพิ่มเติม และไม่มีงบประมาณในการจัดหาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เพื่อควบคุมดูแลผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จึงต้องนำผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปควบคุมหรือคุมขังไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาด

จากบทบัญญัติของกฎหมายและแนวทางในการปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายในประเทศไทยที่ได้ศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การที่ประเทศไทยได้นำผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปควบคุมหรือคุมขังไว้ในเรือนจำ และไม่สามารถแยกการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดได้ โดยยังได้นำไปควบคุมหรือคุมขังไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาดนั้น ก่อให้เกิดผลเสียดังต่อไปนี้ คือ

1. แสดงให้เห็นว่า บทบัญญัติของกฎหมายของประเทศไทยซึ่งแม้จะได้บัญญัติให้เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) และอยู่บนพื้นฐานของหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็น

ผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และเป็นประธานแห่งคดี (procedural subject) แต่ก็ เป็น บทบัญญัติที่ไม่มีศักดิ์สิทธิ์ ไม่มีความเคร่งครัด ตลอดจนไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในทางปฏิบัติ เพราะไม่สามารถบังคับใช้ได้จริง

2. แสดงให้เห็นว่า ในทางปฏิบัติของการราชทัณฑ์ของประเทศไทยนั้น เป็นการละเมิด ต่อหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพราะการราชทัณฑ์ของประเทศไทยนั้น นอกจาก จะควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาดแล้ว ยังได้ใช้ระเบียบใน การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเช่นเดียวกับนักโทษเด็ดขาด ซึ่งถือเป็นการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิดโดยคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลแล้ว

3. การที่ไม่สามารถแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดได้นั้น ย่อมเป็นการขัดต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่มุ่งเน้นที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เนื่อง จาก การที่นำตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปควบคุมหรือคุมขังไว้ปะปนกับนักโทษเด็ดขาดนั้น ถือ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีกับนักโทษเด็ดขาดได้รู้จักกัน เข้ากลุ่มกัน ทำให้ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน บ่มนิสัยอาชญากรถ่ายทอดต่อกัน สร้างพัฒนาการในการ กระทำความผิด จนเสมือนเป็นมหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตทางอาชญากรรมมืออาชีพผู้สังคมนำให้มี อาชญากรออกสู่สังคมนามากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อให้บทบัญญัติของกฎหมายของประเทศไทย เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเป็น บทบัญญัติที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ จึงควรที่จะมีการศึกษา เพื่อแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ ให้มีความชัดเจน ทั้งในเรื่อง หลักเกณฑ์ในการขังระหว่างพิจารณาคดี หลักประกันในการปล่อยชั่วคราว ตลอดจนสิทธิและ เสรีภาพที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีควรจะได้รับตามหลักการพื้นฐานและหลักประกันในการ คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ในปัจจุบันประเทศไทยมีสถิติการเกิดอาชญากรรมมากขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญาและมีบทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยกระบวนการยุติธรรมนั้นต้องมีระบบ (System) รูปแบบ (form of Justice) และกลไก (Mechanism) ทางกฎหมายที่บริสุทธิ์ยุติธรรม มีมาตรฐานการดำเนินกระบวนการที่มีความเป็นภาวะวิสัย มีความเป็นเสรีนิยม เป็นประชาธิปไตย โปร่งใส สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมได้เป็นอย่างดี โดยปกติในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น จะมีหน่วยงานของรัฐซึ่งต้องบังคับใช้กฎหมายอาญา เช่น หน่วยงานตำรวจ หน่วยงานอัยการ หน่วยงานศาล หน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมทำงานเชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ซึ่งในการบังคับใช้กฎหมายแก่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้น ตั้งแต่ในชั้นสืบสวน สอบสวน พิจารณาพิพากษา ตลอดจนชั้นบังคับโทษย่อมเกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (2) และ (3) ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญามีอยู่ 2 ฐานะ คือ ฐานะผู้ต้องหา โดยถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาแต่ยังมิได้ถูกฟ้องต่อศาล และฐานะจำเลย โดยถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาซึ่งได้ถูกฟ้องต่อศาลแล้ว และในระหว่างการสืบสวนสอบสวนตลอดจนการพิจารณาคดี ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดก็จะอยู่ในฐานะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และนอกจากนั้นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดียังรวมถึงผู้ต้องขังในระหว่างอุทธรณ์ฎีกาด้วย ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการขอให้ศาลออกหมายขัง กรณีดังกล่าวอาจเรียกว่าผู้ต้องหาในคดีก็ได้
2. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือในชั้นพิจารณาคดี ซึ่งกรณีนี้ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการออกหมายขัง ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะมีสถานะเป็นจำเลยในคดี และ

3. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ฎีกา บุคคลดังกล่าวถือว่าเป็นผู้ต้องขังที่ศาลได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกเรียบร้อยแล้วในศาลชั้นต้น แต่เนื่องจากคดียังไม่ถึงที่สุด ยังอยู่ระหว่างอุทธรณ์หรืออยู่ระหว่างฎีกา จึงถือได้ว่าเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเช่นเดียวกัน

ซึ่งการขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นสอบสวนนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อย และประกันการมีตัวผู้ต้องขังหนีไปต่อศาล ส่วนการขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ชั้นพิจารณาคดี และชั้นอุทธรณ์ฎีกานั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อประกันการยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน และประกันการมีตัวจำเลยเข้าสู่การบังคับโทษ

เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้บังคับในประเทศไทย ทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 รวมถึงมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) ต่างก็ได้กำหนดไว้ว่า ในการดำเนินคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังคงเป็นผู้บริสุทธิ์ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิด และจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ และในการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นให้แยกออกจากนักโทษเด็ดขาด ทั้งนี้เพราะการนำตัวบุคคลไปควบคุมหรือคุมขังไว้นั้นย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนและละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย

นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 ยังได้กำหนดว่า การขังผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ให้ศาลมีคำสั่งให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำก็ได้ โดยสถานที่อื่นนั้น ต้องไม่ใช่สถานีดำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนนั้น แต่ในทางปฏิบัตินั้น ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทยจะถูกควบคุมหรือคุมขังไว้ในเรือนจำทั้งหมด โดยบางเรือนจำอาจมีการแยกเป็นแดนอย่างชัดเจน แต่บางเรือนจำก็ได้ควบคุมหรือคุมขังไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในประเทศไทยนั้นนอกจากบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องสถานที่คุมขังระหว่างพิจารณาคดีจะไม่เคร่งครัด กล่าวคือ ให้เป็นดุลพินิจของศาลในการพิจารณาสั่งแล้ว ยังไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างแท้จริง

แต่จากการที่ได้ศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายและวิธีปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะเห็นว่า มีการแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดอย่างชัดเจน โดยในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้นกำหนดให้เอาตัวบุคคลผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดหรือพยายามกระทำ

ความคิดไว้ในความควบคุมโดยกองกำลังของตำรวจหรือทหารที่ทำหน้าที่ตำรวจในการสอบสวนคดีอาญา โดยกำหนดให้มีการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ในเรือนจำ แต่ต้องแยกออกเป็นแผนกต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด โดยจะควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาดไม่ได้ ส่วนในประเทศญี่ปุ่นนั้น ได้กำหนดให้มีสถานที่กักกันสำหรับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้เป็นการเฉพาะ โดยแม้จะให้ความควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอยู่ในเรือนจำ แต่ก็ได้กำหนดให้แยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกเป็นแผนกหรือเป็นประเภทไว้เป็นการเฉพาะ โดยมีให้มีการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาด และในส่วนประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นก็ได้กำหนดว่า ในการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นให้ควบคุมไว้ในสถานที่อื่นซึ่งไม่ใช่เรือนจำ โดยได้จัดให้มีทัณฑสถานสำหรับกักขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้เป็นการเฉพาะแยกต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด ซึ่งจะเห็นได้ว่าในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น ได้มีสถานที่สำหรับควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้เป็นการเฉพาะ และได้แยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดอย่างชัดเจนตามบทบัญญัติของกฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติของกฎหมายในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นมีความเคร่งครัดและสามารถบังคับใช้ได้จริง โดยผลของการที่สามารถแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดได้นั้น ทำให้ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีสามารถแก้ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำได้ และทำให้สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศไทย ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะเห็นได้ว่า การที่ประเทศไทยได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ แต่ไม่ได้บัญญัติไว้โดยเคร่งครัดโดยให้เป็นดุลพินิจของศาล และไม่สามารถแยกการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดได้นั้น ย่อมเป็นการขัดต่อหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีดังนี้

1. การที่ไม่สามารถแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดได้นั้น ย่อมเป็นการขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และเป็นประธานแห่งคดี (procedural subject) กล่าวคือ ตามหลักประชาธิปไตย เสรีนิยม และหลักสิทธิมนุษยชนนั้นถือว่า ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเป็น

ประธานในคดีซึ่งต้องได้รับความรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด และจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ แต่การนำตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปควบคุมหรือคุมขังไว้ในเรือนจำร่วมกับนักโทษเด็ดขาดนั้น ย่อมทำให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมีสภาพความเป็นอยู่ไม่ต่างไปจากนักโทษเด็ดขาด และตามปกติบุคคลทั่วไปย่อมเข้าใจว่าทุกคนที่อยู่ในเรือนจำเป็นผู้กระทำความผิด เป็นคนชั่ว และย่อมถูกตั้งรังเกียจจากสังคม

2. การที่ไม่สามารถแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดได้นั้น ย่อมเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน กล่าวคือ แม้ว่าผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งอาจเป็นผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายของบ้านเมืองต้องถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยผลของกฎหมาย โดยต้องกลายเป็นบุคคลที่อยู่ภายใต้การปฏิบัติของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมผู้มีอำนาจในการควบคุมหรือคุมขัง เนื่องจากมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้แยกตัวบุคคลนั้นออกไปจากสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในฐานะที่เป็นปัจเจกชนก็ยังคงมีสิทธิบางส่วนที่เหลื่ออยู่จากการถูกลงโทษ ซึ่งจะมีสิทธิมากหรือน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับแนวคิดหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษของแต่ละประเทศนำมาใช้ ดังนั้น การสูญเสียสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจึงเป็นเพียงการถูกแยกตัวออกจากสังคมเท่านั้น และบุคคลนั้นก็ยังคงมีสิทธิบางประการเหลืออยู่ รัฐจึงมีหน้าที่ในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและการรับรองสิทธิประเภทต่าง ๆ ของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และตระหนักถึงการปกป้องรักษาสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้ได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป

3. การที่ไม่สามารถแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดได้นั้น ย่อมเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) กล่าวคือ การพิจารณาว่าจะนำหลักเกณฑ์ใดมาเป็นเครื่องชี้วัดว่าการกระทำใดละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะการใช้มาตรการการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่เห็นว่าเป็นภัยต่อสังคมและน่าจะหลบหนีหรือก่อให้เกิดความไม่สงบนั้น อย่างไรก็ตามการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต้องนำองค์ประกอบหลายประการรวมถึงองค์ประกอบแห่งการกระทำความผิด มูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด การกระทำความผิดโดยความชั่วของผู้กระทำ และการปฏิบัติตามหลักแห่งความเสมอภาคที่หากกระทบกระเทือนสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีแล้ว ก็ต้องกระทบกระเทือนอย่างน้อยที่สุด แต่ต้องอยู่ภายใต้การคุ้มครองประโยชน์สุขของสังคมโดยส่วนรวมด้วย และเนื่องจากในปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับการ

ลงโทษได้เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่มุ่งเน้นในการแก้แค้นทดแทนแก่ผู้เสียหายและการลงโทษมิให้ผู้อื่นเอาเยี่ยงอย่าง มาเป็นการปรับปรุง แก้ไข และให้โอกาสในการกลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม ภายหลังพ้นโทษ โดยตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และด้วยความเชื่อที่ว่า บุคคลที่พลาดผิดไปแล้ว ย่อมแก้ไขปรับปรุงตนใหม่ได้ ดังนั้น ในการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จะต้องมิใช่การเอาตัวไว้เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องเป็นการเอาตัวไว้เพราะความจำเป็นตามกฎหมายเท่านั้น

4. การที่ไม่สามารถแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดได้นั้น ย่อมเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กล่าวคือ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้กำหนดถึงสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย โดยไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องต่างๆ เช่น ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา เพศ อายุ หรือสถานะของบุคคล เป็นต้น ผู้ต้องขังหรือบุคคลซึ่งถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีซึ่งกฎหมายถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ยังไม่ถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดก็เป็นอีกบุคคลหนึ่งซึ่งรัฐธรรมนูญได้กำหนดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในเรื่องดังกล่าวไว้ เพื่อให้เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นด้วยความเป็นธรรม โดยได้บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด ดังนั้น จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้” และจากบทบัญญัติดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า การที่นำตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปควบคุมหรือคุมขังไว้รวมกับนักโทษเด็ดขาดย่อมเป็นการขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน เพราะเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว

5. การที่ไม่สามารถแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดได้นั้น ย่อมเป็นการทำให้บทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามมาตรา 89/1 ไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กล่าวคือ เหตุผลเบื้องต้นในการตราบทบัญญัตินี้ เนื่องจากในปัจจุบันเรือนจำมีสภาพที่แออัดไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนของผู้ต้องขัง และไม่เหมาะสมกับสภาพของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะสภาพชีวิตของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ประกอบกับเทคโนโลยีในการควบคุมตัวบุคคลมีความก้าวหน้าเป็นอันมาก ดังนั้น เพื่อให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม จึงมีการกำหนดวิธีการหรือสถานที่ในการควบคุมหรือคุมขังนอกเรือนจำให้เหมาะสมกับสภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี แต่การที่ไม่สามารถดำเนินการตามบทบัญญัตินี้ดังกล่าวได้ โดยไม่สามารถจำแนกหรือแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดได้

อย่างแท้จริง ย่อมไม่สามารถแก้ปัญหาในเรื่องความแออัดของเรือนจำหรือคนล้นคุกได้ และเป็นผลให้การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดไม่มีประสิทธิภาพไปด้วย

การที่ไม่สามารถแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดได้นั้น นอกจากจะเป็นการขัดกับหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังทำให้เกิดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ และไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของการลงโทษในปัจจุบันนั้นมุ่งเน้นที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและป้องกันการกระทำความผิดซ้ำมากกว่าการที่จะแก้แค้นทดแทน ซึ่งการที่นำตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปควบคุมหรือคุมขังไว้ปะปนกับนักโทษเด็ดขาดย่อมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีกับนักโทษเด็ดขาดได้รู้จักกัน เข้ากลุ่มกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน บ่มนิสัยอาชญากรถ่ายทอดต่อกัน สร้างพัฒนาการในการกระทำความผิด จนเสมือนเป็นมหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตทางอาชญากรรมมืออาชีพผู้สังคม ทำให้มีอาชญากรออกสู่สังคมนามากยิ่งขึ้น และนอกจากนี้จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าตราบไต่ที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ และจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ ซึ่งการที่นำตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปควบคุมหรือคุมขังไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาดในเรือนจำนั้น ย่อมเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นนักโทษเด็ดขาด และจากการศึกษาพบว่าการที่ไม่สามารถแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดได้นั้น ยังเป็นการก่อให้เกิดผลกระทบต่อตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และก่อให้เกิดผลกระทบต่อรัฐอย่างมากมาย

ผลกระทบต่อตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น แม้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถประกันตัวในระหว่างการพิจารณาคดีได้ แต่ในการประกันตัวนั้นก็ต้องมีหลักทรัพย์หรือหลักประกัน จึงจะได้รับอนุญาตให้ประกันตัว ซึ่งจากภาวะทางเศรษฐกิจประกอบกับเมื่อศึกษาถึงสาเหตุในการกระทำความผิดแล้วจะเห็นได้ว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระทำความผิดส่วนใหญ่ไม่มีสาเหตุมาจากความยากจนดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะประกันตัวเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ซึ่งทำให้บุคคลนั้นต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยการถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี และเนื่องจากในประเทศไทยไม่มีสถานที่ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้เป็นการเฉพาะ จึงต้องนำตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปควบคุมหรือคุมขังไว้ในเรือนจำ และเนื่องจากเรือนจำในประเทศไทยมีจำนวนและสภาพพื้นที่ที่จำกัด ตลอดจนงบประมาณด้านการราชทัณฑ์ของประเทศไทยมีน้อยแต่การกระทำความผิดอาญาหรือการก่ออาชญากรรมกลับสวนทางโดยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ไม่มีเจ้าหน้าที่ในการราชทัณฑ์เพียงพอในการดูแล และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทำให้ต้องควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีปะปนกับ

นักโทษเด็ดขาด และเพื่อไม่เป็นการเพิ่มภาระในการทำงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจึงต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ของเรือนจำเช่นเดียวกับนักโทษเด็ดขาด เช่น เกี่ยวกับการถือครองทรัพย์สิน การดำรงชีวิตประจำวัน การได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อจากบุคคลภายนอก แต่ในทางกลับกันในเรื่องการได้สิทธิประโยชน์ต่างๆ การที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำร่วมกับนักโทษเด็ดขาด แต่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดียังมีความไม่แน่นอนในกำหนดเวลาที่จะอยู่ในเรือนจำ ดังนั้น เกี่ยวกับสิทธิต่างๆ ที่นักโทษเด็ดขาดจะได้รับนั้น ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจึงยังไม่มีสิทธิที่จะได้รับ ได้แก่ การให้การศึกษาหรือฝึกวิชาชีพ การได้รับการเลื่อนชั้นนักโทษ

นอกจากนี้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำนั้น หากท้ายที่สุดแล้วมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด แม้จะมีบทบัญญัติของกฎหมายให้ค่าทดแทนก็ไม่คุ้มค่ากับสิทธิเสรีภาพที่ต้องเสียไป เพราะการที่บุคคลใดต้องถูกควบคุมหรือคุมขังอยู่ในเรือนจำนั้นย่อมได้รับความทุกข์ทรมาน บางรายอาจได้รับความเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ และในช่วงระยะเวลาที่ถูกควบคุมหรือขังอยู่ในเรือนจำนั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งหากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นหัวหน้าครอบครัวแล้ว ก็จะทำให้ครอบครัวนั้นขาดผู้ดูแลเลี้ยงดูครอบครัว และในด้านการยอมรับจากสังคมนั้นก็ถือว่าเป็นปัญหาที่ใหญ่มาก เพราะเมื่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำ สังคมส่วนใหญ่ก็จะเข้าใจว่าบุคคลนั้นเป็นคนชั่ว คนเลว เคยกระทำความผิด หรือถูกเรียกว่าเป็นคนชั่วคนนั่นเอง จึงทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม ส่งผลให้ไม่สามารถใช้ชีวิตร่วมกับสังคมภายนอกเรือนจำภายหลังได้รับการปล่อยตัว ซึ่งท้ายที่สุดก็จะกลับไปสู่วงโคจรในการกระทำความผิดซ้ำ

ในส่วนผลกระทบต่อรัฐนั้น เนื่องจากผู้ต้องขังส่วนใหญ่ที่ถูกควบคุมหรือคุมขังอยู่ในเรือนจำนั้นเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณอย่างมากมาย เพราะต้องรับภาระในการเลี้ยงดูผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ควรจะได้รับในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องอาหาร น้ำดื่ม เครื่องนุ่งห่มหลับนอน และต้องสูญเสียทรัพยากรบุคคลโดยการจัดหาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีแต่อย่างใดก็ตาม ในปัจจุบันยังพบปัญหาที่สำคัญ คือ จำนวนบุคลากรในการราชทัณฑ์ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขัง ทำให้ไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงสภาพปัญหาและแนวทางการปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยในเรื่องที่เกี่ยวกับสถานที่คุมขังของผู้ต้องขังในระหว่างการพิจารณาคดี โดย

ศึกษาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมายและวิธีปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นแสดงให้เห็นว่า ทั้งในประเทศไทย ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีต่างก็ได้มีบทบัญญัติให้แยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาด แต่ในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นจะมีการกำหนดในเรื่องสถานที่ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้เป็นการเฉพาะ ในส่วนประเทศไทยนั้นแม้จะได้มีการบัญญัติให้ศาลมีคำสั่งขังผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีไว้ในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำก็ได้ โดยสถานที่อื่นนั้นต้องไม่ใช่สถานี่ตำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวก็เป็นเพียงบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจได้ ซึ่งไม่ได้มีความเคร่งครัดเหมือนบทบัญญัติกฎหมายและวิธีดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งเป็นผลให้ประเทศไทยไม่สามารถคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้อย่างแท้จริง อีกทั้งไม่สามารถแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ และไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยดังต่อไปนี้

1. ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 ให้ชัดเจนเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติในเรื่องสถานที่ควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีดังนี้

หากเป็นกรณีที่เป็นการสงสัยว่ากระทำความผิดร้ายแรงและมีอัตราโทษสูง และมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวในเรือนจำที่จะต้องกำหนดให้แยกแดนในการขังไว้อย่างชัดเจน ไม่ให้อยู่รวมกันกับนักโทษเด็ดขาด

หากเป็นกรณีที่เป็นการสงสัยว่ากระทำความผิดไม่ร้ายแรงและมีอัตราโทษต่ำ ก็กำหนดให้ใช้มาตรการอื่นๆ แทน เช่น การให้กักตัวในสถานที่เอกชนหรือสถานที่ราชการอื่นๆ เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ตามเวลาที่ศาลกำหนด โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เช่น ถ้าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นมีความรู้ความสามารถในทางวิชาการ ก็ให้ไปสอนหนังสือแก่เด็กผู้ด้อยโอกาสในสถานสงเคราะห์ต่างๆ หรือกำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีต้องถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ภายในบ้านในช่วงเวลาที่กำหนด เช่น อาจกำหนดเป็นตลอด 24 ชั่วโมง หรือเฉพาะเวลากลางคืน โดยผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีสามารถออกไปประกอบอาชีพหรือทำงานหรือไปเรียนหนังสือหรือทำกิจกรรมต่างๆ ระหว่างการพิจารณาคดีได้ แต่อาจจะต้อง

เพิ่มมาตรการเกี่ยวกับการรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวขึ้น โดยจะกำหนดเป็น
 ทุกๆ หนึ่งสัปดาห์หรือทุกๆ สองสัปดาห์ต้องรายงานตัว เป็นต้น ทั้งนี้การใช้มาตรการดังกล่าวควร
 จำกัดเฉพาะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในคดีไม่ร้ายแรงและมีอัตราโทษต่ำ

ซึ่งทั้งสองกรณีนี้จะต้องกำหนดความผิดที่จะต้องถูกบังคับในระหว่างการพิจารณาคดี
 ไว้อย่างชัดเจนว่าคดีประเภทใด อัตราโทษเท่าใดที่เป็นคดีความผิดร้ายแรง และคดีประเภทใด อัตรา
 โทษเท่าใดที่เป็นคดีความผิดไม่ร้ายแรง

2. ควรมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในเรื่องหลักประกันในการประกันตัวใหม่ เพราะระบบ
 การประกันตัวของประเทศไทยยังไม่ได้มาตรฐาน ดังจะเห็นได้จาก โทษบางอย่างเล็กน้อยแต่ต้อง
 วางหลักประกันสูงเท่าคดีฆ่าคนตาย โดยการกำหนดวงเงินประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ควร
 คำนึงถึงรายละเอียดหรือข้อเท็จจริงในคดีประกอบกับฐานะของผู้ต้องหาหรือจำเลย สภาพเศรษฐกิจ
 และคำนึงถึงโอกาสที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนีเป็นกรณีๆ ไป ไม่ควรกำหนดวงเงินประกันใน
 อัตราที่ตายตัวตามอัตราโทษที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกกล่าวหา เพราะการให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย
 ได้รับการประกันตัวในระหว่างการพิจารณาคดีนั้น ย่อมเป็นการให้โอกาสผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา
 คดีได้ทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวต่อไปในช่วงระยะเวลาที่ถูกดำเนินคดี และยังเป็นภาระลดภาระ
 ของรัฐที่จะต้องเลี้ยงดูหรือควบคุมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และลดปัญหาในเรื่องคนล้นคุกได้
 เป็นอย่างดี อีกทั้งจะไม่เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีกับนักโทษเด็ดขาดได้
 รู้จักกัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน บ่มนิสัยอาชญากรถ่ายทอดต่อกัน สร้างพัฒนาการ
 ในการกระทำความผิดจนเสมือนเป็นมหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตทางอาชญากรรมมืออาชีพผู้สังคม

3. หากว่าความผิดที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นเป็นความผิดร้ายแรงและผู้ต้องขัง
 ระหว่างพิจารณาคดีไม่ควรได้รับการประกันตัวและต้องถูกควบคุมหรือขังไว้ในเรือนจำ นอกจากนี้
 ต้องแยกแดนออกจากนักโทษเด็ดขาดอย่างชัดเจนตามข้อเสนอแนะที่ 1 แล้ว ยังต้องกำหนดสิทธิ
 ต่างๆ ที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีควรจะได้รับไว้ให้แตกต่างเป็นพิเศษจากนักโทษเด็ดขาดอย่าง
 ชัดเจนด้วย เพราะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดียังถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือน
 ผู้กระทำความผิดไม่ได้ ซึ่งสิทธิดังกล่าว ได้แก่

3.1 สิทธิในการใช้ชีวิตประจำวันในเรือนจำของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี
 จะเห็นได้ว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดในปัจจุบันคือ ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มี
 จำนวนน้อย ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการดูแลเท่าที่ควร ทำให้ผู้ต้องขังต้องอยู่กันอย่างแออัดยัด
 เยียด ประกอบกับงบประมาณที่มีจำนวนจำกัดไม่สามารถเลี้ยงดูผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้ดี
 เพียงพอกับสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชนที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีควรจะได้รับ เช่น

ในเรื่องอาหารน้ำดื่มที่ทางราชทัณฑ์มีให้นั้นอาจไม่เพียงพอต่อความต้องการให้กำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีฝากชื่อจากข้างนอกเรือนจำได้ด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง

ในเรื่องเครื่องหลับนอนที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขัง ให้กำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจัดหาเองด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง โดยให้ญาติเป็นผู้เตรียมมาให้หรือฝากเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ซื้อมาจากข้างนอกได้

ในเรื่องเครื่องนุ่งห่มร่างกาย ควรแยกเป็นสื่ออย่างชัดเจนเพื่อให้บุคคลทั่วไปได้เข้าใจว่าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นยังไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดอย่างแท้จริงหรือนักโทษเด็ดขาด

ในเรื่องเวลาการพักผ่อนในระหว่างวัน ให้กำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมีเวลาในการพักผ่อนระหว่างวันมากกว่านักโทษเด็ดขาด

3.2 สิทธิในเรื่องการศึกษาของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ควรเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีสามารถพักการศึกษาในสถาบันการศึกษาในช่วงที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ และหากมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลนั้นไม่ใช่ผู้กระทำความผิดก็ให้สามารถกลับเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาดังกล่าวได้ โดยให้กำหนดเป็นหลักเกณฑ์ให้ทุกสถาบันการศึกษาทั่วประเทศไทยถือเป็นแนวปฏิบัติ และกำหนดไว้ในระเบียบ ข้อบังคับของสถาบันการศึกษาต่างๆ

3.3 สิทธิในเรื่องการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ควรเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีสามารถรับรู้ข่าวสารจากภายนอก สื่อต่างๆ มากกว่านักโทษเด็ดขาด และควรให้เวลาในการติดต่อสื่อสารไม่ว่าโดยทางโทรศัพท์ หรือการเข้าเยี่ยมจากครอบครัว ญาติพี่น้องให้มากกว่านักโทษเด็ดขาด และในการเยี่ยมของบุคคลในครอบครัว คือ บิดามารดา คู่สมรส และบุตรนั้น ควรเปิดโอกาสให้มีการได้อยู่ด้วยกันอย่างใกล้ชิดได้โดยปราศจากการควบคุมอย่างใกล้ชิดของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เพื่อให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมีกำลังใจดีขึ้น และเป็นการรักษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

กรม
พัฒนา
การค้า

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมประชาสัมพันธ์. สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.prd.go.th/main.php?filename=index_2015.
- กระทรวงมหาดไทย กรมราชทัณฑ์. (2519). *ประวัติการราชทัณฑ์แห่งประเทศไทยและการปรับปรุงกิจการราชทัณฑ์ในปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- กระทรวงมหาดไทย กรมราชทัณฑ์. (2537). *แผนทิศทางการราชทัณฑ์ในทศวรรษหน้า 2536-2545*. กรุงเทพฯ: ราชทัณฑ์.
- กองแผนงานกระทรวงมหาดไทย. (2545). *สรุปผลการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ประจำปี 2545*.
- ข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ฉบับที่ 1 *เรื่องการเยี่ยมเยียนและติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง*. คณิต ฌ นคร. (2540). *ความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการยุติธรรม*. รวมบทความด้านวิชาการของ ศ.ดร. คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร.
- คณิต ฌ นคร. (2544). *บทบาทของศาลในคดีอาญา*. วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์, 1.
- คณิต ฌ นคร. (2553). *การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐกับการปล่อยชั่วคราว*. กระบวนการยุติธรรมกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คณิต ฌ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คณิต ฌ นคร. (2558). *เมื่อกระบวนการยุติธรรมถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง*. สืบค้น 7 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.prachatai.com/journal/2013/12/50309>.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2544). *รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สู่ขั้วมิกสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- จิรวุฒิ ลิปิพันธ์ และธานี วรภัทร์. (2548). *รายงานวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2549). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- ณรงค์ใจ หาญ และคณะ. (2540). *สิทธิผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา* (รายงานผลการวิจัย). กองทุนพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ. (2548). *หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ทวีรัตน์ นาคเนียม. (ม.ป.ป.). เอกสารการสอนวิชารัฐธรรมนูญใหม่และสิทธิมนุษยชน. สถาบันพัฒนาข้าราชการราชทัณฑ์.
- ทวีวัฒน์ ชาราจันทร์. (2540). การชดใช้ค่าทดแทนโดยรัฐเนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวีศักดิ์ รอดโรคา. (2543). สิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธานี วรรณทรัพย์. (2549). การบังคับโทษจำคุกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี. *บทบัญญัติเนติบัณฑิตยสภา*, 62 ตอนที่ 1.
- ธานี วรรณทรัพย์. (2555). หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- นัทธี จิตสว่าง และคณะ. (2556). การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม. (รายงานผลการวิจัย). สถาบันวิจัยและพัฒนาสคดี สำนักงานศาลยุติธรรม.
- นันทวัฒน์ บรรمانันท์. (2547). คำแปลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐฝรั่งเศส ค.ศ. 1958. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บันทึกสำนักทัณฑวิทยาที่ มท.0905/409 เรื่องรายงานสถานะสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยประจำปี 2542 ลงวันที่ 26 มิถุนายน 2543.
- สถาบันกฎหมายอาญา. (2540). รายงานการเสวนาทางวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมจะร่วมมือกันค้นหาความจริงในคดีอาญาได้อย่างไร. กรุงเทพฯ: BJ.Plate Processor.
- สถาบันกฎหมายอาญา. (2540). สารานุกรมกระบวนการยุติธรรมนานาชาติ. กรุงเทพฯ: เซเว่น.
- สมชาย รัตน์ชื่อสกุล. (2545). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แว่นแก้ว.
- สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.). (2550). ก่อนวันประหารการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนักโทษประหารชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มาสเตอร์เพรส.
- สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.correct.go.th/temp_image/sleep.him.
- สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2558, จาก 61.19.241.70/rkj/uploadword/691441.doc.
- สืบค้น 7 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.correct.go.th/correct2009/index.php?action=showcontent&c_id=3.

- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2536). *หลักความชอบด้วยกฎหมายในกฎหมายอาญา. รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์จิติ ดิงศภัทย์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2538). *ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย*. หนังสือรวมบทความทางวิชาการเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). *การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป* หลักระบวนวิธีพิจารณาความอาญา (บ.ย.ศ.) รุ่นที่ 8 วิทยาลัยการยุติธรรม (รายงานผลการวิจัย). สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2541). *ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. บทบัญญัติ, 54 ตอนที่ 4.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ด่วนมากที่ มท.0905/ว.3 เรื่องการกำหนดมาตรการป้องกันภัยแล้งในเรือนจำและทัณฑสถาน ลงวันที่ 11 มกราคม 2536 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0905/ว.46 เรื่องการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในช่วงฤดูร้อน ลงวันที่ 10 พฤษภาคม 2537.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ นร.0714/09398 เรื่องขอปรับปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่ายผู้ต้องขัง ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.104 เรื่องการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2539.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.67 เรื่องการจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2540.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0908/ว.38 เรื่องการปรับปรุงสุขาภิบาลอาหาร ลงวันที่ 25 เมษายน 2540.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.1005/ว.80 เรื่องอาหารกลางวันผู้ต้องขังระหว่างถูกเบียดขับไปพิจารณาคดีที่ศาล ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2528 และหนังสือกรมการราชทัณฑ์ที่ มท.0905/ว.64 เรื่องกำชับการจัดอาหารสำหรับผู้ต้องขังไปศาล ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2540.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0705/ว.49 เรื่องแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2546 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0708/2227 เรื่องการจัดทำรายการอาหารสำหรับผู้ต้องขัง ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2546.

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0705/ว.75 เรื่องมาตรการในการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกรณี
ไปศาลและกรณีรับตัวเข้าใหม่ ลงวันที่ 16 ธันวาคม 2546.

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0708/461 เรื่องการพัฒนางานสุขาภิบาลอาหารเรือนจำ ลงวันที่ 4
มีนาคม 2546.

อรรถวรรณ ไทยวานิช. (2539). *การปล่อยชั่วคราว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2553). *สิทธิมนุษยชน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

อุทัย อาทิวา. (2554). *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา*
(พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินติ้ง.

อุทัย อาทิวา. (2557). *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินติ้ง.

ภาษาต่างประเทศ

Correction Bureau Ministry of Justice. (1990). *Correctional Institutions in Japan 1990*.

Human Right Watch. (1995). *Prison Conditions in Japan*.

Shigemitsu Dando. (1965). *Japanese criminal procedure*. South Hackensack, N.J.: Fred
B.Rothman & Co.

Tadashi Moriyama. (1990). *World Fact Book of Criminal Justice Systems*. Japan.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – นามสกุล

ประวัติการศึกษา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

นางสาวพิมพ์พร รุ่งทิมพรชัย

พ.ศ. 2548 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2550 ตั๋วทนายรุ่นที่ 26

พ.ศ. 2550 เนติบัณฑิตไทย สมัย 60

ที่ปรึกษากฎหมาย สำนักงานยุติธรรมจังหวัดยโสธร และ
ทนายความอาสา สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและ
ช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดยโสธร